

סיכומים חושן משפט ג

סימנים רכ"ז – רמ"ט

יצאו כבר לאור

(א). הלכות דרך דרך ארץ:

- גביית חוב מיתומים: חו"מ ק"ז-ק"י
- הלכות שכנים: חו"מ קנ"ג – קנ"ו
- דינא דבר מצרא: חו"מ קע"ה
- אונאה ומקח טעות: חו"מ רכ"ז – ר"מ
- מציאה ואבדה: חו"מ רנט – רע"א
- פריקה וטעינה: חו"מ רע"ב
- גניבה וגזלה: חו"מ שמ"ח – שנ"ח
- הלכות פועלים: חו"מ של"ט

(ב). וכן יצא לאור הלכות טוען ונטען ע"ה – פ"ו

ניתן להשיג את הספרים "חופה וקידושין", "מקוואות", ו"איסור והיתר": מליחה, בשר וחלב, תערובות, הלכות דרך ארץ, מילה וגרות. וכן את ספרי "מעגלי החיים".

במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות

אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

S2079395@GMAIL.COM

הלכות אונאה ומקח טעות

רכז: עד כמה הוא מחילה או חזרת אונאה, ושליח שטעה, ואחים שחלקו (ב"מ: מו, מט, נ, נא, נב, נו, נז. ב"ב: מה. קידושין: מה).

א.	איסור אונאה (ויקרא כב)	1.
ב.	כמה תהיה אונאה, שתות מקח שתות מכר (ב"ב נו:)	1.
ג.	פחות משתות מחילה (שם + רמב"ם)	3.
ד.	יתר על שתות ביטול מקח (במ פג: , רמב"ם)	3.
ה.	מי חוזר (ריף, ראש, רמבם * ר יונה)	4.
ו.	אונאה יותר משווה פרוטה (ב"מ נה. כרב כהנא – רמב"ם)	4.
ז.	הגה – ויש חולקים (כלוי -הרמ"ה)	5.
ח.	להנות בפחות משתות (ראש)	5.
ט.	דין המטבע (ראש)	5.
י.	מתי יכול לחזור (ב"מ מט:)	7.
יא.	מוכר חוזר לעולם (ב"מ נ:)	7.
יב.	אין יכול לחזור בגלל שינוי השער (ת הראש)	7.
יג.	יתר משתות אך הוקר השער (ב"ב פג:)	8.
יד.	יתר משתות אך הוזל (שם)	9.
טו.	שתות והוקר (שם)	9.
טז.	שתות והוזל (שם)	9.
יז.	אונאה לתגר (ב"מ נא:)	9.
יח.	במה יש אונאה (ב"מ נו.)	9.
יט.	אונאה המטבעות (ב"מ נא:)	10.
כ.	עד מתי חוזר באונאת מטבעות (ב"מ נב.)	11.
כא.	נפחתה המטבע כדי אונאה אסור לקיימה (נב.)	12.
כב.	חסר ועמד עד חציו (שם)	12.
כג.	הלוקח בדמים אכסרה (ב"מ מו:)	12.
כד.	המחליף כלים בכלים (רמב"ם)	13.
כה.	מחליף פירות בפירות	13.
כו.	ע"מ שאין לך עלי אונאה (ב"מ נא.)\	14.
כז.	אבל במפרש אין אונאה (נא:)	14.
כח.	מנה שווה אלפיים וא"ל שאינו שווה אלא זוז –יש בו אונאה (ב"מ פ.)	15.
כט.	בעל הבית שמוכר כלי תשמישו (ב"מ נא.)	15.

16.	יתר משתות מעה"ב (תו"ס)	כד.
16.	לקחו בשומת צד שלישי מה דין אונאה (ת הראש)	כה.
17.	עכו"ם אין לו אונאה (ברכות יג :) ועכו"ם שאינה ישראל (רמ"ה)	כו.
17.	הנושא ונותן באמנה (ב"מ נא.)	כז.
18.	לא יחשב הרע באמנה והיפה בשויו (ב"מ נא :)	כח.
19.	דברים שאין בהם אונאה, עבדים וכו' (ב"מ נו.) מכר שווה אלף בדינר (נז.) הגה – וי"א עד פלגא (ראש # הריף)	כט.
20.	מכר שליח או אפוטרופוס חוזר אף בקרקע (קידושין מב.)	ל.
20.	ב"ד שמכרו וטעו (סימן ק"ט)	לא.
20.	אונאה בשכירות קרקע)	לב.
21.	אונאה בשכירות פועלים (רמב"ם)	לג.
21.	אונאה בזריעה (ב"מ נו : , רמב"ם)	לד.
22.	השכור את הכלים או בהמה (ב"מ נו :)	לה.
23.	קבלן יש לו אונאה (רמב"ם)	לו.
23.	האחים שחלקו (קידושין מה :)	לז.
23.	התנו שיחלקו בשום הדיינים (קידושין מב :)	לח.
24.	חלקו ע"מ שיפתח למבוי (ת הראש)	לט.
<u>רכח:</u> אסור להנות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות המקח וממכר (ב"מ: מ, נח, נט. חולין: צד. ב"ב: צב, צג).		
1.	אונאת דברים (ב"מ נח :) הגה – אונאת דברים ליר"ש (נמ"י) מי שמאנה עצמו (שם)	א.
1.	זהירות באונאת דברים (ב"מ נט: 9)	ב.
2.	אונאת אשתו (שם)	ג.
2.	כיצד אונאת דברים (ב"מ נח :)	ד.
2.	שלא לכנות שם רע לחברו (שם)	ה.
3.	גניבת דעת (חולין צד.)	ו.
4.	סוך מפח שמן זה, והוא ריק (שם) ;	ז.
4.	הבמה מתה בחזקת שחוטה (שם)	ח.
4.	אין מסרכסין אדם הבמה וכלים (ב"מ ס.)	ט.
5.	לערב פירות רעים היפים (ב"מ נט :)	י.
6.	עירוב יינות (שם ס.)	יא.
6.	מים ביין (שם)	יב.

7.	מיס ביין בין הגתות (שם)	יג.
7.	כשטועמים מותר לערב (שם)	יד.
7.	לערב שמרי יין (שם)	טו.
8.	איך מותר לתגר לערב (שם)	טז.
8.	לברור פסולת (שם)	יז.
9.	לחלק לילדים קלויט ואגוזים (שם)	יח.
9.	לערב שמרים ביין ושמן (שם)	יט.
9.	המוכר שמן מזוקק, מה דין השמרים (ב"מ מ.)	כ.
	<u>רכט:</u> המוכר לחברו חטים או שעורים או פירות כמה פסולת צריך לקבל הלוקח (ב"ב: צב, צג).	
1.	כמה פסולת המכירת תבואה ופירות (ב"ב צב, צג)	א.
2.	כשיש מנהג (רי"ף, רמב"ם, רא"ש)	ב.
16.	<u>רל:</u> המוכר לחברו מרתף של יין, והלוקח יין והחמיץ (ב"ב: צג, צה, צו, צח).	
1.	מכר יין מה נותן לו (ב"ב צג, צה)	א-ד.
2.	קנה יין ונתן בקנקניו והחמיץ (ב"ב צג):	ה.
3.	קנה יין ונשאר בקנקני המוכר והחמיץ (שם)	ו.
4.	המוכר חבית של שכר והחמיץ (ב"ב צו.)	ז.
4.	מוכר יין למכירה מעט מעט (ב"ב צח.)	ח.
5.	מקבל יין להוליכה ממקום למקום והחמיצה או הוזילה (ב"ב צח.)	ט.
5.	יין מבושל, מיושן (שם) הגה- דין השכר (ב"ב צו.)	י.
	<u>רלא:</u> שלא לרמות במדה ובמשקל, כיצד יעשה אותם וכיצד ישקטל, וחייבים להעמיד ממונים על המדות ועל השערים (ב"מ: סא, קז. ב"ב: פז, פח, פט, צ, צא).	
1.	החסיר במשקלות עובר בלאו (ויקרא יט-לה, דברים כה-יג)	א.
2.	ב"ד מעמידים ממונים (ב"ב פט.)	ב.
2.	אסור להשהות מידה חסרה (שם).	ג.
3.	גודלי המידות (שם)	ד.
3.	איך עושים המחק (שם)	ה.
4.	שלא ירתיח בלח (ב"ב פט.)	ו.

4.	כל כמה זמן צריך לקנח מידותיו (ב"ב פח.).	ז.
5.	למדוד בגסה ובדקה (שם)	ח.
6.	גודל משקלות הלח ב"ב פט.)	ט.
6.	ממה עושים המשקלות (שם)	י.
6.	להטמין המשקלות המלח (שם)	יא.
7.	לקנח המשקלות (ב"ב פח.)	יב.
7.	אורכי חוטים והאוזניים והקנה (ב"ב פט.)	יג.
8.	הכרעה במשקל כמה (ב"ב פח. פט.)	יד.
9.	להוסיף על גודלי המשקל (ב"ב צ.)	טו.
10.	מדידות קרקעות (ב"מ קז :)	טז.
10.	ד"א הסמוכה לחריץ ונהר (שם)	יז.
10.	מדידה בימות החמה והגשמים (ב"מ סא :)	יח.
10.	עונש מידות ומשקלות (ב"ב פח :)	יט.
11.	להעמיד ממונים על השער (ב"ב פט.)	כ.
12.	עונשו של מפקיר שערים (רמב"ם)	כא.
12.	כמה משתכר בבצים (ב"ב צא. רמב, * רשב"ם)	כב.
12.	סחורה בדבר שיש בו חיי נפש (ב"ב צא :)	כג.
13.	אין אוצרין פירות (ב"ב צ) :	כד.
13.	עונש מפקיעי שערים ואוצרי פירות (ב"ב צ :)	כה.
14.	להוציא פירות לחו"ל (שם)	כו.
14.	הסכמים בעיר (ב"ב ח :)	כז.
14.	תקנות בעלי אומנים (ב"ב כט.)	כח.

רלב: המוכר דבר במדה במשקל וטעה או שטעה במניין המעות, ומוכר דבר ונמצא בו מום (ב"מ: מב, סג, פ, פג, צב, צג. ב"ב: סו, צב. קידושין: מה. תולין: נ. כתובות: נז:).

1.	הטועה במשקל ומניין (קידושין מב :)	א.
2.	קבל מעות ונמצאו יתרים, מתי הם מתנה ומתי טעות (ב"מ סג :)	ב.
3.	נמצא מום במקח (רי"ף) ואם כבר נשתמש (רמב"ם)	ג.
4.	במום מחזיר הכל ולא עושה חשבון הפחת (רמב"ם)	ד.
4.	מכר לו בית העיר אחרת ונכנסו עכו"ם וקלקלו הבית (ת' הרא"ש) מום שאינו בגוף הבית (רי"ו) (הרי"י מיגאש)	ה.
5.	מה נקרא מום ע"פ הסכמת בני המדינה (רמב"ם)	ו.
5.	ע"מ שאין אתה חוזר עלי במום (רמב"ם)	ז.

ח.	אמר שיש בה סדרת מומים ונמצאו רק חלק (ב"מ פ.).	6.
ט.	מומים הנכרים עם שאינם ניכרים (רמב"ם)	6.
י.	מומים בעבדים (כתובות נז : ב"ב צב :)	7.
יא.	קנה בהמה ונמצא טריפה (חולין נ.).	9.
יב.	טריפת הסירכה (רמב"ן)	10.
יג.	היה בו מום ועשה בו הלוקח מום נוסף (רמב"ם)	11.
יד.	כני"ל בקנה סדין (שם)	11.
טו.	קנה קרקע ואכל פירות ואח"כ מצא בה מום (ב"ב סו :)	11.
טז.	קנה גבינות ופתחם לאחר ג"י ונמצאו רקובים (ת' הרא"ש)	12.
יז.	כני"ל עם שמן (ת' הרא"ש)	12.
יח.	אבד המקח מחמת המום (ב"מ מב :) ואם היה המוכר סרסור (שם לפי הרמב"ם)	13.
יט.	בצים ונמצאו מוזרות (ת' הרא"ש)	14.
כ.	זרעוני גינה ולא צמחו (ב"מ צב.).	15.
כא1	זרעונים הנאכלים (ב"ב צג.).	16.
כא2	לקח מקח והודיעו שמוליכו למדינה אחרת ונמצא בו מום (רמב"ם)	16.
כב.	לקח מקח ונמצא בום מום ונאבד (רמב"ם)	17.
כג.	שור ונמצא נגחן (ב"מ צב.).	18.
	<u>רלג:</u> המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה (ב"ב:) (פג:)	1.
	<u>רלד:</u> חש"ו ושיכור מתי מוכרים במטלטלים, והקונה בשבת ויו"ט (גיטין נט, סז, עא, ב"ב: קנה, כתובות: כ, מח, מט. ר"ה: כח).	
א.	מקח וממכר של קטן עד גיל 6 (גיטין נט :) מתי מוכר קרקע (רמב"ם , רא"ש)	1.
ב.	אם יש לו אפוטרופוס אין במעשיו כלום (כתובות ע.). הגה – ואם כבר גדל (ריב"ש)	3.
ג.	קטן היודע בטיב מו"מ שטעה (גיטין נט.).	4.
ד.	קנין קטן רק המשיכה (רמב"ם)	4.
ה.	קניין מהקטן בק"ס (רמב"ם)	5.
ו.	קניין חצר לקטן ולקטנה (רמב"ם)	5.
ז.	קניית קרקע המעות וחזקה (רמב"ם)	6.
ח.	קטן שהגדיל (12/13) במטלטלים (רמב"ם)	7.
ט.	הדין בקרקע עד שיהא בן כ (ב"ב קנה.).	7.

9.	מתנתו (יג – כ) (ב"ב קנה).	י.
9.	בן כ' שלא הביא ב"ש לעניין קרקע (ב"ב קנה :)	יא.
10.	מכר קודם כ' ולא הביא ב"ש ואח"כ הביא (ריב"ש)	יב.
10.	מכר בנכסים ומת ומערערים קרובים שהיה קטן (ב"ב קנה)	יג.
11.	מכר קרקע קודם כ' חוזר ומוציא (רמב"ם)	יד.
11.	קטן שלוח מאחרים (הרמ"ה * ר' יונה*הרא"ש)	טו.
12.	קטן ערב לאחרים (רי"ו)	טז.
12.	חרש קונה ומוכר ברמיזה (גיטין נט.)	יז.
13.	אילם או מי שנשתתק בודקים אותו (גיטין עא. רמב"ם)	יח.
13.	כבד שמיעה (רא"ש)	יט.
14.	השוטה (כתובות כ.)	כ.
14.	עת שוטה ועת חלים (ר"ה כח. כתובות כ.)	כא.
14.	השיכור (ערובין כב)	כב.
15.	זכה קרקע לחברו שלא מדעתו (רמב"ם)	כג.
15.	עבד שמכר או קנה שלא לדעת רבו (רמב"ם)	כד.
15.	מכירת בעל בנכסי אשתו (אה"ע פה, צ)	כה.
15.	ב"ד או אפוטרופוס שמכרו בנכסי יתומים (רמב"ם)	כו.
16.	מתי מותר למכור נכסי יתומים (צ-א)	כז.
16.	קניין בשבת ויו"ט (ירושלמי)	כח.

רלו: **אנס שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים**

(גיטין נה+)

1.	מציק שבא למכור קרקע שגזל מישראל, מתי קונים הבעלים ומתי אחר (גיטין נה)	א.
2.	אם אינו מאמין לו בכמה קנה (טור)	ב.
3.	קונה מעכוס תוך יב"ח (גיטין נה.)	ג.
3.	אם קנאה מהבעלים תחילה ואח"כ מעכו"ם (שם)	ד.
4.	שהתה ביד עכו"ם ג' שנים (גיטין נח.)	ה.
4.	שהתה ביד לוקח ג' שנים (גיטין נח.)	ו.
5.	עכו"ם שלקח קרקע מישראל בטענה של חוב (גיטין נח : לפי הרמב"ם)	ז.
5.	הבא מחמת חוב צריך להחזיר לבעליו (גיטין נח. לפי רש"י)	ח.
6.	הוציא אחר מעכו"ם כדי להחזירו לבעליו (ת' הרא"ש)	ט.
	אם יש שופטים בארץ (גיטין נח :)	

רלו: **עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו נקרא רשע**

(גיטין נט.)

1.	בא א' לקנות ובא אחר וקנאו (קידושין נט.)	א1.
----	---	-----

	כשבא לזכות מההפקר (רת"רש"י) הגה – בעל מיצר שקדם וזכה (מרדכי) הגה – דבר שהוא בזול ממקום אחר (מה"ר דוד כהן)	
2.	הגה- דוקא שמחוסרים רק קניין (הר"מ) - חרם ר"ג שלא להשיג גבול	א2.
3.	אסור למלמד להשכיר עצמו כשיש מלמד אחר (תו"ס) אבל שני בעה"ב יכולים לשכור אותו מלמד (שם)	ב.
	<u>רלח:</u> כותבים שטר למוכר ולא ללוקח (ב"ב: קסז. ב"מ: יב)	
1.	כותבים שטר למוכר אע"פ שאין הלוקח עמו (ב"ב קסז :) והוא שמיד הקנה לו השדה (ב"מ יב. ר' אסי) והוא שעדים מכירים (ב"ב קסז :) אבל אין כותבים שטר ללוקח אלא מדעת המוכר (שם)	א.
2.	שכר הסופר (ב"ב קסז :)	ב.
3.	כתיבת שטר למוכר , דוקא כשקיבל מעות (הר"י מיגאש)	ג.
	<u>רלט:</u> מי שבא ואמר אבד שטר קנייתי, כיצד כותבים לו שטר אחר (ב"ב: קסז, קעב)	
1.	כשאבד שטר קנייתו שומעים לו (ב"ב קסח). מה כותבים בשטר בשטר (ב"ב קסט :) איזה זמן כותבים בו (רי"ו)	א.
2.	שטרי חוב ומכר מאוחרים (ב"ב קעא :)	ב.
	<u>רמ:</u> שני שטרי מכר על שדה אחת מזמן אחד (כתובות מד, צד)	
1.	שני שטרות היוצאות על שדה אחת (כתובות מד).	א.
2.	פעמים א' עדיף על השני (שם)	ב.
4.	כששנהם שוים (כתובות צד).	ג.
4.	אם היה קניין בשטר (רי"ף). הגה – נתן אותה במתנה לשני בני"א (ת' הרשב"א)	ד.

הלכות מתנה

רמא: המתנה במה תתקיים וכן המחילה, והנותן דבר שאינו מסויים (ב"ב: קלד, ב"ב: קלז).

1.	א. צריך לקנות המתנה בדרכי קניין (רמב"ם) הגה – לוי שקיבל בקניין לתת מתנה – אינו כלום (ריב"ש)
2.	ב. מחל על החוב (תו"ס), או שנתן לו פקדון שהיה אצלו – ה"ז קנה. הגה – אפילו היה עליו שטר או משכון (מרדכי) - לשום מחליה רק המעות ולא בחפץ (מהרי"ק) - מחילה על שבועה (מרדכי). - מחילה בטעות (המרי"ק)
3.	ג. מוחל מה שיטול מנכסיו – יכול לחזור קודם שיטול (ת' הרשב"א)
3.	ד. צריך לסיים את המתנה כמו במכר (רמב"ם) חצי שדה אני מוכר לך (ב"ב לו :)
4.	ה. מתנה לא בלב שלם (ב"ב קלד :)
5.	ו. מתנה ע"מ להחזיר (ב"ב קלו :) הגה – לר קצב לו זמן להחזיר (ת' הרשב"א) - נודר ליתן לחברו מתנה (ריב"ש)
6.	ז. ע"מ שתחזירו, ע"מ שתחזירו לי (ב"ק קקלו :) הגה – ע"מ שתתן לי 200 זוז ומת יתן ליורשיו (רשב"א) - יכול ליתן דמי החפץ (רי"ו)
7.	ח. ע"מ להחזיר ומת מקבל המתנה (רשב"ם)
7.	ט. נתקיים התנאי נתקיים המתנה (רמב"ם)
7.	י. מי מוכיח שקיים התנאי (הר"ן)
7.	יא. אב שהתנה בין הבנים שלא ימכור א' עד שהשאר יגיעו לגיל כ ()
	יב. תנאי בני גד (ר"ת, ,,,)
<u>רמב:</u> דין מתנה באונס ומסירת מודעא, ומתנה טמירתא (ב"מ: מ.)	
1.	א. מתנה באונס אינה מתנה אפילו באחריות (ב"מ מ :) אפילו בלא מודעא אם יודעים באונסו (שם)
2.	ב. מסר מודעא וביטלה (הרא"ש)
3.	ג. מתנה צריכה להיות גלויה ומפורסמת (ב"מ מ :)
3.	ד. ציוה לחותמו בפרהסיה כשר (ר' יונה) מסרה בפרהסיה (שם)
3.	ה. שטר מתנה סתם (הרא"ש)
4.	ו. שכ"מ במתנה טמירתא
4.	ז. החזיקו במתנה טמירתא (הר"ן)
5.	ח. נתן לשנים א' טמירתא ואחד גלויה (ב"ב מ :)
5.	ט. מתנה גלויה שקדמה לה טמירתא (שם)
5.	י. רצה לישא אישה וכתב נכסיו לבנו בהחבא ואח"כ לאשתו (שם)

רמב: דין המוכר לחברו ע"י אחר ורוצה הנותן או המקבל לחזור בו (גיטין: יד, לד, סד, קלח, קנו, ב"מ: יא, עא).

א.	זיכה ע"י אחר א"א לחזור (גיטין מד). מתי מקבל חוזר (ב"ב קלח). הגה – נדר מתנה לשמעון (הגמ"ר)	1.
ב.	זכה, הולך (גיטין לב :) הגה- אשת שמעון שנתנה מתנה בשעת חוליה (מרדכי)	1.
ג.	תן לפלוני (קכ"ה)	2.
ד.	כשהמתנה אינה ברשותו, בלשון זכה (הרמ"ה)	2.
ה.	הולך מנה לפלוני ומת פלוני (קכ"ה)	3.
ו.	זכו שדה לפלוני וכתבו לו השטר, מת חוזר בשטר (ב"מ עז)	3.
ז.	זכו בשדה לפלוני ע"מ שתכתבו לו השטר (שם)	3.
ח.	מכר השדה ואמר כתבו לו השטר – יכול לחזור בשטר (תו"ס)	4.
ט.	אמר למקבל עצמו זכה ואכתוב לך שטר (ר' יונה)	5.
י.	קנו מידו שיכתוב השטר (ת' הרא"ש)	5.
יא.	כתבו וזכו בשטר (י"א*הרמ"ה)	6.
יב.	כשכתוב בשטר קניין (ת' הרא"ש)	7.
יג.	מי שנמצא אצלו שטר מתנה (ת' הרא"ש)	7.
יד.	זוכה צריך להיות גדול ובן דעת (גיטין סד :) עכו"ם בזכיה (ב"מ עא :)	8.
טו.	מתי קטן זוכה (גיטין סד :)	8.
טז.	שוטה מתי זוכה (רמב"ם)	9.
יז.	חרש (רמב"ם)	9.
יח.	זכין לקטן (ב"ב קנו :)	9.
יט.	מי שהתחייב לקטן ואינו תחת יד הקטן (הר"ן)	10.
כ.	חצרו של אדם קונה לו (ב"מ יא.)	10.
כא.	חצר המשתמרת (שם)	10.
כב.	ד"א של אדם (ב"מ י :)	11.
כג.	קטן וקטנה בחצר (שם)	11.
כד.	זורק ארנקי דרך אויר בית (ב"מ יא.)	12.
כה.	אויר שסופו לנוח (הרא"ש)	13.

רמד: האומר לשנים לכתוב שטר מתנה לפלוני (גיטין: כט).

רמה: הכותב נתתי שדה פלוני לפלוני, והאומר נתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא נתת לי (גיטין: לב, מ. ב"ב: קלז, קלח).

א.	נתתי שדה לפלוני או נתתיה – זכה, אתתנה לפלוני – לא זכה (גיטין מ:)	1.
ב.	קנו מידו בלשון אתן (הרמ"ה)	1.
ג.	תהא נתונה לך, תהא שלך – קנה (הרמ"ה)	2.
ד1.	אתתנו לך מעכשיו (הרמ"ה)	2.
ד2.	מחלוקת אם "נתת לי" (גיטין מ.)	2.
ה.	מי אוכל פירות (שם)	2.
ו.	כשהבן לא היה שם (טור)	3.
ז.	הגה – שטר שכתוב בו כתבו וחתמו – אינו שטר מתנה (הרא"ש)	4.
ח.	באו לטרוף את המתנה ואומר שומר אני עליה (גיטין לב.)	4.
ט.	מחלוקת אם נתן המתנה (רמב"ם)	4.
י.	מחילה על מתנה כיצד (ת' הראש)	4.
יא.	אחר שקיבלה אומר אינו רוצה בה (גיטין לב.)	5.
	הגה – אומר שאינה מתנה מעיקרא	
	זיכה לו ע"י אחר ושתק המקבל ואח"כ צווח (ב"ב קלח.)	6.
	הדין במתנת שכ"מ (ב"ב קלו:)	
<u>רמז: השומע שמת בנו וכתב נכסיו לאחר</u> (ב"ב: קז, קל, קלא, קלג, קנב).		
א.	שמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר (ב"ב קמו:)	1.
ב.	רק בשכ"מ או גם בבריא (רמב"ן*רמ"ה)	1.
ג.	בריא שהיה צריך לברוח (הרמ"ה)	2.
ד.	כל נכסיו לבנו – עשאו אפוטרופוס (ב"ב קלא:)	3.
	שייר כלשהו זכה הבן (שם קנ:)	
	מתי זוכה הבן (ר' יונה)	
ה.	כשיש להסתפק בלשון המתנה (ת' הרשב"א)	4.
ו.	כתב לבן בין הבנות (ב"ב קלא:)	4.
ז.	קניין + יפוי כח (ר' יונה)	5.
ח.	כתבו ותנו לו כל נכסיי (שפ קנב.)	5.
ט.	לאחד מבניו ולאחר (ב"ב קלא:)	6.
י.	חצי לבנו וחצי לאחר (פירוש הרא"ש)	6.
יא.	כתב כל נכסיו לשני בניו (פירוש הראש)	6.
יב.	כתב כל נכסיו לשאתו (אה"ע קז-א)	7.
יג.	כל נכסיו לבניו וכלשהו לאשתו (אה"ע קו-א)	7.
יד.	כל נכסיו לאשתו ויצא שט"ח מוקדם (אה"ע קז-ג)	8.
טו.	שטר מתנה להבריה (אה"ע צ-ז)	8.
טז.	שכ"מ שאמר תטול אשתי כאחד הבנים (אה"ע קח-ג)	8.

9.	כשמתבטל המתנה לא מחזיר פירות שאכל (רמב"ם) הגה – אכול עמי צריך לשלם (מהרי"ח) - מי שמאכיל חתנו (תה"ד).	יז.
	<u>רמז:</u> השולח חפציו לבני ביתו ולא פירש האיך יחלקו (<u>ב"ב: קמז.</u>)	
1.	שלח כלים ממדינת הים ואמר לבניי (ירושלמי, ב"ב קמג :) בנים מאישה זו ובנות משאיה אחרת בירושה (מרדכי)	א.
2.	המשלח כלים לביתו סתם (ב"ב קמג :)	ב.
3.	שכ"מ שאמר נכסיי לבנות שלי והיה לו בן אחד + בנות (ב"ב קמג :)	ג.
3.	חילק נכסיו לאחיותיו ויתומי אחיותיו (ת' הרא"ש)	ד.
4.	נכסי לפלוני ולבני (ששם קמג.) לפלוני ולפלוני ולבני (הר"ן)	ה.
	<u>רמח:</u> הנותן מתנה לחברו וא"ל ואחריו לפלוני . (<u>ב"ב: קכה, קכט, קלו, קלז, קנ.</u> <u>כתובות: צה.</u>)	
1.	לפלוני ואחריו לפלוני (ב"ב קלז.) אם הראשון ראוי ליורשו (ב"ב קכט :)	א.
2.	ראשון ראוי ליורשו וא"ל לא משום ירושה (ב"ב קכט :) תנו שקל לבני בכל שבת	ב.
3.	לפלוני ואחריו לפלוני ואחריו לפלוני ומת הראשון בחיי השני (ב"ב קלו :) לכתחילה אסור לראשון למכור (קלז.)	ג.
4.	מכר הראשון לאחד מיורשיו (קלז :) נתנה במתנת שכ"מ (קלז.)	ד.
5.	חוב על הראשון – אין גובים מנכסים אלו (רמב"ם)	ה.
5.	מת ראשון ובאו בע"ח (רמב"ם)	ו.
6.	אחריו לפלוני מהיום (ב"ב קכה : , שרב"ם * הר"ן(יא)) מת השני בחיי ראשון (טור)	ז1.
7.	הגה – אחריו לי (קלז.) : נכסיי לך כל ימי חיך (ריב"ש). אחריו ליורשי (ב"ב קכה :) . לך ואחריו ליורשי ונולדו עוד בנים (הגמ"י). אחריו ליורשי (גי הר"ן) . מתנה ע"מ ואם לאו לשמעון (ת' הראש).	ז2.
9.	אחריו לפלוני והלכה ונישאת (כתובות צה :) ואם א"ל כשהיא נשואה ומתה (שם)	ח.
9.	נכסיי לאמי ואחריה ליורשיה (ב"ב קכה :)	ט.
11.	מטלטלים שיש לי לפלוני – מה נוטל (ב"ב קנ.) כל המטלטלים שלי, כל מטלטל.	י.
12.	נכסיי לפלוני (ב"ב קנ :)	יא.
12.	ד"א קרקע ואגבן כל המטלטלים (רשב"א)	יב.
13.	כל נכסיו אגב קרקע – דין שטרי החוב (ת' הראש).	יג.

רמט: הנותן מתנה והחוזר בו, או הנותן לעבד ואישה.(ב"מ: מט. ע"ז: כ. קידושין: נט.) •

א.	חזרה ממתנה מועטת (ב"ב מט.)	1.
ב.	איסור מתנה לגוי (ע"ז כ.)	1.
ג.	מתנה לעבד ואישה (אה"ע פה)	2.
ד.	כל נכסיו לעבדו יצא לחירות (יו"ד רס"ז)	2.
ה.	מידת חסידות לא לקבל מתנה (קידושין נט.)	2.

אונאה ומקח טעות

זו"מ רכ"ז: עד כמה הוה מוזילה או זוזרת האונאה, ושליז שטעה ואזים שזולקו וטעו

ובו ל"ט סעיפים

הקדמה: פטוקים: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת זמכר לך (ויקרא כה, יד-טו). ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם (שם יז). **פרש"י:** אל תונו - זו אונאת ממון. ולא תונו איש את עמיתו - זו אונאת דברים.

ערוך השלחן: שני מיני אונאה הם -

- א.** בגוף הסחורה, שמוכר אותה בחזקת טובה או חדשה אבל האמת שהיא פחות טובה או ישנה, ואינה ניכרת לקונה.
- ב.** אונאה במקח אף שאין אונאה בעצם הסחורה (שהיא באמת טובה), כגון שמכרה יותר מכפי ערכה.

סעיף א: איסור אונאה

סעיף א: אסור להונות את חבריך, בין במקחו בין בממכרו. ואיזה מהם שאינה, בין לוקח בין מוכר, עובר בלאו [המקור: הטור].

שורשי הלכה וענפיה

עובר בלאו: דכתיב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך לא תונו איש את אחיו". ולא זו בכלל גזילה הוא, וכמו שאין לוקין על לאו דגזילה משום דניתן להשבון כדכתיב "והשיב את הגזילה", כך אין לוקין על לאו זה דגם כן ניתן להשיב את האונאה (טור).

סעיף ב: אונאה בשתות, מהו שתות?

הקדמה הגדרת מושגים: מקח – שווי המקח כמו שהוא בשוק. מעות – מעות ששילם עבד המקח.

נשאלת השאלה: אונאה שאמרו, שתות או יותר או פחות, מול מה משווים כדי לדעת אם יש שתות, האם מול שווי המקח, או גם מול סכום המעות ששילם עבד המקח. ובזה נחלקו רב ושמואל כדלקמן:

סעיף ב: א. כמה תהיה האונאה ויהיה חייב להשיב, שתות בשוה:

ב. כיצד, הרי שמכר שוה שש בחמש או שוה שבע בשש, או שוה חמש בשש, או שוה שש בשבע, הרי זה אונאה ונקנה המקח, וחייב המאנה לשלם האונאה ולהחזירה כולה למתאנה [המקור: ב"מ מט: נ: כשמואל].

סיכום אופן חישוב האונאה: אם ההפרש (בין מחיר החפץ ומחיר שקנה) מול מחיר החפץ או מול המעות ששילם שתות הוי אונאה, ואם לאו הוי ביטול מקח או מחילה בהתאם.

שורשי הלכה וענפיה

א. שתות בשווה: ב"מ (נ:): פחות משתות - נקנה מקח. יתר משתות - בטל מקח, שתות - קנה ומחזיר אונאה.

ב. כיצד: בב"מ (מט:) נחלקו רב ושמואל מהו שתות למקח שנאמר במשנה: רב אמר – שתות מקח שנינו (פרש"י - דוקא שתות למקח, שאם האונאה שתות לשווי המקח הוי אונאה. פירוש: משווים את ההפרש בין מה שקנה לבין מה ששווה החפץ מול מחיר החפץ). **ושמואל** אמר שתות מעות נמי שנינו (פרש"י - בין יש שתות בהפרש כשמסתכלים על המעות ששילם, בין יש שתות בהפרש כשמסתכלים על שווי המקח - הוי אונאה ואינו לא מחילה ולא ביטול מקח).

כלומר: לפי רב הולכים לפי המקח, ולכן אם ההפרש מול מחיר המקח הוא $\frac{1}{6}$ הוי אונאה, ואם הוא פחות הוי מחילה, ואם יותר הוי ביטול מקח.

ולפי שמואל אם ההפרש מול המקח או מול המעות הוי שתות הוי אונאה, ואם לאו הוי ביטול מקח או מחילה לפי העניין.

שוה 6 ב 5 או שוה 7 ב 6: כתב הסמ"ע (ג): בשניהם התאנה המוכר בשתות. ואף שב 6 ב 5 הוי שתות מקח $\frac{1}{6}$, ויותר משתות במעות $\frac{1}{5}$ – מ"מ לא הוי ביטול מקח כיון שבצד המקח הוי שתות. **וכן 7 ב 6** דבמקח $\frac{1}{7}$ ובמעות $\frac{1}{6}$, כיון שבמעות הוי שתות הוי אונאה ולא מחילה או ביטול מקח.

להחזירה כולה למתאנה: כתב הסמ"ע (ד): ול"א כיון שבפחות משתות הוי מחילה שלא יחזיר אלא פרוטה המשלימה לשתות, קמ"ל שמחזיר כל השתות.

מחלוקת רב ושמואל¹

סעיף ג: היתה אונאה פחותה משתות

סעיף ג: היתה האונאה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה, אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו [המקור: רמב"ם לפי גרסת הרב המגיד].

סעיף ד: אונאה יתרה על שתות

סעיף ד:^א היתה האונאה יתירה על השתות כל שהוא, כגון שמכר

¹. סיכום: מחלוקת רב ושמואל

7	6	5 כמה שילם:	
כ"ע ביטול לשמואל הוי ביטול: כיון לפי מקח הוי $2/5$, וגם לפי מעות הוי $2/7$ גם לפי רב הוי ביטול – כיון שלפי מקח $2/5$	מחלוקת לפי שמואל - אונאה כיון שלפי מעות הוי $1/6$ לפי רב - ביטול כיון שלפי מקח הוי $1/5$	בסדר	שווי המקח: 5
כ"ע אונאה לפי שמואל - כיון שלפי מקח הוי $1/6$ גם לפי רב - כיון שלפי מקח הוי $1/6$	בסדר	כ"ע אונאה לפי שמואל אונאה - כיון לפי המקח הוי $1/6$ גם לפי רב אונאה – כיון לפי המקח הוי $1/6$	6
בסדר	מחלוקת לפי שמואל - אונאה, כיון שלפי מעות הוי $1/6$ לפי רב מחילה, כיון שלפי מקח הוי $1/7$	כ"ע ביטול לפי שמואל - בין לפי המקח הוי ביטול $2/7$, ובין לפי מעות הוי ביטול $2/5$ גם לפי רב הוי ביטול כיון שלפי מקח הוי $2/7$	7

שוה ששים בחמשים פחות פרוטה, בטל המקח והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל, אבל המאנה אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל (שלא

יהא חוטא נשכר, שהרי אם לא היה מאנה אותו לא יכל לחזור-סמ"ע) [הרא"ש והרמב"ם].

ב. ויש אומרים דאף המאנה יכול לחזור בו, אללא אם כן נתרלה המתאנה פעם אחת, או שסתק יותר מן השיעור שיתבאר בסמוך סעיף ז' (טור בשם הרב יונה והרא"ש).

ג. מכר לו שוה 60 ב 51 או להיפך, דליכא כאן אונאה שותת, ולגבי ראשון הוי בטול מקח ולגבי שני מחילה – אזלינן בתר המקח הן לענין בטול מקח הן לענין מחילה, דטעו אינשי במקח ולא במעות (מרדכי פ' הזהב).

👉 שורשי הלכה וענפיה 👈

א. **המתאנה יכול להחזיר החפץ:** ביאר הסמ"ע (ו): אבל לא יכול לתבוע אונאתו (ולהישאר במקחו), שא"ל או חזור במקחך או יהא בידך כמו שקניתו (טור).

ב. **וי"א אף המאנה יכול לחזור בו:** ביאר הסמ"ע (ח) טעמו: כיון שהמתאנה יכול לחזור בו, לא נגמר המקח מעולם לפיכך גם המאנה יכול לחזור בו, אלא אם כן נתרצה המאנה שאז נגמר המקח.

וא"ת בסימן ק"צ היכא דעייל ונפיק אזוזי כיון שנתבטל המקח לגבי המוכר גם לגבי הלוקח התבטל, ואף שאחר כך נתרצה המוכר יכול הלוקח לחזור בו, אלא שידו על העליונה? **שאני** התם דמייד דעייל ונפיק אזוזי נתבטל המקח, ואף שנתרצה אחר כך כיון שכבר נתבטל יכול אף הלוקח לחזור בו. **אבל** הכא שלא גילה המתאנה דעתו תחילה שרוצה לחזור בו משום הכי כשהתרצה אחר כך הו"ל כאילו התרצה מעיקרא ואין המאנה יכול לחזור בו.

ג. **לגבי אחד הוי בטול מקח:** ביאר הסמ"ע (ט): כגון שמכר 60 ב 51: לגבי מקח – 9/60 קטן משתות (מחילה). לגבי מעות – 9/51 גדול משתות (ביטול מקח). וכן מכר 51 ב 60: לגבי מקח – 9/51 גדול משתות (ביטול מקח). לגבי מעות – 9/60 קטן משתות (מחילה).

דטעו אינשי במקח ולא במעות: ביאר הסמ"ע (יא): משום הכי אם הוא פחות משתות מצד המקח אע"פ שמצד המעות יותר משתות לא אמרינן דטעו אינשי, דאין רגילין לטעות בחשבון בדמים אלא אמרינן דמחל לו.

ונ"ל דס"ל להמרדכי והרמ"א – דלעולם כשיש צד אחד שתות (במדויק) אף שמצד אחר יתר או פחות משתות הוי אונאה. אבל כשאף צד אינו שתות בזה אזלינן בתר מקח (וזה לא כמ"ש הרב המגיד ופסקו המחבר ס"ג, אלא כגרסת הרמב"ם והטור).

אזלינן בחר המקח: כתב ערוך השלחן טעמו: רק דכשיש שתות בצמצום אצל המעות אמרו חז"ל דאזלינן גם בזה בדינא דשתות, והטעם דכיון דבשתות עצמה אין שום פסידא לשניהם, דהמקח קיים והאונאה מחזיר לכך אזלינן בתרה. מה שאין כן כשבצד אחד יש ביטול מקח ובצד השני מחילה דבהכרח הוא או שהמקח יתבטל או שאחד מהם יפסיד - מוקמינן אעיקרא דמילתא לילך אחר המקח דבזה הוא האונאה.

סעיף ה: החזר אונאה רק ביותר מפרוטה

סעיף ה: ^א **אין המאנה חייב להחזיר עד שתהיה האונאה יתר על פרוטה. היתה פרוטה בשוה - אינו מחזיר** [המקור: ב"מ נה. כרב כהנא, כ"פ הר"ף והרמב"ם].
^ב **(וי"א לחייב להחזיר פרוטה),** (כיון דיש בזה שיעור ממון הוה ככל דיני ממונות) (טור בשם הרמ"ה והרא"ש).

שורשי הלכה וענפיה

^ב **היתה פרוטה בשוה:** כתב הסמ"ע (יב): ואף שהאונאה יתר משתות כיון שאינו יתר מפרוטה אין דינו כאונאה.
כלומר: אף על גב דלכל דבר הוי ממון מ"מ קבלו חז"ל דאין אונאה לפרוטות (ב"מ נ"ה). וכך הוא דרך המסחר למחול על פרוטה. וי"א דעד מעה כסף אינו חייב להחזיר (טור לדעת הר"ף).

סעיף ו: להונות בפחות משתות

סעיף ו: **יש להסתפק אם מותר להונות** (לכתחילה) **את חבירו בפחות משתות, אם יש באונאה שוה פרוטה. אבל מטבע, כל זמן שלא הגיע לכדי אונאה מותר לכתחלה להוציאה ביפה** [המקור: הרא"ש]

שורשי הלכה וענפיה

יש להסתפק: ביאר הרא"ש הספק: שמא אף בפחות משתות אסור להונות כיון שיודע שאין מקחו שוה כל כך, ורק מדרבנן קבעו שפחות מפרוטה הוי מחילה לפי שאי אפשר לצמצם, אבל כשהמוכר בקי במחיר אסור לו להונות אפילו בפחות. או שמא כיון שדרך משא ומתן בכך ופעמים הלוקח חפץ בחפץ ומוסיף עליו דמים, ופעמים המוכר מזלזל בממכרו לפי שלא חפץ במקח או שצריך למעות. וצ"ע. וסיים הרא"ש – וירא שמים יצא ידי שנהם. (הסמ"ע – פירוש שאם התאנה פחות משתות מוחל, ואם אינה פחות משתות

מחזיר).

מותר לכתחילה להוציאה ביפה: שגם אחר יקבלנו ממנו ולא יהיה לו בו הפסד כלל [טור], כ"כ הסמ"ע (טו).

סעיף ז: עד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו

סעיף ז: ^אעד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו בשתות ולבטל המקח ביותר משתות - עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. ואם שהה יותר, אינו יכול לחזור ולא לתבוע אונאתו (ואפילו ביותר משתות, כלומר מנה במאתיים, לא יכול לחזור - טור) [המקור: ב"מ מט:].
^בואם יברר שהיה לו אונס ועל כן לא חקר בתוך זמן זה לידע אם נתאנה, יכול לחזור בו עדיין [דיוק הטור מהרא"ש].

^ג(היה יודע הלוקח, בשעה שלקחו, שנתאנה, ושחק, ומיד אחר הלקיחה, קודם (זמן) שיראה לתגר או לקרובו [ד"מ], תובע אונאתו – לא אמרינן דמחל הואיל וידע) (מרדכי ס"פ הזהב).

שורשי הלכה וענפיה

^א**ולא לתבוע אונאתו:** כתב הש"ך (ד): משמע שכבר נתן מעות (כ"כ הג"א). שאם עדיין הוא מוחזק במעות מיגו דיכול לומר כבר נתתי יכול גם לומר לא נתרצתי. וצ"ע.

^ב**שהיה אונס:** סמ"ע (יז): אם אחר הלקיחה היה לו אונס שלא יכל לחקור, אע"פ שעבר האונס אחר כך ולא הראהו לתגר – מ"מ יכול לחזור בו עדיין ולומר שאח"כ לא עלה על דעתו לחקור עד עתה (כן משמע מהטור בשם הרא"ש). והט"ז – חולק בזה.

^ג**קודם שיראה לתגר:** כתב הט"ז: היה לו אונס כשיעור ואחר כך עבר האונס, ובירר ונודע לו שיש טעות אלא שלא רצה להחזיר כיון שבודאי לא יאמינו לו שהיה לו אונס. אחר כך השיג ראיות שהיה לו אונס ובא לתבוע. קמ"ל שאם מברר שהיה לו אונס יכול לחזור בו, שאם היה יכול לברר כבר ולא בירר בודאי מחל.

קולס: ואם עבר זמן זה שוב אין יכול לתבוע, שעיקר הטעם דלא אמרינן מחל משום די"ל ששתק שיתקיים המקח ואז יתבע אונאתו, אבל אחר כדי שיראה ידיע שאין יכול לתבוע יותר מסתמא מחל (כן מתבאר מהט"ז).

סעיף זז: זמן אונאה למוכר

סעיף ח: א. בד"א, בלוקח, שהרי המקח בידו ומראהו. אבל המוכר, חוזר באונאה לעולם, ואין צריך לומר בביטול מקח, שאינו יודע דמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכר בשוק [המקור: ב"מ נ: ופרש"י].

ב. לפיכך אם היה המקח דבר שאין במינו שינוי והוא כולו שוה, כגון פלפלין וכיוצא בהם (שיש מין זה ממש בשוק), אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד. **ג.** וכן אם נודע שבא לידו בממכרו, וידע שטעה ולא תבע, אינו יכול לחזור ולתבוע, שהרי מחל [רמב"ם].

שורשי הלכה וענפיה

א. **אבל המוכר חוזר לעולם:** כתב הסמ"ע (יט): אלא אם כן יש בו אחד מהדברים שמפרט בהמשך: נשתנה השער, מכר תחילה מחמת דוחק, נזדמן לו מקח בזה וידע לשער אם טעה.

ב. **שאינו יודע דמי זה:** כתב הש"ך (ה): וכן בקרקע ובחזקות דקרקע אינו יכול לחזור אחר שיעור דכדי שיראה לתגר ולקרובו (שקרקע אינה טמונה וכ"א יכול לראותה).

ג. **וכן אם נודע שבא לידו:** כתב הסמ"ע (כ): דווקא שנודע לו בברור שבא לידו דבר שהיה כזה שמכר, אבל אם המוכר והלוקח חלוקים בזה, אף שהלוקח טוען ברי שנזמן – הדין עם המוכר, דמסתמא אין אדם מוכר כדי לחזור בו ובוודאי לא ידע עד עכשיו. וכן משמע מהרי"ף.

והא דכתב הרמ"א בסעיף שאחר זה דאם הם מחולקים בשינוי שער דעל המתאנה להביא ראיה? שאני התם דשינוי השער הוא מצוי (כמ"ש הרמ"א עצמו).

סעיף ט: דין אונאה כשנשתנה השער

סעיף ט: א. במה דברים אמורים, בשלא נשתנה השער. אבל אם נשתנה השער ומפני כך רוצה לחזור בו, אינו רשאי [כן דקדק הרמב"ן מרש"י, כ"כ ת' הרא"ש קב, ד].

ב. הגה: אמר המאנה שנשתנה השער, ומתאנה אומר שלא נשתנה – על המתאנה

להביא ראייה, דדרך השערים להסתנות תמיד (מרדכי ס"פ המדיר).

ג. וכן אם מכר מפני דוחקו, וזלזל במכירתו יותר מכדי שהדעת טועה, שניכר שמפני דוחקו הוצרך לזלזל, אינו יכול לחזור, דידע ומחיל [ת' הרא"ש שם].

סעיפים י-יא: כשהיה ביטול מקח, והמחיר עלה או ירד

סעיף י: א. המוכר לחבירו שוה ארבע בחמש, שהרי המקח בטל, ולא הספיק להראותו לתגר או לקרובו, והוקר ועמד בשבע, לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר, שהרי הלוקח אומר למוכר: אלו לא הוניתני לא היית יכול לחזור ועתה שהוניתני תחזור היאך יהא חוטא נשכר [ב"ב פג:].

סעיף יא: ב. וכן מוכר שמכר שוה חמש בארבע, וזל ועמד בשלש, מוכר יכול לחזור ולא לוקח, שהרי אומר לו המוכר ללוקח: לא מפני שהוניתני תחזור בי [שם].

שורשי הלכה וענפיה

א. ולא המוכר: כתב הסמ"ע (כא): אפילו לדעת הרמ"א (לעיל ד') די"א דאף המאנה יכול לחזור בו אלא אם כן נתרצה המתאנה, שאני הכא דמיד שהוקר מסתמא לא יחזור בו עוד הנתאנה. ומ"מ הנתאנה עצמו יכול לחזור בו עד שיראה לתגר, דאף אם נתיקר אמרינן מסתמא דעתו הוה דכל שיש לו זמן לחזור אינו גומר בדעתו לגמור המקח עד שיכלה זמנו.

סעיפים יב-יג: כשהיתה אונאה שתות ואחר כך הוקר או הוזל

סעיף יב: א. המוכר שוה חמש בשש (שהמקח קיים ומחזיר ואונאה), ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמנה, הרי המוכר חייב להחזיר האחת של אונאה, שהרי נקנה המקח וחייב להחזיר, וכשהוקר, ברשות לוקח הוקר [המקור: הרא"ש בשם י"א, כ"פ רמב"ם והטור. לאפוקי רבנו יונה].

סעיף יג: ב. וכן אם מכר שש בחמש, והוזלו ועמדו על שלש, הרי

הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של אונאה, שהרי נקנה המקח, וברשות לוקח הוזל [שם].

🔑 שורשי הלכה וענפיה 🔑

א. שהרי נקנה המקח: פירש הסמ"ע (כג): שהרי קודם שהוקר נגמר המקח וכבר היה על המאנה ליתן האונאה להמתאנה.

סעיף יד: אונאה לתגר

סעיף יד: כשם שיש אונאה להדיוט כך יש אונאה לתגר, אף על פי שהוא בקי [המקור: ב"מ נא. כת"ק].

סעיף טו: בכל המטלטלים יש אונאה

סעיף טו: א. בכל המטלטלים שייך אונאה, אפילו בספרים ואפילו באבנים טובות ומרגליות [ב"מ נו. כת"ק].
ב. ויש ללוקח לחזור בהם עד שיראה אותם לתגרים הבקיאים בהם בכל מקום שהם, שאין הכל בקיאין בדברים אלו. לפיכך אם לא היה מכיר באותה מדינה, והוליד המקח למקום אחר, או שבא הבקי לאחר זמן מרובה והודיעו שטעה, הרי זה חוזר [ב"מ נב כ"פ הרמב"ם].

🔑 שורשי הלכה וענפיה 🔑

ומרגליות: כתב הסמ"ע (כה): הזכיר אלו לאפוקי מרבי יהודה דאמר אין אונאה לס"ת ובהמה ומרגליות. ס"ת - משום דאין קצבה לדמיה. בהמה ומרגליות - שאדם רוצה לזווגן [דשור רע - מקלקל שור טוב בהליכתו יחד בעול המחרישה, וכן מרגלית נאה קונה אליה עוד מרגלית אחרת אפילו ביותר משוויה כדי לזווגה - רש"י].

סעיף טז: אונאה במטבעות

סעיף טז: א. יש אונאה במטבעות עד שתות. כיצד, הרי שהיה דינר זהב בכ"ד דינר כסף, וצרפה בעשרים דינר או בכ"ח, הרי זה מחזיר

האונאה. היה יתר על זה, בטל הצירוף. פחות מכאן, מחילה [ב"מ נ"א: כרבא שאף במעות אונאה שתות, כ"פ הרי"ף והרמב"ם].

וכן אם היה הסלע חסרה שתות (שנפחתה), והיו מוציאים הסלעים במנין ולא במשקל, מחזיר האונאה, שאם היו מוציאים במשקל, אפילו בכל שהוא, חוזר (כדלקמן סימן רלב-א). עיין למטה בהערה ².

הגה: וי"א דשעור אונאה במטבע, אחד מי"ב. ופחות מזה הוי מחילה, יתר על זה בטול מקח [שם כאביי שפסק כרבי יהודה, שאונאה במטבעות 12:1. כ"פ הרא"ש, ה"ה בשם רמב"ן].
ד. וכל זמן דהוי מחילה, מותר להוציאו לכתחילה ביפה, כמו שנתבאר סעיף ו'.

שורשי הלכה וענפיה

א. יש אונאה במטבעות: כתב הסמ"ע (כו): דקמ"ל, דאע"ג דכתיב "תמכרו ממכר", ובמטבע אין כאן מקח וממכר כל כך, קמ"ל דשיש בו אונאה.

דינר זהב בכ"ד דינר כסף: פירוש: שהשולחנים נותנים עבור דינר זהב 24 דינרי כסף, והוא נתן לו רק 20 דינרי כסף. ומה שנתבאר ב (רל"ב-ז), שגם במנין חוזר אף בפחות שתות עיין הערה-2

ג. אחד מי"ב: כתב הסמ"ע (כח) טעמו: כיון דמעות להוצאה ניתנו ואין בני אדם לוקחים מידו כשהיא חסירה.

ד. מותר להוציאו לכתחילה ביפה: כתב הרא"ש טעמו לפי שגם למקבל אין לו בה הפסד כלל (שהרי ממשיך להוציאה לאחרים). כ"כ התוס'.

סעיף יז: עד מתי מחזיר המעות כשיש אונאה

סעיף יז: ^א עד מתי חייב להחזיר הדינר או הסלע: בכרכים, עד כדי שיראה לשולחני (דסתם אדם אינו בקי בהכרת המטבעות כי צריכים מומחים לזה -

². ומה שנתבאר שם דגם דבר שבמנין חוזר (וכאן הרי הוא במניין), היינו שאינהו במנין הסלעים, וכיוצא בזה שהיה צריך ליתן לו עשר חתיכות ונתן לו תשע (כגון שסיכמו במחיר של 10 דינרים ושילם לו 9). ומה שדינים אונאה במטבעות דוקא כשאין מצד המלכות מקח קבוע עליו, ויש חשובה יותר מחברתה. והשולחנים מחליפים אותה לפי חשיבותה ולפי הזמן, אבל כשיש מצד המלכות מקח קבוע עליו שדינר זהב הוא כ"ד דינרי כסף אפי' אינהו באחד מהם חוזר דהוי כדבר שבמנין (ערוך השלחן בשם הנה"ת).

סמ"ע. ובכפרים - שאין השולחני מצוי שם, יש לו להחזיר עד ערבי שבתות, שבא להוציאה (לכבוד שבת). שאין מכיר הסלע וחסרונה ודמיה, אלא השולחני. ואחר זמן זה אין המאנה חייב להחליפה [ב"מ נב.].
ב. ומיהו מדת חסידות להחליפה אפילו לאחר זמן זה, אם הוא מכירה, ובלבד שתצא על ידי הדחק [שם וכרב חיסדא נב.].

👉 שורשי הלכה וענפיה 👈

א. **שבא להוציאה: כתב הסמ"ע** (ל): ואפילו בעשיר שיש לו מעות אחרים להוציאן לא חילקו, משום דסתם אדם שאינו בקי במטבעות מוציא המטבעות המסופקים.
ב. **ובלבד שתצא על ידי הדחק:** נחלקו האחרונים אם אפ' בשעת הדחק לא יכול להחזירה לאחר הזמן:
סמ"ע (לא) - אם אינו יוצא ע"י הדחק אז אפילו במדת חסידות אין צריך להחליפה. שהרי גדולה מזה אמרו דלאחר שיראה לתגר אפילו מכר שוה מנה במאתים המקח קיים ואין צריך להחזיר לו אונאתו (ומטבע שאינה יוצאת אפילו ע"י הדחק ודאי לא גרע ממנה ומאתיים). כ"כ בפרישה.
והעולת שושן **כתב** - אם אפילו ע"י הדחק אינה יוצאה, פשיטא שחייב להחליפה אפילו לאחר זמן רב. כ"כ הט"ז. (ובאר היטב סקכ"ד גרס אחרת בסמ"ע).

סעיף יז: מטבע החסרה כדי אונאה אסור לקיימה

סעיף יח: נפחתה, וחסרה כדי אונאה - אסור לקיימה, מפני שבקל מרמין בה. ולא ימכרנה לאנס או לתגר, מפני שמרמין בה אחרים.
ולא יעשנה משקל ולא יזרקנה לתוך גרוטאותיו (פי' שברי כלי כסף ושאר מתכות), אלא יתיכנה או יקבנה באמצעה ויתלנה בצואר בתו, אבל לא יקבנה מן הצד (שיש לחשוש שיחתוך מקום הנקב - סמ"ע).

ואם חסר עד שעמד על חציו, כגון סלע שעמד על שקל ושקל שעמד על דינר ודינר על חציו - מותר לקיימו שאז אי אפשר לרמות בה מפני שניכר לכל הפחת שלו [הכל ב"מ נב. נב.].
הגה: ומטבע שאין לוקחין אותה רק במשקל, מותר לקיימה, שכל הלוקחה ישקלנה (רבינו ירוחם נ"ט ח"ג).

סעיף יט: הלוקח בדמים אכסרה

סעיף יט: א. הלוקח בדמים אכסרה (פי' בלא מנין ובלא מדה ובלא משקל), כגון שחפן מעות וא"ל: מכור לי פרתך באלו - קנה ומחזיר אונאה. והוא הדין ללוקח פירות אכסרה בסלע או בשתים, שקנה ומחזיר אונאה [המקור: ב"מ מו: כרבא, כ"פ הרי"ף והרמב"ם].

ב. הגה: ויש אומרים לספיקא הוי ואין מוליאין ממון מיד המלנה [כרבי אבא שם, כ"פ הרא"ש].

שורשי הלכה וענפיה

א. שקנה ומחזיר אונאה: גמ' (שם): משום 'דמכור' קאמר ליה (ב"י - כלומר לשון ממכר ולא לשון חליפין. דבחליפין אין אונאה). כ"כ הסמ"ע (לג).

פירות אכסרה בסלע: פירוש הסמ"ע (לד): חפן פירות ואמר ליה מכור לי פירותיך בסלע, וברישא לוקח בדמים אכסרה ואמר לו מכור לי פרות אלו. כלומר: בין שהמעות חפונים וקונה בעדם פירות, בין שהפירות חפונים וקונהו במעות, בשניהן קנה ומחזיר אונאה.

ב. ויש אומרים לספיקא הוי: כתב הסמ"ע (לד): דוקא על מעות אכסרה כתב שיש חולקים, משום דאין דרך קנין בכך כי אם בחליפין, אבל בפירות אכסרה יש דרך מקח, שרגיל אדם לקנות כרי תבואה ופירות בלא מדה ומנין (כמו שכתוב בסימן ר"ט).

והט"ז כתב - נ"ל ברור דהי"א פליגי אתרווייהו, והא דבסי' ר"ט, התם לא בא אלא להשמיענו דיש קנין בזה ואגב גררא העתיק גם זה דיש אונאה וסמך עצמו בדין אונאה שכתב כאן. ולענין הלכה יש לפסוק כהרי"ף והרמב"ם דיש אונאה בזה.

סעיף כ: אונאה בחליפין

סעיף כ: המחליף כלים בכלים או בהמה בבהמה, אפילו מחט (שהוא זול) **בשריון** (שהוא יקר מאוד) **או טלה בסוס - אין לו אונאה, שזה רוצה במחט יותר מהשריון** [המקור: רמב"ם לאפוקי הרמב"ן].

אבל המחליף פירות בפירות, בין ששמו אותם קודם מכירה בין ששמו אותם אחר מכירה - יש להם אונאה [רמב"ם].

שורשי הלכה וענפיה

המחליף כלים בכלים: כתב הסמ"ע (לה): בין שמו הכלים קודם המכירה או אחריה אין בהם אונאה כיון דדרך חליפין החליפום (ויש רוצה במחט יותר מבשריון), אבל פירות בפירות יש בו אונאה, בשמוה חל עליהן דין מכר.

סעיף כא: על מנת שאין לך עלי אונאה

סעיף כא: ^אהאומר לחבירו: על מנת שאין לך עלי אונאה - יש לו עליו אונאה [מקור: ב"מ נא. כרב, כ"פ הרי"ף והרמב"ם].

^בבד"א, בסתם, שאינו יודע כמה אונאה יש בו כדי שימחול, ואין צריך לומר אם אמר: על מנת שאין בו אונאה, שהרי יש בו. אבל במפרש - אין לו אונאה. כיצד, מוכר שאמר ללוקח: חפץ זה שאני נותן לך ב 200 יודע אני שאינו שוה אלא 100 על מנת שאין לך עלי אונאה אני מוכר לך - אין לו עליו אונאה [שם נא:].

^גוכן לוקח שאמר למוכר: חפץ זה שאני לוקח ממך ב 100 יודע אני ששוה 200 ע"מ שאין לך עלי אונאה אני לוקח ממך - אין לו עליו אונאה [שם ר' יוחנן].

שורשי הלכה וענפיה

^א**שאין לך עלי אונאה:** כתב הסמ"ע (לז): ואף על גב דכל תנאי שבממון קיים (כמו בשביעית סז-ט), שאני כאן שלא ידע שיש בו שימחל, מה שאין כן בשביעית שידע ומחל.

^ב**על מנת שאין בו אונאה:** נחלקו הראשונים בפירוש "ע"מ שאין בן אונאה": רשב"ם פירש - ע"מ שלא יהיה לו דין אונאה, ואי אפשר להתנות על מה שכתוב בתורה. כ"כ הסמ"ע. ורש"י פירש - שהתנה שאין בו אונאה, והוי מקח טעות וחוזר בו לגמרי אם ירצה (אפילו אין בו אלא אונאה שתות). והמחבר שכתב "אין צריך לומר" משמע שפירש כמו רשב"ם שלא חוזר לגמרי (סמ"ע)

^ג**יודע אני שאינו שוה אלא 100:** כתב הסמ"ע (לט): משמע דסבירא ליה דלא סגי באמר ליה סתם יודע אני שיש בו אונאה על מנת... (אלא צריך לפרש), שאם לא כן יכול לומר לא ידעתי שיש בו אונאה כל כך שאמחול.

סעיף כב: האומר החפץ אינו שווה אלא זוז, ע"מ שאין לך עלי אונאה

סעיף כב: המוכר חפץ לחבירו במנה, ואמר ליה: חפץ זה אינו שווה אלא זוז אחד ע"מ שאין לך עלי אונאה - יש לו עליו אונאה, שהרי אומר: כיון שראיתי שאמר שאינו שווה אלא זוז, ידעתי שאינו מכוין אלא להשביח דעתי (כלומר, כמו שאתה רואה ששווה יותר מזוז, כן הוא שווה מנה כמו שאמכרנו לך), עד שיפרש כדי האונאה שיש במקחו בודאי או קרוב לה בכדי שהדעת (טועה), שהרי ידע בודאי הדבר שמחל לו [רמב"ם פרק ט"ו מהלכות מכירה הי"א. ולמד כן מסימן רל"ב-ח].

סעיף כג: בעל הבית המוכר כליו

סעיף כג: ^אבעל הבית המוכר את כלי תשמישו ואינה את הלוקח - אין בו דין אונאה, שאילו לא הרבה לו בדמים לא היה מוכר כלי תשמישו [ב"מ נא.].

^בואפילו מכרם מחמת דוחק - אין בו אונאה [הרא"ש בתשובה כלל ק"ב סי' ג].

^גויש מי שאומר דדוקא שהלוקח יודע שזה המוכר בעל הבית, אבל אם לא ידע, או שקנה ע"י סרסור - יש בו אונאה [הטור בשם הרא"ש].

שורשי הלכה וענפיה

- ^א**בעל הבית המוכר:** טעמא (שם בגמרא): משום דמאני תשמישתיה כיון דיקירי עליה לא מזבין להו אי לאו בדמי יתירי. וכתב רש"י - דהוה ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה דאין לו עליו אונאה.
- ^ב**ואפילו מכרם מחמת דוחק:** טעמו - דלא פלוג רבנן ועוד דיכול לומר אמת שאני דחוק אבל בזיון הוא לי למכור כלי תשמישי ואם לא היו נותנים מחיר כזה לא הייתי מוכרם.
- ^ג**שקנה ע"י סרסור:** פירש הסמ"ע (מב): אף אם ידע הלוקח שהן של בעל הבית, כיון שהבעל הבית מסרו לסרסור למכור למי שיבוא לקנותו, ודאי נתייאש, שלא ידע הלוקח שהן של בעל הבית, ועל דעת להחזיר לו אונאה מסרם לו.

והקשה הסמ"ע - לקמן (סעיף ל') הביא מחבר פלוגתא באינה השליח ללוקח אי מכרו בטל בכל שהוא, וכאן סתם בסרסור וכתב דיש בו אונאה? יש לחלק בין סרסור דיש לו שייכות וחלק בו ואין לומר גביה לתקוני שדרתיך, דבו כו"ע מודו.

סעיף כד: בעל הבית שאינה יותר משתות

סעיף כד: הא דמוכר כלי תשמישו ואינה את הלוקח אין לו דין אונאה, הני מילי בשתות, אבל ביותר משתות הרי הוא כשאר כל אדם [המקור: הרא"ש בשם התוס', והר"י]. ויש חולקים [הרב המגיד בדעת הרמב"ם].

סעיף כה: מוכר ולוקח שנתרצו ע"פ שומת לוי וטעו

סעיף כה: מוכר ולוקח שנתרצו לגמור המקח על פי שומת לוי, ושם אותו בסך ידוע ונמצא שיש בו אונאה - יש לו דין אונאה.^א ואם אי אפשר להחזיר האונאה, כגון שהלך המאנה לדרכו - אם לוי הוא תגר ובקי בשומא ולא קיבל שכר על השומא, פטור. [המקור: הרא"ש בתשובה כלל ק"ב סימן ג'].

שורשי הלכה וענפיה

^א **יש לו דין אונאה:** ביאר הרא"ש בתשובה: דמה שנתרצה שמעון לקחתו בשומת לוי לא עדיף ממה שאם פירש לו על מנת שאין לך עלי אונאה, שיש עליו אונאה. וכ"ש בנידון זה שלא כיון ראובן למכרו לו ביותר מדמי שויו ולא שמעון לקנותו יותר מדמיו. כ"כ הסמ"ע (מג)

אם לוי הוא תגר: ביאר הסמ"ע (מד): אם לא היה לוי תגר היה חייב אפילו לא קיבל שכר עליה, דגרם לו היזק, אבל אם הוא תגר ובקי: בחנם - פטור, בשכר - חייב, כמו טבח אומן שקלקל (כדלקמן שו ד-).

סעיף כו: אונאה בגוי

סעיף כו: ועובד כוכבים אין לו אונאה, שנאמר: איש את אחיו וגו' (ויקרא כה, יד) [המקור: בכורות יג:], ועובד כוכבים שהונה את ישראל מחזיר אונאה כדינים שלנו, שלא יהיה זה חמור מִישראל [רמב"ם בפרק י"ג מהלכות מכירה ה"ז].

🔑 שורשי הלכה וענפיה 🔑

שלא יהיה זה חמור מִישראל: כתב הש"ך (יד): פסק מהרש"ל - שישראל ועכו"ם שאינו לישראל אחר, ובדין עכו"ם לא יכול להשתלם מהעכו"ם (שאומרים 'פתח עיניך וראה'), צריך הישראל להחזיר לו הכל (דקי"ל כר"נ כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי אשתלומי מהאי), ועוד דמסתמא עיקר סמיכת הישראל היה על ישראל. ואם נתאנה במקח טעות (כגון כסף ונמצא בדיל) שאף בדיניהם איכא לאשתלומי, אף שהגוי אלם ולא משלם, משלם הישראל רק חלקו.

סעיף כז: הנושא ונותן באמונה

סעיף כז: הנושא ונותן באמונה, אין לו עליו אונאה. כיצד, חפץ זה בכך וכך לקחתיו כך וכך אני משתכר בו, אין לו עליו אונאה (ש"ך - ה"ה אם נתאנה מוכר כגון ששוה יותר) [ב"מ נא: וכפירוש הרמב"ם].

🔑 שורשי הלכה וענפיה 🔑

אין לו עליו אונאה: פירש הרב המגיד טעמו אין לו דין אונאה מפני שלא סמך משעה ראשונה על השינוי המקח, אלא על הדמים שלקח זה.

הטור הביא פירוש נוסף (בשם הגהות אשרי): אפילו לא אמר לו בכך וכך לקחתיו, אלא אמר לו תן לי חפץ זה כמו שקנית אותו ואני מאמינך במה שתאמר שקנית אותו ואוסיף לך כך וכך לריוח - אין בו אונאה, שאפילו נתאנה בו לוקח ראשון צריך ליקח כמו שקנאו, דאדעתא דהכי משכו ליתן לו כמו שקנאו. וכתב הב"י - והוא בכלל פירוש קודם, ולכן השמיטו בשו"ע.

והסמ"ע (מו) - קמ"ל דאף דלא ידע בשעת משיכה בכמה קנהו שימחל, אין בו אונאה, כיון דאמר שמאמינו לו ויתן לו ריוח מה, נמצא שמתחילה לא היתה כוונתו על שיווי המקח.

כתב הש"ך (טו): כשם שאין לו דין אונאה כך דין בטול מקח אין לו דהא בגמרא בחד

מחתא כללן, אבל באונאת מדה או משקל ומנין וכדומה לעולם יש לו אונאה (מהרש"ך)

סעיף כז: איך ימכור כשקנה טובות ורעות יחד

סעיף כח: הנושא ונותן באמונה, לא יחשוב הרע באמונה והיפה בשויו, שאם קנה 10 יריעות ב 10 דינרים, ויש בהם שאינם שוות דינר ויש בהן ששוות יותר - לא יחשוב הרעות בדינר כל אחת והיפות בשוויין, אלא הכל באמונה, כמו שקנאם ביחד. ומעלה לו על דמי המקח שכר הכתף והפונדק וכוללם בדמי המקח, אבל שכר טרחו לא יעלה על דמי המקח, ולא יקח ממנו אלא כמו שנתפשר עמו שיתן לו ריוח [המקור: ב"מ נא:].

שורשי הלכה וענפיה

לא יחשוב הרע באמונה והיפה בשויו: ביאר הסמ"ע (מז): דרך התגרים לקנות יריעות או כיוצא בו הרבה יחד, ולכל אחד משלם זהוב אחד, אבל יש בניהם טובות יותר וטובות פחות (אף אם אלו אינן שוין כ"כ, הרי אחרות כנגדן שהן שוות יותר). **כשבא למכור:** אם מוכר כולם יחד יחשבם לו כמו שקנאם ויתן לו ע"ז ריוח כמו שהתנה עמו. ואם יקנה ממנו אחד אחד, אז יחשוב הערך מה שמגיע על כל אחת בפני עצמה זו לפי טובתה וזו לפי פחיתתה.

סעיף כט: דברים שאין בהם אונאה

סעיף כט: ^אאלו דברים שאין להם אונאה: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות [המקור: משנה בב"מ נו.].

^באפילו מכר שוה אלף בדינר, או שוה דינר באלף, אין בהם אונאה [הרי"ף והרמב"ם. כ"פ הש"ך].

^גהגה: וי"א לדוקא עד פלגא, אבל יותר מפלגא, כגון שמכר לו אחד יותר משנים, הוי אונאה (והוי ביטול מקח – סמ"ע) [טור בשם ר"ת והרא"ש].

שורשי הלכה וענפיה

^א**שאינ להם אונאה:** הגמרא (ב"מ נו.) מביאה מקור לדבר: "כי תמכרו ממכר לעמיתך

או קונה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד: יצאו – קרקעות שאינם מטלטלים. יצאו – עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו – שטרות דכתיב "כי תמכרו ממכר" דבר שגופן קנוי, יצאו שטרות שאין גופן ממון ואינן אלא לראיה. יצאו – הקדשות דכתיב "אחיו" ולא הקדש.

ג. עד פלגא: ישנה מחלוקת מה הדין בחצי מדויק: סמ"ע (נ) - בפלגא עצמה כבר יש דין אונאה. אבל הש"ך (ז) – אף בפלגא עדיין אין אונאה.

אחד יותר משנים: פירש הסמ"ע (נא): דבר ששוה דינר אחד מכרו ביותר משני דינרין, דהיינו יותר מפלגא.

ודע שהמהרש"ל כתב - דאף דאיתמעטו הני מדין אונאה, מ"מ לא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת, ובכלל לא תונו איש את אחיו. אם לא שהמוכר בעצמו לא ידע מאונאתו.

סעיף כ': המוכר על ידי שליח

סעיף ל': א. בד"א (שפחות משתות לא היו אונאה), במוכר נכסי עצמו. אבל השליח או אפוטרופוס שטעה ונתאנה בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע - חוזר [המקור: קידושין מב: כ"פ הרמב"ם].
ב. ואם אינה את הלוקח: יש מי שאומר שהוא הדין שמכרו בטל בכל שהוא [הרא"ש בשם רב האי], ויש מי שאומר - שדינו כשאר כל אדם דעד שתות הוי מחילה [הרא"ש בשם רבנו יונה], וזכה המשלח ביתרון.

שורשי הלכה וענפיה

א. אבל השליח: טעמו דאמר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי (גמרא שם). ולא שייך מחילה גביה (סמ"ע)

ב. ה"ה שמכרו בטל: ביאר הסמ"ע טעמו: שחז"ל השוו הדברים שלא יהא כח המוכר עדיף במוכר על ידי שליחו מכח הלוקח. והי"א ס"ל דשאני לוקח שהוא עצמו היה במכירה וידע מה קנה, ומאי שנא שקנהו מהשליח או מהמוכר.

וזכה המשלח ביתרון: שו"ע (חומ קפגה): נתן מעות לשלוחו לקנות לו חטים, בין לסחורה בין לאכילה, והלך וקנה לו שעורים, או בהפך - אם היה בהם הפסד הוא לשליח, ואם היה בהם ריוח, הוא למשלח.

סעיל לא: ב"ד שמכר בשל יתומים וטעו

סעיף לא: דין ב"ד שמכרו בשל יתומים וטעו נתבאר בסימן ק"ט.

סעיף לב: אונאה בשכירות קרקע

סעיף לב: כשם שאין לקרקעות אונאה כך שכירות קרקע אין לו אונאה (דשכירות ליומא ממכר הוא ודינו כקרקע), אפילו שכר טרקלין גדול בדינר לשנה, או רפת קטנה בדינר בכל יום, אין לו אונאה [המקור: הרמב"ם בפ"ג מהלכות מכירה (ה"ד, ה"ז):].

👉 שורשי הלכה וענפיה 👈

בדינר לשנה: כתב הסמ"ע (נח): המחבר לשיטתו שאין אונאה אפילו יותר מפלגא, אבל ל"א (הרמ"א סכ"ט) ה"ה כאן עד פלגא. כ"כ הטור.

סעיף לג: אונאה בשכר הפועל וכלים

סעיף לג: א. השוכר את חבירו לעשות עמו, בין בקרקע בין במטלטלין, אין לו אונאה מפני שהוא כקונה אותו לזמן ועבדים אין בהם אונאה [המקור: רמב"ם שם (הט"ו, יח)].

ב. הגה: שכר פועל עם סוס או חמור, אף על פי שמכר עממו אין בו אונאה, מכל הבהמה יש בו אונאה, ומשערינן מה בא לשכר הסוס ומה שנתאנה בזה ולריך להחזיר לו [תרומת הדשן סימן שי"ח].

👉 שורשי הלכה וענפיה 👈

א. **השוכר את חברו:** כתב הסמ"ע (נט): פ' ששכרו לעבודתו יום יום שהוא כפועל גמור, וכל שלא חזר בו דין עבד לו (שאין בו אונאה). אבל קבלן שעושה מלאכתו אימת שירצה אין לו דין עבד שיש בו אונאה (כדלקמן סל"ז).

ב. ולריך להחזיר לו: ואפילו יותר משתות (דהוי ביטול מקח) שכאן אי אפשר לחזור מאחר שכבר נעשתה המלאכה, אלא צריך ליתן לו מה התאנה (המשך דברי תרומת הדשן, והובא בסמ"ע).

סעיף לד: שכר לזרוע בשדהו וזרע פחות מהראוי

סעיף לד: ^אשכר לזרוע לו קרקע ואמר: זרעתי בה זריעה הראוי בה, ובאו עדים שזרע בה פחות מהראוי לה - הרי זה ספק אם יש לו אונאה מפני הזרע, או אם אין לו אונאה מפני הקרקע לפיכך אין מוציאים מיד הנתבע. ^בוכן אין משיביעין אותו אלא היסת, מפני הקרקע שיש כאן [המקור: ב"מ נו: וכפירוש הרמב"ם].

שורשי הלכה וענפיה

^א**שכר לזרוע לו קרקע:** פירש הסמ"ע (סב): ראובן ששכר לשמעון בקבלנות לזרוע לו שדהו בזרע שלו, ואין על שמעון אלא מלאכה וטירחת הזריעה. והשאלה אי אזלינן בתר הקרקע, ואין לקרקע אונאה, או בתר הזרע אזלינן ויש בו אונאה (כן פירש ה"ה בדעת הרמב"ם). והוי ספק.

והקשה הראב"ד: וא"ת אף שנאמר שדינו כקרקע, למה לא יחזור ויזרע כדי הראוי לה כי עדיין לא נגמרה מלאכתו? וי"ל מפני שתוספות הזרע אינו מועיל לה דשמה למקום שנפל הראשון נופל השני ויתקלקל זה עם זה.

^ב**וכן אין משיביעין אותו אלא היסת:** פירש הסמ"ע (סג): שכאן מיירי שבעל השדה תובעו ממון שבידו (הזרעים), והלה מודה במקצת וקמ"ל שאין שבועה דאורייתא אלא שבועת היסת. וברישא לא טוענו ממון אלא בעד הטרחה שלא טרח מספיק.

סעיף לה: אונאה בשכירות כלים ובהמה

סעיף לה: השוכר את הכלים או את הבהמה, יש להם אונאה, שהשכירות מכירה בת יומא היא, ואם יש בה אונאה שתות או יותר, בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר הרי זה מחזיר אונאה [ב"מ נו:], ואפילו לאחר זמן מרובה [רמב"ם].

שורשי הלכה וענפיה

^א**שתות או יותר:** כתב הסמ"ע (סד): אף ביותר משתות לא הוי ביטול מקח כיון שכבר נעשית המלאכה, וכמ"ש הרמ"א (לג) בשם תרומת הדשן, אבל אם עדיין לא נעשתה המלאכה הוי ביטול מקח.

ב. ואפילו לאחר זמן מרובה: כתב הסמ"ע (סה): ולא נתנו בזה שיעור בכדי שיראה לתגר או לקרוביו, שדוקא בקנין מטלטלין שהן בידו, שייך בהו לומר דהו"ל להראותו, ואין דרך כן בשכירות, כ"כ המגיד משנה. ובפרישה חילקתי: דבשכירות, כיון דאינה משתלמת אלא לבסוף, אין מדרכו להראותו עד לעת תשלומין, וכבר עבר זמן מרובה, תו לא חלקו.

סעיף לו: הקבלן יש לו אונאה

סעיף לו: הקבלן יש לו אונאה. כיצד, כגון שקבל עליו לארוג בגד זה בעשרה זוזים, או לתפור חלוק זה בשני זוזים, הרי יש לו אונאה וכל אחד משניהם, בין קבלן בין בעל הבגד, חוזר לעולם (סעמו שאין זה שכירות ימים כשאר פועלים – רמב"ן). [המקור: רמב"ם].

שורשי הלכה וענפיה

הקבלן יש לו אונאה: מאי שנא מפועל? תירץ הב"ח - ולא קשה, שהפועל דומה לעבד כל זמן שלא חזר בו, לפיכך יכול לחזור בו, מה שאין כן הקבלן שאין יכול לחזור בו שאינו דומה לעבד, ולכן יש לו אונאה. כ"כ הסמ"ע (סו) – שאין דינו כעבד, שבשביל עצמו טורח מתי שירצה.

חוזר לעולם: כתב סמ"ע (סז): ואפילו בעל הבגד שהבגד בידו, ולא אמרינן שיכול לחזור עד כדי שיראה לתגר, דבשכירות שאני. אבל המאנה אין יכול לחזור בו כשנתרצה המתאנה.

סעיפים לז–לז: האחים שחלקו

סעיף לז: ^{א.} האחים והשותפים שחלקו המטלטלים, הרי הם כלקוחות: פחות משתות - נקנה מקח ואין מחזיר כלום. יתר על שתות - בטל מקח. שתות - קנה ומחזיר אונאה [המקור: קידושין מב:].

^{ב.} ואם חלקו קרקעות, אפילו שמו שוה מנה בדינר או שוה דינר במנה – קיים [דעת הרמב"ם לעיל]. (וי"א לדוקא עד פלגא) (טור לדעת ר"ת לעיל).

^{ג.} ואם הטעו זה את זה במדה או במשקל או במנין, אפילו כל שהוא – חוזרים [קידושין שם].

^{ד.} ואם עשו שליח שחלק ביניהם וטעה בכל שהוא, בטלה החלוקה [שם].

סעיף לח: ^האם התנו ביניהם שיחלקו בשום הדיינים, וטעו בשתות, בטלה החלוקה, שהדיינים ששמו ופחתו שתות או הותירו שתות, מכרן בטל [שם].

👈 שורשי הלכה וענפיה 👈

^א. **הרי הם כלקוחות:** ביאר הסמ"ע (סח): כיון שלכל אחד חלק בכל, נמצא מה שחולקים שיקח ראובן לבדו וימחול לו שמעון חלקו כדי שיקח שמעון חלק אחר לבדו, הרי כלקח כל אחד חלק חברו ונתן לו חלקו.

סעיף לט: חלקו על תנאי ואי אפשר לקיים התנאי

סעיף לט: ראובן ושמעון אחים חלקו על תנאי שמי שיפול לו בית פלוני שיפתח לו פתח למבוי, ולא שמו אל לבם שיכולים בני המבוי לעכב עליו, ונפל אותו הבית לראובן - אם רוצה ראובן לבטל החלוקה הרשות **בידו** [המקור: ת' הרא"ש כלל צ"ח סימן ה'].

👈 שורשי הלכה וענפיה 👈

שיכולים בני המבוי לעכב: כתב הסמ"ע (עא): והיינו היכא דהמבוי סתום דאז יאמרו דמרבה עליהן הדרך (כמ"ש המחבר לעיל סימן קס"ב-ג).

הרשות בידו: כתב הסמ"ע (עב): בטור מסיים בזה בשם הרא"ש - אפילו אם יאמר שמעון, אסלק ממך התרעומות של בני המבוי, יאמר ראובן אי אפשר לקנות לי תגר בפתחת הפתח, ועוד, כיון שבשעת החלוקה טעו הוי מקח טעות ובטלה החלוקה.

- רכח - א 1. כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים. א.**
וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון: שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בגופו וזה בממונו, והצועק על אונאת דברים נענה מיד.
2. הגה: וי"א - דאין מצווין על אונאת דברים אלא ליראי השם.
א. ומי שמאנה את עצמו מותר לאונותו.

0. הקדמה

- ערוה"ש: ישנם שני מני אונאה באונאת דברים -**
א. במסחר שלא יאמר לחברו בכמה אתה רוצה והוא אינו חפץ לקנותה (ס"ד)
ב. בענייני נפש, כגון שלא יאמר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים.

2. אלא ליראי השם

- סמ"ע: למדנו מדכתיב "ולא תונו איש את עמיתך" עם שאיתך בתורה ובמצוות.**
סמ"ע: מי שמאנה את עצמו -
"מ"מ - אם אחד מאנה אותך מותר לך להונותו, "ועצמו" שכתב פ זה שהמדרש מתיר לו.
ול"נ - פ מי שמאנה עצמו ומזלזל נפשו ע"ז לא הזהירה התורה.
והע"ש פ - שהכל עניין אחד, שאין מצווין על אונאת דברים אלא ליראי השם, שמי שאינו ירא השם ה"ז מאנה את עצמו ומותר לאונותו.

- 1. ב"מ(נח): משנה - כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים.**
גמ': ת"ר - "לא תונו איש את עמיתו" באונאת דברים הכתוב מדבר, שהפסוק "כי תמכרו ממכר, ..." הוא האונאת ממון.

- א. א"ר יוחנן משמיה רשב"י - גדול אונאת דברים מאונאת ממון: שזה נאמר בו "ויראת מאלוקיך" וזה לא נאמר בו.**
רא"א - זה בגופו וזה בממונו.
ר שמואל בר נחמני אומר - זה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון.
שם(נט.): א"ר חיסדא - כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה.

- 2. ד"מ(נמ"י): למדנו שלא הזהירה התורה על אונאת דברים אלא ליראי השם (שרק על יראי השם יש איסור לאונאתם בדברים).**
א. ואמרין במדרש - אם הונה את עצמו מותר אתה להונותו שזה אינו קרוי עמיתך.

רכח - ב צריך להיזהר ביותר באונאת הגר בין בגופו בין בממונו, לפי שהזהיר עליו בכמה מקומות.

- כ"כ הטור: צריך להיזהר ביותר באונאת הגר בין בגופו בין בממונו, לפי שהזהיר עליו בכמה מקומות.**

- ב"מ(נט.): ת"ר - המאנה את הגר עובר ב ג לאוין: גר לא תונה, וכי יגור אתך גר באצרכם לא תונו אותו, לא תונו איש את עמיתו.**
תניא - ר"א הגדול אומר: מפני מה הזהירה התורה ב 36 או 46 מקומות בגר - מפני שסודו רע.

רכח - ג צריך להיזהר באונאת אשתו לפי שדמעתה מצויה.

ב"מ(נט): א"ר – לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה.
פרש"י: אונאת אשתו – לצערה בדברים.
אונאתה קרובה – פרענות אונאתה קרובה.

לפי שדמעתה מצויה

סמ"ע: ור"ל לפי שהאישה רכה בטבע ועל צער מועט היא בוכה והשי"ת מקפיד על דמעות.

רכח - ד 1. כיצד הוא אונאת דברים: לא יאמר בכמה אתה רוצה ליתן חפץ זה והוא אינו רוצה לקנותו.

א. היו חמרים מבקשים לקנות תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני, והוא יודע שאין לו למכור. אם היה חברו בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשי אבותיך. אם היו יסורים באים עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב "הלא יראתך כסלתך זכור נא מי הוא נקי אבד". אם נשאלה שאלה של דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

ב"מ(נח): משנה – לא יאמר לו "בכמה חפץ זה" והוא אינו רוצה ליקח.
 אם היה בעל תשובה לא יאמר לו "זכור מעשה אבותיך" שנאמר גר לא תונה ולא תלחצנו.
גמ: ת"ר – אונאת דברים כיצד?
 אם היה בעל תשובה,...

1. היו חמרים מבקשים

ערוה"ש: טעמו – שאותו פלוני שאין לו תבואה יתבייש, ואף אם הוא עשיר שלא יתבייש מ"מ החמרים יתביישו.

רכח - ה יזהר שלא לכוונת שם רע לחברו אע"פ שהוא רגיל באותו כינוי, אם כוונתו לביישו אסור.

ב"מ(נח): א"ר חנינא – כל היורדים לגהנם עולים חוץ מ'ג' שיורדים ואינם עולים, והמכנה שם רע לחברו, ואע"ג דדש ביה בשמיה.

פרש"י: דדש ביה – כבר הורגל בכך שמכנים אותו ואין פניו מלבינות, מ"מ זה להכלימו מתכווין.

- רכח - ו 1.** ה"ל: אסור לרמות בנ"א במקח וממכר או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח.
- 2.** אף אם הוא עכו"ם לא ימכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה.
- 3.** ואין לגנוב דעת הבריות בדברים, שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה אסור, כיצד: לא יסרהב (בחברו) שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד. ולא ירבה לו בתרקות והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות הפתוחות לחנווני וזה סבור שפתח בשבילו, אלא צריך להודיעו שלא פתחם בשבילו.
- א.** ואם היה דבר דאיבעי לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו ומטעה את עצמו שסובר שעושה בשבילו לכבדו, כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבדו - אין צריך להודיעו.

ת"ס,הרא"ש: וא"ת לעיל בפותח חביות של יין המכורות לחנווני, והרי הוא מטעה את עצמו?
וי"ל דהתם אין לאורח לעלות על דעתו דמכורות לחנווני, אבל כאן היה לו לעלות על דעתו שלא לקראתו היו באים.

- 1.** אם יש מום במקחו.
סמ"ע: פ אע"פ שאין בו אונאת ממון מ"מ הו"ל להודיע, ודומה לגניבת הדעת.
- 3.** לא יסרהב בחברו.
סמ"ע: פירוש לא יפציר בו.
לא יסרהב... ולא ירבה לו תרקות
סמ"ע: משמע דווקא כה"ג להפציר בו ולהרבות שלא כנהוג הוא ואסור, אבל לדבר לו פ"א ושתים"בא אכול עמי" מותר, דאדרבא אם לא ידבר עמו כן יתבזה.
- חביות הפתוחות לחנווני
סמ"ע: משמע שכבר החביות פתוחות בשביל החנווני (שהחנווני אינו קונה אא"כ טועם תחילה) וזה הבעה"ב מראה כאילו פתחן לו לכבוד האורח.
- ערוה"ש:** ואם האורח חשוב כ"כ שבלא"ה היה פותח בשבילו אין זו אונאה.

- 2.** חולין(צד): אמר שמואל - אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו של גוי. ולא בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דשמואל הוה קעבר במברא, א"ל לשמעיה פייסיה, פייסה ואיקפיד.
 מ"ט ? תרנגולת טריפה יהבה במר (במקום) שחוטה.
פרש"י: טריפה שחוטה נתן לו במקום כשרה שחוטה.

- 3.** חולין(צד): ואם בשביל כבודו מותר.
 והא עולא איקלע לבח ר יהודה, פתח לו חביות המכורות לחנווני?
 אודעי אודעיה (הודיע לו)
 ואב"א - שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה דבלאו הכי פתוחי מפתח ליה.
פרש"י: ואם בשביל כבודו - של אורח להודיע לבריות שחביב עליו, מותר.
- א.** שם(צד): מר זוטר אברי דר"נ היה הולך מסיכרא לבי מחוזא. ורב ספרא היה בא לסיכרא ונפגשו בדרך.
 הוא סבר דבר לקראתו, וא"ל לרבנן דטריח ואתי כולי האי? א"ל רב ספרא אנחנו לא ידענו שכבודו בא, שאם ידענו טרחנו יותר.
 א"ל מ"ט אמרת ליה, דאחלישתיה לדעתיה?
 א"ל והא קמטעינן להו? איהו קא מטעיה לנפשיה.

רכח - ז 1. לא יאמר לו סוך שמן מפך זה והוא ריק א. ולילך לבית האבל ובידו כלי ריקן וסובר האבל שהוא מלא (יין) ואם עושה כן לכבדו מותר.

חבר עיר – שיש שם רבים וזה מתכווין להחשיב את האבל מותר.

1. מפך זה והוא ריקן

סמ"ע: פ והוא יודע שלא יסוך, מפני שחברו יחזיק לו טובה חנינם.

אבל אם היה בו שמן אף שיודע שלא יסוך, מותר מפני הכבוד.

1. חולין (צד) ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו מותר.

פרש"י: מפני כבודו – של האורח להודיע לבריות שחביב עליו ממש.

א. ת"ר: לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין המתקשקש, ולא ימלאנו מים מפני שמטעהו. ואם יש שם חבר עיר מותר.

פרש"י: מתקשקש – חסר, לפי שזה סובר שהוא מלא.

רכח - ח 1. לא ימכור לו עור של בהמה מתה בחזקת שהיא שחוטה א. ולא ישלח לו יין ושמן צף על פיו.

ושמן צף על פיה, והלך וזימן עליה אורחים ונכנסו, ומצאה שהיא של יין וחנק עצמו.

פרש"י: סנדל – של עור בהמה.

שמטעהו – שאין עור של מתה חזק כשל

בריאה שחוטה.

סכנה – שמא מתה מחמת נשיכת נחש והארס בלוע בעור.

1. (שם) ת"ר – לא ימכור אדם לחברו סנדל של מתה בכלל של חיה שחוטה מפני בדברים:

א. מפני שמטעהו

ב. מפני הסכנה.

א. ולא ישגר אדם לחברו חבית של יין ושמן צף עליה, ומעשה באדם ששיגר חבית יין

רכח - ט 1. אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים, א. כגון לצבוע זקן עבד העומד למכור כדי שיראה כבחור. א. ולהשקות בהמה מי סובין שמנפחין וזוקפין שערותיה כדי שתראה שמנה. וכן אין מקדרין (פ קרוד במגרדת או מסרק ששניה דקים) ולא מקרצפין (פקרצוף מגרדת או מסרק ששניה עבים) אותה כדי לזקוף שערותיה, ג. ולצבוע כלים ישנים כדי שיראו כחדשים ד. ואין נופחין בקרביים כדי שיראו שמנים ורחבים, ואין שורין הבשר במים כדי שיראה לבן ושמן.

כי הא דההוא עבדא סבא דאזל צבעיה לרישיה ולדקניה.

אתא לקמיה דרבא – א"ל יהיו עניים בני בתיך (טוב לי לפרנס עניי ישראל וישמשוני)

1. ב"מ(ס): משנה – אין מפרכין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים. א. פירכוס דאדם מאי?

רבה שרא למידק צרדי (להדק כלי פשתן).
 רבא שרה לצלומי גירי (לצייר חיצים).
 רפ"פ בר שמואל שרא לצלומי דיקלי (לצייר סלים).
והא אן תנן – אין מפרכסין,,, לא את הכלים?
ל"ק – הא בחדתי (בחדשים מותר שאינו אלא לייפותו והרוצה להוסיף על הדמים מוחל).
 והא דעתיקי – (בישנים אסור, שגונב את העין שנראה כחדשים).

1. כגון לבצוע זקן עבד

סמ"ע: פ זקן שח עבד סבא לחור כדי שיראה בחור.
ג. לצבוע כלים ישנים
סמ"ע(הטור): ודווקא במקום שאין המנהג כן, אבל אם מנהג הקצבים כן כדי שיראה לבן – מותר.

אתא לקמיה דר"ם בר שמואל – זבניה, יומא חדא א"ל אשקיין מיא, אזל חווריה לרישיה ודיקניה, אמר חזי דאנא קשישא מאבון. קרי על נפשיה "צדיק מצרה נחלץ ויבוא אחר תחתיו".

ב. (גמ"ס:): ת"ר – אין משרבטין את הבהמה **ג.** ואין נופחין בקרבים ואין שורין את הבשר במים.

מאי אין מרשבטין ?

הכא תרגימו – מיא דחיזרא (משקין אותה מי טובין והם נוסחים בני מעיה ושערה זוקף).
זעירי א"ר כהנא – מזקפתא (קירצוף).
 שמואל שרא למרמא תומי לסרלבא (לתת גדילים בסרסל).
 רב יהודה שרא לכסכוסי קרמי (לנקות בגדים מציוריים).

תרכ - י 1. אין מערבין מעט פרות רעים בהרבה פרות יפים כדי למוכרן בחזרת יפים. אפילו חדשים בחדשים ואצ"ל (חדשים בישנים. ואפילו) **א.** ישנים עם חדשים, אפילו הישנים ביוקר מהחדשים מפני שהלוקח רוצה ליישנן.

פרש"י: דאין מערבין – חדשים בישנים
אפילו חדשים מ ג וישנים ב ד – אע"פ שהחדשים יקרים יותר אין מערבין החדשים בישנים.
מפני שאדם רוצה ליישנן – מה שהחדשות יקרות לא מפני שהן טובות יותר אלא מפני שאפשר ליישנן. וזה שפסק עמו ישנות אינו רוצה ליישנן, לפיכך אסור לערב לו בהם חדשות.
א. אבל גירסת הר"ף, הרא"ש – אצ"ל חדשות ב ג וישנות ב ד ומוכר חדשות שאין מערבים, אלא אפילו חדשות ב ד וישנות ב ג ומערב חדשות אסור, מפני שאדם רוצה לשיינן.

1. אפילו חדשים בחדשים.

סמ"ע: אפילו הם שווים כל שהם משני שדות מסתמא א רע מחברו.

2. ואצ"ל חדשים בישנים

סמ"ע(הטור): לפי שהישנים טובים יותר לאכילה.

1. ב"מ(נט:): משנה – אין מערבין פרות בפרות אפילו חדשים בחדשים ואצ"ל חדשים בישנים.

פרש"י: אין מערבין פרות בפרות – בעה"ב שאמר פרות שדה פלוני אמר מוכר לך, לא יערב בו פרות משדה אחרת.

ואצ"ל חדשים בישנים – פסק למכור לו ישנים לא יערב בהם חדשים, לפי שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מהחדשים.

אבל פסק עמו חדשים יכול לערב בו ישנים.
אבל הרא"ש פ – פרות בפרות היינו מעט פרות רעים בהרבה יפים. חדשים בחדשים אפילו הם שווים משני שדות אסור לפי שא"א שלא יהיו טובים אלו מאלו.
 כך הראב"ד.

2. (גמ"ס:): אצ"ל חדשים בישנים – ת"ר אצ"ל כשחדשים שוים ד סאין בסלע וישנים ג בסלע (שהישנים יקרים יותר) דאין מערבין (שהרי מערב החדשים הזולים בישנים ומרמה).

אלא אפילו חדשים מ ג וישנים ב ד אין מערבין לפי שרוצה אדם ליישנן.

א. ואפילו ישנים עם חדשים

שהישנים טובים יותר לאכילה הוא מעדיף
(חדשים).

סמ"ע: זו ע"פ גירסת הרי"ף, דסתם קונה
ניח"ל בחדשים לפי שרוצה ליישן (אפילו

- רכח - יא 1.** ביין התירו לערב קשה ברוך ביו הגיתות בלבד, מפני שמשביחו (וכ"ש רך בקשה דשרי).
- 2.** ואם היה טעמו ניכר מותר לערב בכל מקום, שכל דבר הניכר טעמו מרגיש הלוקח, ולפיכך מותר לערב אותו לעולם.

כ"פ הרמב"ם: ואם היה טעמו ניכר מותר
לערב בכל מקום, שכל דבר הניכר טעמו
מרגיש הלוקח, ולפיכך מותר לערב אותו
לעולם.

1. קשה ברוך ביו הגתות בלבד.

סמ"ע: הטור - אע"פ שהרך טוב יותר לשתות
מהקשה וגם דמיו יקרים, לפי שכשנותן בין הגתות מעט
קשה ברוך משביחו, אבל שלא בין הגתות אסור.
והרד"ק מותר לערבו בקשה לעולם (אפילו שלא בין
הגתות כיון שהוא טוב יותר לשתות ומשביחו).
כך הרא"ש.

אבל רש"י - חולק, הרך אסור בקשה.
ואפשר שמש"ה לא הזכירו המחבר (רך בקשה).

2. מותר לערב אותו לעולם

סמ"ע: פ מותר לערב רך בקשה אף שלא בין הגתות
כיון שהוא נטעם.

1. ב"מ(ס.) משנה - באמת אמרו: ביין
התירו לערב את הקשה ברוך מפני שמשביחו.
גמ: אר"ן - ובין הגתות שאנו.
פרש"י: משביחו - קשה משביח את הרך,
ליפכך אם פסק עמו רך מערב בו קשה, אבל
פסק עמו קשה לא יערב עמו רך.
א. אבל הרא"ש - אע"פ שהרך טוב יותר
לשתות וגם דמיו יקרים יותר מהקשה, אפ"ה
בין הגתות שרי לפי שהקשה משביח את הרך.
וכ"ש הרך בקשה שמשביחו.

2. ב"מ(ס.): והאידנא דקמערבי שלא בין
הגתות?
אר"פ - דידעי ומחלי
ר אחא בריה דרב איקא - הא מני ר אחא
הוא דמתיר בדבר הנטעם.
פרש"י: בדבר הנטעם - שאדם טועם קודם
שלוקחו ויכול להבחין שנתערב בו.

- רכח - יב** אין מערבין מים ביין, ומי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו
בחנות אא"כ הודיע לקונה, ולא ימכרנו לתגר אע"פ שמודיעו שמא ירמה
בו אחרים.

ג"מ(ס.): רבא אמזיג ליה חמרא, שדרי
לחנאיה.
א"ל אב"י - והתנן ולא לתגר אע"פ שמודיעו?

ב"מ(ס.): משנה - מי שנתערב מים ביינו לא
ימכרנו מים ביינו אא"כ הודיעו, ולא לתגר
אע"פ שהודיעו שאינו אלא לרמות.

לא ינכרנו בחנות

סמ"ע: פ הוא עצמו לא ימכרנו בחנותו מעט מעט
 אא"כ הודיע לכל הבאים לקנותו שמעורב בו מים.
ולתגר אף שהודיעו שיגלה לקונים אסור, דחיישין
 שמא ירמה ויורה היתר לעצמו כיון שלא נעשה בביתו
 ולא ראה העירוב.
 משא"כ בבעה"ב יש צד לטיבותא לומר שאין דעתו
 למכור כלל (אלא לעצמו).

א"ל – מזיגא זידי מידע ידיע. וכ"ת דמייתי
 חמרא חייא ומערב בה עד שלא יהא ניכר
 טעם המים! א"כ אין לדבר סוף.
פרש"י: א"כ – דכולי האי חיישין.
אין לדבר סוף – שאף מים לבדם אסור למכור
 לחנווני שמא יערבם ביין, אלא שרק בזמן
 שאני מוכר לו דבר העשוי לרמות כמו שהוא
 עכשיו חיישין.

אין מערבין מים ביין

ערוה"ש: אפילו כשניכר בטעמו כיון שאין מנהג
 לטעמו וגם אין מראהו ניכר.

רכח - יג מקום שנהגו לערב בין הגתות מים - מותר לערב כשעור שדרכם לערב.

גמ': יטילו – תנא: לחצי לשליש ולרביע.
אר"פ – ובין הגתות שנו.
פרש"י: למחצה – הכל לפי מנהג המדינה.

ב"מ(ס.): משנה – מקום שנהגו להטיל מים
 ליין יטילו.
פרש"י: דכיון שנהגו להטיל אין כאן טעות,
 שכל היינות בחזקת כן.

תרכ - יד במקום שנהגו שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה - מותר לערב בו לעולם, אבל אם אין הכל טועמים לא.

כ"פ הרמב"ם : ואם היה טעמו ניכר מותר
 לערב בכל מקום, שכל דבר הניכר טעמו
 מרגיש הלוקח, ולפיכך מותר לערב אותו
 לעולם.

ב"מ(ס.): והאידינא דקמערבי שלא בין
 הגתות?
אר"פ – דידעי ומחלי
ר אחא בריה דרב איקא – הא מני ר אחא
 הוא דמתיר בדבר הנטעם.
פרש"י: בדבר הנטעם – שאדם טועם קודם
 שלוקחו ויכול להבחין שנתערב בו.

רכח - טו 1. אין מערבין שמרי יין (ביין), אע"פ שקנו ממנו שתי חביות של יין אין מערבין שמרי חבית זו ביין זה. א. אבל אם קנו ממנו חבית יין המידה כו"כ כשבא למדוד יכול לערב שמרים עם היין ומוכר לו הכל בהיחד.

1. ב"מ(ס.): משנה – אין מערבין שמרי יין ביין א. אבל נותן לו את שמריו.

אבל נותן לו את שמריו – של היין עצמו. יום אמש ל"ד ה"ה לאותו יום משני חביות.

כ"פ הרמב"ם: אסור לערב שמרים בין יין או שמן אפילו כשל שהוא אפילו שמרים של אמש בשל היום אסור. אבל אם ערה היין מכלי לכלי – נותן שמריו לתוכו.

גמ': א"ר יהודה – ה"ק אין מערבין שמרים של אמש בשל היום, ולא של היום בשל אמש, אבל נותן לו את שמריו. **פרש"י: של אמש** – מיין ששפה אמש ונשארו שמריו אין מערבין באותן ששפה היום, ששמרי יין זה מקלקלין יין אחר.

תכח - טז 1. התגר נוטל מחמש גרנות ונותן למקום אחד או מחמש גתות ונותן לתוך חבית אחת, שהכל יודעים שלא גדלו כולם בשלו ובחזקת זה קונים ממנו. א. ובלבד שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב וגם קונה ממקום הרע ומערבו עמו.

1. ב"מ(ס.): משנה – התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת, ומחמש גתות ונותן לתוך פיסט אחד. **א. ובלבד** – שלא יהא מתכוון לערב.

פרש"י: מחמש גרנות – שבכל יודעים שלא גדלו בתוך שדותיו, ומבנ"א הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחין. **ולא יתכוון לערב** – להוציא קול לקנות ממקום משובח ואח"כ מערב ממקום אחר.

תכח - יז 1. מותר לברור הפסולת מתוך הגריסים ומן הקטניות כדי שיראו יפים שזהו דבר הנראה לעין ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שווים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת. א. ובלבד שלא יברור העליונים ויניח הפסולת בתחתונים.

1. ב"מ(ס.): משנה – לא יבור את הגריסים דברי אבא שאול. וחכמים – מתירים. ומודים שלא יבור מעל פי המגורה שאינו אלא כגונב את העין. **פרש"י: לא יבור את הפסולת** – (כך גירסת רש"י) לפי שמתוך שנראות יפות מעלה את המחיר הרבה מדמי הפסולת שנטל. **לא יבור ע"פ המגורה** – למעלה להראות יפות ואת הפסולת שבתוכו לא ברר.

א. גמ(ס.): וחכמים מתירים – בדבר הנראה. **פרש"י: בדבר הנראה** – ויכול הלוקח לראות ולהבין מה דמי הפסולת הנברר, וטוב לו לעלות דימהן של אלו יותר מפני הטורח.

1. ויכול הלוקח לראות

סמ"ע(טור): וטוב לו לעלות בדמיה כדי שלא יצטרך לטרוח לבררם.

רכח - יח 1. מותר לחנווני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם שיקנו ממנו. **א.** וכן יכול למכור בזול יותר מהשער כדי שיקנו ממנו, ואין בני השוק יכולים לעכב עליו (ועי"ל קנו-ה).

זכור לטוב – שמתוך כך אוצרי פרות מוכרים בזול.
גמ: לא יחלק אגוזים – מ"ט דרבן?
דאמר אנא מפליגנא אמגוזי, ואת פליג שיסק.

1. ב"מ(ס): משנה – רבי יהודה אומר לא יחלק חנווני קליות ואגוזים לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבוא אצלו.
וחכמים – מתירים.
א. ולא יפחות בשער, וחכ"א – זכור לטוב.
פרש"י: לא יפחות השער – שמרגיל לבוא אצלו ומקפח חברו.

רכח - יט ראמ"ט: אסור לערב שמרים בין ביין בין בשמן ואפילו כל שהוא.

מותר כמבוא בסט"ו, ולכן כשנותן לו מזוקק (ס"כ) מנכה לו אח"כ.

והי"א שהביא הרמ"א – ס"ל להפך דמחמת שמותר לערב אינו מנכה לו אח"כ כשנותן לו מזוקק, דמדלא עירבו אמרינן דמחל.

ב"מ(ס): אין מערבין שמרי יין ביין, אבל נותן לו שמריו.
(** : ועיין סט"ו)

אסור לערב

סמ"ע: פ אסור לערב שמרים ביין אחר אבל היין זה

רכח - כ 1א. המוכר לחברו שמן מזוקק אוני מקבל שמרים. **ב.** מכר לו שמן סתם מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג, ומקבל בשאר שמרים, שמן עכור העולה למעלה על פני השמן יותר על השמרים הידועים באותו מקום.

ב. בד"א שנתן לו מעות בתשרי שהשמן עכור ולקח השמן בניסן במידת תשרי שהיא גדולה, מפני אותו שמן הקופה למעלה. אבל אם לקח במידת ניסן שהיא קטנה מפני שכבר צלל השמן אינו מקבל אלא השמרים בלבד.

2. הגה: **א.** וי"א דאין מנכה לו השמרים **ב.** אלא דמותר לערב שמריו שבחבית, אבל אם לא עירבן אינו מנכה לו רק בשביל הקמחים הצפות למעלה.

ג. בד"א כשמכר לו בשעה שהוא עכור, אבל כשמכר לו בשעה שהוא צלול – אינו מנכה לו אפילו הקמחים.

0. ב"מ(מ): משנה – המפקיד פרות אצל חברו (כשמחזיר לו) יוציא לו חסרונות,,, יוצא לו ג' לוגין שמן למאה: לוג ומחצה שמרים + לוג ומחצה בלע. ואם היה השמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים.

1א. ושיטת הרמב"ם: (כאביי) שאסור לערב שמרים.
ולעניין לקבל עליו שמרים:
מכר לו שמן מזוקק – אינו מקבל שמרים.
מכר לו סתם – מקבל לוג ומחצה שמרים למאה לוג, ובנוסף ומקבל עליו שמן עכור (פקטים) העולה למעלה.

ב. בד"א כשנתן לו מעות בתשרי שהשמן עכור ולקח בניסן אז מקבל מידת תשרי,,, אבל הלוקח במידת ניסן....
חכם המרשים – ופסק כר"י שאף במכר מקבל עליו, ומפרש דאמר סתם.
והב"י – ואין נראה שחולק על הרי"ף.
אלא ס"ל להרמב"ם שר"י לא חולק על רבנן אלא מפרש "שמן מזוקק" אבל בסתם לכו"ע אף המכירה מקבל שמרים.

ר"ף, הרא"ש: הלכה כת"ק (שהמכירה לא מנקה לו כשהשמן מזוקק).
גמ(מ): **אמר אביי** – לדברי ר"י מותר לערב שמרים ולדברי חכמים אסור לערב.
לר"י מותר לערב – וזהו הטעם שמקבל הקונה ומפחית מן השמן לוג ומחצה לשמרים, שא"ל המוכר אם רציתי הייתי מערב לך שמרים, ועכשיו ג"כ תקבל על עצמך.
ולרבנן אסור לערב – וזהו הטעם שלא מקבל הקונה שמרים שא"ל הקונה הרי אם רצית לערב שמרים היה אסור לך לכן לא אקבל.
רבא אמר – איפכא

סיכום: מחלוקת הרמב"ם * והרא"ש

לערב	לקבל	
1. רמב"ם	מזוקק – לא מקבל סתם – מקבל לוג ומחצה + שמן עכור	אסור בכל גוונא
2. הרא"ש	מזוקק – לא מקבל שמרים ולא קמחים סתם – מקבל רק קמחים	מותר לערב.

לחכמים מותר לערב – ולכן לא מקבל עליו, שא"ל הלוקח כיון שלא עירבת לי מחלת לי.
ולר"י אסור לערב – וזהו הטעם שמקבל עליו, שא"ל המוכר לערב אסור לך וקבל אתה עליו אתה לא רוצה, האם אני מוכר וקונה בחינם ללא רווח?

דעות האחרונים

2. הרא"ש – הלכה כר"פ לפי חכמים. **ב.**

ולכן מותר לחנווני לערב ולבלבל השמן שהוא מוכר כדי שימכור השמרים עם השמן, אפילו מוכר בשעה שהוא צלול.

ב. אבל אם מכר לו הרבה שמן ביחד ונותן לו מעט מעט, ונתן לו הכל צלול אינו מנכה לו בשביל השמרים שיכל לערב אבל מנכה לו בשביל הקמחים הצפים עליו.

ג. גמ(מ): **תניא** – אחד הלוקח ואחד המפקיד לפקטים (פסולת הגרעינים הצף על פי השמן).

והתניא רבי יהודה אומר – לא אמרו שמן עכור אלא למוכר בלבד, שהרי הלוקח מקבל לוג ומחצה שמרים בלא פקטים?

ל"ק: כאן שנתן המעות בתשרי (שהוא עכור) ומקבל בניסן. וכאן שנתן המעות בניסן ומקבל במידת ניסן.

ל"פ הרא"ש: בד"א כשמכר לו בשעה שהוא עכור....

1א. שמן מזוקק
סמ"ע(ע"פ הב"י): התנה ליתן לו שמן מזוקק אסור לו לערב בשעת המדידה, ולכן לא מקבל הקונה שמרים.

אבל אם לא התנה עמו אלא קנה סתם, המוכר יכול לערב בשעת המדידה, ואם לא עירב צריך הקונה לקבל על עצמו שמרים.

ומקבל בשאר שמרים – שמן עכור.

סמ"ע: פ' אחר שניכה לוג ומחצה מחמת שמרים, מקבל עוד בנשאר שמרים דשמן עכור.

ב. מעות בתשרי,,, ולקח בניסן.

ובניסן – שהשמן כבר צלול מקבל הקונה במידה קטנה,
ולכן צריך לקבל שמן עכור (את ההפרש).

סמ"ע: פ תשרי – עת בציר והשמן עכור וכלן
מודדים במידה גדולה שמן שהוא עכור (פקטים בלשון
הגמ, עכור בלשון הרבמ"ם, קמחים בלשון הטור

והרמ"א).

רכט - א 1. המוכר חיטים לחברו מקבל עליו רובע קטניות לכל סאה, שעורים מקבל עליו רובע נישובית לסאה, עדשים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה. **א.** תאנים מקבל עליו עשר מתלעות לכל סאה **ב.** (ה"ה אחד לכל עשרה).

2. מכר לו שאר פרות מקבל עליו רובע טינופת לכל סאה.
3. נמצא בהם יתר על השיעורים האלו כל שהוא - ינכה הכל ויתן לו פרות מנופים וברורים שאין בהם כלום.

4. הגה: **א.** וי"א דדוקא בדלא ידעינן (שלא) עירבן, אבל אם ידוע שהמוכר לא עירבן צריך לקבל (אלו) השעורים והמותר ינכה לו.
ב. וי"א דבידוע שלא עירבן צריך לקבל עליו הכל.
5. וי"מ שכל זה כשמוכר לו פרות סתם או שאמר "פרות יפים אלו", **א.** אבל אמר "פרות אלו" ולא אמר "יפות" - צריך לקבלן כמו שהן.
ב. ואם אמר "פרות יפות" ולא אמר "אלו" - נותן פרות שכולן יפות.

וא"ל קנסא - רובע שכיח, יותר לא שכיח והוא עירבו, וכיון שעירבו קנסהו חכמים בכוליה.

פרשב"ם: אם בא - לוקח להקפיד לדעת אם יש שם יותר מרובע ונמצא יותר.

מנפה הכל - ויחזיר לו המוכר חיטים או מעות כנגדן ולא יאמר לו רובע כבר מחלת.

על פרות טובים נותן - ולא מוחל הטינופת, אלא לפי שטורח לו לנפות בשביל רובע אינו טורח שיצא שכרו בהפסדו. אבל כשיש יותר מרובע, טורח לנפותו וכיון שהתחיל מנכה הכל. מיהו כשאין רובע אם בא לנפות בטלה דעתו ופטור המוכר.

וא"ל קנסא - דמעיקר הדין אפילו יותר מרובע מחיל איניש, הילכך רובע לא קניס דשכיח הוא אבל יותר על רובע לא שכיח וי"ל שהוא ערבו, וכיון שעירב קנסהו רבנן בכולו.

4. ג"מ בין דינא לקנסא (ביותר מרובע).

א. הרא"ש - לפי קנסא אם ידוע שהמוכר לא ערב, צריך הלוקח לקבל שיעורים אלו.

ואם יש רק רובע וראינו שערב חצי רובע קונסים אותו בכולו.

ואף לדינא - כיון שודאי עירב (אפילו מקצת) קונסים אותו.

כ"פ הטור - כל שידוע שערבם אפילו כלשהו אין הלוקח מקבל, אבל אם ידוע שלא ערבם אע"פ שמצא יותר צריך לקבל שעורים אלו והמותר ינכה.

1. ב"ב(צד): תניא - המוכר פרות לחברו:

חיטים - מקבל עליו רובע קטנית לסאה.

שעורים - מקבל עליו רובע נישובית לסאה.

עדשים - מקבל עליו רובע עפרורית לסאה.

פרשב"ם: חיטים מקבל - אם מכר לו חיטים

מקבל עליו הלוקח רובע קטנית, אורחיה

לגדל קטנית בחיטים, ונישובית בשעורים,

ועפרורית נמצא בעדשים.

נישובית - קש שניזרה בנישוב.

א. ב"ב(צג): משנה - תאנים מקבל עליו

עשר מתולעות למאה.

ב. רשב"ם: ה"ה אחד לעשרה (ב"י - דל"ת

הקונה דבר מועט אין דעתו ליקח שום תאנה

מתולעת).

כך הטור.

2. ב"ב(צג): משנה - המוכר פרות לחברו

ה"ז מקבל עליו רובע טינופת לסאה.

המוכר פרות

רשב"ם - פרות תבואה.

רמב"ם - איירי בשאר פרות בר מחיטים

שעורים וקטנית.

3. שם(צד): אר"ה - ואם בר לנפות מנפה

כולו.

אמרי לי - דינא, ואמרי ליה - קנסא.

א"ל דינא - מי שנותן כסף, על פרות טובים

נותן, עד רובע לא טורחים אנשים, יותר

מרובע טורחים וכיון שטורח טורח לנפות

הכל.

סמ"ע: לענין עפרורית בחיטים ושעורים ישנה מחלוקת בגמרא: די"א - שאינו מקבל כלל, וי"א - שמקבל.

ב. וה"ה אחד לכל עשרה.

סמ"ע: הגירסה "אחד לעשרה" (בלי כל), וקמ"ל שאף בדבר מועט ל"א דמקפיד לקבל כולם טובים. ויש גורסים - לכל עשרה, והוא מיותר ומגמגם.

3. ינכה הכל

סמ"ע: כיו"ב כתב ב רי"ח - האומר לחברו בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר, אם יש חסר או יתר עד רובע לבית סאה אמרינן מחלו, יתר מכאן מחשבין אף על הרבעים. וכיו"ב ב רכ"ז - מה"ט מחזיר אונאה כל השתות.

4. צריך לקבל אחו השעורים

סמ"ע: דעד רובע דרך להיות בפרות וע"ד כן קנאם ונמחיל, משא"כ יותר.

ב. וי"א ... צריך לקבל הכל.

סמ"ע: דס"ל מה שנתנו שיעור רובע לסאה משום שכך דרך להיות, ואם יש יותר חיישנין שמא המוכר עירבו. אבל כשידוע שלא עירבו אין חילוק בין רובע ליותר.

ב. רשב"ם - כשידוע שלא ערבם אפילו יש יותר צריך לקבל הכל.

והר"ן חולק, אף שידוע שלא ערבם אין ללוקח לקבל אלא רובע דביותר מרובע מקפיד, והנ"מ בין דינא לקנסא ברובע ולא יותר.

להלכה: דינא * קנסא ?

הר"ן (רי"ב חיסדאי) - כשיש יותר מרובע וידוע לנו שלא עירב אינו מנכה לו רק רובע כמ"ד קנסא (לקולא לנתבע).

אבל הרמב"ם כתב סתם - נמצא יתר על רובע ינפה הכל. ולא חילק.

5. הרמ"ה: דווקא שא"ל פרות סתם או שא"ל פרות יפות אלו.

א. אבל א"ל פרות אלו ולא אמר לו יפות - הגיעו אפילו כולם מתולעות, והוא שכיו"ב נמכרים בשוק לאכילה.

ב. ואם א"ל פרות יפים ולא אמר אלו - נותן לו פרות שכולם יפים.

1. רובע קטנית

רשב"ם: קטנית רגילים לגדל בחיטים, ונישובית בשעורים, עפרורית רגיל להיות בעדשים ובקטניות לפי שמעקרינ עם צרוצותהן ולא קוצרים אותם כשאר תבואה.

ובע"ש - דרך קטנית להתערב עם חיטים בגרנות.

רכט - ב 1. רי"ף, הרא"ש, הרמב"ם: אין כל הדברים האלו אמורים אלא

במקום שאין מנהג, אבל במקום שיש להם מנהג הכל כמנהג המדינה.

א. יש מקומות שנהגו שיהיו כל הפרות מנוקים וברורים מכל דבר, ושיהיו היינות והשמנים צלולים ולא ימכרו שמרים כלל.

ב. ויש מקומות שנהגו אפילו היה בהם מחצה שמרים או שהיו בפרות עפר או תבן או מין אחר ימכור כמות שהוא.

ג. פ"ק (ע"ג): ולפיכך הבורר (צרור) מתוך גרנו של חברו נותן לו דמי חיטים כשיעור צרור שברר, שאילו הניחו היה נמכר במידת חיטים, וא"ת יחזירנה, הרי אמרו אסור לערב כל שהוא.

1א. היינות והשמנים צלולים

סמ"ע: פ אפילו קונה יין או שמן סתם לא מערבים בו אפילו שמריו של אותו חבית. דבמקום שאין מנהג מותר לערב שמריו או לפחות שיקבל עליו שמריו אח"כ, וכאן מקום שנהגו שיהיו היינות והשמנים צלולים ולא ימכרו השמרים כלל.

ג. לפיכך הבורר צרור

סמ"ע: פ כיון שמותר למוכר עם התבואה ועולה לה המידה, זה שבררו הזיקו וצריך לשלם לו.

נותן לו דמי חטים

סמ"ע: ג דגרמא בניזקין פטור, כאן הוי גרמי שהזיקו נעשה מיד.

הרי אמרו אסור לערב.

סמ"ע: ואפילו למאן דמתיר לערב שמרים בשעה שמודד, **שאני התם** שלא נפרדו מעולם והשמרים באו מהיין מיצירתו, **מש"כ** צרור שאינו ממין החיטים אלא שארז"ל כיון שדרך תבואה להתערב בתוכה צרורות הקונים מוחלים, **וה"ד** שעדיין הם בתוכו, אבל לאחר שנפרד הצרור וניטל מתוכו אסור להחזירם ולהזיק הלוקח.

רל - א 1א. האומר לחברו "מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה" (פ להשהותו להסתפק ממנו מעט מעט לתבשיל) ב. (או שאמר "מרתף זה אני מוכר לך למקפה") ג. או שמכר לו "מרתף של יין" סתם - הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים בכל מאה שלא יהיה יינם טוב אלא כבר התחיל להשתנות, יתר ע"ז לא יקבל.

ד. (וכל שא"ל שלקחו לשתות מעט מעט - הוי כאילו אמר למקפה).

רל - ב 2. אמר לו: "מרתף של יין אני מוכר לך למקפה" א. (או שאמר לו: "מרתף אני מוכר לך למקפה") ב. או שאמר לו "חביות של יין אני מוכר לך" - נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל.

רל - ג 3. אמר לו: "מרתף זה של יין" - נותן לו יין הנמכר בחנות שהוא בינוני לא רע ולא יפה. (סמע: פ שמתחיל מקצת להחמיץ).
א. (הלכות: וה"ה אם אמר "חבית של יין").

רל - ד 4. אמר לו: "מרתף זה מוכר לך" - אפילו כולו חומץ הגיעו.

ובגרמא מוקים ליה דא"ל "מרתף של יין אני מוכר לך".

גמ(צה): ה"מ דלא א"ל למקפה אבל א"ל למקפה נותן לו יין שכולו יפה.

0. ב"ב (צג:): תנן - "מרתף של יין" מקבל עליו עשר קוססות למאה.

פרשב"ם: קוססות - יין רע, דאורחיה במאה חביות בעשר קוססות ומחיל אניש.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

1. הטור: ה"ה לא הזכיר יין אלא אמר

"מרתף אני מוכר לך למקפה" צריך ליתן לו יין שכולו יפה וראוי להתקיים לשימוש מעט מעט לתבשיל.

1.ד"מ(ה"ה): ה"ה א"ל לשתות מעט מעט לעצמו ה"ז כאילו א"ל למקפה.

2.ב. (שם) תנא רבי חייא – המוכר חבית של יין לחברו נותן לו יין שכולו יפה, דחבית כולא חד חמרא היא.

1.א. למקפה

סמ"ע: לצורך תבשיל וצריך להיות טוב שלא יתקלקל כיון ששוהה זמן מרובה, מ"מ כיון שאומר זה משמע כמות שהוא, הילכך אין צריך ליתן לו כולו טוב (אלא עשר קוססות).

ב. מרתף זה למקפה.

סמ"ע: אע"פ שלא הזכיר יין.

2.ב. חבית של יין.

סמ"ע: דחבית מחד יין משמע ואי אפשר בחבית אחד להיות 90% טוב ו 10% שהתחיל להשתנות.

4. מרתף זה

סמ"ע: כיון שלא הזכיר יין וגם לא למקפה וגרע שכתב זה, משמע כמות שהוא אפילו כולו חומץ.

2.א. דתני רב זביד בר אושעיא:

"מרתף של יין אני מוכר לך" – נותן לו יין שכולו יפה (ומוקימנ דא"ל למקפה).

"מרתף זה של יין אני מוכר לך" – נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות למאה, וזה אוצר ששנו חכמים.

והתניא:

"מרתף של יין אני מוכר לך" – נותן לו יין שכולו יפה.

"מרתף זה של יין אני מוכר לך" – נותן לו יין הנמכר בחנות.

"מרתף זה אני מוכר לך" – אפילו כולו חומץ הגיעו?

לא קשיא:

2. "מרתף של יין למקפה" – כולו יפה.

1.א. "מרתף זה של יין למקפה" – כולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות.

3. "מרתף זה של יין" – יין הנמכר בשוק.

4. "מרתף זה" – אפילו כולו חומץ.

1.א. "מרתף של יין סתם" – פליגי ר' אחא ורבינא: ח"א – מקבל עשר קוססות וח"א – לא מקבל.

ר"ף,הרא"ש: וק"ל כדברי המיקל, וק"ל כל ספק ממון לקולא לנתבע.

הר"ן – הילכך נקטינן דמקבל עליו עשר קוססות, דמסתמא המוכר הוא הנתבע, מיהו אע"פ שלא פרע עדיין הלוקח מקבל עליו עשר קוססות.

רשב"ם: למקפה – כשאמר לו למקפה ל"ש מרתף זה או מרתף זה של יין – נותן לו יין שכולו יפה, ומקבל עשר קוססות. ככ ה"ה [רמבן, דן].

סיכום: האומר לחברו וכ"ו.

סע יב	מרתף/ חבית	זה	של יין	למקפה	הדין	הסבר
א.	מרתף מרתף מרתף	זה זה --	<u>של</u> <u>יין</u>	למקפה למקפה -----	יין טוב ומקבל עשר קוססות	<u>הוסיף</u>

<u>"זה" ו "מקפה"</u>			של יין			
השמיט "זה" והוסיף "מקפה" - או בחבית שהשמיט "זה" אף שלא הוסיף "מקפה"	כולם יפות לתבשיל	למקפה למקפה -----	של יין ----- של יין	-- -- --	מרתף מרתף חבית	ב.
הוסיף "זה" ו "יין" והחסיר "מקפה"	הנמכר בשוק שהתחיל להתקלקל	----- -----	של יין של יין	זה זה	מרתף חבית	ג.
הוסיף "זה" והשמיט "יין" ו "מקפה"	אפילו חומץ	-----	-----	זה	מרתף	ד.

כללים:

- כשמוכר מילת "זה" גורע
- כשמוסיף מילת "מקפה" לטיבותא
- כשמוסיף מילת "יין" לטיבותא.

- רל - ה 1.** המוכר יין לחברו ונתנו הלוקח בקנקניו **א.** והחמיץ מיד - אינו חייב באחריותו, אע"פ שא"ל לתבשיל אני צריך.
- 2.** ואם ידוע שיינו מחמיץ - הרי זה מקח טעות **א.** (הפ"ק: אם א"ל למקפה)

ר"ף, הרא"ש: והא דשמואל - אם היו בקנקנים של מוכר מיירי שלא א"ל למקפה אני צריך (וסתם יין לפעמים מתקלקל). ואם היו בכליו של לוקח צריך להעמיד אף שא"ל למקפה אני צריך (כשהחמיץ אף תוך ג"י ברשות לוקח).

כ"פ הרמב"ם: המוכר יין לחברו ,,, והחמיץ מיד ,,, .

2. משנה(צז): ואם ידוע שיינו מחמיץ ה"ז מקח טעות.

ובגמרא - מוקי ר יוסי בר חנינא בכליו של לוקח.

ה"ה - ודווקא שא"ל למקפה אני צריך, שאל"כ יאמר לו המוכר לא איבעי לך לשהוי.

1. ונתנו לוקח בקנקניו

1. ב"ב(צז): **משנה** - המוכר יין לחברו והחמיץ אינו חייב באחריותו.

גמ(צח): **א"ר יוסי בר חנינא** - ל"ש אלא בקנקנים דלוקח, אבל קנקנים שמוכר א"ל הא חמרך והא קנקך.

ולימא ליה (מוכר ללוקח) לא איבעי לך לשהוי?

לא צריכא דא"ל למקפה.

ופליגא דרבי חייא בר יוסף דאמר חמרא מזליה דמריה גרים.

פרשב"ם: **כליו של לוקח** - שיקבל הלוקח היין בחביותיו, שי"ל שכליו גרמו להחמצה.

ר"ף, הרא"ש: הלכה כרבי יוסי בר חנינא (שלא תלוי במזלו של האדון).

א. שם(צו): איתמר - המוכר חבית יין לחברו והחמיצה:

רב - כל ג ימים ברשות מוכר, מכאן ואילך ברשות לוקח.

שמואל - חמרא אכפתא שמאריה שוור.

והילכתא: כ ש מ ו א ל.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ולכן אם א"ל ע"מ שיערה לכליו ההפסד על המוכר.

2. שיינו מחמיץ

סמ"ע: פ דרכו להחמיץ בשיהוי זמן מועט.

סמ"ע: ואפילו הקננים חדשים וטובים, ואפילו לא טלטל הלוקח הקננין אפ"ה אמרינן מכח העירו התקלקל (וז"ש חמרא ככפתיה שמרא שוור, פ כשנתעסקו בו הכתפים להוריקו נתחמץ).
ערוה"ש - ונ"ל שאם עדיין לא שילם הלוקח א"צ לשלם, דזה שארז"ל שיכול להתקלקל אינו וודאי אלא יכול להיות, ולכן הממע"ה.

רל - ו 1. מכר לו יין ונשאר בקנקניו של מוכר והחמיץ :

אם א"ל למקפה אני צריך או שא"ל לשתות מעט מעט אני צריך והחמיץ מחזיר וא"ל הרי יינך וקנקנך.

ואם לא א"ל למקפה וגם לא א"ל לשתות מעט מעט - אין יכול להחזיר, שהרי א"ל למה לא שתית אותו ולא היה לך להשהותו עד שיחמיץ.

2. הגה: הכפ"ה: ודוקא ששהה יותר משיעור יומי דאורחיה שהאי לוקח למשתי כהדין חמרא.

ולימא ליה (מוכר ללוקח) לא איבעי לך לשהויי?
לא צריכא דא"ל למקפה.

כ"פ הרמב"ם: מכר לו יין ונשאר,,,
אם א"ל למקפה,,,
ואם לא א"ל למקפה,.,.,.

1. ב"ב(צז): משנה - המוכר יין לחברו והחמיץ אינו חייב באחריותו.

גמ(צח): א"ר יוסי בר חנינא - ל"ש אלא בקנקנים דלוקח, אבל קנקנים שמוכר א"ל הא חמרך והא קנקך.

רל - ז 1. המוכר חביות של שכר לחברו והחביות של מוכר והחמיצה :

תוך ג ימים הראשונים - הרי הוא ברשות מוכר ומחזיר את הדמים.
מכאן ואילך - ברשות לוקח

כ"כ הטור: שכר אין דינו כיון (שהיין תלוי במזל הקונה), לפיכך המוכר יין לחברו והחמיץ:
תוך ג"י - באחריות המוכר, ואפילו קיבל דמים צריך להחזיר, דכיון שנמצא חומץ תוך ג"י ודאי התחיל להחמיץ כבר קודם.
אחר ג"י - באחריות הלוקח ואפילו לא שילם לא ישלם כיון שטעמו והיה מבושם, מיהו אם לא טעמו הממע"ה כיון שהוא ספק.

1. ב"ב(צנ): איתמר - המוכר חבית יין לחברו והחמיצה:

רב אמר - כל ג"י ברשות מוכר, מכאן ואילך ברשות לוקח.

שמואל אמר - חמרא אכפתיה דמאריה שוור (הכל ברשות לוקח).

עבד ר יוסף כוותיה דרב - בשיכרא
וכוותיה דשמואל - בחמרא.

מכאן ואילך ברשות לוקח.

ערוה"ש: אחר ג"י הוי ספק, ולכן אם עדיין לא נתן המעות א"צ ליתן.
ואם טעמו הלוקח והיה טוב צריך ליתן לו הדמים דאין זה ספק, אבל תוך ג"י אף שטעמו מחזיר לו המוכר הדמים דוודאי לא טעמיה שפיר.

א. והחבית של מוכר.

ערוה"ש: ואם שינהו מכלי לכלי האחריות על המוכר.

א. הטור: בד"א בחבית של מוכר, אבל עיריהו הלוקח לתוך כליו אפילו החמיץ תוך ג"י אינו חייב באחריותו.
ב"י – דאין חילוק בזה בין יין לשכר (וכרבי יוסי בר חנינא דף צח.).

1. חביות של שכר.

טור: דשכר אין דינו כיון, שהיין תלוי במזל האדם דכתיב "אף כי היין בוגד גבר יהיר" (גאוותו של אדם שהגיס דעתו, היין בוגד בו, שסוברין שהוא יין ופתאום נמצא חומץ – רשב"ם).
משא"כ בשכר.

רל - ח המוכר חביות של יין לחברו למכרה מעט מעט והחמיצה במחציתה או בשלישיתה – חוזרת למוכר. ואם שינה הלוקח בנקב שלה או שהגיע יום השוק ולא מכר הרי הוא ברשות הלוקח.

במחציתה או השלישיתה

פירוש לאחר שמכר מחציתה או שלישה השאר החמיץ, הרי זה מחזיר למוכר הנשאר.

ואם שינה הלוקח הנקב.

ערוה"ש: ונ"ל שדווקא ביין שינוי קל גורם להתקלקל משא"כ בשארי משקאות.

ב"ב(צח). אמר רבא – האי מאן דזבין חביתא דחמרא לחנואה לסבויה ותקיף אפלגא או אתלתא - דינא הוא דמקבל לה מיניה.
ול"א אלא דלא שני בברזא אבל שני לא.
ול"א אלא דלא מטא יומא דשוקא אבל מטא יומא דשוקא לא.
פרשב"ם: במוסר חביות לחנווני כדי שימכור בחנותו והיין ברשות המוכר.
אבל הת"ס והר"ן – המוכר חביות של יין ,,,

רל - ט 1. הל' הראש"ט: וכן המקבל חבית של יין להוליכה למקום פלוני למכור שם, וקודם שהגיע לשם הוזל היין או החמיצה - ה"ז ברשות המוכר, מפני שהחבית היין שלו.

וא"י – אפילו חלא נמי מקבל, וכרבי יוסי בר חנינא.
פרשב"ם: דקביל חמרא – למחצית שכר והקנקנים של המוכר וקבלו בשער של עיר זו והריוח וחלוקו.
וכל מקבלי שכר חציו מלוה וחציו פקדון, ואם הוקיר או זל או נגנב ונאבד הוי על שניהם.
אבל אם א"ל אף שנתייקר אל תמכור כאן עד שתגיע לשם והגיע לשם והוזל ופיחת מדמיו,

1. ב"ב(צח): אמר רבא – האי מאן דקביל חמרא אדעתא דממטי ליה אפרייתא דוולי שפט (שם מקום), ואדמטי התם זיל (עד שהגיע לשם הוזל היין) – דינא דנקבל ליה.
איבעיא להו – הוה חלא מאי ?
א"ר הילל – כי הווינא ביר כהנא אמר חלא לא וכדלא כרבי יוסי בר חנינא.

סמ"ע: שמקבל למחצית שכר (בעיסקא), וכיון שאם רצה למוכרה כאן היה הנותן מוחה שרק יוליכנה לשם שימכרנו יותר ביוקר, משום הכי קיימא באחריות הנותן לעניין זה (ורק כשיגיע לשם יתחיל השותפות).

קודם שיגיע לשם הוזל או החמיץ

נתיבות: דווקא שהוזל בכל המקומות (מחמת סיבה כל שהיא) שאז יש אומדנא שעד"כ לא קיבלה. אבל הוזל רק באותו מקום אין הוזל על הנותן רק שהוזל קודם שהתחיל להוליכה. אבל בהחמיץ לעולם על הנותן.

לוקח להוליכה למקום פלוני והוזל בכל המקומות:

ר יונה – אין יכול לחזור בו.

ר"ח – יכול לחזור בו.

הרמ"ה – דוקא כשלא נתן מעות יכול לחזור בו.

אחריות אונסין של המקבל:

אם נאנס קודם שיתחיל להוליכה פטור, וחייב רק בגניבה ואבידה כדין ש"ש.

נאנס לאחר שהתחיל להוליכה:

אם קודם שהוזל בכל המקומות – חייב

אחר כך – פטור.

מקבל בעל היין כל הוזל דכיון שלא היה לו רשות למכור כאן נמצא שברשותו של בעל היין זל (שלא נעשו שותפים עד שיגיע לשם), מיהו לגבי גניבה ואבידה ברשות מקבל הוא.

דין הלוקח

ר יונה – לוקח אין דינו כמקבל, אע"פ שאמר להוליכו למקום פלוני והוזל קודם שהגיע שלם המקח קיים.

ואע"פ שהמוכר ע"ד לעלות לא"י ולא עלה מכרו בטל! דווקא במוכר כיון שמכרו באונס אבל בלוקח מקחו קיים.

ר"ח – לוקח דינו כמקבל, דכיון שהזכיר בשעת מכירה ע"ד להוליכו למקום פלוני ה"ז כמתנה שאם יוזל יחזירנה לו.

כ"כ ה"ה [הר"י מיגאש].

כ"כ הרמ"ה – ודווקא שהתנה שלא יתן לו דמים עד שיוליכנה למקום פלוני דשם נמכר ביוקר והוי כאילו התנה, וכיון שלא התקיים התנאי מחזיר לו.

1. וכן המקבל

סמ"ע: ודעת הרמב"ם והמחבר כרבנו יונה שרק מקבל יכול להחזיר משא"כ הלוקח.

המקבל חבית של יין

רל - י 1. האומר לחברו יין מבושל (או מבושם) אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד עצרת א. (16: אם הוא בקנקנין של מוכר).

2. א"ל יין ישן אני מוכר לך - נותן לו משל שנה שעברה. מיושן - משל ג שנים. א. וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג.

3. כמ"פ: ובמקום שיש מנהג ידוע הכל כמנהג המדינה.

4. הגה: שכר אין דינו כיון וכל שהחמיץ תוך ג לקנייתו - ה"ז ברשות מוכר, לאחר ג ברשות לוקח. א. ואם נתנו הלוקח לקנקניו ה"ז מיד ברשות לוקח.

5. נ"מ (מכ"כ): ראובן תובע לשמעון "מכרת לי יין בחזקת יין", ושמעון אומר "מה שטעמת אתה נוטל" - הדין עם המוכר (דקתני ב"מ ס. מותר לערב בדבר בנטעם). ואם אומר שאחר כך עירבו וזה כופר ישבע ויפטר.

טור – דווקא אם הוא בכליו של מוכר, אבל אם עירבו הלוקח לכליו אינו חייב באחריותו. **ר"ן –** אפילו בקנקניו של לוקח חייב להעמיד לו עד עצרת. ואם החמיץ אחר עצרת קנקניו של לוקח גרמו.

1. ב"ב(צח). משנה – אמר לו יין מבושם אני מוכר לך - חייב להעמיד לו עד עצרת. **עד עצרת**

1. עד עצרת.
סמ"ע: דמשם ואילך מתרבה החמימות ודרך היין להחמיץ.
א. בקנקניו של מוכר
ש"ך: ולפענ"ד כר"ו שביין מבושם חייב להעמיד עד עצרת אף בכליו של לוקח.
כ"ד הר"ן.
2. משל ג שנים
סמ"ע: פ שגדל לפני שנתיים ושנה זו שלישית.
5. מה שטעמת אתה נוטל.
סמ"ע: ואפילו הלוקח אינו מודה שטעם, אמרינן מסתמא טעמו.
ערוה"ש: ואם הוא במקום שאין נוהגים לטעום ישבע המוכר שטעמו.
ישבע ויפטר
ערוה"ש: ודווקא קודם ששילם שאז נשבע הלוקח ומחזיר לו היין ונפטר.

2. (שם): וישן - משל אשתקד, מיושן - משל ג שנים.
כך גירסת הרי"ף והרא"ש - יין מבושם.
אבל גירסת הרמב"ם - יין מבושל.
א. ב"ב(צח): יין של אשתקד - תנא ומיישן והולך עד החג.
4. ב"ב(צנ): איתמר - המוכר חבית יין לחברו והחמיצה:
רב אמר - כל ג"י ברשות מוכר, מכאן ואילך ברשות לוקח.
שמואל אמר - חמרא אכפתיה דמאריה שוור (הכל ברשות לוקח).
עבד ר' יוסף כוותיה דרב - בשיכרא וכוותיה דשמואל - בחמרא.
כ"כ הטור: שכר אין דינו כיון (שהיין תלוי במזל הקונה), לפיכך המוכר יין לחברו והחמיץ:
תוך ג"י - באחריות המוכר, ואפילו קיבל דמים צריך להחזיר, דכיון שנמצא חומץ תוך ג"י ודאי התחיל להחמיץ כבר קודם.
אחר ג"י - באחריות הלוקח ואפילו לא שילם לא ישלם כיון שטעמו והיה מבושם, מיהו אם לא טעמו הממע"ה כיון שהוא ספק.
א. וכרבי יוסי בר חנינא.

רלא - א 1. המודד או שוקל חסר לחברו א. כאמ"ס: או אפילו לעכו"ם עובר בלאו "דלא תעשו עול במידה ובמשקל ובמשורה".

פרש"י: לא תעשו עול במשפט - משפט במידה והמשקל והמשורה, מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שיקר את המידה הרי הוא מקלקל את הדין וקרוי עול ומשוקץ חרם ותועבה.
וגרם לחמישה דברים האמורים בדין:

1. ויקרא(ט-לה): לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה:
מאזני צדק אבני צדק איפת צדק הין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים:

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ערוה"ש: ואמר שלמה המלך "מאזני מרמה תועבת ה". ומאוד הפליגו חז"ל בחומר האיסור עד שאמרו (ב"ב צח:) גדול עוונן של מידות יותר משל עריות, דעריות אפשר בתשובה ומידות לא אפשר שהרי גזל את הרבים.

ובילקוט (פ תצא) – אם ראית דור שמידותיו של שקר דע שהזדים מתגרים בהם ונוטלים מה שבידהם, דכתיב "מאזני מרמה", בא זדון ויבוא קלון".

וכן דרשו חז"ל (ב"ב פט.) – לא יהיה לך בביתך (ממון) טעמו משום איפה ואיפה. מוטב לו לאדם להתגולל באשפות משיהיה במסחרו משקלות שקר.

א. אפילו לעכו"ם

סמ"ע: ואע"פ שלעניין אונאה בגוי אינו עובר (סימן רכ"ו) ! שאני אונאה דכתיב בי "עמיתך", וגם אין בו משום לא תגזול כיון שראה מה שקנה. **משא"כ** במידה שעל נאמנותו סמך ליתן לו מידה שלמה.

מטמא אץ הארץ, מחלל את ה, מסלק את השכינה, ומפיל את ישראל בחרב, ומגלה אותם מארצם.

במידה – כמשמעו. **במשקל** – מידת הלח.

אבני צדק – הם המשקלתו, **איפה** – מידת היבש, **הין** – מידת הלח.

דברים (כה-יג): לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה או קטנה:

לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה:

אבן שלמה וצדק יהיה לך, איפה שלמה וצדק יהיה לך, למען יאריכו ימך על האדמה אשר ה' אלוקיך נותן לך:

כי תועבת ה' אלוקיך כל עושה אלה כל עושה עול:

זכור את אשר עשה לך עמלק, ...:

פרש"י: **גדולה וקטנה** – גדולה שהיא מכחשת את הקטנה (וכגון ששנהם שווים).

עשה לך עמלק – אם שיקרת במידות הוי דואג מגירוי האויב.

1. המודד חסר

רלא - ב 1. חייבים ב"ד להעמיד ממונים שיהיו מחזירים על החנויות, וכל מי שנמצא אתו מידה חסרה או משקל חסר או מאזניים מקלקלים - רשאים להכותו ולקונסו כאשר יראה לב"ד.

פרשב"ם: **אגרדמין** – ממונה להכות ולענוש מעוותי המידות.

1. ב"ב (פט.): ת"ר – "לא יהיה לך בכיסך..." מלמד שמעמידין אגרדמין למידות.

רלא - ג 1. אסור לאדם להשהות מידה חסרה בבתו אפילו אינו מודד בה, ואפילו לעשות עביט של מי רגליים, שמא יבוא מי שאינו יודע וימדוד בה.

א. ואם יש מנהג בעיר שאין מודדים אלא במידה הרשומה ברושם הידועה וזו אינה רשומה - מותר להשהותה.

מהנדסי – הולכים ובאים הממונים לבדוק המידות.
דמטרמי בה"ש – שהכל טרודין ואין רואהו א"ל לוקח עצמו מתוך טרדו אינו שם לב ויבוא המוכר לרמות בו.
והרי"ף, והרא"ש: לא כתבו עניין דמהנדסי. וכ"ה ברמב"ם – דס"ל שאינו להלכה.

1. אלא במידה הרשומה.

ערוה"ש: ואם לפרקים מודד בה – אסור.

1. **ב"ב(פט):** א"ר – אסור לאדם שישהה מידה חסרה או יתרה בתוך ביתו אפילו הוא עביט של מי רגליים.
א. א"ר – ול"א אלא במקום דלא חתימי, אבל במקום דחתימי אי לא חזי חותמא לא שקיל.
 ובאתרא דלא חתימי נמי ל"א אלא דלא מהנדסי, אבל מהנדסי לית לן בה.
 ולא היא זימנין דמיקרי בין השמשות ושקיל.
פרשב"ם: דלא חתימי – שאין ממונה המלך חותם במידות הילכך אסור דאתי לרמויי.

רלא - ד 1. מכמה עושים מידות : מסאה (6 קבים) וחצי סאה (3 קבים) ורביע (1.5 קבים). קב, חצי קב, ורובע הקב, וחצי רובע הקב (1/8 הקב), ושמינית רובע הקב (1/64 הקב).
א. אבל לא יעשה קביים שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה (2 : 1.5).
 2. **ומידות הלח: עושין הין (12 לוג), וחצי הין (6 לוג), ושלישית הין (4 לוג), ורביעית הין (3 לוג).** ולוג, וחצי הלוג, ורביעית הלוג, ושמינית הלוג ואחד משמונה בשמינית (1/64 לוג).

א"ר פ במידות קטנות בקיאי אינשי.
המידות :
 סאה = 6 קבים, תרקב = 3 קבים = 0.5 סאה.
 2. **(שם):** ומידות הלח – הין (12 לוג), חצי הין, שלישית הין, חצי לוג, ורביעית לוג, שמינית, אחד משמונה בשמינית (1/64) וזהו קרטוב.

1. מכמה עושים מידות

ערוה"ש: שצריכים לעשות מידות באופן שיכירו אותם בטביעת עיין שלא יטעו בהם להחליפן.

א. אבל לא יעשה קביים

סמ"ע: שלא תתחלף ברובע סאה (1.5 מול 2) דרביעית טעו אינישי אבל שליש (1 מול 2) לא טועים (**פירוש**) 1.5 : 2 טעות של 1/4, 1 מול 2 טעות של 1/3).

2. שלישית ורביעת ההין.

1. **ב"ב(פט):** תניא – לא ישהה אדם מידה חסרה בביתו.

אבל הוא עושה : סאה.
תרקב. חצי תרקב.
קב. חצי הקב. ורובע.
ותומו. וחצי תומו.
ועוכלא.

א. אבל לא יעשה קביים שמתחלף בתרקב (2 מול 3).
 אלמא טעו איניש ב 1/3 א"כ קב נמי לא לעביד דטעו בחצי תרקב ?
 אלא קביים לא יעשה שלא יחליפו בחצי תרקב (2 מול 1.5).
 אלמא טעו ב 1/4 א"כ תומן ועוכלא לא יעשה ?

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סמ"ע: אע"פ שברביעית טועים אנשים, כיון שהיו מידות אלו במקדש התקינו גם במדינה, ולא חששו משום שכהנים זרזים.

ערוה"ש: ואפילו שבסאה אין עושים שלישית סאה (2 קבים) אבל בלח ניכר יותר שלא יבואו לטעות (לבוש).

סיכום: מכמה עושים המידות.

1. יבש	סאה 6 קבים	חצי סאה 3 קבין	רבע סאה 1.5 קב	קב	חצי קב	רבע קב	1/8 קב	1/64 קב	-----
2. לח	הין 12 לוג	הין 1/2	הין 1/3	הין 1/4	לוג 3	לוג 1/2	לוג 1/4	לוג 1/8	לוג 1/64

רלא - ה 1. אין עושין את המחק (פ כעין מטה שמעבירין ע"פ המידה למוחקה) מדלעת מפני שהוא קל ורע למוכר, ולא משל מתכת מפני שהוא כבד ורע ללוקח.

א. אבל עושים משל אגוז שקמה ואשכרוע (פ מין עץ , בבוס"ו בלעז).
2. ואין עושין אותו מצד אחד עב ומצד אחד קצר, **א.** ולא ימחוק מעט מעט מפני שהוא מפחית ללוקח, ולא ימחוק בב"א במהירות מפני שהוא מפחית למוכר - אלא בפ"א במתון.

בב"א - פ"א במהרה שאינו מוחק יפה.
מעט מעט - שמוחק טפח ומגביה המחק וחוזר ומוחק טפח, אלא בפ"א ובנחת.

1. אין עושין המחק.

סמ"ע: פ במקום שאין גודשין המידות אלא ממלאין המידה ומוחקין אותה, וקאמר שלא יעשו כן בעץ קל שאינו מוחק יפה, ולא מדבר כבד שאז מוחק ביותר ורע לקונה, אלא מדבר אמצעי.

2. מצד א עב.

סמ"ע: שהעב אינו נכנס כ"כ בתבואה ורע למוכר ובקצר נכנס ביתור ורע לקונה.

א. ולא ימחק לעט לעט

1. ב"ב(פט:): ת"ר - אין עושין המחק של דלעת מפני שהוא קל, ולא של מתכת מפני שהוא מכביד. **א.** אבל עושהו של זית ושל אגוז ושל אשכרוע.
פרשב"ם: מחק - שמוחקין בו את המידה **שהוא קל** - ואינו נכנס כ"כ במידה ולכך אינו מוחק יפה ומפסיד המוכר.

2. (שם): ת"ר - אין עושין את המחק שצדו א עב וצדו א קצר.
א. ולא ימחוק בב"א שהוא רע למוכר ויפה ללוקח, ולא ימחוק מעט מעט שרע ללוקח ויפה למוכר.
פרשב"ם: צד א עב - מפני שהקצר נכנס לתוך התבואה ומוחק יפה (הרבה) והעב אינו נכנס ואינו מוחק יפה.
אלא שנהם עבים או שנהם קצרים - לפי המנהג.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סמ"ע: שאז נכנס בעומק התבואה ורע לקונה ומהר לא נכנס כ"כ ורע למוכר.

רלא - ו 1. כשמודד דבר לח לא יעשה בעניין שתעלה הרתיחה ויראה המידה כאילו היא מלאה ואפילו היא קטנה מאוד שאין ברתיחה ש"פ.
2. וצריך להשהותה אחר שיפסוק הקילוח כדי שיטיפו ממנה ג טיפין, בד"א בבעה"ב המוכר, אבל חנווני אינו צריך להטיפ.

2. ב"ב(פז): משנה – המוכר לחברו יין ושמן חייב להטיף ממנה ג טיפין, והחנווני אינו חייב.
פרשב"ם: חייב להטיף – לאחר עירוי השמן והיין חייב להטיף עוד ג טיפין מין הדבוק בדופני הכלי.
החנווני – טרוד הוא במכירתו לכך לא הזקיקוהו להטיף דאין לו פנאי.

1. ב"ב(פט:): ת"ר – "לא תעשו עוול במשפט", ובמשורה המשורה שלא ירתיח. וק"ו מה משורה 1/36 הקפידה התורה ק"ו להין חצי ההין וכ"ו.

פרשב"ם: שלא ירתיח – שלא ישפוך המוכר יין בחוזק ויגביה לתוך משורתו של לוקח, מפני שעולה הקצף ונראה כמלא.

רלא - ז 1. הסיטון שקונה הרבה ביחד ומוכר לחנוונים - מקנח המידות שמודד בהם ג. דבר לח אחת לשלושים יום. א. ובעה"ב שאינו מוכר כ"כ די לו שיקנח אחד ל יב"ח, ג. והחנווני שאינו צריך להטיף ג טיפין ונדבק בה הרבה צריך לקנח פעמים בשבוע.

רמב"ם, טור: הלכה כת"ק ולא כרשב"ג.
ג. משנה(שם): רשב"ג אומר – בד"א בלח אבל ביבש אינו צריך.
פרשב"ם: יבש אינו צריך – שלא נדבק הבס מאומה.
והרמ"ה – פסק שאף ביבש צריך לקנח.
והב"י – איני מוצא לו טעם.

1. ב"ב(פח): משנה – הסיטון מקנח מידותיו א לשלושים יום. א. בעה"ב א ל יב"ח. רשב"ג אומר – חילוף.
ג. חנווני פעמים בשבוע.
פרש"י: סיטון – חנווני גדול שקונה הרבה יחד ומוכר לחנוונים קטנים.
מקנח מידותיו – בשביל שנקבץ בהם יין ושמן ונקרש לתוכן ומתמעטת המידה.
חילוף הדברים – סיטון פעם בשנה, דכיון שמוכר תדיר אין המשקה נקרש לתוכו.

- רלא - ח 1.** במקום שנהגו למוד בדקה לא ימדוד בגסה א. אפילו אם יתן ג גסות בשביל ד דקות, וכן במקום שנהגו למוד בגסה לא ימדוד בדקה.
- 2.** ובמקום שנהגו לגדוש לא ימחוק א. אפילו אם ירצה לתת בשביל ג מחוקות ב גדושות, ב. ואפילו במקום שמוכרים סאה גדושה ב- ג דינרים ואמר ליה תן לי סאה מחוקה ב- ב דינרים - אסור. וכן במקום שנהגו למחוק - אין לגדוש.

1. **ב"ב(פח:)** משנה - מקום שנהגו למוד בדקה לא ימדוד בגסה, בגסה לא ימדוד בדקה. **פרשב"ם: בדקה** - קב. **לא ימדוד בגסה** - בסאה (6 קבים), לפי שמספיד הלוקח, שאין לו מ 6 קבים אלא הכרע אחד ומפסיד ה הכרעות. ואפילו במקום שמוחקין א"א למחוק כ"כ בצמצום (ותמיד יש הכרע). **לא ימדוד בדקה** - לפי שמפסיד המוכר. **א. הטור:** ואפילו יתן לו ג גסות בשביל ד דקות אסור, שטוב יותר ללוקח מדידה בדקה כדי שיקח הכרעה לכל מידה ומידה. **פרישה** - לפי הטור גסה ודקה שנהם אותה מידה (סאה או קב) אלא שאחת גדולה מהשניה (כך ש ג גסות = ד דקות) ועכ"ז אסור כי ד דקות יו יותר הכרעות.

מניין שאם א"ל הרני מוחק במקום שגודשין לפחות מהדמים, והרני גודש במקום שמוחקין להפחית מהדמים - שאין שומעין לו? ת"ל "איפה שלמה וצדק יהיה לך" **פרשב"ם:** אין מוחקין במקום שגודשין - ואפילו מחיל. **איפה שלמה** - צריך שתהיה האיפה שלמה, שלא יבואו לרמאות, שמא יראו אחרים ויאמרו כך המנהג וירמה. **לפחות מהדמים** - $1/3$ הגודש שעכשיו לא יבואו לרמות כיון שפחת לו מהשער כו"ע ידעי שבשביל כך פחת לו. **ת"ל איפה שלמה וצדק** - להוסיף בא "וצדק" מ"מ, דאף זה יכול לבוא לרמאות, שיש שיראה במדידה ואינו יודע בפחת הדמים. **א. הרא"ש:** ואפילו אם ירצה לתת לו ג מחוקות בשביל ב גדושות - אסור.

1. **א. ג מחוקות בשביל ב גדושות.** **סמ"ע:** שהגודש הוא $1/3$ מלבר (ולכן ב גדושות = $1.5 * 2 = 3$ מחוקות). וכן הטעם שמוכר סאה גדולה ב- ג, ומחוקה ב- ב (שמוריד $1/3$). וטעם כל זה שלא יבואו לטעות ורמאות, שהרואה יחשוב שכך המנהג ולא ישים לב על הדמים.

משנה(פח:): מקום שנהגו למחוק לא יגדוש, לגדוש לא ימחוק. **פרשב"ם: לא יגדוש** - אע"פ שמוסיף לו שליש בשביל הגודש (שהגודש שליש הכלי), וכן לא ימחוק אע"פ שפוחת מן הדמים. **א. גמ(פט:):** מניין שאין מוחקין במקום שגודשין? ת"ל "שלמה"

- רלא - טו 1.** המשקלות עושין אותם: ליטרא, וחצי ליטרא, ורביע ליטרא, א. אבל לא יעשה שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא ולא ג רביעית ליטרא ($3/4$) מפני שמטעים בהם.

כ"כ הטור: אין עושים משקלות אלא כשהפרש בניהם כפול שאם הוא פחות יבואו להחליף זה בזה.

1. מפני שמטעים בהם.

ערוה"ש: לא $\frac{3}{4}$ ליטרא – שיטעו במקום ליטרא.

$\frac{1}{3}$ ליטרא – יחליף ב $\frac{1}{2}$ ליטרא.

$\frac{1}{5}$ ליטרא – יחליף ב $\frac{1}{4}$ ליטרא.

אומנם משקל ששוקלים בה דברים יקרים וקטנים בהכרח לעשות משקליהם קטנים.

1. **ב"ב(פט): ת"ר** – היה מבקש ממנו ליטרא,

חצי ליטרא, רביע ליטרא – שוקל לו.

וקמ"ל שעד כאן (רביע ליטרא) מתקנים משקלות.

א. **פרשב"ם:** ב"ד הקדמונים תיקנו המידות

עד כאן, ופחות מכאן שוקלים במטבעות, ואם ירצו לתקן פחות אין שומעים להם, פן יבואו לדמות ולומר זה רביע ליטרא.

א"נ מתקנים משקלות בעניין זה ולא $\frac{1}{3}$ או $\frac{1}{5}$ מפני שמטעים בהם.

רלא - י 1. אין עושין משקלות ממיני מתכת אלא מצחיח סלע א. ויש מי שאומר - שמשקלות של כסף וזהב ושל דבר יבש עושים אותם של מתכת אם ירצו. ב. הגה: - וכן נהגו.

2. **הגה:** למשקולת קטנה ששוקלין בה כסף וזהב יש לחפותה בעור שבשחיקה מועטת מביא היזק גדול.

2. **ת"ו"ס:** משקלות קטנות ששוקלים בהם כסף וזהב צריך לחפותם בעור, שעל ידי שחיקה מועטת יבוא להפסד גדול. אבל שאר משקלות ששוקלים בהם נחושת וברזל שאין בהם הפסד גדול אא"כ ישחקו ביותר אין צריך לחופן.

1. וכן נהגו.

סמ"ע: פ נהגו לעשות משקלות של דבר יבש ממיני מתכות.

2. שבשחיקה מועטת

ערוה"ש: ולא נהגו כן בזמנינו, ואפשר לפי שהם חלקים מאוד ואין נשחקים וגם מתוך שהם חלקים אין השומן נדבק בהם, ובקל מתקנים ואין חשש שישחקו.

1. **ב"ב(פט): ת"ר** – אין עושים משקלות לא של בעץ ולא של גיסטרון ולא של שאר מיני מתכות. אבל עושה הוא של צונמא ושל זכוכית.

פרשב"ם: גיסטרון – מיני מתכות מעורבים.

ולא של שאר מתכות – מפני שפוחתין והולכים.

צונמא – אבן.

אין עושים משקלות.

הרא"ש+ת"ו"ס(ר"ת) – דווקא משקלות ששוקלים בהם בשר ושומן לפי שהלחות דבוק בהם ומתייבש ומכביד.

אבל משקלות ששוקלים בהם כסף וזהב ודבר יבש מותר לעשותן ממתכת.

אבל הרמב"ם – מפני שמעלין חלודה ומתחסרין.

ולפי זה: אין לחלק.

רלא - יא אסור להטמין המשקלות במלח.

ב"ב(פט): אסור להטמין המשקלות במלח.

טעמו:

ת"ו"ס(ר"ת) – כדי שיקלו (והפסד לקונה).

כ"כ הרמב"ם.
רשב"ם – מפני שמכבידין (והפסד למוכר).

=====

רלא - יב מ"ב (פ.ח.): :jeN - החנווני ששוקל דבר לח צריך לקנח המשקל פ"א בשבת והמאזנים בכל פעם ששוקל בהם.

ששוקל דבר לת.

סמ"ע: שדבר לח נדבק במשקל ובמאזניים, אלא שבמאזניים שמונה שם דבר הלח צריך קינוח בכל פעם.

משא"כ המשקל שמונה בכף השני והחשש הוא רק שנוגע בידיו המלוכלכות מספיק פ"א בשבת.

=====

רלא - יג 0. המאזניים צריך שיהיו מיושרים כ"א לפי מה שהוא, כיצד:

- מוכרי עששיות** (פ נגזר מו עשת שן, כלומר חתיכות גדולות) של ברזל וכיו"ב צריך להיות חוטי המאזניים שאוחז השוקל בידו תלוי באויר ג"ט, וגבוהים מהארץ ג"ט, ואורך הקנה שכנפי המאזניים תלויים בשני ראשיו יב"ט, ואורך החוטים שכנפי המאזניים תלויים בהם יב"ט.
- של מוכרי צמר** ושל מוכרי זכוכית יהיו גבוהים מהארץ ב"ט, ואורך החוטים שהם תלויים בו יב"ט (וב"ל שט"ס הוא וצ"ל ב"ט) . ואורך החוטים ואורך הקנה ט ט טפחים.
- ושל חנווני** ושל בעה"ב יהיו גבוהים מהארץ טפח, ואורך החוטים שהם תלויים בו טפח, ואורך הקנה ואורך החוטים ו טפחים.
- ושל מוכרי כסף** וזהב ושל מוכרי ארגמן טוב ושאר עניינים דקים יהיו גבוהים מהארץ ג אצבעות, ואורך החוטים שהם תלויים בו ג אצבעות, ואורך הקנה ואורך החוטים לא נתנו בהם שיעור אלא כפי מה שירצה.

סיכום: גודל המאזניים

מוכרי ! !	חלק המשקל-	תלויה באויר	אורך הקנה	מיתנא	גבוה מהארץ
1. עששיות	ג"ט	יב"ט	יב"ט	ג"ט	
2. צמר וזכוכית	ב"ט	ט"ט	ט"ט	ב"ט	
3. חנווני ובעה"ב	טפח	ו"ט	ו"ט	טפח	

ג"א	?	?	ג"א	4. זהב וכסף
-----	---	---	-----	-------------

1. ב"ב(פט.): ת"ר – נפש מאזניים תלויה באויר ג"ט, וקנה ומיתנא של יב"ט (ומיירי בשל מוכרי נחושת וברזל).

2. ושל צמרים ושל זגגין תלויה באויר ב"ט, וגבוהה מהארץ ב"ט, וקנה מיתנא שלה ט ט טפחים.

3. ושל חנווני ושל בעה"ב תלויה באויר ט"ט, וגבוהה מהארץ טפח, וקנה מיתנא שלה ו"ט.

4. ושל טורטני (של כסף וזהב) תלויה באויר ג אצבעות, וגבוהה מהארץ ג"א, וקנה מיתנא שלה איני יודע.

פרשב"ם: נפש – ברזל החלול שהלשון קבוע בו.

קנה – קנה שהלשון קבוע בו באמצעיתו ושתי מיתנות תלויים בראשו.

מיתנא – החבלים שהכפות תלויות בהם.

תלויה באויר ג"ט – שיהיו ג"ט מהקנה לגג הבית, ומיירי במאזניים גדולות, לפיכך צריך להרחיק ג"ט מהגג שלא יגע בגג כשיכריע.

גבוה מהארץ ג"ט – שלא יגע בקרקע בהכרעה.

1. קנה מיתנא שלה יב"ט

רשב"ם – ד"ט הקנה+ד"ט לכל א מהחבלים.

הטור – יב"ט קנה, ויב"ט לכל חוט.

כ"ד הב"י.

1. תלויה באויר ג"ט.

סמ"ע: שלפי ריבוי המשקל צ"ל ההכרע גדול יותר, ולכן במוכר עששיות שההכרע ג"ט צ"ל הרווח של הקנה מהתקרה וכן הכפות מהארץ ג"ט שיוכל להכריע את כל הג"ט.

אורך הקנה יב"ט

סמ"ע: טעם השיעורים הללו, שפחות מכאן אין מכריע המאזניים בשביל דבר מועט לפי כובד משאה.

רלא - יד 1. מקום שנהגו להכריע צריך להכריע טפח, ומקום שלא נהגו להכריע שוקל עין בעין וצריך להוסיף א ממאה בלח ואחד מ 400 ביבש.

2. אם היה שוקל י ליטרא לא יאמר לו שקול לי כל ליטרא וליטרא לבדה עם הכרעה, אלא שוקל את כולם בב"א והכרע אחד לכולם.

3. היה שוקל 3/4 ליטרא לא יאמר לו שקול לי כל רביע בפ"ע, אלא ישקול לו ליטרא ויתן רביע ליטרא עם הבשר, שאם אתה אומר יתן חצי

ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שמא יפול רביע הליטרא ולא יראהו הלוקח.

מכריעים נמצא נותן הכרע של אותו רביע שנתן עם הבשר (ונמצא המוכר מפסיד).
רמב"ם: טעמו – שאם ייתן בכף המשקל משקלות של חצי ליטרא + רביע ליטרא שמא ייפול הרביע ואין הלוקח רואה.

1. צריך להכריע טפח

סמ"ע: ומיירי רק בחנווני שמוכר דבר מאכל.

צריך להוסיף 1:100

סמ"ע: פ במקום שלא מכריעים צריך להוסיף הכרע 1:100.

1:400 בלח

סמ"ע: שבדבר לח נדבק ונשאר בכלי המוכר, לכן הצריכו יותר (1:100) משא"כ ביבש.

2. הכרע אחד לכולם

רשב"ם: ואע"פ שעולה לשיעור אחד הכרעת טפח בין שוקל י פעמים לפ"א, שהרי לפי כובד המשא צ"ל ההכרע! מ"מ א"א לצמצם בדיוק טפח וב – י הכרעות יעלה יותר.

3. רביע ליטרא עם הבשר

סמ"ע(רשב"ם): ומיירי במקום שלא מכריעים, שבמקום שמכריעים לא יעשה כן שיהיה הפסד למוכר שיצטרך ליתן הכרע גם לרביע.

שמא יפול

סמ"ע: פ המוכר יפיל בהערמה הרביע (ואז ישקול לו רק חצי).

1. **ב"ב(פח): משנה** – חייב להכריע לו טפח (במקום שמכריעים). היה שוקל לו עין בעין (במקום שלא מכריעים) נותן לו גירומיו 1:10 בלח, 1:20 ביבש.

גמ: נותן לו גירומיו – מנלן ?

א"ר אמר קרא "צדק" צדק משלך ותן לו. וכמה גירומיו ?

א"ר אבא בר מלל – א מעשרה בליטרא בלח לעשרה ליטריין (כלומר 1:100)

איבעיא להו: האם גם ביבש 1:20 לעשרים ליטרא (1:400) **א"ר** 1:10 לעשרים (1:200).

ת י ק ו.

ר"ף, ר"א, ש, רמב"ם: הלכה לקולא למוכר ויתן 1:400 ביבש, ו 1:100 בלח.

ה"ה: טעם שהכרע בלח מרובה משל יבש לפי שבלח נשאר בכלי (של המוכר) יותר מהיבש.

רשב"ם: נראה בעיני שלפחות מליטרא לא בעינן הכרע טפח, שיוצא יותר מדי הכרע טפח בדבר קל.

2. **ב"ב(פט): ת"ר** – היה מבקש ממנו עשר ליטריין לא יאמר לו שוקל לי ליטרא ליטרא וההכרע, אלא שוקל לו כולם בב"א ונותן לו הכרע א לכולם.

3. **היה מבקש** ממנו ג רבעי ליטרא, לא יאמר לו שוקל לי רבע רבע אלא שוקל לו ליטרא ומניח רביע ליטרא עם הבשר.

רשב"ם: שוקל לו ליטרא – נותן משקל הליטרא בכף אחד עם הבשר ורביע ליטרא (של המשקל) בכף השני, שעכשיו יש $\frac{3}{4}$ בשר, ומיירי במקום שאין מכריעים, שאם

רלא - טו בני מדינה שרצו להוסיף על המידות או על המשקלות לא יוסיפו יותר על שתות, שאם היה הקב משל (מכיל) חמש ועשהו שש הרשות בידם יותר על שש לא יעשו.

סמ"ע: שעד שתות מצינו שהוסיפו, שסלע דאורייתא היה מתחילה 20 גרה ועשאוהו ב"ד 24 היינו שתות.

ויותר לא הוסיפו מפני מוכרים הבאים מחוץ לעיר ולא יודעים שהיגדילו את המידות וימכרו במידות הגדולות בדמי מידה קטנה. אבל עד שתות לא חששו שלא יפסידו מהקרן (רק יפסידו הרוויח) ועוד שרוב פעמים נודע להם.

ב"ב(צ): אמר שמואל – אין מוסיפים על המידות יותר משתות ולא על המטבע יותר משתות.

יותר משתות

פוחתים כמה שירצו.

והא שלא חששו לפחות השיעור , דבפחות אין הפסד למוכר, והלוקח עפ"ר בני העיר הם ויודעים בזה, מש"ה

- רלא - טז 1.** במדידת קרקע בין אחים או בין שותפים צריך לדקדק בחשבון מדידתו ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא, שאפילו מלא אצבע מקרקע רואים אותה כאילו היא מלאה כרכום.
- רלא - יז 2.** ד"א הסמוכים לחריץ מזלזלים במדידתן , והסמוכים לשפת הנהר אין מודדים אותם כלל מפני שהם של בני רה"ר.

ד"א דאניגרא - אמת המים שהמשיכוה מהנהר הגדול אל השדות ע"פ הבקעה כולה ומניחים בעלי השדות מלזרוע את אגפיה רוחב ד"א שלא תתקלקל.
זלזל בה - תדקדק בהם להרחיבם.
אל תמשכנו כלל - אלא האומד הדעת יניחנו.

כ"פ הרמב"ם

1. ב"מ(קז:): א"ל ר יהודה לרבי אדא משוחאה - לא תזלזל במשיחתא, דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רישקא.
2. א"ל ר יהודה לרבי אדא משוחאה - ד"א דאניגרא זלזל בהו, דאנהרא לא תמשחנהו כלל, דשייך לבני רניגרא דאנהרא.
פרש"י: כורכמא רישקא - כרכום משובח.

- רלא - יח 1.** המודד את הקרקע לא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחר בימות הגשמים מפני שהחבל מתקצר בימות החמה.
- א. לפיכך אם מדד בקנה או שלשלת וכיו"ב - אין בכך כלום.

א. רמב"ם: לפיכך אם מדד בקנה או בשלשלת וכיו"ב אין בכך כלום.
1. בימות החמה
סמ"ע: שאז החבל מתייבש ומתקצר.

1. ב"מ(סא:): ת"ר - "לא תעשו עוול במשפט" כמשמעו, "במידה" זו מדידת קרקע, שלא יהא מודד לאחד בימות החמה ולשני בימות הגשמים.
פרש"י: לפי שהחבל מתקצר בימות החמה.

- רלא - יט 1.** עונש המידות והמשקלות קשה מאוד, שא"א למודד או לשוקל שקר לשוב בתשובה הגונה. א. והרי הוא ככופר ביצ"מ.

(בתשובה) וזה בינו לביו חברו ולא אפשר בתשובה.

1. ב"ב(פח:): קשה עונשן של מידות מעונשן של עריות, שזה בינו לבין המקום (ואפשר

סמ"ע: משום שא"א להשיבו לבעלים כיון שלא יודע למי מדד, ואף שיש תשובה קצת שיכול לעשות צרכי רבים מ"מ אין זו תשובה הגונה.

א. ככופר ביצ"מ

סמ"ע: שכל המעוות במידות הוא מסתיר דרכיו שלא יביטו בו בנ"א, ומהקב"ה אינו מתיירא בסוכרו שאין השגחה מהשי"ת על מעשי בנ"א. וכל הכופר בהשגחה כופר ביצ"מ ששם נתברר גודל ההשגחה.

פרשב"ם: מידות – שגזול את הרבים א"א לו בתשובה שאינו יודע למי יחזיר, ואע"פ שעושה בהם צרכי ציבור אין זו תשובה מעליא.

א. ה"ה(סיפרא): השוקל מידה חסרה כעובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה, פ שכופר בהשגחה. וכן הוא כופר ביצ"מ שהיו בו מופתים מחודשים והם מורים על ההשגחה ובזה נתקיימו ציוויי התורה ואזהרותיה ובלי זה יתבטלו כולם.

1. בתשובה הגונה.

ולא - כ

1. **חייבים ב"ד להעמיד ממונים על השערים שלא ירוויח כ"א מה שירצה. א. שאין לו לאדם להרוויח בדברים שיש בהם חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות ג. אלא שתות.**
2. **בד"א במוכר פרותיו ביחד בלא טורח, אבל חנווני המוכר סחורתו מעט מעט שמין לו טרחו וכל יציאותיו ומותר עליהם ירוויח שתות.**
3. **הרא"ש: בד"א שלא הוקר השער אבל הוקר השער ימכור כפי היוקר.**
4. **הרא"ה: וה"מ היכא דאיכא ב"ד דפרשו לכולהו מוכרים לזבוני הכי, אבל אי כל חד זבין בכל מה שיכול - לא מחייב האי לחודיה לזבוני בזול.**

ומשתכר פחות משתות, למה לא השתכר שתות? יש לו שכר הקדים והשמרים. א"כ מרוויח יותר משתות? איכא טריחא ודמי ברזנייתא. **פרש"י: ברזנייתא** – שנותן דמים לחנווני ומוצאים ומכריז עליהם בחוצות (לשון כרוז). **הרא"ש:** ש"מ מה שאומר שמואל אל ישתכר יתר משתות דווקא שמוכר סחורות בב"א בלא טורח, אבל חנווני המוכר על יד על יד נותן לו טרחו וכל הוצאותיו ויתר עליהם משתכר שתות.

1. שלא ירוויח כ"א מה שירצה.

ערוה"ש(סמ"ע): ישנם ג מיני סחורות –

- א. דבר שהוא אוכל נפש – ירוויח עד שתות.
- ב. שאינו אוכל נפש כלל – יכול להרוויח אפילו יותר מכפל
- ג. מכשירי אוכל נפש – עד כפל ולא יותר.

2. טרחו וכל הוצאותיו

סמ"ע: פ וכל זה נחשב לקרן וע"ז ירוויח שתות מהכל (וזה יותר משתות על הקרן).

1. **ב"ב(פט.): א"ר חמא א"ר יוחנן** – מעמידים אגורדמים בין למדות בין לשערים. ושמאול אמר – למידות ולא לשערים. **ר"ף,הרא"ש,הרמב"ם:** הלכה כרבי יוחנן ולא כשמאול.

ג. **ב"ב(צ.): אמר שמואל** – אין מוסרין... ואל ישתכר יותר משתות.

א. **רמב"ם:** לא ישתכר המוכר יתר על שתות, בד"א בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות, אבל העיקרים כגון הקושט והלבונה וכיו"ב אין פוסקין להם שער. **ה"ה** – ודימה לזה לגמרא ב"ב(צ:) אין אוצרין בא"י בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלן מותר.

2. **ב"מ(מ):** באתריה דרבי יהודה מכרו 48 כוזי בדנא (חבית) ומחיר הדנא 6 זוז. רבי יהודה נעשה חנווני והיה מוכרין 6 בזוז (ונמצא שמוכר כל דנא 48 כוזי ב 8 זוז). 36 כוזי = 6 זוז המחיר שקנה, עוד 8 כוזי (1/6) לבליעת הקנקן. נמצא מרוויח 4 כוזי

3. כפי היוקר.

סמ"ע: פ' כיון שאין שם ב"ד למחות שלא ימכרו יותר משתות, ושאר מוכרים אין מקפידים, זה הירא השם א"צ להזהר בזה.

ערוה"ש: אף שיש לו סחורה מזומנת משעת הזול.

טור – טעמו, לאחר שזה יגמור למכור ימכרו הם ביוקר ויפסידו אותו בידיים.

4. לא מחייב האי לחודיה.**ולא - כא**

כל המפקיע שערים שמוכר יותר מהראוי רשאים להלקותו ולעונשו כפי הראוי.

ה"ה – וזה אגודמים הנזכר בגמרא (ב"ב פט.).
וכן פרשב"ם.

רמב"ם: כל המפקיע שערים שמוכר יותר מהראוי רשאים להלקותו ולעונשו כפי הראוי.

ולא - כב

**1. אין משתכרין בביצים פעמים, אלא התגר הראשון הוא מוכרן בשכר והלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד.
א. ויש מי שאומר שמותר להשתכר בביצים עד כפל אבל לא יותר.**

א. רשב"ם, טור – על חד תרי, לפי שאין בהם כ"כ חיי נפש ויש בהם טורח רב.

1. בקרן בלבד.

ערוה"ש: וטעמו כיון שהראשון לוקח מכל בית ובית וקונה א א, אם הקונה השני גם ישתכר יעלה המקח מאוד.

א. עד כפל

רשב"ם: טעמו –

א. שהם לא כ"כ חיי נפש.

ב. שיש בהם טורח מרובה ורווח מועט לעני המחזר בעיירות לקנות בצים.

ערוה"ש: ובזמנינו שמביאים אותם לשוק ככל הסחורות דינם ככל אוכל נפש.

1. ב"ב(צא): ת"ר – אין משתכרין פעמיים בביצים.

פליגי בה רב * שמואל :

ח"א - על חד תרי

וח"א – תכרא בתר תגרא.

פרשב"ם: **בביצים** – נראה לי משום שבצים אינם חיי נפש כ"כ וגם טורח מרובה והרווח מעט לעני המחזר על העיירות, לכך התירו יותר משתות.

על חד תרי – מה שלקח בדינר לא ימכור בשנים.

תיגרא בתר תיגרא – תגר ראשון ימכור לצריכים אבל לא לתגר אחר דיש כאן רוויח יותר מדאי.

להלכה:

רמב"ם – תיגרא בתר תיגרא, שתגר ראשון מוכרן בשכר והשני הלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד.

רלא - כג

1. אסור לעשות סחורה בא"י בדברים שיש בהם חיי נפש, אלא זה מביא מגורנו ומוכר וזה מביא מגורנו ומוכר כדי שימכרו בזול. ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן.

אבל לקנות חיטים לעשות פת מותר, כיון שיש טורח שרי, אבל למכור דבר בעין כמו שקונה בעה"ב אסור, שהרי בעה"ב יכול למכור בלא טורח.
ס"ל כר"י - בו בתירא, הלוואי שיוקיר ולא יקנו ממנו.

1. השמן מרובה

ערוה"ש: לפי שאז אין דרכו להתייקר.

1. ב"ב(צא): ת"ר - אין משתכרין בא"י בדברים שיש בהם חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות.
אמר עליו על ראב"ע שהיה משתכר בין ושמן:
בין - כר"י
בשמן - באתרחה שכיחא מישחא.

פרשב"ם: אין משתכרין - לקנות יין ושמן מבעה"ב ולמכור בשוק, אלא בעה"ב עצמו ימכור לצריכים כמו שמוכר לחנווני.

רלא - כד

1. אין אוצרין פרות שיש בהם חיי נפש בא"י, וכן בכל מקום שרובו ישראל. א. בד"א בלוקח מהשוק אבל לאצור בגדל בשלו מותר.
2. ובשנת בצורת לא יאצור יותר מכדי פרנסת ביתו לשנה.

2. (שם) ברייתא - ובשני בצורת אפילו קב חרובין לא יאצור מפני שמכניס מארה בשערים.
פרשב"ם: לא יאצור - מיהו ישייר לעצמו כדי הוצאתו לשנה.

1. וכן במקום שרובו ישראל.

ערוה"ש: אבל מקום שרובו עכו"ם לא יצייתו לנו, אין לנו לאסור את ישראל לבד.

1. ב"ב(צ:) תניא - אין אוצרין פרות בדברים שיש בהם חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, אבל תבלין וכמון ופלפלין מותר.
א. בד"א בלוקח מהשוק אבל המכניס משלו מותר.
הר"ו בא"י - ה"ה לכל מקום שרובם ישראל.
כך הראש (רשב"ם), רמב"ם.
רמב"ם: מיהו לפרנסת ביתו יכול לקנות אם אין לו משדותיו.

רלא - כה

כל המפקיע שערים או שאצר פרות בא"י או במקום שרובו ישראל - ה"ז כמלווה בריבית.

ה"ז כמלווה בריבית.סמ"ע: פ ועובר על "וחי אחיך עמך".

ב"ב(צ:) ת"ר - אוצרי פרות ומלווי בריבית ומפקיעי שערים עליהם הכתוב אומר "מתי יעברו החודש ונשברה שבר,,, נשבע ה,,, אם אשכח לנצח כל מעשיהם" (עמוס ח).
כ"פ הרמב"ם: כל המפקיע שערים או שאצר פרות בא"י או במקום שרובו ישראל - ה"ז כמלווה בריבית.

רלא - כז

1. אין מוציאין פרות שיש בהם חיי נפש מא"י לחו"ל או לסוריה. א. ראמ"ט: ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר בא"י.

וכשם שאין מוציאין מא"י כך אין מוצאין לסוריא.

1. ב"ב(צ:) ת"ר - אין מוצאין פרות מא"י בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות.
ר"י בן בתרא - מתיר ביין מפני שממעט בתפילה.

רלא - כז

כשבאים בני העיר לקוץ להם שער לכל דבר שירצו ולהתנות בניהם שכל מי שיעבור קונסים אותו כך וכך.

לקוץ להם שערלבוש: וכן רשאים לקוץ שער הפועלים.

ב"ב(ח:) רשאים בני העיר להתנות על המידות ועל השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קיצתם.
פרש"י: להסיע על קיצתם - לקנוס את העובר על קיצת דבריהם ולהסיעם מדת דין תורה.

רלא - כז

1. רשאים בעלי אומניות (לעשות תקנות בעניין מלאכתם כגון) לפסוק שלא יעשה אחד ביום שיעשה בו חבירו וכיו"ב, וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כו"ו.
א. הגה: - והא דבני אומנות יכולים לתקן תקנות היינו כולם ביחד, אבל בג, להם לא מהני.

- 2. בד"א במדינה שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור, אבל אם ישנו אין תנאי שלהם (א. 16: או של כל בני העיר) מועיל כלום, ואין יכולים לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי אא"כ עשו מדעת החכם.**
- 3. הגה:** מיהו אם ליכא הפסד לאחרני יכולין לתקן בניהם מה שירצו.

- 3. אבל** כשאין הפסד לאחרים תנאיהם קיימים. וכן כשאין אדם חשוב אע"פ שיש הפסד תנאיהם קיימים.
- 1א. מ"ש** תנאיהם קיימים – דווקא שהתנו כל טבחי העיר, אבל תרי או תלתא לא.

1א. כולם יחד

ערוה"ש: והרוב יכול לכופ את המיעוט, וכן תקנות העיר הרוב כופה את המיעוט, ומי שלא בא לאסיפה בטלה דעתו.

2. או של בני העיר.

סמ"ע: ככ הטור והמרדכי.

אבל הר"מ אלשקר (רמב"ם, רמבן) – דווקא אבני אומנות קאי (ולא על כל בני העיר).

והש"ך – נראה עיקר כהרמ"א שאף כל בני העיר לא יכולים בלי חכם.

- 1. ב"ב(כט.):** הנהו (בי תרי) טבחי דאתו בדי הדדי דכל מאן דעביד ביומא דחבריה נרקעיה למשכיה. אזל חד מנייהו עבד ביומא דחבריה, קרעו למשכיה (עור הבהמה).
- 2. אתו** לקמיה דרבא חייבינהו לשלומי. אתיביר יימר בר שלמיא לרבא – "ולהסיע על קיצתן" (רשאים כמ"ש בסעיף כ"ז) ? ולא ענה לו רבא.
- אר"פ** – שפיר עבד דלא אהדר, ה"מ היכא דליכא אדם חשוב אבל איכא אדם חשוב לאו כל כמנייהו.
- פרשב"ם:** למשכיה – עור הבהמה.
- הר"ן:** הרב איבן מיגאש – אדם חשוב הממונה פרנס על הציבור.
- וטעמו – כיון שיש הפסד לאחרים בתנאים שלהם, לאו כל כמניה אא"כ נטלו רשות מאותו פרנס.

רלב - א

1. המוכר לחברו במידה במשקל או במניין וטעה בכל שהוא - חוזר לעולם, שאין אונאה אלא בדמים אבל בחשבון חוזר.

א. כיצד: מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצא 101 או 99 - נקנה המקח ומחזיר הטעות, ואפילו לאחר כמה שנים.

ב. ראמ"ט: וכן אם נמצא המעות חסר או יתר מהמניין שפסקו - חוזר, ואפילו לאחר שקנו מידו שלא נשאר לו אצל חברו כלום - חוזר שקניין בטעות הוא.

פחות - ה"ז חוזר, אע"פ שהמוכר רוצה להשלים.

אבל אם ידע מראש שהוא חסר ומדדו ונמצא חסר - ה"ז קנה וישלים, שהרי ידע מראש וע"ד שישלים קנה.

ה"ה - ודברי הרמב"ם עיקר.

והב"י - ותימה שהראב"ד לא חולק על הרמב"ם אלא אין חדש מחדש, ודברי טעם הם ואפשר שאף הרמב"ם יודה בו (ד"מ: דהואיל ואמר שק זה ונמצא חסר דהמקח בטל).

1. וטעה הכל שהוא חוזר.

סמ"ע: שדווקא באונאה עד שתות הוי מחילה כיון שאין יכולים לצמצם שוי המקח, משא"כ במידה משקל ומניין.

וחוזר

סמ"ע: פ המקח קיים והאונאה חוזרת ומשלים לו המניין המידה או המשקל.

וה"מ בדבר שאפשר להשלים לו כדמסיק "מכר לו אגוזים" אבל מכר לו קרקע ארוכה פ אמה וחסר לו חצי אמה ואין בצידה קרקע שיכול להשלים לו - בטל לגמרי.

אבל א"ל (שדה) כור עפר במידה בחבל אני מוכר לך, מנכה לו לפי מידה החסרה, דכיון שא"ל מידה בחבל כאילו א"ל בפירוש שמוכר לו לפי מידה.

לעולם

סמ"ע: פ לאפוקי אונאה שחוזר עד שיראה לתגר או לקרובו, שאני מקח טעות שחוזר לעולם, שדומה לגזלה שחוזרת לעולם.

אפילו אחר כמה שנים.

סמ"ע: ותימה על המחבר שלא הביא דברי הראב"ד (פעמים שהמקח חוזר ...).

1. קידושין(מב): אמר רבא - כל דבר

שבמניין משקל או מידה אפילו פחות מכדי אונאה חוזר.

פרש"י: שאין זה כשאר אונאה שפחות משתות הוי מחילה, לפי שאין כל אדם יכול לצמצם הדמים. **אבל** הטועה במידה, טעות הוא וע"ד כן לא קנה.

ב"ב(קג): תנו - מידה בחבל, פחות כלשהו ינכה יתר כלשהו יחזיר.

ינכה או יחזיר

הר"ן [רשב"ם] - כשאומר לו "מידה בחבל" אם יחסר או יותיר ינכה, הלא"ה בטל המקח (כדרבא), וה"מ כשא"א להשלים (כגון בקרקע כשאומר לו "מידה בחבל"), אבל אם אפשר להשלים ישרים (כגון בפרות).

הרשב"א - "חוזר" לאו ביטול מקח קאמר אלא אונאה חוזרת אפילו פחות משתות, ואפילו בדבר שא"א להשלים (בית או שדה) קנה ומחזיר אונאה.

כ"כ הרמב"ם: 1. המוכר לחברו במידה...

א. כיצד מכר לו 100, אפילו לאחר כמה שנים.

ה"ה: וכ"כ הר"י מיגאש והרשב"א שחוזר פ שהמקח קיים ומחזיר מה שחסר אבל אין ביטול מקח.

ב"י - משמע דווקא בדבר שאפשר להחזיר אבל בדבר שא"א להחזיר בטל המקח וכמ"ש הר"ן.

כ"ד הרמב"ן והרא"ש - שאין בדעתו לקנות שדה קטנה יותר.

רמב"ם: ואם קנו מידו שלא נשאר בידו כלום - הוי קניין בטעות וחוזר.

הראב"ד: פעמים שהמקח בטל וחוזר כל זמן שלא השלים. **כיצד:** א"ל הילך שק זה בדינר יש בו סאה אגוזים, והלך ומדד ונמצא

רלב - ב

1. המקבל מעות מחברו בין שהם במכר בין שהם בהלוואה בין בפירעון, ומצא יתרון המעות אפילו אם לא תבעו - חייב להחזיר אם הוא בכדי שהדעת טועה, א. דהיינו שאם יש לחלק המעות העודפות להוציאם עשרה עשרה או חמישה חמישה ואין אחת או שתיים עודפות, שאינן באות לכלל חמש יש לומר שטעה בחשבונו: אם הם עשרות טעה בין חמישים לארבעים או בין ארבעים לשלושים. ואם הם חמישיות יש שרגילים למנות 5 5 . ואם היו 55 טעה בעשירות כמו שנתבאר ובחמש העודפת טעה בין שלושה חמישיות לארבע. ואם עודפות 15 או 25 - טעה ג"פ או ה"פ בחמישיות.
2. אבל אם עודפות על החמישיות 1 אם 2 או 3 או 4 שאין מגיעות ל 5 - כולם מתנה, ובלבד שהמעות היתרים שמצא לא היו במניין החמישיות או עשירות, שאם היה במנינם חייב להחזיר לו שמא האחרים שהיה מונה בהם החמישיות או העשירות נתערבו עמהם.
3. הגה: ה"ה: ובמקום שרגילים למנות אחת אחת או שנים שנים וכיו"ב מיקרי שהדעת טועה לפי המנהג שרגילים למנות.

כ"כ הטור: ואפילו לא תבעו ממנו העודף [משמע שאם תבעו בכל גוונא צריך להחזיר] אם הוא בכדי שהדעת טועה, **כ"כ הרמב"ם:** המקבל מעות מחברו, ...

1. שאם יש לחלק המעות העודפות

סמ"ע: נ"ל שאם ידוע למקבל שלא מנה הנותן בחמישיות אף שנמצא חמישה יתרים - הוי מתנה.

ובלבד שמעות יתרים שמצא

סמ"ע(ד"מ): ואם אח"כ בא הנותן ואמר טעיתי במנין צריך להחזירו (רי"ן). **ובהגמ"ר כתב** - שא"צ להחזיר לו.

עשרה עשרה או חמישה חמישה

ערנה"ש(תו"ס): ה"מ בזמן חז"ל שהיו רגילים למנות עשרה עשרה, אבל בימנו שאנו מונים א א או ב ב הוי תמיד בכדי שהדעת טועה.

2. כולם במתנה

סמ"ע(טור): פ אם נמצא 7 יתרים ל"א 5 יחזיר דתלין בטעות והמותר יקחנו, אלא כמו שהמותר מתנה כך כולם מתנה.

1. **ב"מ(סג:):** אר"נ - האי מאן דאוזיף פשיטי מחבריה, ואשכח ביה טופינא (עודף). אי בכדי שהדעת טועה - חייב להחזיר. ואי לאו - מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה.
2. **ה"ד** בכד שהדעת טועה? א"ר אחא ברי דרב יוסף - בעישורייתא וחומשייתא. א"ל רב אחא ברי דרבא לרב אשי - ואי איניש תקיפא הוא דלא יהיב מתנה מאי? א"ל דילמא מיגזל גזליה ואבלע ליה בחשבון. ואי איניש דאתי מעלמא דלא שקיל וטרי בהדיה מאי? א"ל דילמא איניש אחריני גזלי וא"ל כי יזוף פלוני פשיטי מינך אבלע ליה בחשבון. **פרש"י:** עישורייתא וחומשייתא - אם המעות העודפות מתחלקות לעשריות או חמישיות ואין עודף של 1-4 שטעה בחשבון: שאם יש עודף 10 - טעה בין 50 ל 40 או בין 40 ל 30. ואם עודף 5 - יש הרגילים למנות 5 5 . ואם היה עודף רב כגון 55 טעה בעשירות. אבל עודף של 1-4 לא טעה כלום, וכולם מתנה.

סמ"ע(ד"מ): ואם אח"כ בא הנותן ואמר טעיתי במניין צריך להחזירו (רי"ו).

ובהגמ"ר כתב – שא"צ להחזיר לו.

עשרה עשרה או חמישה חמישה

ערוה"ש(תו"ס): ה"מ בזמן חז"ל שהיו רגילים למנות עשרה עשרה או חמישה חמישה אבל בימנו שאנו מונים א א או ב ב הוי תמיד בכדי שהדעת טועה.

מתנה

סמ"ע(טור): שי"ל במתנה כיוון ליתנם לו או גזלו ומתבייש להודיעו ונכוון להבליעו בחשבון.
ה"ה לכל מקבל מעות מחברו בין בתורת הלוואה או פרעון.
ואפילו אין לו עמו עסק י"ל שאדם אחר שגזלו ביקש ממנו להבליע לו בחשבון.

ובלבד שהמעות היתרים...

רלב - ג

- המוכר לחברו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלים ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח - מחזירו אפילו לאחר כמה שנים, שזה מקח טעות הוא.**
- והוא שלא נשתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום ה"ז מחל ואינו יכול להחזיר.**

2. שלא נשתמש במקח.

ערוה"ש: לא נשתמש וגם יכל להודיע למוכר על המום.
נתיבות: ודווקא שהמקח אינו בע"ח, אבל בעלי חיים אין השימוש ראה על מחילתו, שהרי מוכרח להשתמש בו להרוויח על מזונותיו.

ערוה"ש: ואם הודיע למוכר שרוצה לחזור והמשיך בינתיים בשימוש:
אם הלוקח ת"ח – שידע שהשימוש הוי מחילה אין מועיל הודעתו אלא הוי מחילה.
ואם אחד מהמון – אין השימוש מחילה.

אבל נשתמש בו

ערוה"ש: ושימוש שמצד ההכרח, כגון שהיה בדרך, ודאי אין זה ראייה למחילה.

ערוה"ש: ואע"ג שבאונאה (רכה-ה) אין השימוש ראייה למחילה אף היותר משתות !
שאני התם כיון שהחפץ עצמו אין בו אונאה רק המקח וסבר שיוכל להתפשר על המחיר.
משאכ"כ – שאין זה החפץ שרוצה לקנות.

1. הרי"ף: כשמכר לחברו ולאחר זמן התגלה שיהיה בו מום מעיקרא לפני שמכרו – יכול להחזירו למוכר, ול"א הא שהה כדי שיראה לתגר או לקרובו, שזהו רק באונאה אבל במום הוי מקח טעות וכל זמן שיגלה מחזירו. וכ"ה הרב האי גאון, הרמב"ם, הרא"ש.
ה"ה: **ויש מי שכתב** – שאם הלוקח יכול להבחין במום לאתרו כגון שיכולים לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר סתם – אינו חוזר.
כ"פ הסמ"ע לאפוקי ערוה"ש – דלא הוי מחילה.

2. רמב"ם: והוא שלא נשתמש במקח, אינו יכול לחזור.
ה"ה – ולמד כן מכתובות(עה): המקדש את האישה ובא עליה ונמצאו מומים דאמרין אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו יפה (ולכן חייב בכתובתה ול"א דהוי מקח טעות).
וה"ה במקח וממכר (אם נשתמש כבר לא יכול להחזיר).

רלב - ד

- 1. רמב"ם:** אין מחשבים פחת המום אפילו מכר לו כלי שווה עשרה דינרים ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסור - מחזיר בכל. **א.** ואינו יכול לומר לו הילך איסור פחת המום, שהלוקח אומר בחפץ שלם אני רוצה. **ב.** וכן אם רוצה הלוקח ליקח פחת המום הרשות ביד המוכר לומר או קח אותו כמו שהוא או תיקח מעותיך והחזיר לי מקחי.

ואם רוצה הלוקח

ב.

- 1. ה"ה:** וטעמו של הרמב"ם - שהרי מום במקח טעות הוא.

בחפץ שלם אני רוצה.

1א.

סמ"ע: ואם המוכר רוצה לחזור בו תלוי במחלוקת בסימן (רכז-ד) אם המאנה יכול לחזור בו. ואם כבר נתרצה הלוקח במום לכו"ע א"י המוכר לחזור בו (נתיבות), ואף שהתייקר הרבה.

סמ"ע: ול"ד לאונאה דשם המקח שלם ורק מחזיר אונאה אבל כאן גוף החפץ יש בו חסרון.

רלב - ה

- 1. ת הרא"ש:** ראובן שמכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת וקודם גמר המקח נכנסו עכו"ם בבתים וקלקלו קצת מקומות ועשו הכתלים ועקרו דלתות בבית והחלונות, ורוצה שמעון לחזור בו, וראובן טוען דכיון שהוא מום עובר ינכה לו מן הדמים כדי שיחזור הבית לקדמותו ויקיים המקח - הדין עם ראובן. **א. הגה:** שהרי בית מכר לו ועדיין נקרא בית. **2.** וכן מום שאינו בגוף הבית כגון שיש לאחר דרך עליו או אמת המים עוברת שם - מסלק המום והמקח קיים. **א.** אבל אם המום בגוף הבית, כגון שא"ל שיש לו כותל שלם ונמצא רעוע - אינו יכול לבנות לו כותל שלם, וכן כל כיו"ב.

- 2. רי"ו (הר"י מיגאש):** ראובן החליף בתים לשמעון ונמצא בהם מום. אם המומים ניכרים לכל - בטל המקח.

ומה שאמר שיתקן המומים:

אם המומים אינם בגוף הקרקע, כגון אמת המים העוברת בהם או שיש לאחר תשמיש עליהם החליפין קיימים.

א. אבל אם הם בגוף הקרקע כגון כותל שלם ונמצא רעוע - המקח בטל.

הדין עם ראובן

1.

סמ"ע: ודוקא שיכול המום לחזור לקדמותו על ידי דמים ואז נחשב מום עובר, אבל במום קיים אפילו כלשהו בטל המקח כמ"ש הרמ"א כאן.

א. ונמצא רעוע
נתיבות: דכשיבנה אותה יהיה פנים חדשות והוי דבר שלא בא לעולם.

2. כשאינו בגוף הבית
ערוה"ש: ולא הוי פנים חדשות בו לכאן כיון שעיקר הבית קיים, וגם אין יכול לומר הקונה למה אונתה אותי (אף

רלב - ו
1. כמ"ס: כל שהסכימו בני המדינה שהוא מום שמחזירים בו מיקח זה - מחזירין, וכל שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם על מנהג המדינה הוא סומך.

1. על מנהג המדינה.
ערוה"ש: ואם המוכר מכחיש את הלוקח ואומר ידעת שיש בו מום וההלוקח מכחישו אן שהמוכר טוען שאצל הלוקח נעשה מום והלוקח מכחישו - הממע"ה.
לכן אם כבר שילם - ישבע המוכר ויפטר
ואם עדיין לא שילם - ישבע הלוקח ויפטר.

1. אלא אם פירש
ערוה"ש: אם קנה הרבה בהמות או מטלטלים ונמצא מום באחד מהם - אם הם דברים נפרדים שא"צ זל"ץ וגם הלוקח א"צ לכולם דוקא או שיכול להשיג אחר בקלות - הרי המיקח קיים חוץ מהדבר שיש בו המום.
וגם המוכר לא יכול לבטל כל המיקח אא"כ נראה שאינו יכול לבטל רק מקצתו.

רלב - ז
1. כל הלוקח סתם אינו לוקח אלא דבר שלם מכל מום.
2. כמ"ס: ואם פירש המוכר ואמר ע"מ שאין אתה חוזר עלי במום - הרי זה חוזר עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח או עד שיאמר לו כל מום שימצא במיקח זה הפוחת דמיו עד כו"כ קבלתי אותו, שהמוחל צריך לידע הדבר שמוחל לו בו ויפרש אותו כמו דמפרש באונאה.
3. הגה: נ"י - מכר לו כלי עץ וא"ל שהוא של זהב, הואיל והלוקח חזי ליה מצי א"ל דטוב כשל זהב אמרתי.

1. רמב"ם: כל הלוקח סתם אינו לוקח אלא דבר שלם מכל מום.
2. רמב"ם: ואם פירש המוכר ואמר ע"מ שאין אתה חוזר,,, ויפרש כמו באונאה.

טעמו:

ה"ה – למד ק"ו מאונאה, שהרי מום חוזר לעולם משא"כ באונאה, ומה אונאה עד שיפרש ק"ו במום.

הטור – לפי שאין אדם מקנה לחברו דבר שאינו קצוב, כן אין יכול למחול על דבר שאינו קצוב.

בד"ה: ונראה דעת הרמב"ם כטעמו של ה"ה שמדמה לאונאה ולא מדין דבר שאינו קצוב.

הטור: אבל לפי הרא"ש יכול להקנות דבר שאינו קצוב וה"ה שיכול למחול שלא כהרמב"ם.

(****:** היינו לשיטתו שהרמב"ם מדין דבר שאינו קצוב ולכן יש מחלוקת, אבל לפי טעמו של ה"ה אפשר שגם הרא"ש מודה – כ"כ הד"מ).

2. הרי זה חוזר.

סמ"ע: שיכול לומר סברתי שאין בו מום, ומ"ש לי לא מפני שידעת שיש בו מום אלא להשביח דעתי אמרת כן.

כמו שמפרש באונאה.

סמ"ע: כטעמו של ה"ה שלמד מאונאה שאינה חוזרת לעולם עכ"ז צריך שיפרש האונאה (רכז-כב) ק"ו למום שחוזר לעולם שצריך לפרש המום.

ולפי טעם ה"ה לא קשה מסימן ס שלא פסק כהרמב"ם בדבר שאינו קצוב, שכאן הסיבה שלמד מדין אונאה (וכ"ד הש"ך).

רלב - ח

1. המוכר פרה לחברו וא"ל שיש בה מום פלוני ופלוני הניכרים, ובכללם הזכיר מום שאינו ניכר, ונמצא בה אותו שאינו ניכר ולא האחרים - הרי זה מיקח טעות.

א. כגון שא"ל: פרה זו חגרת ועיוורת (מום הניכר) נשכנית ורבצנית (מום שאינו ניכר) ונמצאת נשכנית בלבד - הרי זה מיקח טעות, שיאמר הלוקח "כשראיתי שלא הייתה לא חגרת ולא עיוורת אמרתי כשם שאין בה אלו המומים כך אין בה מומין אחרים, ואינו אומר אלא להשביח דעתי".

2. אבל אם יש בה מומים הניכרים בין כולם בין מקצתם ויש בה גם המום שאינו ניכר, כגון שהיא חגרת וגם נשכנית או שהיא עיוורת וגם נשכנית - אין זה מיקח טעות, דכמו שמחל על הניכר כך מחל על שאינו ניכר.

רלב - ט

3. היה בה מום א ניכר והראהו לו וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני שאינם ניכרים, ונמצאו בה אותם המומים שהזכיר שאינם ניכרים - אין זה מיקח טעות. אפילו היה בה כל המומים (שאינם ניכרים) שהזכיר שהרי לא הטעהו שלא הזכיר לו אלא מומין (הגלויים) שבה.

אין זה מיקח טעות – זכיון שאותו מום הזכיר לו לבדו היה לו לבדוק.
תו"ס [**תוספתא**]: הזכיר לו שני מומים ואחד נמצא בה והשני לא נמצא בה – לא הוי מיקח טעות, אלא דווקא שסינפו עם הרבה מומים שאין בה.
נמ"י(הרמ"ה): אע"ג דקיבל עליו כל המומים מסתמא, אם ימצא מום הוי מיקח טעות.
ד"מ – דס"ל כהרמב"ם שאין יכול למחול על דבר שאינו קצוב.

2. **חיגרת וגם נשכנית**

סמ"ע: פ ואינה עיוורת, ולא יכול הלוקח לטעון כשראיתי שאינה עיוורת סברתי להשביח דעתי אמר וגם אינה נשכנית (שהוא מום שאינו ניכר) **אלא** אדרכא כשראה שאמת אמר שהיא חיגרת היה לו לבדוק אם נשכנית היא.

3. **ואפילו היו בה כל המומים**

סמ"ע: פ מומים שאינם ניכרים.

שלא הזכיר אלא מומים שבה

סמ"ע: היינו מומים הניכרים, שאם הזכיר הרבה מומים ניכרים בשקר, אף שמקצתם אמת המיקח בטל
ול"ד לס"ח דבנמצא מקצת אמת המיקח קיים!
שאני הכא שיש הרבה מומים שאינם ניכרים שיכול לומר כשם שהגלויים מקצתן אינם, כך שאינם גלויים לא היו רק מקצתן.
והש"ד – אף בכה"ג (שהזכיר מומים ניכרים בשקר ויש הרבה מומים בסתר) המיקח קיים.

1. ב"מ(פ.): **א"ר יוחנן** – המוכר פרה לחברו וא"ל פרה זו נגחנית היא, נשכנית היא, בעטנית היא, רבצנית היא, והיה בה מום א וסנפו בין המומים – הרי זה מיקח טעות. מום זה ומום אחר – אין זה מיקח טעות.

2. א"ל ר אחא בריה דרבא לרב אשי – היו בה כל המומים הלל מהו?
א"ל ר מרדכי לרב אשי משמיה דרבא – היו בה כל המומים הללו אין זה מיקח טעות.
ר"ף, רא"ש: פ פרה זו לא הייתה לא נשכנית ולא רבצנית ולא בעטנית אלא מום אחר שאינו ניכר, ומנאו המוכר עם אלו מומים, אע"פ שהזכירו עם אלו מומים – הרי זה מיקח טעות. שאומר: כשראיתי שאין בה מומים אלו (רבצנית נשכנית,...) אמרתי כשם שאין בה אלו כך אין בה מום אחר, ולהשביח דעתי אמרת כן – הילכך הוי מיקח טעות.

3. אבל הראה לו מום ניכר וא"ל יש בה מום אחר שלא ניכר – אין זה מיקח טעות, שהרי לא א"ל אלא מומים שבה.
כ"פ הרמב"ם: המוכר פרה לחברו וא"ל שיש בה מום פלוני ופלוני הניכרים,... - הרי זה מיקח טעות.
כגון שא"ל: פרה זו חגרת ועיוורת נשכנית ורבצנית,... - הרי זה מיקח טעות,...

2. היו בה כה המומים שמנה – אין זה מיקח טעות, וכן אם הייתה חיגרת ונמצאת נשכנית אע"פ שאינה עיוורת – אין זה מיקח טעות.

3. הראה לו המום שיש בה וא"ל יש בה עוד מום פלוני, אע"פ שאותם מומים שמנה אין נראין ונמצאו בה כולן – אין זה מיקח טעות.
ורש"י פ: **מום זה ומום אחר** – שפירש אותו מום לבדו וא"ל עוד מומים אחרים (ולא פירט).

רלב - י

1. הכף הפלגית הראשונה: המוכר עבד או שפחה אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו, והם הנקראים סמפון.

א. שאם היה סמפון זה גלוי כבר ראהו. ב. ואם אינו נראה כגון שומא בבשר או נשיכת כלב או ריח הפה או החוטם וכיו"ב ואינו מבטלו ממלאכתו - אינו מחזיר, שאין עבדים לתשמיש המיטה אלא למלאכה.

ג. נמצא בו שחין רע או חולי המתיש את כוחו או שהיה נכפה (פ שיש לו שגעון שמפיל אותו לארץ) או משועמם (תרגם יונתן "ובתמהון לבב" בשעמיתות לבא) הרי זה מום, מפני שמבטלו ממלאכתו.

ד. וכן אם נמצא בו צרעת וכיו"ב מהדברים המגואלים הרי זה מום מפני שנפשו של אדם אוננת מהם ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת האכילה והשתיה.

2. וכן אם נמצא ליסטים מזויין הרי זה מום המאבד את כולו מפני שהמלך תופס אותו והורגו.

וכן אם נמצא מוכתב למלכות הרי זה מום ומחזירו, מפני שהמלך תופסו למלאכתו בכל עת שירצה.

3. אבל אם נמצא גנב או חוטף נפשות או בורח תמיד או זולל וסובא וכיוצא בדברים אלו - אינו יכול להחזיר, שכל העבדים בחזקת שיש בהם כל הרעות אא"כ פירש.

א. הגה: וי"א דגונב נפשות הוי כמו מוכתב למלכות, אבל משחק בקוביא לא הוי מום.

2. ב"ב(צב): המוכר עבדו לחברו ונמצא :

גנב או קוביוסטוס - הגיעו .
ליסטים מזויין או מכתב למלכות - א"ל הרי שלך לפניך.

פרשב"ם: גנב - גונב נפשות

קוביוסטוס - גונב נפשות.

הגיעו - ללוקח ואין כאן מיקח טעות.

ליסטים מזויין - הורג נפשות וסופו למות.

מוכתב למלכות - ליהרג.

הרי שלך לפניך - דגברא קטילא זבין ליה (הוי מיקח טעות).

וקשה: ב"ב(צב): אמרינן בליסטים מזויין

ומוכתב למלכות הרי שלך לפניך (משמע ביטול מיקח)

ובכתובות אמרינן קלא אית להו (ולא הוי

מיקח טעות) ?

תו"ס(ר"ת) - קלא אית להו פ ולא שכיחי

ולכן לא חששו לסמפון (ולעולם הוי מיקח טעות).

כ"כ ה"ה - וקלא אית להו פ אם היה קול

היה נשמע וכיון שלא נשמע אין לחוש מסתם.

1. כתובות(נז): אלא מעתה עבד כהן

שלקחו מישראל לא יאכל בתרומה משום סמפון (דהוי מיקח טעות) ?

סמפון בעבדים ליכא:

שאם הוא בחוץ - הרי ראה זאת (והסכים)

ואם מבפנים - למלאכה צריך אותו ושבסתר לא איכפת ליה.

נמצא גנב או קוביוסטוס - הגיעו.

מאי איכא ליסטים מזויין או מוכתב למלכות הנהו קלא אית להו.

פרש"י: סמפון בעבדים ליכא - אין מומו מבטל המיקח

קוביוסטוס - גונב נפשות.

ליסטים מזויין - אין דרכו בכך.

מוכתב למלכות - חטא למלכות וציווה המלך להורגו.

קלא אית להו - וסבר וקיבל.

1. רמב"ם: המוכר לחברו עבד או שפחה....

א. שאם היה זה סמפון גלוי....

ב. ואם אינו נראה....

ג. נמצא בו שחין רע....

ד. וכן אם נמצא בו צרעת....

כבר המעות לא יטול חזרה, ואם לא נתן לא ייתן.

3. ב"ב(צב:), כתובות(נז:): נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו.

קוביוסטוס (דלא הוי מום)

רש"י - גונב נפשות

א. ר"ח - משחק בקוביא, שגונב נפשות חשיב כמוכתב למלכות (דהוי מיקח טעות). כ"ד התו"ס והטור.

1. כגון שומא בבשר

סמ"ע: יבלת בבשר ואפילו בפניו ואפילו יש ביבלת עצם לא הוי מום בעבדים.

ורית החוטם

ערוה"ש: ואם היה ריח החוטם חזק כל כך הוי מום (שהרי קץ בהם ולא יכול לשמשו בענייני אכילה).

3. אבל משחק בקוביא לא הוי מום.

סמ"ע: ל"ד משחק בקוביא אלא אף הגונב ממון וחוטף ובורח וזולל וסובא אינו מום, שהרמ"א לא חולק אלא בגונב נפשות הנ"ל.

והרי שלך לפניך פ שהלוקח אומר למוכר אם נמצא ליסטים ומיקח בטל. וכ"ה בהדיא בברייתא " הרי זה מיקח טעות".
תו"ס(רבי אליהו) - כרש"י כשנתן כבר הקונה המעות במום שיש לו קול סבר וקיבל, ואם לא נתן עדיין המעות אמירנן הרי שלך לפניך.

סיכום: ליסטים מזויין ומוכתב למלכות.

גמרות	הפסק	ב"ב(צב:) הרי שלך לפניך	כתובות(נז:) קלא אית להו
ר"ת, רמבם הה(ברייתא) טור ראבד(1)	ביטול מיקח 2.	לוקח אומר למוכר	שיש קול למומים אלו ולכן כשלא נשמע הקול אין לחשוש
ר אליהו ראבד(2)	מיקח קיים	מוכר אומר ללוקח	כיון שיש קול סבר וקיבל

והרמב"ם: וכן אם נמצא ליסטים מזויין,,, וכן אם נמצא מוכת למלכות,,, (כמו ר"ת דהוי מיקח טעות).
והראב"ד בהשגות - הביא את שני הפירושים, וכתב: לפיכך הוי ספק ואם נתן

רלב - יא

1. המוכר הבמה לחברו לטבחה ושחטה ונמצאת

טריפה :

א. אם נודע בודאי שהייתה טריפה כשלקחה, כגון: שנקבו בית הכוסות והוגלד פי המכה, שאז ידוע שיש לו ג"י שניקב, אם קנה תוך ג"י הוי מיקח טעות וצריך להחזיר הדמים.

ב. ואם לא קנאה תוך ג"י או שקנאה תוך ג"י ולא הוגלד פי המכה דאז ספק אם ניקב תוך ג או לא - על הלוקח להביא ראיה ואם לא יפסיד, ויתן הדמים אם עדיים בידו.

פרש"י: ג"י קודם השחיטה - ואם לקחה תוך ג"י הוי מיקח טעות וצריך המוכר להחזיר לו מעותיו.

לא הוגלד - יש להסתפק אם קודם המיקח או לאחר המיקח ועל הטבח (הלוקח) שהוא

1. תולין(נז:): ת"ר - מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד א כשרה, משני צדדים טריפה.
הגליד פי המכה בידוע שג"י קודם השחיטה, לא הגליד הממע"ה.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סמ"ע: טעמו – כיון שברשותו נולד הספק (ולא מפני שכבר נתן המעות).

ערוה"ש: ול"ד לסעיף ט"ז במוכר גבינות שממע"ה (שאם לא נתן על המוכר להביא ראיה) כיון שיש כאן חזקה מכח רובא דרוב בהמות כשרות הן (ומסתמא אצלו נטרפה) משא"כ בגבינות אין להם חזקה שדרכן להתלע, שאז משום סברה זו לבד שכאן נמצא כאן היה אין עליו חובה להביא ראיה. (כלומר כדי לחייב את הקונה להביא ראיה צריך שני הסברות:

- א. כאן נמצא כאן היה.
- ב. בנוסף מסייע למוכר חזקת כשרות. (

אם הם עדיין בידו

סמ"ע: פ ויתן הדמים אם הם עדיין בידו וקמ"ל שאף שלא נתן (והוא מוחזק) יתן.

המוציא להביא ראיה (דמסתמא נתן כבר את המעות)

והתו"ס והרא"ש – הממע"ה פ על הלוקח להביא ראיה שברשות מוכר נטרפה, ואף אם לא נתן עדיין המעות זכאן נמצא כאן היה. כ"ד הרמב"ם.

1. לטובחה

התיבות: ה"ה אם קנאה לחרישה הוי מום משום שאינה בחזקת בריאות, ודווקא כשהוא ודאי טריפה שבספק אינו ביטול מיקח שיכול לומר לו הבא ראיה שהיא טריפה. אבל כשקנאה לשחיטה אפילו בספק טריפה בטל מיקח שהרי אינו ראוי לאכילה (כמ"ש בסעיף יב).

א. שאז ידוע שיש ג"י.

סמ"ע: דפחות מג"י וודאי אינו מגליד אבל לפעמים אף אחר ג"י אינו מגליד ולכן הוי ספק כמו שסיים המחבר.

ב. ואם לא יפסיד (הלוקח)

רלב - יב

1. טריפות דסירכא ה"ה דמבטל מיקח

א. ויש חולקים. הגה: הואיל והוי דבר דשכיח הו"ל לאתנווי.

2. ואפילו טריפה שאנו אוסרים מספק - מבטל המיקח ואין המוכר יכול לומר אייתי ראיה דטריפה הוי.

בוודאי נעשית קודם שקנאה, שאל"כ הוי ספק ויפסיד הלוקח.

א. ויש חולקים

ערוה"ש: ובר"ן "מחמת חומרת הגאונים" וחדש שאע"פ שאינה טריפה לכו"ע.

נתיבות: ואף מה שאנו אוסרים מחמת חומרא בעלמא.

מבטל המיקח

נתיבות: וה"ד שלקחה לשחיטה (כיון שאינה ראויה לאכילה) אבל לקחה לחרישה או לוולדות נהי דוודאי טריפה מבטל המיקח דחלושה היא למלאכה ואינה מארכת ימים ואין לך מום גדול מזה, מ"מ ספק טריפה אינו מבטל המיקח, שיכול לומר אולי אינה טריפה.

ערוה"ש: ובמקומות הגדולים שהרבה שוחטים לכתחילה כדי למכור לגויים, אפילו קנה סתם ונטרפה אין ביטול מיקח ואפילו ברוב שוחטים לישראל, שבממון לא הולכים אחר הרוב.

1. רמב"ן: ה"ה נמי שאר טריפות מחמת סירכא מבטל המיקח. וכ"ד הרן, והרמב"ם.

א. ורבנו אפרים – דווקא טרפות מחמת נקב שאינו מצוי אז מבטל המיקח שלא עלה על דעתו להתנות, אבל טרפות מחמת סירכא שהוא דבר מצוי היה צריך להתנות מראש וכיון שלא התנה ודאי מחיל ולא הוי מיקח טעות.

כך העיטור והרא"ש.

2. ד"מ(הר"ן): ואפילו טרפות שאנו אוסרים מספק או מחומרת הגאונים מבטל המיקח, ולא יכול המוכר לומר בהא ראיה.

1. טריפות דסירכא

סמ"ע: ומיירי שנמצאת סירכא עבה (שודאי נעשה אצל המוכר) או שמיד שקנאה שחטה ומצא בה הסירכא שאז

רלב - יג

1. ראב"מ: מכאן אתה למד ש- המוכר דבר שהיה בו מום ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיוודע לו המום הראשון : אם עשה דבר שדרכו לעשות (כגון ששחט) - פטור. ואם שינה ועשה מום אחר קודם שיוודע לו המום - מחזיר המיקח לבעליו ומשלם דמי במום שעשה.

רלב - יד

2. ראב"מ: קנה סדין וקרעו לעשות סדין ואח"כ נודע המום מחמת הקריעה - מחזיר לו הקרעים. תפרו ואח"כ נודע המום, אם השביח נוטל שבח התפירה מהמוכר, וכן כל כיו"ב.

1. קנה סדין

סמ"ע: ודין זה הוא פירוש לדין הקודם. ובטור הוסיף בהדיא מילת "כיצד קנה", "**סמ"ע:** פ אם קנאה 10 ומכח המום שהיה בה שוה - 8 ומחמת התפירה = 9, מחזיר המוכר הדמים שקיבל ויוסיף לו 1- תמורת השבח.

1. דבר שיש בו מום

סמ"ע: ולמד הרמב"ם דין זה מהקונה פרה ושחטה ונמצאת טריפה שאע"פ שקילקל השחיטה אפ"ה מחזיר למוכר ופטור, ודווקא שחיטה שעומדת לכך אבל שינה לדבר אחר לא.

רלב - טו

המוכר קרקע לחברו ואכל פרותיה ולאחר זמן נראה בה מום, אם רצה לחזיר הקרקע לבעלים מחזיר הפרות שאכל, ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר.

מחזיר הפרות שאכל - טעמו:

ע"ש - משום ריבית, שהרי בטל המיקח והמעות הוו הלוואה ביד מוכר, ואכילת הפרות הוי ריבית על המתנת המעות.

ב"מ(סו:): אר"נ - השתא דאמרי רבנן אסמכתא לא קניא, הדר ארעא והדרי פרות למריה.

ל"פ הרמב"ם: בדיו מיקח טעות - המוכר קרקע לחברו....

ערוה"ש: ול"ד למתנה (סימן רמ"ו) שנתבטלה שא"צ להחזיר פרות שאכל, שהתם אמרינן דדעת הנותן הוא שהמתנה תתקיים עד שיודע על ביטולו, אבל במכירה אילו ידע שתבטל המכירה פשוט שלא היה נותן לו הפרות.

והסמ"ע – לא מדין ריבית (שא"כ אם לא נתן עדיין המעות א"צ להחזיר, ועוד שאבק ריבית אינה יוצאה בדיינים). אלא מדין גזל, דכיון שהמיקח בטל הפרות שאכל ומה שדר בחצר הוי גזל, ולכן אף שעדיין לא שילם על הקרקע צריך לישלם י"ל הרמב"ם.

רלב - טז

ת הרא"ע: ראובן מכר לשמעון גבינות ולאחר ג"י פתחם ומצאם מרוקבות ריקבון גדול - ישאלו לעושי גבינות בכמה זמן ראוי לבא לריקבון ועיפוש כזה, אם יאמרו שנעשה הריקבון בבית המוכר, נמצא שהיה מיקח טעות, ואם הדבר ספק הממע"ה.

דשאני התם דמעמידין הבהמה על חזקתה וסתם הבמה אינה נטרפת, וברשות לוקח נעשה הספק. **משא"כ** גבינות שרובם כשמיים שנים מתליעים. **ודלא כמשמעות הב"י** – שדימה דין זה לבהמה.

ואם הדבר ספק - הממע"ה.

סמ"ע: ולכן אם המעות עדיין אצל הלוקח על המוכר להביא ראיה. **ול"ד** לשחט ונמצאת טריפה (סי"א) שעל הלוקח להביא ראיה (אף שלא שילם)!

רלב - יז

1. ראובן שמכר לשמעון נאד שמן ולא פתחו אלא סמך על המוכר שהוא טוב וכשפתחו מצאו עכור - ישבע המוכר שנתן לו שמן טוב כמו שהתנה עמו (ויפטר). ואם, לא ירצה להישבע - ישבע הלוקח שהתנה עמו לתת לו שמן טוב וצלול ושזה הוא השמן שנתן לו ויחזיר לו השמן או ישומו כמה דמיו פחותים משמן טוב, א. ואם ירצה לקחתו יחזיר לו הפחת.

בד"ה: ותימה - שיכול הלוקח לומר איני חפץ בשמן עכור? **וי"ל** - דמיירי שהלוקח רוצה אם יפתחו לו מדמיו. **א"י** - מיירי שאותו שמן יכול להעשות צלול אם יניחו וירדו שמריו.

1. ישבע המוכר.

1. שאלה להרא"ש: שמעון קנה ב נאדות שמן, וכשפתחו לאחר זמן מצאם עכורים שלא יכל למוכרם אלא בדוחק טען מיקח טעות - **תשובה** - אין הקונה נאמן בשבועה להוציא ממון, אלא המוכר ישבע שנתן לו שמן טוב ויפטר. ואם לא רוצה המוכר להישבע ישבע הלוקח שהמוכר התנה עמו לתת לו שמן טוב וצלול, וזה השמן שנתן לו. **א.** או יישומו כמה דמיו ניפחתו משמן טוב יחזיר לו הפחת.

א. אם ירצה הלוקח לקחתו.

סמ"ע: ודקדק לומר "אם ירצה" שאם לא ירצה מחזירה לו ע"כ דהוי מיקח טעות. וכן להפך אין הלוקח יכול לכוף המוכר ליתן לו הפחת כדין כל מיקח טעות.

נתיבות: מיירי שהלוקח כבר נתן המעות לכן לא יכול הלוקח להישבע להוציא מעות אלא המוכר נשבע ונפטר, אבל כשלא נתן עדיין המעות ישבע לוקח.

ישבע הלוקח

סמ"ע: כשהמוכר נשבע לפטור נפשו מספיק שישבע "שנתן לו שמן כמו שהתנה עמו", וא"צ לפרט. אבל

לא החליפו בשמו עכור."

רלב - יח

1. המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה ואבד המיקח מחמת אותו מום - הרי זה מחזיר את הדמים.

כיצד: המוכר לחברו שור שאין לו טוחנות (פירוש שיניים) והניח הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולם ואוכלים ולא היה יודע שזה אינו אוכל עד שמת ברעב - הרי זה מחזיר לו את הנבילה ויחזיר לו את הדמים. וכן כל כיו"ב.

2. ואם היה המוכר סרסור (פ קונה ומוכר בהמות בשוק, ביום שקונה מוכר - רש"י) שלוקח מזה ומוכר לזה ואינו משהה המיקח עמו, ולא ידע במום זה - הרי הספסור נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה ויפטר, מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפ"ע ולהחזירו לו קודם שימות.

3. הגה: ויש חולקים וס"ל דאפילו סרסור צריך לשלם, דאע"ג דהוא התאנה אין לו להונות אחרים, וה"ה בכל כיו"ב. וכנ"ל עיקר.

4. מ"ק (מ"ד כ"א): וכ"ש בדבר שלא פשע הקונה כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקת זהב ואח"כ שברו הלוקח ונמצא בו בדיל שחייב להחזיר מעותיו אע"ג שגם המוכר נתאנה בו (ולא יוכל לומר למה שברת אותו, תחזיר לי אותו כמו שקיבלת, זו אינה טענה מאחר ששברו קודם שנודע לו המום ולא מיקרי פשיעה ומחזירה כך לבעליו ונוטל מעותיו). ואם אינו מאמינו שנמצא בו בדיל נשבע שאינו יודע מזה ונפטר.

4. ה"א, מ"ד כ"א: ואם קנה הסרסור דבר בחזקת בדיל ומכרו ואח"כ נודע שהיה בו כסף או זהב - זכה הלוקח, שלא זכה בו הסרסור מעולם הואיל ולא ידע בו. וע"ל סימן רס"ח.

אלא מאן טעין ?
מריה דתורא קטעין איבעי לאודען.
מאי מודעין ליה מידע ידע דמקח טעות הוא?
הב"ע בספסורא דזבן מהכא ומזבין להכא.
הילכך משתבע איהו דלא ידע ומשלם בקרא דמי בשר בזול.
פרש"י: מריה דתורא טעין - שמתה בהמותו אצלך (בגלל שלא הודיעו) ותובע את האפוסרופוס.
ספסרא - קונה ומוכר בהמות ביום שקונה מוכר.

משתבע ספסירא - דלא ידע
ומשלם בקרא - דמי בשר בזול.

1. רמב"ם: המוכר דבר שיש בו מום, ,,,

1. ב"מ (מב:): ההוא אפוסרופוס דיתמי דזבין (קנה) תורא ליתמי ומסריה לבקרא, לא הוי ליה ככי ושיני למיכל ומית.
אמר רמי בר חמא: הכי נידיינו להאי דינא ?
נימא לאפוסרופוס זיל שלים - אמר אנא לבקרא מסרתי.
נימא לבקרא זיל שלים - אמר אנא בהדי תורי אוקימתיה אוכלא שדי ליה ולא ידענא דלא אכל.
מכדי בקרא שומר שכר דיתמי הוא, איבעי ליה לעיוני ?
אי איכא פסידא דיתמי ה"נ, הב"ע דליכא פסידא דיתמי דאשכחוהו למריה דתורא ושקיל יתמי זוזי מיניה.

ב"ח: ולא קשה על הרמב"ם מאפוטרופוס ששם הסרסור חייב, דשאני אפוטרופוס שלא הוא טיפל בשור אלא מסרו לרועה, ולכן אינו פושע כלל. אבל כאן שהלוקח עצמו טיפל בשור פושע הוא שלא בדק ולכן הסרסור פטור.

כ"כ הש"ך – עיקר.

3. ויש חולקי

נתיבות: דווקא שלא פשע הלוקח אז הסרסור משלם. אבל פשע הלוקח חייב והסרסור פטור.

א. וכ"ש בדבר שלא פשע הקונה

סמ"ע: כל שכן - פ ומה בשור שפשע הלוקח קצת שהיה לו לבדוק אם השור אוכל אפ"ה הסרסור מפסיד, כ"ש בטבעת שאינה עונדת לבדיקה ולראות הנסתרות שהפסד על המוכר.

נשבע שאינו יודע ונפטר

סמ"ע: וקשה הרי לא משביעים על טענת ספק (שמא ידעת שהוא בדיל) ?

ואפשר – דמירי שהלוקח טוען אתה ציפתה את הטבעת הבדיל בזהב וידעת שאינו זהב, לכן משביעים אותו שלא ידע (והוי שבועה על טענת ספק).

והש"ך – תירץ, כיון שהלוקח אומר ברי לי שהיה של בדיל הו"ל כאומר ברי לי שאתה חייב לי.

4. לא זכה בו הסרסור.

נתיבות: דווקא בכה"ג שאין דרך להתוודע, אבל היה דבר כרוך בבגד ומסרו לאחר זכה הראשון, שהרי היה מגלה אותה.

כיצד: המוכר לחברו שור שאין לו טוחנות...
במוכר סרסור

2. **רמב"ם** – ישבע הסרסור שלא ידע מהמום ויפטר, מפני שהיה על הלוקח לבדוק ולהחזירו קודם שימות, והיה מחזירו לבעליו, והואיל ולא עשה כן הפסיד לעצמו.

3. **והטור** – הסרסור צריך לשלם הנזק, שאע"פ שלא ידע מ"מ הטעה אותם. וכ"ה בעובדא דאפוטרופוס לעיל (שהסרסור שילם ליתומים). ותימה על הרמב"ם. וכ"ז הרא"ש.

ב"י: הסוגיה לפי הרמב"ם – הגמרא רצתה לפטור את הרועה ולכן הקשו הרי הוא ש"ש של היתומים ולמה יפטר? ותירצה שאין כאן הפסד ליתומים שלקחו מעות היתומים מהמוכר, ולא שלקחו ממש אלא לומר כיון שהמוכר לפנינו שוב אין הפסד ליתומים, אלא שהמוכר טוען למה לא הודיעו לי כיון שהוא סרסור ולא ידע.

וא"כ פשוט שהסרסור פטור, והשאלה מי משלם האפוטרופוס או הרועה ?

ואסיקנא שנשבע הסרסור שלא ידע ונפטר ומשלם הרועה ליתומים דמי בשור בזול משום שהוא ש"ש של היתומים.

****:** עיין לקמן בב"ח תירוצ' נוסף (2).

2. ולא ידע במום זה.

סמ"ע: ואם המוכר בעה"ב מסתמא השהה הבהמה אצלו וידע במום.

הוא הפסיד על עצמו

רלב - יט

1. **המוכר בצים לחברו ונמצאו מוזרות** (פ שהתחיל להתפתח בו צורת אפרוח) **שאינם ראויים לאכילה - הוי מיקח טעות ומחזיר את הדמים.** א. **ועכשיו לא נהגו כן, ומנהג מבטל הלכה.**

ב"י: מהטור משמע שהרמב"ם חולק בדיון זה כמו בסרסור (ופטר את המוכר). כ"כ החכם המרשים.

ול"נ – שכאן יודה הרמב"ם, שדווקא בסרסור הוא פטר כיון שהיה ללוקח לבדוק בשור

1. **ת הרא"ש:** המוכר בצים לחברו ונמצאו מוזרות... הוי מיקח טעות, ואע"פ שקנאו גם הוא ונתאנה מ"מ בשביל זה אין לו לאונות אחרים.

מתרגול ותרגולות ונתן לו מספנא דארעא – הוי מיקח טעות.

שך(רשד"ם): אם שילם עבור הקניה ולאחר כמה ימים טוען המוכר שחלק מהמעות היו רעים, והלוקח טוען למה לא בדקת בשעת התשלום?

אם המוכר טוען ברי לי שמעות אלו ממך, והלה טוען ברי ששילמתי לך טובות – ישבע הלוקח ויפטר. אבל טוען הלוקח איני יודע – צריך לשלם. **נתיבות** – והט"ז חולק בזה (סימן ע"ה)

ולהחזירו, אבל בבצים אין דרך לבקע בצים לבדוקם אלא בשעה שצריך להם.

א. מיהו אנו השתא לא נוהגים להחזיר, ומנהג מבטל הלכה.

1. הוי מיקח טעות

סמ"ע: וכן אם התנה שיתן לו מביצים שנולדו ונתן לו מביצים שבמעי התרגולות או שא"ל ביצים שנולדו

רלב - כ

1. המוכר לחברו זרעוני גינה שאין עצמן של זרעונים נאכל, וזרען ולא צמחו - חייב באחריותן ומחזיר לו דמי המיקח שלקח ממנו שחזקתן לזריעה.
2. והוא שלא צמחו מחמת עצמן אבל אם לקחה הארץ בברד וכיו"ב - אינו חייב באחריותן, שמא מחמת הברד לא צמחו, וכן כל כיו"ב.

ופסקו הפוסקים: כת"ק (דמי זרע ולא ההוצאה).

2. הר"ף: וה"מ שלא צמחו מחמת עצמן אבל מחמת דבר אחר כגון ברד וכיו"ב אינו חייב באחריותן. כ"כ הרמב"ם.

הרא"ש: אבל כשאין סיבה אחרת ידועה (כגון ברד וכיו"ב) תולים במגרעת הזרעים. כ"כ הטור – כל זמן שאין דבר לתלות מסתמא חייב באחריותם.

אבל הר"ן – דווקא שזרעו בקרקע בדוקה ושנים כתקנן אבל זרעו בטרשים או שלא היו השנים כתקנן אינו חייב באחריותן דתלינן במגרעת השנים או הקרקע. וכ"נ מהרי"ף והרמב"ם.

1. חייב באחריותן

סמ"ע: ואף שגם המוכר לא ידע שהם רעים, מ"מ הו"ל לאסוקי דעיתי שמא רעים יפסיד זרעו.

ומה"ט צריך להחזיר לו כל דמיו אף שהזרעונים כבר נרקבו באדמה, ואין המוכר יכול לומר לו החזר לי זרעי ואתן לך מעותיך.

אבל מה שטרח בזריעה א"צ לשלם לו.

2. שלא צמחו מחמת עצמן

סמ"ע: דמסתמא אמרינן שלא צמחו מחמת עצמן אם לא היה שינוי זמן לפנינו כמו ברד וכיו"ב. כ"כ הרא"ש והטור.

1. ב"ב(צב.) משנה – המוכר פרות לחברו וזרען ולא צמחו:

אפילו זרע פשתן – אינו חייב באחריותן. רשב"ג אומר – זרעוני גינה שאינם נאכלים חייב באחריותן.

פרשב"ם: המוכר פרות – סתם ולא פירש אם לזריעה או לאכילה.

ולא צמחו – פרות שיש מוכרים לזריעה ויש לאכילה פשוט שאינו חייב באחריותן, שא"ל לאכילה מכרתיה, אלא אפילו זרע פשתן שרובו לזריעה יכול לומר לו לאכילה מכרתיה.

חייב באחריותן – דהוי מיקח טעות.

גמ(צג:): כל המשנה היא רשב"ג וה"ק – המוכר פרות ולא צמחו אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותן. הא זרעוני גינה שאינם נאכלים חייב באחריותן – דברי רשב"ג, שרשב"ג אומר זרעוני פשתן הוא דאינו חייב באחריותן הא זרעוני גינה שאינם נאכלים חייב באחריותן.

כ"פ הר"ף והרא"ש – ואם התנה עמו תחילה לזרע חייב. ומהו נותן לו דמי זרע (ולא ההוצאה).

כ"פ הרמב"ם – ה"ה לדברים הנמכרים לרפואה או לצביעה וכיו"ב.

שם(צג:): ת"ר – מהו נותן לו:

דמי זרע ולא ההוצאה וי"א אף ההוצאה

(ברד וכיו"ב).

וערוה"ש – ואם הלוקח לא נתן עדיין המעות אין המוכר יכול להוציא ממנו אא"כ מתברר שהקלקול מחמת השינוי

רלב - כא1

1. מכר לו זרעים הנאכלים, כגון חיטים ושעורים וזרען ולא צמחו - אינו חייב באחריות, אפילו היה זרע פשתן שרוב בני אדם קונים אותו לזריעה, הואיל ואוכלים אותו אינו חייב באחריות זריעתו. א. (מיהו אם לא נתן עדיין המעות י"א דיכול הלוקח לומר לזריעה קניתי, ועיין למטה סכ"ג).

2. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חייב באחריותו א. כאמ"ס: וה"ה לדברים הנמכרים לרפואה ולצביעה וכן כל כיו"ב.

1א. לזריעה לקחת.

ערוה"ש: ודווקא בזרע פשתן שרובו לזריעה, אבל חיטים שרובם לאכילה לא מהני חזקת הלוקח.

2. ואם הודיעו

סמ"ע: אפילו על חיטים שרובם לאכילה אם הודיעו חייב באחריותו.

א. לרפואה ולצביעה.

**: פ אפילו בדברים העומדים לרפואה וצביעה (ולא לזריעה) אם הודיעו שרוצה לזריעה חייב באחריותו.

ואח"כ מצאתי בערוה"ש – גם בדברים הנמכרים לרפואה וצביעה אם ראויים לאכול אינו יכול לתבוע מהמוכר אחריות מה שאינם ראויים לאכילה ולצביעה.

1. ב"ב(צג): המוכר פרות לחברו ולא צמחו אפילו זרע פשתן – אינו חייב באחריותו.
כ"כ הטור: אבל שאר דברים, לא מבעיא חטים שרובם לאכילה אלא אפילו זרעוני פשתן שרובם לזריעה חייב באחריותם, שיכול לומר לאכילה מכרתים לך, והממע"ה.

א. הרמ"ה: דווקא שכבר פרע המעות אזי אין מוצאים מיד המוכר בשביל הרוב, אבל אם המעות עדיין ביד לוקח כיון שרובה וחזקה מסייעים לו אין מוצאים מידו (בזרעוני גינה).

2. (שם): ואם התנה עמו מתחילה לזרע חייב.

רלב - כא2

1. **כאמ"ס:** מכאן (דין הזרעים) אתה למד - **הלוקח מקח**

מחברו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלונית למוכרו שם, ואחר שהולכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר החזר לי מקחי לכאן אלא מחזיר לו הדמים והמוכר מטפל להביא ממכרו או למוכרו שם. ואפילו אבד או נגנב [שהודיעו] הרי הוא ברשות מוכר.

2. **ואם היה המוכר יודע בממכרו שהיה בו מום חייב בהוצאות שהוציא הלוקח להוליכו לאותו מקום פלוני, ואם לא היה יודע שהיה בו מום פטור מהוצאות ההולכה ואינו חייב אלא בהוצאות החזרה.**

3. **כאמ"ס:** ואם לא הודיעו למוכר שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו ונמצא בו מום - הרי זה ברשות לוקח עד שיחזיר המקח למוכר.

נגנב | אחר שהודיעו

סמ"ע: ברמב"ם מופיע "אחר שהודיעו" והמחבר השמיטו למ"ש בב"י, ופירש אחר שהודיעו שרוצה להוליכו למדינה אחרת, וזה כבר כתב ברישא. **אבל האמת** שדעת הרמב"ם אחר שהודיעו שחזר בו מהמקח, שאל"כ יכול המוכר לומר אילו הודעתני הייתי שולח מיד אחר המקח ולא היה נגנב, וההפסד על הלוקח. **מיהו** אם נגנב לפני שהספיק הלוקח להודיעו אף הרמב"ם יודה שפטור.

2. **אינו חייב אלא הוצאות החזרה.**

סמ"ע: **הרמ"ה** - אבל טירחת החזרה על הלוקח. **והמחבר** השמיטו דס"ל כהרמב"ם שאף מטירחה פטור. שאין המוכר יכול לומר החזר לי מקחי לכאן.

3. **ואם לא הודיעו**

סמ"ע: ואם הלוקח ממדינה אחרת או שדרך סחורה זו להוליכה למדינה אחרת הוי כהודיעו. **אומנם ערוה"ש** - אם לא דיבר אתו מפורשות שדעתו להוליכו למקום פלוני, אף שהרבה מולכים לשם מ"מ יש גם מיעוט שלא מוליכים ואין המוכר חייב בהוצאות ההליכה, מ"מ בהוצאות החזרה ודאי חייב כיון שהלוקח לא שינה.

1. **רמב"ם:** הלוקח מקח מחברו...

הרי הוא ברשות מוכר.

כ"כ נמ"י (הריטב"א).

ב"י: אבל אינו נותן לו מה שנוציא, דלית הילכתא כרשב"ג.

ב"י: ומ"ש אבד או נגנב אחר שהודיעו הרי הוא ברשות מוכר - משמע שאם אבד לפני שהודיעו הרי זה ברשות לוקח, ואם לא היה לו שהות להודיעו אמאי הוא ברשות לוקח? **ולכן** נראה לפרש שמעת שנמצא בו המום הוא ברשות מוכר כל שלא היה לו שהות להודיעו, ומ"ש "אחר שהודיעו" פ מאחר שהודיעו שרוצה להוליכו למדינה פלונית.

2. **הרמ"ה:** ואם המוכר ידע שהיה בו מום חייב אף בהוצאה שהולכו למקום פלוני, משום דינא דגרמי. אבל אם לא ידע אז רק ההוצאה להחזירו על המוכר כיון שלצורך המוכר הוא ואין הלוקח חייב בטירחא.

1. **והמוכר מטפל.**

ערוה"ש: והכלל בכל אלו - שאם עשה הלוקח דבר שרגיל לעשות ונגרם בזה הפסד נוסף - הוא על המוכר, ולכן אם לא הודיעו שמוליכו למקום פלוני הוי שינוי וההפסד על הלוקח.

רלב - כב

1. **כאמ"ס:** הלוקח מקח ונמצא בו מום ואח"כ עבד או

נגנב הרי הוא ברשות הלוקח עד שיחזור המקח למוכר. **א.** ואם התליע או

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

נפסד מחמת המום ה"ז ברשות מוכר, ואם היה לו להודיע למוכר ולא הודיעו ה"ז ברשות לוקח.

1. עד שיחזיר המקח למוכר

ערוה"ש – ולכן אם היה אפשר לו להצילו מקלקול באיזה תחבולה ולא עשהו הלוקח, ההפסד על הלוקח.

ואם היה לו להודיעו

סמ"ע: פ אם יש תועלת בהודעתו למוכר, כגון שימחר לאוכלו או שאר תקנות, משא"כ בסתמא. אבל גניבה או אבדה דרישא הוא בכל עניין ברשות לוקח כל זמן שלא הודיעו, דשם יש תועלת בהודעתו.

סמ"ע: עד שיחזיר – ר"ל עד שיודיענו למוכר שחוזר במקח, ומיד שמודיעו נפטר הלוקח.

ערוה"ש – ודווקא שהיה למוכר שהות לבוא לקבל חזרה מקחו, אבל קודם זה הזמן השמירה עדיין על הלוקח.

נתיבות: ברשות לוקח

לפי הסמ"ע – כשהיה לו שהות להודיעו ולא הודיעו ולפי הש"ך – אפילו לא היה לו שהות להודיעו.

א. ואם התליע

סמ"ע: אפילו לא הודיעו למוכר שחוזר אמרינן ברשות מוכר נפסד, שאף אם היה מודיעו לא היה ניצל מהפסד זה הבא מעצמו.

רלב - כב

0. המוכר שור לחברו ונמצא נגחן:

1. אם אין להוכיח אם קנאו לחרישה או לשחיטה, כגון שהוא אדם שקונה לזה ולזה, וגם אין הוכחה בדמים כגון שנתייקר הבשר בדמי שור לחרישה – אינו מקח טעות, שיכול לומר לשחיטה מכרתיו אע"פ שרוב קונים לחרישה, ולא אזלינן בתר רובא להוציא מיד המוכר.

א. אבל אם עדיין המעות ביד לוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפילו כי הדדי נינהו – ה מ מ ע " ה.

2. ואם הלוקח אינו רגיל לקנות אלא לחרישה והמוכר מכירו – ה"ז מקח טעות. ואם אינו רגיל לקנות אלא לשחיטה – מסתמא לשחיטה קנאו.

3. ואם רגיל לקנות לשחיטה ולחרישה, אם יש הוכחה בדמים:

אם נתן דמי שור לחרישה – אומרים לחרישה קנאו והוי מקח טעות.

ואם נתן דמי שור לשחיטה – אומרים לשחיטה קנאו.

4. הגה: כל מקום דהוי מקח טעות וצריך להחזיר לו דמיו ואית ליה זוזי – צריך ליתנו לו מעות דהוי כבע"ח א. ודלא כ"א דיכול ליתן לו קרקע.

2. אמאי – נחזי אי גברא דזבין לרדיא או לנכסתא (שחיטה)?

3. לא צריכא – דגברא דזבין להא ולהא.

1. ב"ב(צב): המוכר לחברו שור ונמצא נגחן:

רב אמר – ה"ז מקח טעות.

ושמואל אמר – יכול לומר לשחיטה מכרתיו לך.

ת מימוניות: במקח טעות שצריך להחזיר דמים, דינו כבע"ח שאם יש לו מעות לא יכול לסלקו בקרקע.

א. ור"י אומר – שאף שיש לו מעות יכול לסלקו בקרקע.

0. **ונמצא נגחן**

סמ"ע: פ שאז אסור לקיימו חי מפני שהוא מזיק.

1. **כגון שנתייקר הבשר**

סמ"ע: פ בשעת המכירה היה מחיר הבשר כמחיר השור דנמצא שאין ראה בדמים.

אינו מקח טעות

סמ"ע: פ ואין הלוקח יכול לומר לחרישה קניתי אותו ועכשיו אצטרך לטרוח לשוחטו ולמוכרו ולקנות בדמיו שור לחרישה.

א. **כי הדדי נינהו**

נתיבות: ואפילו רובם קונים לשחיטה ג"כ לא יכול להוציא הממון מיד לוקח (כיון שעדיין לא שילם).

וערוה"ש – אבל כשרוב קונים לשחיטה מוציאים מהלוקח, שלא הולכים בחזקה נגד הרוב לבטל המקח אלא רק לקיים המקח.

2. **והמוכר מכירו**

נתיבות: שאם אינו מכירו לא היה מקח טעות.

3. **ואם יש הוכחה בדמים**

ערוה"ש: כשיש הוכחה בדמים אין חילוק בין רוב למיעוט ובין מוחזק לאינו מוחזק, דבהוכחה דמים הוא בירור גמור.

ונחזי אי דמי רדיא – לרדיא, ואי דמי נכסתא – לנכסתא ?

ל"צ דאייקר בשרא וקאי בדמי רדיא.
למאי נ"מ ? לטירחא (רמב"ם: מי יטרח למכור ולשחוט והבשר, לרב הוי מקח טעות ויחזיר למוכר).

רב אמר – ה"ז מקח טעות, בתר רובא אזלינן ולרדיא זבני.

ושמואל אמר – לא אזלינן בתר רובא אלא בממונא ולא באיסורא.
והילכתא כשמואל בדיני.

1א. הרמ"ה: אם עדיין המעות ביד לוקח, לא מבעיא אם רובא לחרישה דאמרנן הממע"ה שהרי הרוב מסייע אלא אפילו כי הדדי נינהו חזקת ממונא (של הלוקח) עדיף והמע"ה.

2. (שם): נחזי אי גברא דזבין לרדיא או לנכסתא.

כ"כ הטור: אם רגיל לקנות רק לחרישה והמוכר מכירו הוי מקח טעות ואפילו נתן המעות.

ואם רגיל לקנות רק לשחיטה מסתמא לשחיטה קנאו.

3. (שם): ונחזי אי בדמי רדיא או בדמי נכסתא

טור: ואע"פ שקי"ל (ב"ב עז:) כרבנן שהדמים אינם מודיעים ! ה"מ כשהדמים מכחישים את עיקר הלשון, אבל הכא בין לרדיא בין לנכסתא נקרא שור, לפיכך לכו"ע הולכים אחר הודעת הממון.
כ"כ תו"ס + הרא"ש (ר"ת).

4. נמ"י: משמע מכאן, כשאין למוכר להחזיר מעות לא יכול לומר ללוקח הרי שלך לפניך טרח ומכור, אלא יפרענו ממטלטלים, אבל כשיש לו מעות חייב ליתן לו מעות כבע"ח.

סימן רלג: המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה.

רלג - א

0. המוכר לחבירו מין ממיני הפירות ונתן לו מין אחר - אין כאן מכר ושניהם יכולים לחזור בהם.
1. כיצד: מכר לו חיטים לבנות ונמצאו אדומות או איפכא, או יין ונמצא חומץ או איפכא, או עצים של זתים ונמצא של שקמה או איפכא.
2. אבל מכר לו חיטים יפות ונמצאו רעות - לוקח יכול לחזור בו א. אפילו לא נתאנה בסכום. ב. הט"ו: והמוכר אינו יכול לחזור בו אפילו הוקרו.
3. ואם מכר לו רעות ונמצאו יפות א. אפילו לא נתאנה בסכום, מוכר יכול לחזור בו, ב. הט"ו: והלוקח אינו יכול לחזור אפילו אם הוזלו.
4. מכר לו רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות א. אע"פ שאינם יפות שאין למעלה מהם ולא רעות שאין למטה מהם ויש אונאה שתות אין אחד מהם יכול לחזור בו אלא קנה ומחזיר אונאה.
5. הגה: תה"ד: מכר לו בשר בחזקה שהוא מין איל מסורס ונמצא שאינו מסורס - המקח קיים ומחזיר לו אונאתו, אא"כ ידוע שהלוקח איסטניס שאינו אוכל כלל בשר איל שאינו מסורס, וה"ה בכל כיו"ב.
6. מרדכי (אב"ט): מכר לו כסף בחזקת כסף צרוף ונמצא כסף סיגים - המקח קיים ומחזיר לו האונאה, דהכל מין כסף.

פירש הרב האי - שנמצאו יפות שביפות אפ"ה אין המוכר יכול לחזור לומר שנתאנה כיון שיפות מכר לו.
וכן רעות ונמצאו רעות שברעות אפ"ה אין הלוקח יכול לחזור בו.
כ"כ הרמב"ם.

2,3 א. ה"ה: יפות ונמצאו רעות - שקורין לכמותן רעות אף שאין אונאת שתות, יכול לוקח לחזור בו מפני שהטעהו ויש בהם שינוי השם וה"ז קצת כשינוי חפץ, אבל המוכר לא יכול לחזור בו לפי שאינו שינוי חפץ לגמרי.
רעות ונמצאו יפות - כלומר שהטעה הלוקח את המוכר וא"ל חיטים שלך רעות ונמצאו שהם יפות, המוכר יכול לחזור בו.
שחמתית - פ אדומה.

0. ב"ב(פג): משנה - ד מידות במוכרים :
2. מכר לו חיטים יפות ונמצאו רעות - הלוקח יכול לחזור בו.
3. רעות ונמצאו יפות - המוכר יכול לחזור בו.
4. יפות ונמצאו יפות, רעות ונמצאו רעות - אין א יכול לחזור בו.
1. שחמתית ונמצאת לבנה או הפוך, עצים של זית ונמצאו של שקמה או הפוך, יין ונמצא חומץ או הפוך - שניהם יכולים לחזור בהם.
4. ה"נ: יפות ונמצאו יפות, רעות ונמצאו רעות אין א יכול לחזור בו - פשיטא ?

אבל פי הרי"ף והרמב"ם (רכ"ז) ס"ל שהמוכר אין יכול לחזור בו.

4. רעות ונמצאו רעות מהם

סמ"ע: וה"א שיכול לוקח לחזור שאומר כיון שאין אלו שקנתי אני חוזר ב'. קמ"ל שאין יכול לחזור בו.

5. שאינו אוכל כלל

סמ"ע: דאז הו"ל לגבי , מכר לו יפות ונמצאו רעות שלוקח חוזר.

6. המקח קיים

ש"ך: וצ"ע מ"ש מיפות ונמצאו רעות שלוקח יכול לחזור בו, וכאן אף אחד לא יכול לחזור ?
וי"ל דג"כ אין שנהם יכולים לחזור אלא הלוקח בלבד. וכ"מ מהמרדכי (שהוא מקור הדין).
וכ"ה בראב"ן.

כ"א משנהם יכול לחזור – אע"פ שאין אונאה שזה כשינוי חפץ לגמרי.

1. לבנות ונמצאו אדומות

סמ"ע: אפילו אדומות יקרות יותר מהלבנות לוקח יכול לחזור בו (וכן איפכא במוכר) כיון שהוא מין אחר לגמרי אומר הלוקח לא במין זה אני חפץ.
משא"כ ברעות ונמצאו יפות כיון שהכל מין אחד וכו"ע ניה"ל ביפות אין יכול לחזור אלא מי שנתאנה.

2. אפילו לא נתאנה בסכום

סמ"ע: כיון שיש קפידא בשם רעות ויפות, שיש בני אדם שמדקדקים לקנות יפות אפילו ביוקר ולא רעות אפילו בזול.

ב. מוכר אינו יכול לחזור בו

סמ"ע: ה"ד שלא נתאנה לוקח כדי ביטול מקח, שאם נתאנה שאז מסתמא לוקח יחזור בו ואין שם מקח עליו גם המוכר יכול לחזור בו (לרבנו יונה והרא"ש רכז-ז).

סימן רלד: המוכר דבר אסור ואכלו הלוקח:

(בכורות לז.)

רלד - א

1. השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה - מה שאכל אכל ויחזיר לו הדמים, והנשאר ביד הלוקחות יקבר ויחזיר להם את הדמים.

סמ"ע: רבותא קמ"ל שאע"פ שיתכן שהיה בו מום והיה מותר באכילה מ"מ סתם בהמה בחזקת כשרות עומדת וממילא אסורה מהתורה.

משא"כ בבדיקת בהמה מטרפות שמספק עומדת בחזקת שאינה טריפה כמ"ש הרמ"א ס"ג.

יקבר

סמ"ע: פ הלוקח יקברנו ולא יחזירנו למוכר שמא ימכרנו לעכו"ם שהוא אסור בהנאה.

משא"כ במכר טריפה שמותר בהנאה במכירה לגוי לכן מחזירה למוכר ואין חשש שיחזור וימכרנה לישראל כיון שיצאת תקלה מידו שוב מעברים אותו ומכרזים שלא יקנו ממנו.

1. ברכות(יז.): משנה - השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו :

מה שאכלו (הקונים) אכלו - ויחזיר להם השוחט את הדמים. ומה שלא אכלו - הבשר יקבר ויחזיר להם הדמים.

פרש"י: ויחזיר להם הדמים - משום קנס, דאיסוד טפי להו. כ"פ הרי"ף והרא"ש.

שלא הראהו למוכר.

רלד - ב

1. וכן השוחט פרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה:

- א. מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים,
- ב. ומה שלא אכלו יחזיר לו הבשר והוא יחזיר לו הדמים.
- ג. ואם מכרו הלוקחים בשר זה של טריפה לעובד כוכבים, או שהאכילוהו לכלבים, יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה, ויחזיר להם הטבח את המותר.

וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה (כפול יו"ד קי"ט/יג).

ולפ"ז: אם ידע המוכר שהיא טריפה אין לקונסו.
והסמ"ע – באיסור דאורייתא קנסוהו אבל באיסור דרנן לא קנסוהו.
 כ"כ נתיבות, הג"א, מחנ"א, קה"י.
הגר"ע יוסף: להלכה כהש"ך ולכן בשוגג ישלם רק דמי העודף על דמי טריפה.

שאיסור אכילתו מהתורה.

סמ"ע: טעמו – שחייב להחזיר לו באיסור תורה:
 א. קנסוהו משום איסור תורה.
 ב. לא חשיב הנאה כשאוכל איסור תורה משא"כ באיסור דרנן.
נתיבות – והנ"מ בין שני הטעמים אם עירב הלוקח האיסור בשישים של היתר ואכלם אח"כ בהיתר:
 לפי ב. הרי נהנה ופטור מלשלם.
 לפי א. יש עדיין לקונסוהו.
הגר"ע יוסף: להלכה – אם מכר במזיד יש לקונסו אבל בשוגג פטור.

1. בכורות(לז): משנה – השוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טריפה:
 א. מה שאכלו אכלו (ויחזיר להם המעות).
 ב. ומה שלא אכלו יחזירו לו והוא יחזיר להם הדמים.
 ג. מכרוהו לעכום או הטילוהו לכלבים ישלמו למוכר רק דמי טריפה.
 כ"כ הרי"ף, הרא"ש.
פרש"י: ויחזיר להם הדמים – משום קנס דאיסור ספי להו.
מכרוהו לעכו"ם – הואיל ולא גרם להם איסור ישלמו דמי טריפה בזול.

1. יחזיר להם הדמים.

טעמו:

ש"ך, ט"ז – משום קנס על שמכר טריפה לישראל.
 כ"פ ר' גרשום מאה"ג, [רש"י], שטמ"ק, נמ"י.

רלד - ג

1. ראמ"ט: אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום (כפול יו"ד קי"ט/יג).
 א. **הגה:** מכר לו מבהמה שלא נבדקה כראוי, הוי כאיסור מדברי סופרים, שהרי הבדיקה היא מדברי סופרים (ריב"ש סימן תצ"ט).

1. רמב"ם: אבל המוכר לחבירו דבר...
 * הכל היו"ד קי"ט/י"ג.
 א. **שהרי הבדיקה מד"ס.**
סמ"ע: שמהתורה משנשחטה הרי היא בחזקת כשרות, לפי שרוב הבמות כשרות.

רלד - ד

ראמ"ט: כל איסורי הנאה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים, מחזיר את הדמים ואין בהם דין מכירה כלל (כפול יו"ד קי"ט/יג).

כל איסורי הנאה.
סמ"ע: טעמו – שהרי הלוקח לא הפסיד למוכר כלום שהרי ממילא אסור בהנאה, לפיכך צריך להחזיר לו הדמים.
פר"ת – אפילו מכרן הלוקח לעכו"ם וקיבל הדמים קודם שנודע האיסור, חוזר ולוקח דמים מהמוכר.

סימו רלה: קטן וחרש ושוטה ושיכור מתי מוכר מטלטלים, והקונה בשבת ויו"ט.

רלה - א

1. **כא"פ:** קטן עד שש שנים אין הקנייתו לאחרים כלום, ומשש עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן **א.** (דהיינו שבדקוהו ומצאהו שיודע, ולאחר עשרה כל שאינו שוטה) - מקחו מקח וממכרו מכר, **ב.** ומתנתו קיימת בין בדבר מרובה בין בדבר מועט, בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע, ודבר זה תקנת חכמים. והכל המטלטלים.
2. (וי"א הואיל ואינו רק מכח תקנת חכמים, א"כ במקום שעשו שלא כהוגן כגון שמכרו בנכסים מועטים שזכו בהם הבנות - מכירתו לאו כלום הוא).
3. **אבל קרקע אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל **א.**** (כא"פ: דהיינו שהקטן בן י"ג והקטנה בת י"ב והביאו שערות), **ב.** ואפילו היא קרקע שניתן לו במתנה או שקנה לו האפוטרופוס.
4. **ת הרא"ע:** ואם נתנו אפילו במתנת שכיב מרע אינו כלום אפילו הוא קרקע שניתן לו, ואע"פ שהוא יודע בטיב משא ומתן.
4. (מיהו כל זמן שחפץ (רוצה) הקטן במה שעשה ואין קרוביו או ב"ד ביטלו מעשיו, והלוקח אכל פירות קרקע שלקח - א"צ לשלם מה שלקח).
5. **ואם ירש מאביו שט"ח - דינו כמטלטלים ויכול למוכרו או ליתנו לאחר.**

וטענותיו עד כמה? עד שתות כגדול.
טור: קטן מבן שש שנים ואילך שיודע בטיב מוכר וממכרו מכר במטלטלין.

1. **כ"פ הרמב"ם:** קטן עד שש שנים, ומשש שנים עד שיגדל, אבל בקרקע אינו מוכר ולא נותן עד שיגדל (2). ובדקים את הקטן אם יודע בטיב מוכר וממכר.
- א. הרמ"ה:** עד גיל 10 סתמו אינו חריף וצריך בדיקה, מכאן ואילך סתמיה בחזקת חריף עד שיתברר שאינו חריף.
- והרא"ש:** מבן 10 ואילך כל שאינו שוטה ממכרו מכר.
- ב"י:** לאפוקי הרמ"ה דס"ל 10 סתמיה חריף עד שיתברר שאינו חריף, משמע שאם נתברר שאינו חריף אין ממכרו מכר).

0. **רמב"ם:** קטן דבר תורה אין מקחו מקח ולא ממכרו ממכר.
- ה"ה** - (מקורו מגיטין נט:) מציאת חש"ו יש בה גזל מפני דרכי שלום (ואין בה גזל מהתורה מפני שאין לו בה זכיה).
1. **גיטין (נט:): תנן** - הפעוטות מקחן מקח וממכרן מכר במטלטלין.
- גמ:** עד כמה?
- מחוי רב יהודה לברי - כבר שית כבר שב (6-7).
- ר כהנא אמר - כבר שב כבר תמני (7-8)
- במתניתא תנא - כבר תשע כבר עשר (9-10)
- ולא פליגי: כל חד לפי חורפיה (חריפות).
- וטעמא מאי?** כדי חיו.

ד"מ – וזה דלא כהב"י (ריטב"א) דאין קניין לקטן בשטרות עד שימסור המטלטלין עצמן (כיון דמילי נינהו).

0. הקדמה.

סמ"ע: קטן דינו כחורש ושוטה שאין מעשיהם קיימים, ונקרא קטן עד יג/יב שנים.

- מדין תורה אין מעשיהם קיימים אפילו במטלטלים עד שיהיו גדולים, אלא שחז"ל תקנו להם משיגוע לעונת הפעוטות שמקחן וממכרן קיים משום כדי חיו, שאל"כ אין שום אדם עושה עמו עסק שהרי יכול לחזור בו.

- וכין שתיקנו כדי חיו, אם יש אפטרופוס לא שייך ה"ט אין מעשיו כלום בלא אפטרופוס.

- עונת הפעוטות מתחיל מגיל 6 ואילך כ"א לפי חריפותו. מגיל 10+ בודקים אותו אם יודע בטיב מו"מ אזי ישנה מחלוקת רמב"ם*רא"ש (לקמן).

- אם מכר יותר מכדי חיו : מחלוקת ר הא"ר*רמבן.

1. אין הקנייתו לאחרים כלום

סמ"ע: דווקא הקנייתו לאחרים, אבל אם קנה קרקע מאחרים קנה, דזכין לאדם שלא בפניו (כמ"ש ס"ז). מיהו הקטן עצמו יכול לחזור בו, דהוי בכלל שאין חבין לאדם שלא בפניו.

משש עד שיגדל אם יודע בטיב מ"מ

סמ"ע: משמע מלשון זה של הרמב"ם – שכ"ז שלא הגיע ל י"ג צריך לידע בטיב מו"מ.

וא"כ מ"ש הרמ"א לשון הרא"ש "לאחר 10 כל שאינו שוטה מקחו מקח", חולק על הרמב"ם.

ודעת הרמ"ה – כהרמב"ם שמבן 10 ומעלה סתמא בחזקת חריף עד שיתברר שאינו חריף, משמע דכשדוע שאינו חריף אע"פ שאינו שוטה אין המקח מקח, וחריף היינו שידוע בטיב מו"מ.

[* : **היינו מגיל 10 ומעלה**

ולרמב"ם – צריך לידע בטיב מו"מ. כ"ד הרמ"ה.

להרא"ש – כל שאינו שוטה מקחו מקח.]

ב. מתנתו קיימת

סמ"ע: גם במתנה תקנו שתהא קיימת שאם לא היה עושה לו טובה לא היה נותן לו מתנה ובכלל כדי חיו הוא.

ג. בנכסים מועטים.

נתיבות: פ אם הניח להם אביהם נכסים מועטים אז הבנות יזונו עד שיתבגרו והבנים יחזרו על הפתחים. והגאונים תקנו שגם הבנים ניזונים (אפילו במטלטלים) ואם מכרו התומים הכל אין לבנות כלום.

וע"ז כתב הרמ"א כאן דבכה"ג (שהיתומים קטנים) לאו כלום הוא.

קצה"ת – ה"ה אם אביו מכר שט"ח לאחר ומת, ובא זה הקטן ומחל (דקי"ל יורש מוחל), כאן אין מחילתו כלום דהא גורם היזק לקונה.

גיטין(נט): פעוטות ממכרן ממכר משום כדי חייהן, הלא"ה לא.

פרש"י: **כדי חיו** – שאם מכירותו אינה מכירה לא ימכרו לו מזון ולא יקנו ממנו.

כדי חיו

ר הא"י – לכן לא ימכור אלא כדי חיו, ואם רואים שיש שם ממון הרבה אע"פ שא"צ כדי חיו ימכור, ולפי ראות עני ב"ד.

והרמב"ן – כיון דתקנו רבנן שיהא ממכרו ממכר, לא פלוג.

כ"כ הרא"ש, ריב"ש(רשב"א), מרדכי(ראביה).

ב. גיטין(נט): בעי אביו – מתנתו מאי ?

ר יימר אמר – אין מתנתו מתנה

מר בר ר אשי אמר – מתנתו מתנה

וכן אמר רב מרדכי: מתנתו מתנה, אחד מתנת שכ"מ ואחד מתנת בריא, אחד מתנה מרובה ואחד מועטת.

ד"מ(מרדכי): אפילו יש לו אפטרופוס מתנתו מתנה (כ"כ הר"ח).

ודווקא שאין לו אב אבל יש לו אב שמפרנסו לא תקנו חכמים משום כדי חיו.

לאפוקי ראב"ה, והגמ"ר – כשיש לו אפטרופוס אין מתנתו מתנה.

2. הר"ן: הפעוטות שקדמו ומכרו בנכסים מועטים (שדינו שהבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים) במקום שיש בנות – לא הפסידו הבנות מזונותיהן, דכיון שממכר פעוטות מדרבנן כדי חייהם, כה"ג שלא עשו כהוגן (שמכרו במקום בנות) לא תקנו להם חכמים.

3. הרא"ש: דווקא במטלטלים אבל בקרקעות לא. כ"כ הרמב"ם.

ב. ת הרא"ש: אפילו נתנו לו מתנה או שקנה לו האפטרופוס שלא ירשה מאביו – לא הוי מתנתו מתנה.

והד"מ(מרדכי) – בכה"ג הוי מתנתו מתנה.

4. ת הרמב"ן: במקרקעין אין המעשה הקטן כלום ואע"פ שלא חזר בו ממילא הוא בטל, והקרובים או ב"ד מבטלין הדבר ומונעים הלוקח לאכול פירות.

מ"מ אם רצה הקטן שיתקיים מתנתו ומתוך כך אכל הלוקח פירות – אין מוצאין מידו.

5. ת הרא"ש: ירש הקטן שט"ח מאביו יכול ליתנה לאחר במסירה וכתיבה, דלעניין זה חשוב כמטלטלין.

לחזור ולהוציא ממנו הפירות שאכל, דמחילה כה"ג הוי מחילה.

ולפ"ז מ"ש בסעיף י"ד (רמב"ם) דפחות מגיל 20 שמכר קרקע חוזר ומוציא אפילו פרות שאכל! שם מיירי שלא אכלו בפני הקטן.

והנתיבות – העיקר ששם (סי"ד) מיירי במכירה שכבר נתן הדמים, וכיון שנתבטל המכר הוי הפירות שאכל ריבית, וכאן מיירי במתנה או מכר ולא נתן הדמים.

עד מתי יכול הקטן לחזור בו

קצה"ח – עד שיגדל, וכיון שגדל ולא מיחה לא הוא ולא קרוביו שוב אין יכול לחזור בו, כמו מי שמכר קרקעות מתחת לגיל 20.

מיהו ערוה"ש – אין ראייה מגיל 20, ששם אף מתחת לגיל 20 מכירתו מכירה אלא שחכמים לא הניחוהו למכור עד גיל 20. אבל הכא מתחת לגיל י"ג אין מכירתו כלום, במה תתקיים כשיגיע לגיל י"ג.

5. שט"ח דינו כמטלטלים

סמ"ע: קמ"ל דל"ת כיון שיש בו שעבוד קרקעות דינו כקרקע כמו לעניין שבועות ואונאה **קמ"ל**.

ש"ך: חזקת חנות הוי דינו כקרקע.

3. דהיינו בן י"ג

סמ"ע: ודווקא בקרקע שלו אבל בקרקע שירש מאבותיו צריך שיהא בן 20 שנה (כמ"ש ב ס"ט).

ב. שנותן לו מתנה

סמ"ע: וקמ"ל שאע"פ שהקטן קרוב אצל מעות ויזולזל במכירת קרקע בשביל המעות, ה"מ דווקא בקרקע שירש מאבותיו שלא טרח עבדו וגם לא שילם להם. אבל בקרקע שקיבל מתנה, שלא נותנים מתנה אא"כ טרח לפנהם וכ"ש קנה קרקע מעצמו או על ידי אפוטרופוס בזוים הרי ראינו שנות לו בקרקע יותר ממעות, עכ"ל אין מכירתו כלום, לפי שקרקע צריכה חריפות יתרה.

או שקנה על ידי אפוטרופוס

סמ"ע: שאז אין הקטן יכול לחזור בו, משא"כ קנהו בעצמו שיכול לחזור בו.

ג. אפילו במתנת שכ"מ

סמ"ע: דה"א כיון שתיקנו חז"ל שדברי שכ"מ ככתובים ומסורים כדי שלא תטרף דעתו כשלא יקימו דבריו, גם קטן שייך ה"ט ויהא מתנתו מתנה אף בקרקע **קמ"ל** שלא.

4. כ"ז שחפץ (רמב"ן).

סמ"ע: מלשון הרמב"ן משמע שאף שלא א"ל הקטן לאכול פירות אלא שהיה הוא וקרוביו ולא מיחו אין יכולים

רלה - ב

1. בד"א בקטן שאין לו אפוטרופוס אבל אם היה לו אפוטרופוס - אין מעשיו כלום אפילו במטלטלים א. אלא מדעת אפוטרופוס, שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו במטלטלים קיים.

ב. הגה: ה"ה אם סומכים אצל בעה"ב שדינו כאפוטרופוס כמו שנתבאר בסימן ר"נ.

2. אבל משהגדיל אע"פ שיש לו אפוטרופוס שמנה לו אביו מקחו וממכרו ממכר.

א. אע"פ שהאפוטרופוס צריך לקיים דברי המת ואסור ליתנם ליורש ולא ללוקח עד הזמן שציווה **מ"מ** מקחו מקח, ואם תפסן הלוקח מיד אין מוצאין מידו.

פרש"י: אפוטרופוס – שמינה אבי היתומים או ב"ד.

מתנת היתום כשיש לו אפוטרופוס

ר"ח (ר הא"י) – מתנתו מתנה אף כשיש לו אפוטרופוס, שלעניין מתנה אין חילוק ליש לו אפוטרופוס או לא, לפי שממילא

1. כתובות(ע): תנן התם – הפעוטות

מרחן מקח ומכרן ממכר במטלטלין.

אמר רפרם – ל"ש אלא שאין שם אפוטרופוס אבל יש שם אפוטרופוס אין מקחו מקח ולא ממכרו ממכר.

שאפוטרופוס לא רשאי ליתן משל יתומים כלום.

והריב"ש – וי"א שאין לחלק ומתנה דינא כמכר שלא מועיל כשיש לו אפוטרופוס. **א.** וכן דעת הרמב"ם – אבל נראה מדבריו שאם האפוטרופוס מקיים הדבר מועיל.

ב. ריב"ש: ה"ה לבעה"ב שסמכו יתומים אצלו מעצמם והוא משתדל בנכסהם. וטעם הדבר כיון שיכול למכור לצורך היתומים (גיטין נב.) נסתלק כח היתומים במו"מ דהא ליכא טעמא דכדי חיו.

2. ריב"ש(הרא"ה): ודווקא בפעוטות אבל יתומים גדולים מקחן מקח וממכרן ממכר, אלא שאין מוצאין מיד אפוטרופוס כל זמן שציווה האב.

כ"כ הר"ן – ואסור לאפוטרופוס למסור ללוקח שהרי מצווה לקים דברי המת, מ"מ אם קדם הלוקח להוציא מיד אפוטרופוס זכה בהם.

1. אם היה לו אפוטרופוס

סמ"ע: טעמו – דלא שייך הטעם כדי חיו.

ב. כמו שנתברר בסימן ר"נ

סמ"ע: ט"ס וצ"ל רצ-דכ.

2. מ"מ מקחו מקח

סמ"ע: פ אחר שיגיע זמן מסירת האפוטרופוס ליורש אז יחול המקח.

ואח"כ כתב עוד נ.מ – שאפילו קודם שהגיע הזמן אם תפס הלוקח אין מוצאין מידו.

אין מוצאין מידו

ערוה"ש: אא"כ הצוואה היתה שלא ליתן ליתומים כלל בתורת ירושה, אלא ליתן להם כו"כ לשבוע ומה שישאר אחרהם לפלוני, דאז אין להם זכות הנכסים כלל (כמ"ש ב רמ"ח).

רלה - ג

קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפוטרופוס שנשא ונתן במטלטלים וטעה, דינו כדין גדול: פחות משתות מחילה, שתות מחזיר אונאה, יתר על שתות בטל מקח.

ד"מ – לאפוקי הראב"ד שט"ל שקטנים לאו בני מחילה ניהו.

פחות משתות מחילה.

סמ"ע: שאע"פ שקטנים הם (ואינם בני מחילה) מ"מ משום כדי חיו הוצרכו להשוותם לגדולים.

גיטין(נט): וטעותן עד כמה?

א"ר זירא – עד שתות כגדול.

פרש"י: טעותן – של פעוטות.

עד כמה – הדרא.

עד שתות – עד שתות קנה ומחזיר אונאה, יתר משתות בטל מקח.

כ"פ הרמב"ם: קטן היודע בטיב מו"מ,,,

רלה - ד

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

רמב"ם: אין מקח הקטן וממכרו במטלטלים קיים אלא כשמשך או המשיך, אבל אם נתן מעות על המקח וחזר בו אינו מקבל מי שפרע, ואחרים שחזרו בהם מקבלים מי שפרע.

נתן מעות על המקח

נתיבות: ואם הוא באופנים שקונה במעות (כמ"ש קצ"ח-ה"ו, קצ"ט), אף בקטן וקטנה קונה קניין גמור. **ערוה"ש** – וכן במקום שע"פ מנהג הסוחרים קונים במעות קניין גמור (כמ"ש בסימן ר"א).

אינו מקבל מי שפרע

סמ"ע: שהדין הוא שמעות אינם קונות אלא שבגדול מי שחזר מקבל מי שפרע (סימן רד-א), משא"כ בקטן שלא תיקנו מי שפרע.

רלה - ה

רמב"ם: וכן אם קנו מיד קטן (קניין סודר) או השכיר מקום המטלטלים וחזר בו - לא קנה הלוקח, שאין מוצאים מיד הקטן בדין ואין קונין מיד קטן כלום, שהקניין כשטר ואין העדים חותמין אלא על שטר של גדול.

או השכיר מקום

סמ"ע: ואף שבוז א"צ הוצאה מיד קטן, דמיד שהשכיר לו מקום המטלטלים המונחים עליו ברשות לוקח הוי, מ"מ אין שכירות קטן בקרקע כמו שאין מכירתו בקרקע כלום.

ואין קונים מיד קטן

סמ"ע: וכתב זה שאפילו במקום שא"צ הוצאה מהקטן כגון שהמטלטלים אינם ברשותו, מ"מ לא זכה בהם הלוקח מדין קניין.

נתיבות: ועיקר הטעם שכתוב בק"ס "ושלף איש נעלו" ולא קטן.

ובחליפין שווה בשווה תלוי במחלוקת הפוסקים (סימן ר"ג) אם צריך נעל וממילא צריך גם איש, או א"צ נעל וממילא א"צ איש.

רמב"ם: וכן אם קנו מיד קטן,

ה"ה – נתן טעם למה מהני בקטן לפי שסתם קניין עומד לכתיבה וכל שאינו ראוי לכתיבה אינו קניין (ובקטן אין דין שטר). **והראב"ד בהשגות** – אם הקנה בקניין קנו, ואם הוא קנה (בק"ס) קנה. **והב"י** – דחהו.

אם קנו מיד קטן

סמ"ע: פ קנו המטלטלים בקניין סודר, שהלוקח נתן סודרו לקטן כדי שיחזיק בו ויקנה ללוקח בחליפי סודר. לא קנה הלוקח – לפי שאין מוצאים מיד הקטן, כיון שעדיין המטלטלים ביד הקטן (אף שקניין סודר עוזר). משא"כ כשקונה הלוקח במשיכה מרשות קטן לרשותו או לסימטא שוב אינו מוציא מהקטן.

רלה - ו

1. וכן קטן שקנה מטלטלים וקנו מידו (רא) ושכר מהם המקום - לא קנה עד שימשוך לפי שאין חצר הקטן קונה לו מפני

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

שנתרבה מדין שליחות ואין שליחות לקטן, ולא יהיה הקניין או שכירות המקום גדולים מחצרו.
א. אבל קטנה שנתרבה ידה מחצרה - תקנה המטלטלים מאחריים אם קנו מידה או בשכירות מקום.

1. רמב"ם: וכן קטן שקנה מטלטלים...

שימשוך, לפי שאינו זוכה בדרכים שזוכים בהם הגדולים, ראיה לדבר שאין חצר של קטן ולא ד"א שלו קונים לו, מפני שנתרבו מדין שליחות ולא מדין ידו (ב"ב י:).

ערוה"ש: ושני טעמים לדבר -

- א. דשכירות מכירה ליומא ואין לקטן קניין בקרקע.
- ב. חצרו של קטן מדין שליחות ואינה קונה.

א. אבל קטנה

ש"ד: כ"כ הרמב"ם, סמג, ריו.

אבל תימה - החילוק בין קטן לקטנה בקניין. שדווקא לעניין חצר יש חילוק בין קטן שחצרו מדין שליחות וקטנה שחצרה משום יד. אבל לעניין קניין חליפין אין טעם לחלק בנהם ובכל גוונא לא קנו.
והסמ"ע - הטעם שבק"ס חילקו בין קטן לקטנה, דכיון שמצינו שריבתה התורה קניין לקטנה כמו בגדול, מש"ה הניחו ג"כ חז"ל ק"ס.

א. אבל קטנה שנתרבה חצרה מדין ידה - תקנה

ודעת ההשגות - שלא אמרו אין לו חצר אלא לעניין מציאה אבל כל זמן שדעת אחרת מקנה יש לו דין חצר.

רלה - ז

רמב"ם: קטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע - תעמוד בידו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו.

ולעניין מקום הפירות

- השכיר מקום הפירות - לא קנו ממנו.
- אחרים השכירו לו מקום הפירות - זכה בפירות, שחצרו לא קונה לו רק המציאה ולא בקניין.

סיכום: מחלוקת רמב"ם*ראב"ד

קניין סודר		שכירות מקום	
קטן	קנו	השכיר	קטן
שקנה	מקטן	לקטן	שהשכיר
לא קנה	לא קנה	לא קנה	לא קנה
לוקח	קטן	קטן אבל קטנה	לוקח
קנה קטן	קנה	קנה קטן	לא קנה
לוקח	לוקח	לוקח	לוקח

ונתן דמים והחזיק בקרקע

רמב"ם: קטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע - תעמוד בידו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו.

ה"ה - המקור קידושין(מב): מניין שזכין לאדם שלא בפניו? שנאמר "ונשיא א נשיא א ממטה..."

ופרש"י: וקטנים הרבה היו בנחלת הארץ, וכדלא בפניהם דמי.

וכ"ה בב"ב(קלז:) שרב ביבי הקנה לבנו קטן אותו דקל.

וכבר כתבתי ש"א שאף מתורה יש להם זכייה כשדעת אחרת מקנה (והרמב"ם ס"ל שאינו מטעם קנינו של קטן אלא מטעם זכייה, שרק במתנה דעת אחרת מקנה - קצה"ח).
ונראה שקטן יכול לחזור בו ולא לוקח.

והראב"ד בהשגות חולק בתרתי - לעניין קניין:

אם קנה קטן בקניין - קנה
 ואם הקנה לאחר - קנה אחר

הב"ח: ואע"ג דפעוטות אין מקחו מקח בקרקעות ה"מ מדין קניין שהקטן יכול לחזור בו **אבל** מדין זכייה שלא בפניו זכה בקרקע כשנתן הדמים והחזיק בה ואין המוכר יכול לחזור בו.

סמ"ע: דווקא שנתן דמים שאז נסתלק הקטן, שכ"ז שלא נתן הדמים יכול הקטן לחזור לפי שדעתו קרובה לדמים (ולכן לא סמכה דעת המוכר).
מ"מ אף שנתן דמים יכול הקטן לחזור ולא המוכר משום דהוי חובה לו ולא זכות.

תעמוד בידו

רלה - ח

1. קטן שהגדיל והביא שתי שערות הזכר אחר י"ג שנה והבת אחר י"ב שנה, אע"פ שאינו יודע בטיב מו"מ - מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו מתנה במטלטלין **א**. אבל בקרקע אין מעשיו קיימים עד שיהיה יודע בטיב מו"מ אחר שיגדל.

2. הגה: **הא"ר** - וכל זה במוכר מעצמו, אבל ב"ד מוכרין קרקעותיו לפרוע חובת אביהן וכיו"ב. ועי"ל סעיף כ"ו בסימן זה.

וישלח ליה בת י"ב או תינוק? משעה שהיה כך היה.
רשב"ם: ומיירי בקרקע
כ"פ הרמב"ם: אבל בקרקע אין מעשיו קיימים...

1. רמב"ם: קטן שהגדיל... אע"פ שאינו יודע בטיב מו"מ מקחו מקח... במטלטלין.
א. ב"ב(קנה): שלח רב גידל לרבא - תינוקת בת י"ד ויום (ול"ד ה"ה לי"ב ויום) ויודעת בטיב מו"מ מהו? שלח לו - אם יודעת בטיב מו"מ מקחה מקח וממכרה ממכר.

רלה - ט

1. בד"א בקרקע שלו שקנאו או נתן לו במתנת בריא **א**. אבל קרקע שירש מאבותיו **(1)**. או משאר מורישיו **(2)**. או שנתן לו במתנת שכ"מ - אין ממכרו ממכר עד שיהיה **ג**. בן כ שנים שלמות ויביא שתי שערות, **ג**. אבל קודם עשרים שנה שלמות אע"פ שהביא שתי שערות ויודע בטיב מו"מ לא, שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות ועדיין לא נתיישרה דעתו בדרכי העולם.

2. וכשהוא בן כ שנה שלמות והביא שתי שערות מוכר, בין במטלטלים בין בקרקעות בין שלו בין של אביו ואפילו אינו יודע בטיב מו"מ **א**. (ודלא יש חולקים בזה).

והרא"ש: ודווקא מכירתו אינה מכירה מתחת לעשרים אבל מקחו קיים משעה שנעשה גדול, שהטעם דמקרבא דעתיה לגבי זוזי לא שייך בקניה.

1. ב"ב(קנה): **איתמר** - קטן מאמתי מוכר בנכסי אביו?
רבא אר"י - בן י"ח { והילכתא
ר"ה אר"י - בין כ { בן כ

ובנכסי אביו אף שיודע בטיב מו"מ לא ימכור עד גיל 20.

והרא"ש – בנכסים שקנה או ניתן לו במתנה יכול למכור משיגדל אפילו אינו יודע בטיב מו"מ רק שאינו שוטה. ובנכסי אביו רק שידע בטיב מו"מ אף קודם 20.

2. ריב"ש: הגיע לכלל עשרים שלמות והביא ג"כ שתי שערות אף שאינו יודע בטיב מו"מ הרי הוא כבן 70 שנה, ומוכר בין מטלטלים בין קרקעות, בין שלו בין של אביו. דלא בעינן יודע בטיב מו"מ אלא בפחות מ – 20 שעדיין לא עמד על סוף דעתו. כ"כ ה"ה(הר"י מיגאש), ד"מ(ת הרשב"א), נמ"י.

א. נמ"י: **והרא"ה והריטב"א** – חולקים (שצריך שידע בטיב מו"מ).

1. קרקע שלו שקנאו.

סמ"ע: פ שקנאו כשהיה קטן (על ידי אפוטרופוס).

(2.) במתנת שכ"מ

סמ"ע: שדין ירושה לו שבא מאליו בלי מעות וכלי טורח.

ג. שדעתו נוטה אחר מעות

סמ"ע: משא"כ בקרקע שקנה שהרי ראינו דניח"ל בקרקע יותר ממעות. וגם במתנה טרח לפניו עד שיתן לו המתנה.

2. ודלא יש חולקים

סמ"ע: פ דס"ל שאפילו בן 20 בעינן ג"כ שיהא חריף ויודע בטיב מו"מ.

והרמ"ה פסק כדעה אמצעית (הרא"ש):
בן י"ג ויום והוא חריף – מוכר אפילו בנכסי אביו
בן י"ג ויום ואינו חריף – רק בנכסים שקנה.

מוכר בנכסי אביו

א. הרא"ש – דווקא במוכר בנכסי אביו צריך שיהא בן עשרים, אבל אם קנה קרקע יכול מכורו, דכיון שקנאו לא מקרבא דעתיה לזוזי שהרי בזוזי קנאו ואהבו יותר מזוזי.

כ"פ הר"ף – דווקא בנכסי אביו. **אבל ר"ת** – אורחא דמילתא נקט אביו, וה"ה למה שקנה אין יכול למכור.

(1.) הרמ"ה: **וה"א** שדווקא בנכסי אביו דשכיחא תקנו שלא ימכור עד בן 20, אבל בשאר נכסי מורישיו לא.

כ"כ הרשב"א – דווקא בן בנכסי ירושת אביו, **אבל** בן במתנת בריא של אביו או בת בירושת אביה או בן בירושת אחרים ממכרן ממכר. שדווקא בדבר המצוי ירושת אביו תקנו ולא בדברים שאינם מצויים.

והרמ"ה עצמו – אין לחלק בין נכסי אביו לשאר מורישיו.

כ"כ הרמב"ם, ה"ה(העיטור), הר"ן, ב"ן(הרי"ף).

ריב"ש: וטעמו שכל אלו שבאו שלא בטורח לא מקפיד עליהם ומוכר שדעתו קרובה לזוזים. אבל קרקעות שלו שטרח בהם מקפיד עליהם, וכן אותם שקיבל מתנה שאם לא היה טורח לפנייהם לא היה מקבל מתנה.

(2.) הרמ"ה: וכן נמי אם נתנו במתנת שכ"מ דינה כירושה, אבל נתנו לו במתנת בריא דינו כשאר נכסים. כ"כ הריב"ש.

ד"מ(מרדכי) – ואין לחלק במתנה בין נתן לו אביו או אחר.

ג. ב"ב(קנה): איבעיא להו – תוך הזמן (שנת העשרים עצמה) כלפני הזמן או כלאחר הזמן?
רבא אר"ן – כלפני הזמן (ואין מכירתו מכירה) **וכן פסק בשו"ע**
רבא בר שילא אר"ן – כלאחר זמן.

ג. והילכתא בן עשרים

הרי"ף – אפילו נכסיו שקנה אין יכול למכור עד שישגדל וידע בטיב מו"מ.

סיכום: מתי קטן מוכר ?

עד גיל 6	עד גיל 12/13	עד גיל 20	+20
טלטלין	יודע בטיב מו"מ	V	V

V	V	X	X	אינו יודע	
V	רי"ף - דווקא בקרקע שלו הרא"ש - אף בקרקע של אביו.	X	X	יודע	קרקעות
V	רי"ף - אינו מוכר הרא"ש - בשלו מוכר	X	X	אינו יודע	

רלה - י

מתנתו כשהוא פחות מבן 20 יותר על י"ג והביא שתי שערות בין מתנת בריא בין מתנת שכ"מ - קיימת, שאילו לא הגיע הנאה גדולה לא נתן, והוא דבר שאינו מצוי תמיד ואמרו חכמים תתקיים מתנתו כדי שיהיו דבריו נשמעים.

מתנה אם לא שהיה לו הנאה ממנו לא היה נותן, ולכך אמרו חז"ל מתנתו מתנה. (**): ותימה גם לגבי מתנה אע"פ שלא מקבל מעות, שמא מקרקשי ליה בסוכריות וילך ויתן מתנה (?).

בין במתנת שכ"מ

סמ"ע: פ שנתן הוא במתנת שכ"מ לאחרים, שאם לא היה לו הנאה מהם לא היה נותן, ואפילו קרקע שירש מאבותיו.

ב"ב(קנה): אמר רבא - מתנתו מתנה. **פרשב"ם:** מתנתו - של בן י"ג ויום הוי מתנה, אע"פ שאינו יודע בטיב מו"מ ואין מכירת קרקעותי מכירה. **כ"כ הריב"ש** - אף בנכסי אביו, שדווקא למכור בעיניו בן 20 אבל לתת מתנה לא, ואע"פ שאינו יודע בטיב מו"מ, כיון שמדינא משאו ומתנו קיים כיון שהוא גדול במתנה העמידו חז"ל על דינו. **כ"כ ה"ה(מפרשים)** והרשב"א. **(שם):** וטעמא - כיון דקים להו רבנן דינוקא מקרבא דעתיה גבי זוזי, זמנין דמקרקשי ליה בזוזי אוזיל ומזבין לכוליה נכסיה, אבל גבי

רלה - יא

בד"א שיכול למכור קרקע אביו כשהוא בן 20, כשהביא שתי שערות או נולדו לו סמני סריס, אבל אם לא הביא שתי שערות ולא נולדו בו סמני סריס - קטן הוא ואין ממכרו ממכר, אפילו בנכסיו עד שיגדל ויגיע לרוב שנותיו שהם 36 שנה.

וכי לא נולדו בו סמיני סריס עד כמה ? **תני ר חייא** - עד רוב שנותיו. **כ"פ הרי"ף, רא"ש, רמב"ם.**

ב"ב(קנה): (:) **תנן** - בן 20 שלא הביא שתי שערות, יביא דאיה שהוא בן 20 והוא סריס לא חולץ ולא מייבם. **ואמר שמואל בר יצחק א"ר** - והוא שנולדו בו סמני סריס.

אינו מעלה קצף או שאין מחמיצין מי רגליו כשעומדים בכלי או שאינו עושה כיפה כשמטיל מים אלא יורדים מיד או שאין בשרו מעלה הבל כשיוצא מבית המרחץ בחורף או שקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאישה או שלא נתמלא זקנו.
ואם אין לו בזקנו כלל אפילו אין לו א מכל הסמנים חשוב סריס.
ואלו סמני אילונית: כל שאין לה דדים או שתשמיש קשה לה או שקולה כקול האיש.

פרשב"ם: שנולדו בו סמני סריס – אבל בן 20 שלא נולדו בו סמני סריס ולא הביא שתי שערות דינו כקטן עד רוב שנותיו, ואם נולדו בו סמני סריס לפני 20 ולא הביא שערות לא נחשב סריס עד בן 20 ויהא בו סמני סריס.
כ"כ הריב"ש – מ"ש בן 20 יכול למכור בנכסי אביו דווקא שהביא שתי שערות, שאם לא אינו יכול למכור אף בנכסי עצמו שדינו

רלה - יא

סמ"ע: סמני סריס באה"ע (קעב-א) – שערן לקוי ורך או מחליק, בשר רך כבשר אישה או כשמטיל מים בגומא

1. ריב"ש (הרא"ה): מכר קודם שנתברר שהוא גדול, כגון קודם 20 ולא הביא שתי שערות ולא נולדו בו סימני סריס :
 - א. ולאחר זמן הביא שתי שערות שעתה נתברר שעכשיו בגדיל - אין מכירתו שמכר עד עתה כלום.
 - ב. אבל בסימני סריס בן 20 נעשה גדול למפרע מבן י"ג שנה ויום אחד, לפי שעתה נתברר שהוא סריס ממעי אמו, ומה שלא הביא שתי שערות היה בסיבת זה, ואיגלאי מילתא שמבן י"ג יום אחד גדול היה וממכרו קיים.

משא"כ כשנולדו בו סימני סריס הם מראים שהוא סריס (כבר ממעי אמו), ולכן מעשיו קיימים משנעשה בן י"ג שנים ויום אחד.

- א. שעתה נתברר שעכשיו הגדיל
- סמ"ע: פירוש ולא קודם, ולכן אם היה גדול קודם היה לו להביא שערות קודם.

רלה - יג

1. מי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו ומת, ובאו הקרובים וערערו לומר שקטן היה בשעת המכר ובקשו לבודקו - אין שומעין להם.
- הגה: א. דחזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ יודעים שהמוכר נעשה גדול. ב. ועוד בסימנים עשויין להשתנות ב. ועוד מנוולין את המת.

א. ועוד חזקה אין העדים חותמים על השטר
אא"כ נעשה גדול.
כ"כ הרב"ם.

1. ועוד דסמנים עשויים להשתנות

נתיבות: ואם הוא עדיין חי ובדקה עכשיו ונמצא בו
שערות, הוא מחלוקת הרא"ש*רשב"א ורמב"ן אם מחזיקים
אותם בגדול למפרע.

1. ב"ב(קנה): משעה בבני ברק באחד שמכר
בנכסי אביו ומת ובאו בני משפחה וערערו
לומר שקן היה בשעת מיתה.

ובאו ושאלו את ר"ע: מהו לבדוקו ?

ג. א"ל – אי אתם רשאים לנוולו.
ב. ועוד סמנים עשויים להשתנות לאחר
מיתה.

רלה - יד

**1. פחות מבן 20 שמכר קרקע אביו חוזר ומוציא מיד
לקוחות, בין קודם 20 בין אחר 20 א.** **מיד,** ומוציא ממנו כל הפירות
שאכל. ואם הוציא הוצאות או שנטע וזרע שמין לו ומחזיר לו את השאר.
**2. אבל אם נעשה בן 20 ולא מיחה שוב אינו יכול למחות אפילו היה קטן
כשמכר.**

א. **מוציא ממנו כל הפירות שאכל**
ערוה"ש: שאל"כ כיון שהמכר בטל והמעות חוזרים
אכילת הפירות נראת כריבית.
ולכן אם עדיין לא נתן המעות א"צ לשלם בעד הפירות.

שמין לו ומחזיר לו את השאר.

סמ"ע: יש להסתפק אם דינו כיורד ברשות שנוטל בשבח
שיעור הוצאתו וגם שכר טרחו (קפ"ח, שע"ה) או כיורד
שלא ברשות (דשמין וידו על התחתונה) מאחר שאין
במכירת קטן כלום.
והנתיבות – דינו כיורד ברשות.

2. שוב אין יכול למחות

טור(רמב"ם): כיון שלקח מעות ונשתמש הלוקח
בקרקע זו לפניו כשהיה בן 20 ולא מיחה נתקיימה ביד
לוקח.

סמ"ע – משמע דבעינן תרתי –

א. שלקח ממנו המעות דמי שווי הקרקע.
ב. וגם נשתמש לפניו אחר שהיה גדול ושתק.
ואפילו בזה נחלקו עליו רבותיו.

1. רמב"ם: פחות מבן 20 שמכר בנכסי אביו
חוזר ומוציא מיד הלקוחות, בין קודם 20 בין
לאחר 20. ומוציא כל הפירות שאכלו, ואם
הוציא הוצאות נטע או זרע שמין לו ומחזיר
השאר - כזה הורו רבותי
א. ואני אומר – שאפילו קטן שמכר ונעשה בן
20 ולא מיחה שוב אינו יכול לחזור.

2. וכיון שלקח מעות ונשתמש הלוקח בקרקע
זו לפניו כשהיה בן 20 ולא מיחה נתקיימה
ביד הלוקח.
ה"ה: ולמד כן מיבמות(קט:) כיון שגדלה שעה
אחת ולא מיאנה שוב אינה יכולה למאן.

1. מוציא ממנו פירות שאכל

סמ"ע: מיירי שאכל שלא בפניו שאם אכל בפניו כבר
כתב הרמ"א (א) שאין יכול להוציא ממנו.

1. קטן שלווה מאחרים :

א. הרא"ה: יש מי שאומר - שחייב לשלם כשיגדל.

ב. רבנן יונה: ויש מי - שפוטר.

ג. הרא"ש: ויש מי שמחלק: שאם ידוע שלווה לצורך מזונותיו - נפרעין ממנו (משום כדי חיו כדי שימצא מי שילונו), אבל אם אינו ידוע שלווה לצורך מזונותיו (אין במעשיו כלום) - אין נפרעין ממנו.

2. הגה: וי"א דאע"ג דלא יוכל למכור קרקעותיו מ"מ יוכל לשעבדן, א. ואף במכירה שלא עשה כלום צריך להחזיר המעות שלקח, ואם אין לו, הלוקח גובה ממנו מבני חורין.

וכאן מיירי שלא הגיע לעונת הפעוטות ואמר שלווה לצורך מזונותיו ובזה חייב לשלם.

- סברא א - כשאומר שלווה לצורך מזונותיו חייב לשלם
- סברא ב - דינו כשוטה שפטר אף שנתברר שלווה לצורך מזונות.
- סברא ג - אם יתברר שלווה לצורך מזונות חייב לשלם אבל באמירת קטן שלווה לצורך מזונות לא מהני.

2. ת הרשב"א: קטן יכול לשעבד נכסי אביו, שלא אמרו אלא במכר, שאל"כ נמצאת נועל דלת בפניו שלא ימצא מי שילונו.

א. אפילו מכר בנכסי אביו שלא עשה כלום, מ"מ חייב להחזיר דמי המכר, ואפילו המעות אינם יתן מנכסי אביו וגובה מנכסים בני חורים ולא ממשועבדים, שמעות המכר נעשו מלווה בע"פ.

1. קטן שלווה

סמ"ע: מדלא כתב כאן "שהגיע לעונת הפעוטות" כמ"ש בסימן צ"ו וגם מדלא הביא שם מחלוקת כמו כאן !

נראה שבסימן צ"ו איירי שלווה לצורך מו"מ שבוזה לכו"ע קודם שהגיע לעונת הפעוטות לאו כלום ואחר שהגיע לכו"ע חייב לשלם.

2. מ"מ יוכל לשעבדן

נתיבות: קאי על פחות מ 20 אבל הוא בן י"ג שהביא ב שערות, שאז שעבודו תופס שיוכל לגבות מהלקוחות שקנו ממנו אחר גיל 20, שאם הוא פחות מ י"ג אין לו דין שטר וגובה רק מבני חורים

רלה - טז

כ"ו: קטן שערב לאחרים פטור מלשלם אף שיגדל.

(סמ"ע: טעמו - שבקל נתפתה להיות ערב ואין בו משום תקנת חיו) .

רלה - יז

הכל לפי הרא"ה"ט: 1. חרש שאינו שומע ואינו מדבר

א. או מדבר ואינו שומע כלום - מוכר ולוקח ברמיזה אבל לא קרקע.

ג. ואף במטלטלים לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין אותו בדיקות רבות ומתיישבין בדבר.

ב"י: וכיון שלנשתתק שהוא שומע צריך בדיקה כ"ש לחרש גמור שצריך בדיקה.

א. ואינו שומע כלום

סמ"ע: ודווקא שאינו שומע כלום, דאילו שומע קצת דינו כפקח (כמ"ש סי"ט).
ובאינו שומע כלל אף שמדבר מ"מ חרש הוא.

ברימזה

סמ"ע: פ שרומז באצבעותיו, אבל לא בקפיצת פיו.
כ"כ הרא"ש והרמב"ם ואפשר שאף"ף מודה.

ב. בדיקות רבות

סמ"ע: כמו שבוקדים אותו לגיטין (אה"ע קכא) וכמ"ש בס"ח. וטעמו שאפשר שאין דעתו צלולה כ"כ.

1. גיטין(נט): תנן – חרש רומז ונרמז.
בן בתירא אומר – קופץ ונקפץ במטלטלים.
פרש"י: **רומז ונרמז** – מה שהוא רומז קיים, ומה שרומזים לו והוא מתרצה קיים.
במטלטלים – אם מכר במטלטלים.
הרא"ש: מהרי"ף משמע שפסק כבן בתירא שאף הקפיצה, ואינו נראה שרק ברמיזה מהני.
כ"כ הרמב"ם.
ב"י – ואפשר שאף הרי"ף מודה.
א. רמב"ם: מדבר ואינו שומע כלום מוכר ולוקח ברמיזה במטלטלים אבל לא בקרקע.
אבל הרא"ש – דינו כפקח.
ב. גיטין(סז): נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקים אותו ג"פ, ואם אמר על הן הן ועל לאו לאו – הרי אלה יכתבו ויתנו.

גמ(עא): כשם שבודקים אותו לגיטין כך רודקין אותו למזמאנו ולמחזונו.

רלה - יח

1. ראמ"ט: אילם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק - מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בין במטלטלים בין בקרקעות, והוא שיבדוק כדרך שבודקין לגיטין א. או שיכתוב בכתב ידו.

1. אילם... נשתתק.

סמ"ע: אילם אינו יכול לדבר מלידה, ונשתתק שנעשה כן לאחר לידה.

כדרך שבוקים לגיטין.

אה"ע(קכא-ה): מי שנשתתק ושאלו אותו אם רוצה שיתנו גט לאשתו והרכין ראשו לומר הן, בודקים אותו בדברים אחרים בסירוגין:
חד – הן, ותרי – לאו, חד – לאו, ותרי – הן,...

אילם ששומע ואינו מדבר

זוהי דעת הרמב"ם – שמחמיר בחרש יותר מאילם.
אך דעת הטור – הפוך, חרש הרי הוא כפיקח ואילם דינו כאינו שומע ואינו מדבר.

סיכום: דין החרש והאילם.

חרש	אילם	
מדבר ואינו שומע	שומע ואינו מדבר	

1. רמב"ם: אילם ששומע...
ה"ה – ותימה למה לא השווה חרש (מדבר ואינו שומע) לאילם (שומע ואינו מדבר) שבגמרא משמע שדינן שווה והרי הם כפקחים.
ב"י – ועוד יש לדקדק למה אילם מקחו קיים אף בקרקע משא"כ בקרקע.
ונראה טעמו דחרש דתנן שרומז ונרמז דווקא במטלטלים אבל לא לגיטין, אלמא בגיטין וקרקעות כהדדי.
וא"כ בנשתתק (אילם) דמהני ברמיזה אף לגיטין כן הדין לקרקעות.
ותמיהה ה"ה – י"ל דחרש שאמרו שהוא כפיקח היינו ששומע קצת, אבל אינו שומע כלל דינו כחרש גמור.
א. גיטין(עא): **א"ר כהנא א"ר** – חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנים גט לאשתו (וכ"ש באילם).

מוכר וקונה מטלטלים ברמיזה	מוכר וקונה אף קרקעות ברמיזה	רמב"ם
הרי הוא כפיקח	מוכר וקונה מטלטלים ברמיזה	טור

רלה - יט

ת הרא"ע: מי שאינו שומע אא"כ מדברים עמו בקול - אין זה חרש, אלא הרי הוא כפקח לכל הדברים.

רלה - כ

1. השוטה אין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר ואין מתנותיו קיימות לא במטלטלים ולא בקרקעות. א. וב"ד מעמידין אפוטרופוס לשוטים כדרך שממנים לקטנים.

2. (ד"מ (מכ"כ)): ואין לו זכיה על ידי עצמו

2. ואין לו זכיה ע"י עצמו

סמ"ע: פ' ה' מה שמצא הפקר ה' מה שנתנו לו אחרים, אין ידו נחשב יד שיזכה במה שבירו. אבל אחרים מקנים לו ע"י אחר יש כאן זכיה, דיש כאן דעת אחרת זוכה להם ושנהם (המקנה ואחרים שזוכים לו) בני דעת הם.

1. כתובות(כ.): ההוא בר שטיא דזבין...

שאין במכרו כלום (כשהוא שטוח).
א. כתובות(מח.): מי שנשתטה ב"ד יודרים לנכסיו וזנין אשתו ובניו.
כ"פ הרמב"ם: וב"ד מעמידין אפוטרופוס לשוטים כדרך שממנים לקטנים.

רלה - כא

1. מי שהוא עת שוטה ועת שפוי, כגון אלו הנכפים: כשהוא שפוי כל מעשיו קיימים וזוכה לעצמו ולאחרים ככל בן דעת. א. ראמ"ט: וצריכים עדים לחקור הדבר היטב שמא בסוף שטותו או בתחילת שטותו עשה מה שעשה.

2. הגה: אמרו שנים כשהיה שטה זבין ושנים אומרים כשהיה שפוי זבין - קרקע בחזקת המוכר מטלטלין בחזקת המחזיק בהן.

2. וכ"ה בכתובות(כ.): ההוא בר שטיא

דזבין נכסי. שנים עדים מעידים שמכר כשהיה שוטה, ושנים מעידים שמכר כשהיה פיקח -

1. ר"ה(כת.): עתים חלים (פיקח) עתים

שוטה:
כשהוא שוטה - הרי הוא שוטה לכל דברים.
כשהוא פיקח - הרי הוא פיקח לכל דבריו.

1. א. שמא בסוף או התחלת שטותו

סמ"ע: ולשון הטור מבואר יותר – שמא בסוף עת שפיתו ובתחילת שטותו מכר, ור"ל שהיה סוף שפיתו ונראה לעדים כבן דעת וכבר בא תחילת שטותו ואינו בן דעת. וכן צריך לדקדק בלשון הרמב"ם והמחבר.

העמד שנים מול שנים והעמד ממון בחזקת בר שטיא. ול"א אלא שיש לו חזקת אבותיו אבל אין לו אמרינן כשהיה שוטה מכר. תו"ס, רא"ש: העמד ממון בחזקת בר שטיא – דווקא קרקעות אבל מטלטלים בחזקת המוחזק. וכ"נ מרש"י.

רלה - כב

1. א. ערובין (סה.), כמ"פ: השיכור מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות, א. ואם הגיע לשכרותו של לוט והוא העושה

רלה - כג

1. א. כמ"פ: המוכר שמכר קרקע או מטלטלים וזכה בהם ללוקח שלא מדעתו, יד הלוקח על העליונה: אם רצה ליקח אין המוכר יכול לחזור בו, ואם לא רצה תחזור לבעליה.

רלה - כד

1. א. כמ"פ: וכן עבד שקנה או מכר או נתן מתנה או נתנו לו - יד האדון על העליונה: אם רצה לקיים מעשיו הרי אלו קיימים, ואם לא רצו - בטלו כל מעשיו. א. ובדברים בלבד הוא שמקיים האדון או מבטל ואינו צריך לקנות ממנו כלום.

סמ"ע: בסימן רמ"ג מי שקיבל מתנה ורוצה לבטלו כיון שזכה בו לא מהני אמירה לבטל אלא צריך שיקנהו לנותן חזרה. אבל כאן א"צ להקנות חזרה (כיון זכה נגד רצונו)

1. א. או שנתנו לו
סמ"ע: ואף בעבדים לפעמים לא נוח לו שצריך לפרנסם.
א. ואינו צריך לקנות

רלה - כה

דין מכירת בעל בנכסי אשתו ומכירת האישה בנכסי בעלה ב - אה"ע פה, צ.

רלה - כו

ראב"ט: ב"ד שמכרו או לקחו בנכסי יתומים בין בקרקע בין במטלטלים, וכן אפוטרופוס בין שמינו אותם ב"ד או שמינו אותם אבי היתומים - מקחן מקח וממכרן ממכר, אבל מתנתם אינו כלום שאין אדם נותן דבר שאינו שלו (ראה סימן ר"צ).

רלה - כז

לצורך איזה דברים רשאי למכור בנכסים (של יתומים) ב - רצ"א.

רלה - כח

ירמיה: המוכר או הקונה קניין בשבת ויוה"כ ויו"ט אע"פ שמכין אותו על שעובר על דברי חכמים - מעשיו קיימים, וכותבין אחר אותו יום (כ"פ הרי"ף, רא"ש, רמב"ם). סמ"ע: עיין בסימן ר"ח, והאו"ח שלח.

סימן רלו **אנס שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים** (גיטין נה: ++)

רלו - א

1. עכו"ם המציקים לישראל ומבקשים להורגם עד שיפדה עצמו מיד עכו"ם בשדהו או בבתו ויתננה למציק ואח"כ יניחנו, כשירצה המציק למכור אותה קרקע :

א. אם יש ביד בעלים ליקח מיד המציק - הן קודמין לכל אדם.
ב. ואם אין ביד בעלים ליקח או ששהתה הקרקע ביד מציק יב"ח - כל הקודם ולקח מהמציק זכה.

2. ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות, מפני שזה המציק מוכר בזול, הואיל והקרקע אינו שלו הוא מוכר ה"ז מוכר בזול. לפיכך הלוקח מהמציק ב 30 נותן לבעלים 10 **א.** או נותן להם רביע קרקע ואח"כ יקנה הכל, ואם לא נתן הרי הרביע כגזל בידו.

3. הגה: היו הבעלים אומרים שהיה בידם ליקח מהלוקח, והלוקח אומר שלא היה בידם ליקח - על הבעלים להביא ראיה דקרקע בחזקת הלוקחות.

4. וי"א דכל זה כשנתנו לו הבעלים קרקע מעצמן כדי שלו יהרגנו, אבל אם לקח האנס מידו בחזקה - הקרקע חוזרת לבעליה והם נותנים ללוקח מה שנהנו, כמו שיתבאר לקמן סעיף ח.

5. **ד"מ (מרדכי) מהר"ם:** ישראל שדחקו חבריהם בתפיסה וגזמו להם להורג עד שהוצרכו ליתן להם - אין להם דין זה (ואינו מתנה), שהרי ידענו שאין ישראל שופכי דמים וגזמי ולא עבדי, והוי כמי שלא היה בידן להרגן, כמו שיתבאר בסעיף ח.

ושמואל אמר - רביע בקרקע שהוא שלישי במעות. (וכן הלכה).
המאי בקמפלגי:

מ"ם - נכי (פחות) רביע זבין
מ"ם - נכי חומשא זבין.

פרש"י: **רביע קרקע או מעות** - יתן לבעלים רביע שנתן לגוי או שיתן קרקע שווה רביע מעות. כלומר אם לקחה במנה יתן רביע מנה או קרקע שווה רביע מנה היינו חמישית קרקע. לפי שהגוי מכר לו שווה 5 ב 4 הילכך נותן לו רביע מנה.

ושמואל סבר - פחות רביע מכר לו שווה 4 ב 3, הילכך קרקע שלקחה במנה שווה 3/4 מנה.
ר"ף, רא"ש, רמב"ם: הלכה כשמואל.

1. גיטין (נה:) **משנה** - הלוקח מסקריקון נותן רביע לבעלים. אמתי בזמן שאין בידם (של הבעלים) ליקח. **א.** אבל אם יש בידם ליקח הם קודמים לכל אדם.

ב. רבי הושיב ב"ד ונמנו שאם שהתה לפני סקריקון יב"ח כל הקודם ליקח זכה, אבל נותן לבעלים רביע.

פרש"י: **סקריקון** - גוי רוצח, שנותן לו הישראל קרקע בפדיון נפשו.

נותן לבעלים רביע - ששיערו שסקריקון מוזיל גביה ריבעא.

2. גמ(מח:) **אבל נותן לבעלים רביע** - **רב אמר** - רביע בקרקע או רביע במעות.

2. או שליש מעות

סמ"ע: פ שליש מלגיו שהוא רביע מלבר, והוא שיעור רביע בקרקע.

מוכר בזול

סמ"ע: ואף אם לקח הקרקע בדמיו או יותר מכדי דמיו לא חילקו חז"ל, ובכל גוונא צריך ליתן לבעלים שליש מעות שנתן למציק או רביע קרקע לפי בחירת הבעלים (שאם שילם ביוקר משתלם יותר שליש המעות מרביע קרקע).

ואח"כ יקנה הכל

סמ"ע: פ אחר שיתן העשרה בזה יקנה כל הקרקע, אבל קודם שנתן רביע קרקע גזל בידו.

3. היו הבעלים אומרים

סמ"ע: זהו ירושלמי שהביא הר"ן.

אבל – הפוסקים השמיטוה, דס"ל שהגמרא שלנו חולקת בזה. **דממ"נ** –

אם לקחה אחר ששהתה יב"ח ביד המציק הרי כל הקודם זכה אף שהיו לבעלים לקנות.

ואם לקחה תוך יב"ח הרי יכולים אפילו עתה הבעלים ליתן המעות ולסלק הלוקח.

א"כ מה טענתם של הבעלים.

אבל הר"ן והרמ"א ס"ל – שאף שלקחה מהמזיק אחר יב"ח שומעים לבעלים שאומרים שהיתה בידם לקנותה (בשעת המכר).

ולפי הנתיבות – לא קשה, דכאן מיירי שלקח תוך יב"ח והבעלים באו אחר יב"ח (שאז כבר א"א לסלקו להנתיבות) וטענו שכבר רצו ליתן המעות תוך יב"ח, בזה הבעלים צריכים לברר.

א. (שם): הלוקח מהסקריקון נותן לבעלים רביע ויד הבעלים על העליונה רצו נוטלים קרקע רצו נוטלים מעות.

3. ד"מ(הר"ן): אמתו בזמן שאין לבעלים ליקח.

ירושלמי – בעלים אומרים היה בידנו ליקח והלוקח אומר לא היה בידך ליקח
א"ר יוסי – לעולם קרקע בחזקת לקוחות שהממע"ה.
כ"כ הרשב"א.

4. ד"מ(ריב"ש): והוא דווקא **שנתן** הישראל לסקריקון שאנסו, אבל גוי אנס **שלקח** קרקע מישראל באונס (ולא שישראל נתן) – קרקע אינה נגזלת ואפילו שהתה בידהם הרבה, הקונה מהם צריך להחזירו בחינם.
מיהו אם הבעלים היו צריכים להוציא הוצאות (כדי להוציא מיד האנס) צריך ליתן מה שנהנה (מה שהיה צריך להוציא).
כ"כ הרמ"ה, רשב"א, מהרא"י.

1. אם יש ביד בעלים

סמ"ע: פ אם קנאה הלוקח תוך יב"ח יכולים הבעלים לסלקו כל אימת שיש להם דמים, אפילו אחר כמה שנים.
והנתיבות – אף ששהה בפני הלוקח יב"ח שוב אין יכול להוציא ממנו, כיון ששהה אצלו כ"כ ולא תבעו, גמר והקנה.

רלו - ב

הטור: ואם אינו מאמין לו בכמה קנאה וגם אין לו עדים בכמה קנאה - ישבע לו בכמה קנאה.

ישבע הלוקח

ב"ח: טעמו – שהלוקח מוחזק במקחו, דמדינא תלאוהו וזבין זביני זבינא, והבעלים באים להוציא מהלוקח על הבעלים להביא ראיה, הילכך נשבע הלוקח ונפטר.

אינו מאמין

סמ"ע: הנ"מ לעניין שליש מעות דתלוי בכמה נתן לעכו"ם. אבל לעניין רביע קרקע לעולם נוטל רביע קרקע.

רלו - ג

16/א: אם קנה מהעכו"ם תוך יב"ח: אם ירצו הבעלים צריך להחזירה להם ויתן לו כמו שקנאה מעכו"ם, ואם ירצו יניחוהו בידו ויתן להם שליש ממה שנתן לעכו"ם.

צריך להחזיר להם

סמ"ע: ואף לאחר כמה שנים הרשות ביד בעלים לסלק ללוקח, כיון שקנייתו מתחילה יהתה באיסור (תוך יב"ח לגזילה).

*****:** ולפי הנתיבות יכולים הבעלים לסלק רק עד יב"ח.

גיטין(נה): משנה – הושיב רבי ב"ד ונמנו וגמרו שאם שהתה לפני סיקריקון יב"ח כל הקודם זכה, אבל נותן לבעלים רביע.

הטור: אבל אם קנה מהעכו"ם תוך יב"ח

רלו - ד

1. אפילו תוך יב"ח אם קנאה מהבעלים תחילה ואח"כ קנאה מעכו"ם מקחו קיים, אבל קנאה מעכו"ם תחילה ואח"כ מהבעלים מקחו בטל. א. ואפילו עושה לו שטר אא"כ קיבל עליו אחריות או שהודה או שיש עדים שקיבל ממנו מעות.

אבל קנאה מעכו"ם תחילה

סמ"ע: שאז מוכרים הבעלים להסכים במכירת המציק ואף לכתוב לו שטר כמו שמתחילה היה צריך ליתן השדה בנתינה גמורה.

אבל כשקיבל עליו גם אחריות ודאי מכירה גמורה מכרה, שהרי המציק לא מבקש אחריות.

א. או שהודה

סמ"ע: פ שגם עכשיו מודה שקיבל המעות רק שאומר שמחמת יראה קיבל, אז אין שומעין לו דהו"ל למסור מודאה.

אבל אם כבר הודה שקיבל ועכשיו טוען שהודה מחמת יראה ומעולם לא קיבל מעות – שומעים לו.

והנתיבות – חולק, אף שכבר הודה לא מהני.

1. גיטין(נה): משנה – לקח מסקריקון וחזר

ולקח מבע"ב – מקחו בטל, מבעה"ב וחזר ולקח מסקריקון – מקחו קיים.

פרש"י: מקחו בטל – דמיראה עשה כן, א"נ השני נוח והראשון קשה ממנו.

א. גמ(נח). אמר רב – ל"ש אלא דא"ל בעה"ב ללוקח לך חזק וקני (כיון דדיבורא בעלמא הוא י"ל שהשני נול לו), אבל בשטר קנה (דכולי האי לא היה צריך לעשות, אם לא דגמר בלבו להקנות לו).

ושמואל אמר – אפילו בשטר לא קנה עד שיכתוב לא אחריות.

טור: או שהודה שקיבל מעות או שיש עדים שקיבל מעות (שאם מחמת יראה היה צריך למסור מודעה).

רלו - ה

1. לקח אחד מהעכו"ם ושהתה אצלו ג שנים ואח"כ מכרה לאחר - אין לבעלים על הלוקח השני כלום, שטוענים לו שהראשון קנאה מהם ונתן להם שליש.

א. כמ"ל: וה"ה אם לא שהתה ביד הראשון אלא יום אחד וביד לוקח שני ג שנים.

2. הגה: ד"מ (ר"פ ע'): וי"א דווקא שהלוקח הראשון הוא ישראל אבל אם הוא עכו"ם ומכרה לישראל דינו כאילו קנאה מן האנס עצמו.

ונתן להם שליש

סמ"ע: ה"ה שאפשר לטעון שהראשון לקחה מהבעלים תחילה ואח"כ מהמציק (אם לקחה תוך יב"ח).

א. אלא יום אחד

סמ"ע: שאז גם אמרינן (שטוענים לו) דלא גרע השני מהראשון שהיה בידו ג שנים, ה"ה כאן נוכל לומר שהראשון פייסו באותו היום לבעל. אבל לוקח ראשון שהחזיק ג שנים אין טוענים לו, וכיון שהוא עצמו לא טוען הו"ל חזקה שאין טענה דלא מהני.

3. אבל אם הוא עכו"ם

סמ"ע: טעמו פשוט, שנעכו"ם ודאי לא חושש לפצות הבעלים בשליש מפני הגזל.

1. גיטין (נח.) ת"ר - לקחה מהסקריקון ואכלה ג שנים בפני הבעלים וחזר ומכרה לאחר - אין לבעלים על הלוקח השני כלום.

ה"ד ?

אם טוען השני "ממך קנה הראשון" - אפילו ראשון נמי.

ואם אינו טוען - אפילו שני לא ?

א"ר ששת: לעולם אינו טוען, אלא שבכה"ג טוענים ליורש וללוקח (שב"ד טוען ליורש שמא הראשון קנה ממך ונתן לך רביע).

1. שטוענים לו

סמ"ע: דק"ל טוענים ללוקח וליורש כל מה שיכל אביו או המוכר לטעון אם היה לפנינו. וג"כ אם היה לוקח ראשון קיים והיה טוען "קניתי מהבעלים בשליש שנתתי לו" היה נאמן, שהרי יש כאן חזקת ג שנים.

רלו - ו

וכן הדין אם שהתה ביד לוקח ג שנים ומת והורישא ליורשו טוענים ליורש.

ערוה"ש: עיקר הטעם שטוענים ללוקח וליורש כיון שהראשון היה נאמן לומר "נתתי לך השליש" במיגו "דממנך לקחתי ואכלתי שני חזקה".

ואע"ג דלוקח שלקח מגזלן (סימן קמ"ט) לא נאמן במיגו כיון שבאיסור לקחה מהגזלן, משא"כ המציק שבהיתר לקחה ע"פ תקנת חכמים ליתן שליש לבעלים (נתיבות).

(שם): א"ר ששת: לעולם אינו טוען, אלא שבכה"ג טוענים ליורש וללוקח (שב"ד טוען ליורש שמא הראשון קנה ממך ונתן לך רביע).

טוענים ליורש

דלו - ז

1. רמב"ם: עכו"ם בעל זרוע שאנס נכסי ישראל וירד לתוך שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראל, או מחמת שהפסיד ממנו, ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולים להוציאה מיד הלוקח.

א. בד"א כשהודו הבעלים שאמת טען העכו"ם, וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכופ את העכו"ם שמכר לדין ולא תבעו הבעלים את העכו"ם - אינם יכולים להוציא מיד הלוקח מן העכו"ם אע"פ שאינם מודים לעכו"ם ואע"פ שאין שם עדים שאמת טוען העכו"ם, שהרי אומר הלוקח לבעלים "אם גזלן הוא העכו"ם למה לא תבעת אותו בדינהם".

שיש ב"ד קבוע של גויים ולא הלך ישראל לתבוע אותו. נראה שאמת טוען הגוי. **והרא"ש** - מוציאו מיד הלוקח אפילו שהתה בידו יותר מ - יב"ח, ונותן לו מה שפרע בשבילו.

1. אין הבעלים יכולים להוציא

סמ"ע כ"ד הרמב"ם. **אבל הרא"ש (ר"ג) והטור** - יכול להוציא מיד הלוקח אפילו שהתה ביד עכו"ם יותר מ - יב"ח ונותן ללוקח מה שפרע.

שדווקא בסקריקון שהישראל מסור לו להורגו ופדה ישראל עצמו ונתן מעצמו השדה אחר יב"ח זכה בה הלוקח, משא"כ בזה.

ואע"פ שלפי האמת חייב לו מ"מ אין לו עליו אלא דמי חובו, וזה בא ליתנם ללוקח.

דברי טעם הם - ותימה על הרמ"א שלא הביאם. כ"פ הש"ך (הרש"ל) - כהרא"ש.

נתיבות: ואף למחבר אם יש לו עוד כח להוציא מהגוי בדינהם, יכול לתובעו להוציא השדה מהלוקח.

1. רמב"ם: עכו"ם בעל זרוע ...

א. בד"א דשהודו ... , וכן אם היה שם ...

ה"ה: ולמד כן -

גיטין(נח): ת"ר - הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו סקריקון. **א"ר יוסף** - נקטינן אין דין אנפרות בבבל. **מ"ט** ? כיון שאיכא בי דואר ולא אזיל קביל אימר אחולי אחיל.

וזה פרושה לדעתו:

מחמת חוב - גוי שירד לתוך קרקע ישראל מחמת חוב שהיה לו על ישראל ללא משפט. **וכן מחמת אנפרות** - שירד לתוך קרקע ישראל מחמת טענתו שיש לו נזק שזה הזיקו או הפסידו. אנפרות פירוש נזק והפסד. **אין בו משום סקריקון** - והלוקח ממנו א"צ להמתין כלל ומקחו קיים.

וביאר הרב: וזהו דווקא כשהבעלים מודים שהיו חייבים מעות או שיש עדים לגוי. **אין דין אנפרות בבבל** - שאין גוי הנכנס לקרקע ישראל צריך להוכיח דין אנפרות, כיון

דלו - ח

1. בא עכו"ם בעקיפין על ישראל ולקח שדה ולא היה מסור בידו להורגו ומכרו לישראל או נתנו - צריך להחזירו לבעלים אפילו

שהתה בידם כמה שנים. א. וא"צ להחזירו בחינם אלא שמין כמה היה רוצה ליתן לעכו"ם כדי שיחזירו לו וכך יתן לישראל.

2. ת הרא"ע: ואם הוציא עליו הלוקח כדי להוציאה מיד העכו"ם עד כדי דמי הבית - צריכים הבעלים ליתן לו אם רוצים ליטלו מידו (וגם) אין צריכים ליתן לו יותר ממה שהוציא עליו, כגון שאם היה העכו"ם אוהבו ונתנו לו בזול אין הבעלים צריכים ליתן לו אלא כמו שנתן לעכו"ם אע"פ שהוא לא יכל להוציא בכך מיד העכו"ם, ואפילו שהעכו"ם נתנו לו בחינם צריך להחזיר להעלים ג"כ בחינם.

3. ת הרא"ע: ואם בעודו בידו בנה אותו - הוי כיורד לשדה חברו שלא ברשות ובנאו שיכול (בעל הבית) לומר "לו טול עציך ואבניך" (עיין סימן שע"ה).

4. הגה: ד"מ (מכ"כ): ודווקא בקרקע דלא מייאשי מיניה, אבל מטלטלי דמייאשי מיניה א"צ להחזיר לבעלים, מלבד ספרים דאין מייאש מיניהו דידעינן דאין מוכרין רק לישראל.

ערה"ש - ולדעת המחבר לא הוי מבריה ארי כיון שההפסד ברור, משא"כ במבריה ארי.

אלא שמין

סמ"ע: ר"ל שא"צ להחזיר ללוקח כל הדמים שנתן לעכו"ם אלא מה שהיה צריך הבעל ליתן לעכו"ם אם היה משתדל בזול ממנו ולא יותר.

כ"כ הש"ך - ופשוט הוא בלשון הרא"ש.

אומנם אם התכוון הלוקח להציל מיד עכו"ם להחזירה לבעלים אז צריך ליתן לו כל מה שהוציא עד כדי דמי הבית (יש"ש).

נתיבות - ואם ידע הלוקח שהיא גזילה ונתכוון לקנות לעצמו ולא להחזירה לבעלים - צריך להחזירה בחינם.

2. וגם א"צ ליתן לו יותר.

סמ"ע: הלשון "גם" פירושו - כמו שיד הבעלים על העליונה שאם יכלו הבעלים להשתדל יותר זול א"צ ליתן ללוקח רק כדי אותו סך, כן נמי ידו על העליונה איפכא שהבעל היה צריך ליתן יותר דא"צ ליתן ללוקח אלא כפי מה שנתן.

א"צ ליתן אלא כמו שנתן לעכו"ם

סמ"ע (הרא"ש): דכיצד הלה עושה סחורה בבתו של זה.

1. גיטין (נח:): ת"ר - הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו סקריקון.

(ראה פירוש הרמב"ם ס"ז).

ורש"י פירש: הבא מחמת חוב - גזלן בעלמא ואינו מסור בידו להורגו ואנס הגוי קרקע בחובו.

אין בו משום סקריקון - שאם שהה יב"ח שצריך ליתן רביע לבעלים ויחזיק הקרקע. אלא מחזיר הקרקע בחינם, שדווקא בסקריקון אגב אונס מיתה גמר ומקני אבל האי לא גמר ומקני שממתין לשעה שיכופו, ואין מכירתו מכירה כלל.

א. והת"ס (ר"ג) - א"צ להחזירה חינון אלא שמין כמה רוצה בעה"ב ליתן לגוי כדי שיחזירנו לו, וכך יתן ללוקח. כ"כ הרא"ש בשמו, מרדכי, ר"י, הר"מ, הגמ"י.

1. לא היה מסור בידו

סמ"ע: ומיירי שלא היה עליו טענת ממון כמו בס"ז, מש"ה צריך להחזירו.

א. וא"צ להחזירו בחינם

סמ"ע: פירוש לאפוקי מדעת רש"י שצריך להחזירו בחינם, דהוי הלוקח מבריה ארי מנכסי חברו.

רלו - ט

1. בד"א כשאין שופטים כדי שיוכל להוציא שדהו מיד עכו"ם, אבל אם יש שופטים בארץ והיה אפשר להוציאו מיד עכו"ם בדין ולא עשה - אז ודאי נתייאש וישאר ביד לוקח ולא יתן לבעלים כלום.

2. הגה: מרדכי' - וכל זה באנס שאין לו משפט עליו, אבל שר ומושל שקצף על עבדיו ומשרתיו ולקח מאחד מהם בתו - דינא דמלכותא דינא ואין הלוקח חייב ליתן לבעלים כלום.

3. מ"י: ישראל שמשכן קרקע אצל עכו"ם וקבע זמן לפדותה ולא פדאה ומכרה לאחר, אם מכרה בשוויה ממכרו קיים דהא כדין מכרה, אבל מכרה בפחות משוויה אפילו כל שהוא חוזר.

3. דהא כדין מכרה.

ב"י: כיון שעבר הזמן שא"ל לפורעו יש רשות ביד הגוי למוכרו, אבל אם מכרו פחות משויו אפילו כל שהוא חוזר כדין שליח שטעה.

סמ"ע - פ כיון שלא חלט הישראל קרקע לעכו"ם אלא שיש רשות לגוי לפי דיננו למוכרו אין לו אלא דין שליח (ושליח שטעה אפילו בכלשהו חוזר).
*: ותימה הרי קי"ל אין שליחות לגוי ?

1. גיטין(נח): א"ר יוסף - נקטינן אין דין אנפרות בבבל.
מ"ט ? כיון שאיכא בי דואר ולא אזיל קביל אימר אחולי אחיל.
כ"כ הרא"ש.

1 ולא יתן לבעלים כלום.

סמ"ע: ואע"פ שג"כ מסתמא הוזיל העכו"ם במכירת השדה כיון שבא ליד עכו"ם בחינם, מ"מ כיון שנתייאשו הבעלים לא נשאר להם זכות בו, משא"כ במציק שאין הוכחה שנתייאשו דמחמת יראה שתק.

סימן רלז: עני המהפך החררה ובא אחר ונטלו נקרא רשע (קידושין נט.)

רלז - א1

- 1. המחזיר אחר דבר לקנותו או לשכרו בין קרקע א. ו/כ:**
בין מטלטלים ובא אחר וקנאו נקרא רשע, ב. מ"ו"ס(ר"ת): וה"ה לרועה להשכיר עצמו אצל אחר.
- 2. וי"א שאם בא לזכות בהפקר או מקבל מתנה מאחר ובא אחר וקידמו אינו נקרא רשע, כיון שאינו דבר המצוי לו במקום אחר.**
- א. (מרדכי, הר"מ:) והקונה קרקע על מיצר חברו אע"פ שאין בה שום דינא דבר מצרא יכול בעל מצר (לקדמו) לקנותה, ולא מיקרי רשע דהוי כמצאיה. (דלא כל שעתא איתרמי ליה לקנות קרקע על המיצר שלו) .**
- ב. ד"מ(מה"ר ד"ר כהן):** וכן אם קונה דבר אחד ובא חברו ויוכל לקנותה בזול שאינו מוצא לקנותו כך במקום אחר – הוי כמו מציאה ויוכל לקנות כל זמן שלא זכה בו הקונה.
- 3. וי"א דלא שנא. א. הגה:** וסברא ראשונה עיקר.

- 1. קידושין (נט): רב גידל הוא מהפ"ך בההיא ארעא, , , , ואמרין עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע. עני המהפך בחררה.**
 - 3. רש"י – מחזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או שיתנה לו בעה"ב.**
 - 2. והתו"ס(ר"ת) – קשה ב"מ(י). גבי נפל עליה, פירש טליתן עליה מעברין אותה. משמע שאותו שנטלה לא מיקרי רשע. ולכן נראה דבהפקר ומציאה לא מיקרי רשע לפי שאינם מצויים בכל מקום, וכל הזריז לזכות מותר. והיינו נמי עני המהפך בחררה שממציא עצמו אצל בעה"ב לעובדו כדי שיתן לו לפעמים חררה, ונקרא רשע לפי שיכול למצוא במקום אחר. כ"כ הרא"ש.**
 - הר"ן: והרמב"ן פסק כרש"י שאף המציאה יש לו דין עני המהפך בחררה. ול"ק מפאה שמעברין אותו ממנה ה"ט שלא הוא בלבד מחזר אחריה אלא כל העניים.**
- 1. נקרא רשע.**
סמ"ע: ומכריזין עליו בבית הכנסת שעשה מעשה רשע זה.
- 2. כיון שאינו דבר מצוי.**
סמ"ע: משא"כ כשבא לקנות דבר, יכול להשתדל לקנותו גם במקום אחר אף שיש לו טירחא.
- והחולקים ס"ל –** שאף במתנה והפקר נקרא רשע כיון שזה כבר בא לקחנו ה"ז השני נוטל במה שכבר זכה הראשון.
- פרישה:** **טעם המחלוקת**
ר"ת – מדמה לפאה שהיא הפקר ועכ"ז נפל עליה אחד (וטרם זכה בה) מעברים אותו.
- רש"י –** מחלק, דשאני פאה שכל העניים מחזרים אחריה לזכות בה, משא"כ בהפקר רגיל.
- א. שאין בה דינא דבר מצרא.**
סמ"ע: במדכ"י כתוב שקנה מהגוי דלית בה דינא דבר מצרא (כמ"ש קע"ה).
- והרמ"א** סתם "שאין בה דינא דבר מצרא" לומר שישנם מקרים שאף בישראל אין דינא דבר מצרא (סימן קע"ה, כגון הקונה מן האישה).

דהוי כמציאהסמ"ע: דניח"ל לאדם שיהיו שדותיו זה לצד זה.ב. ויוכל לקנות בזול.ש"ך: אבל הרמב"ן – לא הוי כמציאה אף שקונה פחות מכדי דמיו, הואיל ומכר היא אין לחלק.רלז - א24. הגה: ואפילו לסברא זו (של רש"י דלא שנא) דווקא בעני אבל בעשיר לא, אם לא (בדבר) שאינו מצוי דאז אפילו בעשיר מקרי רשע. וע"ל סימן קנו-ה.5. מרדכי' (הר"מ): וכל זה לא מיירי אלא כשכבר פסקו הדמים שבניהם ולא מחוסרים אלא הקניין, אבל אם מחוסרים עדיין פסיקה שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה יותר בזול - מותר לאחר לקנותו בין אם המוכר עכו"ם או ישראל.6. ד"מ (מהר"ט פדולקה): ויש מי שכתב שהוא חרם רבנו גרשום שלא להשיג גבול בשכירות בתים מן העכו"ם, וה"ה במקום שנהגו לשכור ההלוואה מן העכו"ם.לקנותו, וקיללו מי שעושה כן. משמע אפילו עדיין לא פסקו הדמים.

אבל לפי הרמ"א שלאחר פסיקת דמים אסור, ה"מ בענייני מסחר אקראי אבל בשוק שהרבה קונים ומוכרים כשאחד עומד על המקח אסור לשני לילך על מקח זה כ"ז שהראשון עומד עליו אף שלא פסק המקח (כמ"ש בירושלמי). וכן המנהג שלא יסיגנו אחר, ומנהג יפה הוא.

ובפרישה כתב - שבימין פסקו בזה שהוא הסגת גבול.

בין מוכר עכו"ם או ישראל.סמ"ע: פ לא מבעיא מוכר ישראל שעשו לתקנתו (כמ"ש הד"מ) שיכול למכור אף לאחר, אלא אף במוכר גוי הדין כן.4. הר"ן (רמב"ן): אע"פ שאף במציאה שייך עני המהפך בחררה, מ"מ עשיר המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו אינו נקרא רשע לפי שמצוי לעשיר לחם בביתו או ליקח משכניו.אע"פ שאצל רב גידל מוכח אף בעשיר שבא ליקח שיש לו דין עני המהפך בחררה, ה"מ בקרקעות שאינם מצויות ליקח (אבל במטלטלים לא).4. אבל עשיר לאסמ"ע: כיון שעשיר יכול להשתדל עניין כזה במקום אחר אלא שצריך להוציא עליה דמים אין בכך כלום כיון שעשיר הוא, (ואינו נקרא רשע) אא"כ הוא דבר שאין העשיר יכול להשתדל אפילו בדמים דבזה העשיר שווה לעני.5. מותר לאחר לקנותו.ד"מ: דאל"כ מפסידים למוכר, שאם יבוא ראובן לקנות קרקע שוב לא יוכל אחר לקנותה, ואז ידחוק ראובן את המוכר להוזיל הקרקע.וערוה"ש: ובירושלמי – כשאחד עומד על המקח לקנות אסור לאחר לעמוד על המקח כל זמן שהראשון רוצה

רלז - ב

1. אסור למלמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו, אם לא שיאמר בעה"ב אין רצוני לעכב המלמד שלי.
א. אבל אם שכר בעה"ב מלמד אחר יכול בעה"ב אחר להשכיר אותו מלמד עצמו.

1. תו"ס: מדברי ר"ת (שבמציאה והפקר אין דין עני המהפך) למד מה"ר יצחק: שאסור למלמד להשכיר
א. אבל אם שכר בעה"ב
 ואינו יכול לומר לו בעה"ב לך ושכור מלמד אחר, דנימא ליה אין רצוני אלא לזה, שהרי כמדומה לי שזה ילמד בני יפה ממלמד אחר (והו"ל שאין יכול להשיג ממקום אחר כמו במציאה, ולכן אין בו דין עני המהפך).

א. אבל אם שכר.

סמ"ע: ואינו דומה לשכירות הנ"ל שכל הבתים או הכלים שווים, משא"כ בהסברת הלימוד אין המלמדים שווים, והו"ל שאינו מצוי.

יכול בעה"ב אחר לשכור.

נתיבות: ודווקא שלא עשה בעה"ב ראשון קניין למלמד.

סימו רלח: כותבים שטר למוכר ולא ללוקח

(ב"ב קסז; , ב"מ יב:)

רלח - א

1. כותבין שטר למוכר שמכר שדהו לפלוני אע"פ שאין אותו פלוני לפנינו, א. והוא שמיד הקנה לו השדה בקניין, א. או שהעיד על עצמו שכבר קנה (פ הקנה ללוקח) באחד מדרכי הקניה. ג. ובלבד שיהיו העדים מכירים השמות בשטר שזה פלוני בן פלוני וזה פלוני בן פלוני.

2. אבל אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר. א. ויש מי שאומר: שאפילו קנו מהמוכר שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח ובא הלוקח שיכתבו לו השטר - אין שומעין לו, שלא אמרו סתם קניין לכתיבה עומד אלא בפניו.

3. הגה - ארדכ"י: מי שבא לעדים ואמר "בית שיש לי במקום פלוני אני נותנו לפלוני" אע"פ שאין העדים יודעים אם יש לו בית במקום פלוני או לא - יכולין לכתוב, דהרי אינן מעידין רק על המתנה ואם אין לו ממילא המתנה בטלה.

מהרמב"ם משמע - שבמכירה אפילו בלא קניין כותבין למוכר ולא בעינן קניין אלא בחוב.

אבל רש"י, רמב"ן, רשב"א - אף בשטר מכר בעינן קניין דאי לא הוי מוקדם ופסול.

ובאמת אין טעם ברור לחלק בין מכר להלוואה.

הטור: להר"ף - צריך שיקנה לו מיד בקניין, שאל"כ יש חשש שמא כתב ליתן לו בניסן ולא נתן עד תשירי ובנתיים מכר לאחר, ילך זה הראשון ויוצא שטר שזמנו מניסן ויטרוף שלא כדין. אבל אם הקנה לו מיד תו כדין טריף.

אבל לר"י - שעדין בחתומיו זכין לו אף בלא קניין כותבים לו.

ג. רמב"ן: מסתבר שאם מעיד המוכר שקיבל המעות מהלוקח וקנה (הלוקח) בכסף או חזקה או חליפין - כותבין אף בלא שטרי הקנאה, שאין שטר זה אלא לראיה.

ג. ב"ב(שם): משנה - כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו, ושובר לאישה אע"פ שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכירן.

1. ב"ב(קסז): משנה - כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לקוח עמו. ואין כותבין שטר ללוקח עד שיהא מוכר עמו.

א. ב"מ(יב:): כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו - וניחוש שמא כתב ללוות בניסן ולא לווה עד תשרי (שאחריו)?

רב אסי אמר - בשטרי הקנאה, שהרי שעבד נפשו.

אביי אמר - עדיו בחתומיו זכין לו, אפילו לא בשטרי הקנאה.

פרש"י: הקנאה - שמקנה לו כל נכסיו מהיום, בין לווה או לא יגבה מהם לאותו זמן. **עדיו בחתומיו זכין לו** - ואף שלא לווה מניסן עדיו זכין לו מהיום שחתמו אף שלווה בתשירי.

להלכה

הרי"ף - לית הילכתא כאביי (וצריך הקנאה).

תו"ס, רא"ש - הלכה כאביי (וא"צ הקנאה).

ה"ה: הדין במכירה

דבשלמא צריך שידע שם המוכר, דחיישינן שמוכר שדה של אחר ומחייב האחר, ולכן כשיודעים שם המוכר תו ליכא למיחש, וגם אין חשש שכתב ליתן ולא נתן דכאן איירי בשטר קניין או הודאה.

אבל למה צריך להכיר שם הלוקח? . כשנהם לפנינו שאז כשכותבים השטר נעשית בהסכמת שנהם שיש קצת חיוב ללוקח (שמא לא רוצה שיצא עליו קול שיש לו, כמ"ש בס"ג) אז צריך להכיר שנהם, אבל כשמוכר לבדו א"צ להכיר רק המוכר שאז כותבים "שכו"כ אמר המוכר".

2. וי"א שאפילו קני מהמוכר.

סמ"ע: כ"כ הרמב"ן מכח הקושיא פשיטא (עיין בב"י) וא"כ למה כתב זה בשם י"א?

וי"ל כיון שיש לקושיא זו תירוצים:

א. ה"ה – אף שיאמר הלוקח כתבו שטר שקניתי שדה מפלוני ויהא מונח אצלכם עד שיבוא המוכר ויודה, אפ"ה אין כותבין שנראה כשקר.

ב. ועי"ל – שאף שיאמר הקונה כתבו שטר שכך אמרתי, אפ"ה אין כותבין, שאף שאין יכול להוציא שטר זה מ"מ יהא לו קצת קול שאינו טוב למוכר.

אין שמועין לו

והש"ך: ונמ"י והרשב"א והרא"ה – חולקים (שכותבים לו).

3. בבית שיש לי במקום פלוני

ערוה"ש: פירוש אע"פ שהעדים צריכים להכיר שזה המוכר מ"מ א"צ להכיר השדה שמוכר, שהרי אינם מעידים שהוא שלו אלא שמכרה, ואם אינה שלו אין במכירתו כלום (וקמ"ל שאין זו עדות שקר).

**: וגם אין חשש כמו ברישא (1) שימכרנה אח"כ לאחר שהרי שטר זה אינו הוכחה לקניין כלל.

גמ': מכירן – שיכיר שם האיש והאישה בגט ובשובר.

כ"פ הטור: לגבי מכר – נכגון שמכירים שאל"כ יש לחשוש שמצווה לכתוב על אחר שמכר שדהו לפלוני (ולא שהוא מכר).

2. (שם): ואין כותבין שטר ללוקח עד שיהא מוכר עמו.

א. רמב"ן: פשיטא, שאם נכתוב הוי עדות שקר, אלא הא קמ"ל שאף שקנו מהמוכר שלא בפני הלוקח ואח"כ בא מוכר ומבקש שיכתבו לו שטר ע"ז – כותבים לו. אבל אם בא לוקח אין כותבים לו, דל"א סתם קניין לכתובה שלא בפניו שלא נוח לו שיכתבו שטר עד שיקבל דמיו, מ"מ זכה הלה במקחו מחמת המקח.

והד"מ: אבל נמ"י (רשב"א, רא"ה) – חולקים בזה, וס"ל שכותבים אף שלא בפניו.

1. כותבים שטר למוכר.

סמ"ע: דזכין לאדם שלא בפניו, וכיון שאין כותבים בשטר בלשון כאילו הסכים הלוקח אלא שהמוכר אמר לנו כו"כ (כמ"ש בסמוך הרמ"א) אין צד חובה ללוקח.

א. והוא שמיד הקנה

סמ"ע: כן סתם המחבר בסוף סימן ל"ט כהרי"ף. וכ"פ ה"ה (רשי, רמבן, רשבא).

ש"ך – ודלא כהרמב"ם שמחלק בין שטר מלווה (שצריך הקנאה) לשטר מכירה (שא"צ).

ג. שיהיו העדים מכירים

סמ"ע: תימה, למה צריך שיכירו גם שם הלוקח?

רלח - ב

רעתה.

הלוקח נותן שכר הסופר אפילו במוכר שדהו מפני

פרשב"ם: מפני רעתה – שיש בה מום גדול וסד"א שהמוכר יתן השכר דהנאה שלו, קמ"ל.

ב"ב (קסז): משנה – והמקבל נותן שכר (הסופר).

גמ': פשיטא ? ל"צ אלא במוכר שדה מפני רעתה.

רלח - ג

1. יש מי שאומר דהא דכותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו, דווקא כשמעידים (העדים) על עצמו שכבר קיבל המעות מיד הלוקח. א. ואם לא כתבו כן כשיתבענו לדין ליתן לו הדמים צריך להביא ראיה שמכירה זו היתה מדעתו.

2. ויש מי שכתב שאפילו העידו על עצמו שקיבל המעות, אם משמע מתוך השטר שהמקח הוא מדעת שניהם (שגם הלוקח הסכים למקח זה) אין כותבין.

3. ויש מי שכתב שכותבין אפילו לא העידו על עצמו שקיבל המעות, הגה: שהרי שטר זה אינו מכריח הלוקח שיקנה, דאינו אלא לראיה.
א. ת הרשב"א: k: ולכן הלוקח נאמן ג"כ לומר שנתן המעות.
ב. ת הרשב"א: k: שטר מכר שלא כתוב בו סכום המקח רק עניין המקח השטר כשר.

ואם לא כתב כן - פ שלא נכתב בשטר שכבר קיבל המעות אז כשיתבענו צריך המוכר להביא ראיה שמכירה זו היתה מדעת הלוקח.

2. ואם משמע מתוך השטר

סמ"ע: פ אם מבקש שיכתבו בשטר באופן שיהא משמע מתוך השטר שהמקח היה מדעת שניהם, אין כותבים שמא יגרום ללוקח הפסד בזה ממקום אחר.
ערוה"ש - אלא יכתבו הכל על המוכר "איך פלוני מכר מרצונו", ולא יכתבו "איך פלוני לקח מפלוני ברצונו",.

3. אפילו לא העידו

סמ"ע: דלאו כל כמניה דמוכר להוציא מעות בשטר זה, כיון שלא נכתב שהיה לדעת הלוקח.
ואפשר שאף ל"י"א קמא" שאין המוכר יכול להוציא מעות בשטר זה, מ"מ ס"ל שלא יכתבו משום שיטריחוהו ללוקח לב"ד בחינם.

דאינו אלא ראיה

נתיבות: ואף שמשמע בשטר שהיה ע"ד שניהם ג"כ כותבים, שאפ"ה אין יכול להוציא המעות מידו (שאינו אלא לראיה)?

א. נאמן ג"כ לומר שנתן המעות

נתיבות: כיון שאינו אלא שטר ראיה, נאמן לומר פרעתי כשהשטר ביד לוקח, משא"כ בשטר מכר "שדי מכורה לך" לא תמיד נאמן לומר פרעתי (כמ"ש קצא-ד).

1. הר"י מיגאש: כותבים שטר למוכר דווקא כשמעידים (העדים) על עצמו שכבר קיבל הדמים מהלוקח שאז אין חובה ללוקח, שיצטרך דעתו. אבל לא העידו אין כותבים אלא מדעת הלוקח דשמא אינו רוצה המקח זה.

א. הילכך אם טעו העדים וכתבו שטר מכירה למוכר בלי קיבול דמים, כשיתבעו המוכר ללוקח ליתן הדמים צריך תחילה להביא ראיה שהמכירה היתה מדעת הלוקח.

2. הרמ"ה: אפילו העידו על עצמו ,,,

אין כותבים שהם מעידים שהלוקח חפץ בחפץ, שפעמים דלא ניחא ליה ללוקח בהכי שיצא עליו קול שיש לו מה שאין לו שמא יגרם לו הפסד.

3. והרמב"ן: כותבים אף שלא העיד המוכר על עצמו שקיבל המעות, שכתובת שטר אין מחייב ללוקח ליתן המעות שלא מדעתו. דכיון שכותבים שטר למוכר אף שאין לוקח עמו, יכול הלוקח לומר שלא מדעתו נכתב השטר.

1. כשמעידים על עצמו

סמ"ע: פ כותבים "בשטר מכירה שבא לפנינו וא"ל הו עלי עדים איך שאני מקנה שדה שלי לפלוני וכבר קבלתי מעות".

רלח -

הלכות אונאה ומקח טעות

בס"ד.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחת

סימן רלט: מי שבא ואמר אבד שטר קנייתי כיצד כותבים לו שטר אחר. (ב"ב קסח: , קעב:)

רלט - א

1. מי שבא ואמר אבד שטר שהיה לי על שדה פלוני שקניתי מפלוני - שומעין לו לכתוב אחר. א. הגה: ה"ה בתחילה כשקנה יכולים לכתוב לו ב, ג שטרות בכה"ג.
2. ב"מ (קס"ט:): וכותבים בו "שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין, ולא כתבינו אלא להעמיד בו שדה פלוני כדי שלא יוציאנה מידו המוכר ולא יורשיו".
3. כ"ו: ויש מי שאומר דדווקא מזמן הראשון ולא מזמן שני, דאיכא למיחש שאח"כ חזר בו ומכרה למוכר ומוציא אח"כ זה (שטר) השני שזמנו אחר המכירה שמכר שיאמר "הדרית וזבנית ממך".

1. שומעים לו

ש"ך ואפילו העדים יכולים לכתוב שטר אחר וא"צ ב"ד.
סמ"ע: ואע"פ שבשטר הלוואה בכה"ג אין כותבים (כמ"ש בסימן מ"א) שאני התם שמבקש לכתוב שטר אחר כדי לגבות בו ויש חשש שלא אבד הראשון או שימצאנה ויגבה ב"פ.
משא"כ שעושים לו תקנה שלא יוכל לגבות מהמוכר או לטרוף מהלקוחות אלא שיהא לו לראיה שקנה השדה.

א. ב ג שטרות

ש"ך: מ"מ אין להרבות שטרות בחינם דזילי נכסיה (כמ"ש הרמ"א מ"א-ג).

3. דווקא מזמן ראשון

ש"ך: ה"ה מזמן שני אם יכתבו בשטר "אחרונה".

הדרית וזבנית ממך

סמ"ע: ואע"פ שכתבנו בשטר "דלא למיגבי ביה" והרי ניכר שהיה לו שטר אחר ואבד, מ"מ יש לחוש שיאמרו שמתחילה ציווה שיכתבו לו שני שטרות מחשש שיאבד באחר, וע"כ זמנו של שטר מוכיח שהוא מעכשיו.

1. ב"ב (קסח:): ת"ר - הרי שבא ואמר אבד שטר חובי אע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו ונתנו לו - אין כותבים לו.

בד"א בשטרי הלוואה, אבל בשטרי מקח וממכר - כותבים ונותנים לו חוץ מאחריות שבו.

פרשב"ם: בשטרי הלוואה - אפילו בלא אחריות אין כותבים, שיבוא לטרוף לפחות מבני חורים, ושמא לא אבד הראשון או שמא חזר ומצאו ויטרוף פעמים.

שטרי מקח וממכר - אם אמרו עדים כתבנו ונתנו כותבים לו חוץ מאחריות שבו. מאחר שאמת הדבר שהקרקע שלו ירא שמא ישתכח הדבר ויערערו עליו שלא כדין, לכן כותבים. חוץ מאחריות שבו - דחיישינן שמא שטרו הראשון עדיין בידו (ויחזור ויטרוף ב"פ).

א. רשב"א: ובלא אחריות (בשטר מקח וממכר) כותבים לו אפילו עשר שטרות.

רלט - ב

1. אע"ג שטרי חוב המאחרים כשרים, שטרי מכר המאחרים פסולים. א. אם לא פירש בהם שהם מאחרים.

1. המאחרים כשרים

סמ"ע(טור): טעמו – שאם מכר לו בניסן וכתב השטר מתשרי, יש לחוש שקודם תשרי יחזור המוכר ויקנה שדותיו ויעשה שטר מאותו הזמן, ובתשרי יוציא הקונה השטר ויאמר חזרתי וקניתי ממך.

ומ"ש הטור שאם איחרו זמן כתיבת השטר ולא זוכרין זמן הקנייה כותבים זמן הכתיבה ולא חיישנין להנ"ל, לפי שאם חזר וקנה היה קול שחזר וקנה ולא היו כותבים העדים.

1. ב"ב(קעא:): תנן – שטרי חוב המוקדמים

פסולים והמאחרים כשרים.

א"ר המנונא – ל"ש אלא שטרי הלוואה אבל שטרי מקח וממכר אפילו מאחרים נמי פסולים.

מ"ט ? זמינין שמזבין ארעא בניסן וכתיב ליה בתשרי, ומתרמי ליה זוזי ביני ביני וזבין ליה מיניה. וכי מטי תשרי מפיק ליה ואמר הדר זבניתיה מינך.

א. ה"ה(רמב"ן): אף שטרות מקח וממכר כשרות כל שכתוב בהם **מאחרים**, שאין לחוש לכלום. כ"כ העיטור.

סימן רמ: שני שטרי מכר על שדה אחת מזמן

אחד. (כתובות מד, צד)

רמ - א

1. שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה אחד ואין זמנם שווה :

א. אם היה הראשון מתנה והשני מכר - לא ביטל האחרון את האחד, שי"ל שלהוסיף לו אחריו חזר וכתב בשם מכר אע"פ שלא היה כתוב שם אחריות, שאחריות טעות סופר.

ב. וכן אם הראשון מכר והשני מתנה - קנה השדה מזמן הראשון, שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כוחו משום דין המיצר ג. הגה: ו/כ: או לשאר דברין שמתנה עדיפא ממכר (כגון לעניין דרך, שקי"ל מוכר בעיין רעה מוכר ונותן בעיין יפה נותן, לא ביטל אחרון את הראשון).

2. וצריך שלא יראה בב"ד רק האחרון, דאם מראה שנהם הראשון עיקר. א. וי"א דאם האחרון במכר אע"פ שמראה שנהם בב"ד שניהם קיימים.

כ"כ הר"ן. הרא"ש: ואף כשהראשון מתנה והשני מכר צריך להראות השני לבד אם בא בע"ח לטרוף שאם יראה שנהם אין בשני כלום שלא כתבו אלא ליפות כוחו ולא נתבטל הראשון (ובמתנה אין לו אחריות).

א. והרמ"ה - הראשון מתנה והשני מכר לא ביטל שני לראשון, דאמרינן שכתב השני ליפות כוחו מבע"ח (שיהא לו אחריות) והו"ל כמוסיף דיקלא, אבל כשהראשון מכר מוכח שכתב המתנה ליפות כח בלבד ואזלינן בתר ראשון ושני אינו כלום.

כ"כ הטור - כי כשהראשון מכר לא שייך אחריו מתנה על מה שכבר מכר, לפיכך ניכר שלא נעשה אלא ליפות כח ואם יראה שנהם האחרון בטל.

אבל כשהראשון מתנה וכותב אחריות של מכר, הרי זה לא תוספת על קרקע זו אלא אחריות על שאר נכסיו והוי כתוספת דקל.

1. שני שטרות יוצאים.

סמ"ע: פ שיש שני שטרות ביד שמעון שראובן מכר לו אותה קרקע.

1. כתובות (מד): אר"נ - שני שטרות היוצאים בזה אחר זה ביטל שני את הראשון.

אר"כ פא - ומודה ר"נ דאי אוסיף ביה דיקלא לתוספת כתביה.

ב. פשיטא ראשון במכר ושני במתנה - ליפות כוחו הוא דכתב משום דינא דבר מצרא.

ב. וכ"ש ראשון במתנה ושני במכר משום דינא דבע"ח. אלא שנהם במכר ושנהם במתנה ביטל שני לראשון....

פרש"י: שני שטרות - שני שטרות שכתב ראובן לשמעון על שדה אחת של מכר או מתנה א בניסן ואחד בסיוון.

ביטל שני לראשון - ואם כתב לו אחריות וטרפו ממנו אין גובה אלא מזמן שני. דאי מוסיף ביה דיקלא - מזמן שני. לתוספת כתבה - ולא לבטל הראשון.

2. ת"ס, רא"ש: וצריך שלא יראה השטר לש המכר כשמראה של מתנה, שאם יראה שנהם השני בטל (ויפסיד המתנה) כיון שלא נעשה אלא ליפוי כח.

וה"מ למ"ד מוכר בעין רעה מוכר, ולדידן דקי"ל (ריד-ב) גם המוכר בעין יפה מוכר מ"מ יש דברים אחרים דאמרינן נותן בעין יפה נותן יותר מהמוכר כמ"ש (טו-ז מה כלול במכירת שדה). ולכן סתם הרמ"א "או לשאר דברים," ולא פירט דוגמא של דרך.

2. שלא יראה בב"ד,,, הראשון עיקר.

סמ"ע: וה"ד לעניין הפסד מבעל מצר כששטר המתנה אחרון או הפסד לקוחות כששטר מכר אחרון, אבל יכול הלוקח לחזור למוכר לגבות דמי השדה שנטרפה ממנו, שהרי זה המוכר סבר וקבל אחריות.

פרישה: למה הציעו עצה לזה הקונה שעי"ז יפסיד בעל המצר?

וי"ל – כיון שאילו רצה הקונה היה נותן למוכר דמי השדה ולוקח השדה במתנה ולא היה לו דין מצר, עכשיו שקנה כדי שיהא לו אחריות לא עשה שלא כהוגן (כנגד בעל המצר) ולכן מותר להשיאו עצה.

א. שנהם קיימים

סמ"ע: כשהראשון מתנה וכותב אחריו של מכר אין נ"מ לקרקע זו אלא שכתב לו אחריות על שאר נכסיו והו"ל כתוספת דקל.

ואין זמנם שווה

סמ"ע: ואם אין שום טעם למה חזר וכתב השני ע"כ שבא השני לבטל הראשון או שהראשון מזויף. ולכן כל הפירות שאכל הלוקח מזמן ראשון צריך לשלם למוכר. וכן הפוך מה שנתן הלוקח מזמן ראשון מס למלך על שדה זו צריך המוכר להחזיר ללוקח.

וכן בע"ח של שהלוה למוכר בין זמן ראשו לשני יכול לטרוף מהלוקח.

אבל אם נוכל לומר שליפות כח הלוקח כתב שטר שני אז שני השטרות קיימים.

ערוה"ש: אם יש בשטר שני תוספת ל"ש תוספת כמותית (תוספת דקל) ול"ש תוספת אכותית (אחריות, הגנה מפני המצרן) השני לא מבטל הראשון. וכיון שיש לזו דרך לקיים שני השטרות אין לו כח לבטל אחד מהם.

א. ראשון מתנה שני מכר.

סמ"ע: וסתם מתנה אינה באחריות משא"כ בסתם מכר דהוי באחריות (שאחריות ט"ס).

ב. משום דבן מיצר

סמ"ע: ובסימן קפ"ה נתבאר שבמתנה אין דין בן מיצר.

ג. שמתנה עדיפא ממכר

סמ"ע: טור – כגון לעניין דרך שבמתנה בעין יפה הוא נותן גם הדרך משא"כ במכר (מהתו"ס).

רמ- ב

1. היו ב שטרות במכר או שנהם במתנה :

א. **אם הוסיף בשני כלום - הרי הראשון קיים, שלא כתב השני אלא מפני התוספת.**

ב. **ואם לא הוסיף - ביטל השני את הראשון ואין לו אחריות אלא מזמן שני. לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני מחזיר אותם. ואם היה על השדה חוק המלך בכל שנה הנותן או המוכר נותן אותו החוק עד זמן השטר השני.**

2. **הגה: כר"ן** – וכ"ש אם כתב לו תחילה שדה שלם ואח"כ חצי שדה (דביטל שני את הראשון).

3. **שכ"מ** שאמר "נתנו מנה לפלוני" וחזר ואמר כן, אין לו אלא מנה אחת הואיל ולא אמר עוד "נתנו".

1. **כתובות (מד):** אר"נ – שני שטרות היוצאים בזה אחר זה ביטל שני את הראשון.

3. ד"מ(מרדכי): פסק ר"ת – שכ"מ שאמר תנו מנה לפלוני, ולאחר שעה אמר שנית תנו מנה לפלוני, אין לו אלא מנה אחד, כיון שלא אמר "תנו עוד מנה אחת".
כ"פ ר שמואל מבורנבורק, הגמ"ר.

1. אלא לתוספת

סמ"ע(טור): וגובה התוספת מזמן שני והעיקר מזמן ראשון.

ב. לפיכך כל בפירות שאכל

סמ"ע: כ"ה לשון הרמב"ם.

אבל הטור – המוכר נוטל הפירות עד זמן השני.

ויש נ"מ בנהם:

דלהטור – דווקא פירות שהם עדיין בעין נוטלים, אבל מה שכבר אכל הלוקח א"צ לשלם.
ולהרמב"ם – אף מה שאכל צריך לשלם.

מחזיר אותם

נתיבות: דווקא כשנתחזקו שני השטרות בב"ד אז כיון שאין תוספת בשני צריך להחזיר כל הפירות שאכל בין ראשון לשני. **אבל** אם עתה מביא הלוקח שני השטרות לב"ד ונותן איזה סיבה על כתיבת שטר שני אין המוכר נוטל פירות אפילו הם בעין, דנאמן לוקח לומר שגם הראשון אמת מיגו שיכל להטמין שטר שני.
אבל כשנתחזקו כבר הו"ל מיגו למפרע.

2. ואח"כ חצץ שדה.

נתיבות: דווקא כשהשני מוסיף, אבל בחסרון ביטל השני לראשון, מ"מ על החצי הראשון שנשאר לו יש לו זכות מזמן ראשון לאחריות ושאר דברים.
ערוה"ש – דנהי שהקנה הלוקח חזרה למוכר חצי השני מ"מ כח השטר מחצי הראשון נשאר.

3. שכ"מ שאמר

ערוה"ש: כ"ש בבריא שעשה כן אין כוונתו אלא על המנה הקודם.

ערוה"ש: שמעון היה חייב לראובן 1000 והוציא שמעון שני שוברים (קבלות) אחד ע"ס 200 ואחד על סך 300. שמעון טוען – שילמתי כבר 500 (200+300).
ראובן טוען – קבלתי תחילה 200 ונתתי לו קבלה, ואח"כ קבלי עוד 100 ונתתי לו שובר כולל על הכל 300, כך שמגיע לו עוד 700.

הדין עם ראובן – שאם פעם שניה קיבל 300 היה צריך לכתוב שובר על 300 נוספים, ובתנאי שיש אמתלא לראובן למה לא קרע שובר ראשון.

א"ר פפא – ומודה ר"נ דאי אוסיף ביה דיקלא לתוספת כתביה.

א. לתוספת כתביה.

רש"י – לא שיהיו שנהם קיימם, אלא אם ירצה יגבה בשטר ראשון רק השדה בלא תוספת דקל, ואם ירצה בשטר שני יגבה גם הדקל.

כ"כ הר"ף בתשובה, ה"ה [רמב"ם, ורו"פ].

הרא"ש – שנהם קיימם ויגבה בראשון השדה ובשני הדקל. **כ"פ השו"ע**

וא"ת (כתובות מג:) הוציאה עליו שתי כתובות אחד של 200 ואחד של 300, באת לגבות 200 גובה מזמן ראשון, 300 מזמן שני, אע"פ שהוסיף בכתובה שניה. ול"א שנהם קיימם ותגבה 200 מזמן ראשון + 300 מזמן שני?

ותירץ ר"י ב"ר ברוך – ל"ד, שכתובה דרך העולם כשמוסיפים על העיקר כותבין "ואוסיף ליה מדליה", וכאן שלא כתב מוכח שלא התכוון להוסיף על הראשון, אלא שאם תרצה לזכות בשניה תבטל הראשונה. משא"כ במוכר שאין דרך המוכרים לכתוב שהוסיף, סתמא שני לתוספת כתבה.

ב. (שם): שנהםבמכר או שנהם במתנה ביטל שני לראשון מ"ט?

רפרם אמר – אחר אודויי אויד ליה.

ר אחא אמר – אימור אחליה לשיעבודיה (פירוש השטר הראשון אמת רק שאח"כ נתרצה הלוקח למחול השיעבוד מזמן קודם עד עתה שלא לטרוף מהלקוחות שקנו עד עתה).

מ"ב ? א"ב אורועי בהדי, לשלומי פרי ולטקסא.

פרש"י: ביטל שני לראשון – ואם כתב לו אחריות וטרפוה ממנו אינו גובה אלא מזמן שני.

אודי ליה – בעל שטר שהראשון מזויף היה ונתרצה על המת לקנות מזמן שני.

לשלומי פרי – שאכל לוקח בין זמן ראשון לשני, לרפרם משלם (שמזויף היה).

לטקסא – לפרוע מס קרקעות למלך מזמן ראשון לשני, לרפרם על המוכר לפרוע, ולרב אחא על הלוקח.

להלכה:

הרא"ש(הרמ"ה) – כרב אחא, דאימור אחליה לשיעבודי.

כ"כ הר"ן(רמב"ן).

רמב"ם – כרפרם, בחזקת בעליו הראשונים.

רמ - ג

- 1. שני שטרות שזמנם ביום אחד והם כתובים על שדה אחת, בין במכר בין במתנה : אם (אין) דרך אנשי המקום לכתוב שעות - הרי הדבר מסור לדיינים, כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו יעמידו.**
- 2. הגה:** וי"א דאין דנים דין שודא דדייני רק בדיין מומחה ובקרקע.
- א.** וי"א דאף במטלטלים כל שאין אחד מוחזק בהן.

א"ל - חדא דאנא דיינא ומר לא דיינא ועוד דמעיקרא לאו בתורת בכי אחית ליה.
(****:** וקשה, איך ר ששת ור"נ דנו בלי בעל דין השני ? ושמא שנהם היו אע"פ כתוב "בר רמי בר חמא").
תו"ס, רא"ש: פסק ר"ח - שודא דדייני דווקא במקרקעים ודיין מומחה כר"נ בדורו, ואף שגם ר ששת גברא רבא.
כ"כ הרא"ש (ירושלמי).
א. והתו"ס (ר"י) - ול"נ שאף במטלטלים שודא דדייני כמו בגיטין(יד): .

1. שני שטרות

סמ"ע: כאן מיירי שהשטרות נכתבו ע"ש שני בנ"א וכ"א רוצה לזכות בשדה.

כל שדעתם נוטה.

סמ"ע: פ שיודעים שדעת המוכר היה קרוב לזה יותר ודאי זיכהו ראשון במכירה.

ש"ך: וזהו דעת רש"י טור

ערוה"ש: ואם ידוע שלאחד נמסר ביום א ולשני ביום ב אלא שאין ידוע למי נמסר קודם - אין דנים שודא דדייני , מפני שאפשר לעמוד על הברור.
ואז הדין - אם שנהם טוענים ברי כל דאליה גבר, שמא ושמא יחלוקו.

2. רק בדיין מומחה

ש"ך: כ"כ הראב"ן. וצ"ע בזה"ז.

- 1. כתובות(צד):** איתמר - שני שטרות היוצאים ביום אחד :
רב אמר - חולקים
ושמואל אמר - שודא דדייני. **וכן הלכה.**
פרש"י: שני שטרות - מכר שדה אחת לשני בנ"א ביום אחד.
רמב"ם: אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות, כל הקודם זוכה (אף שלא ידוע אם נמסר ראשון, תלינן שנמסר ראשון).
ואם אין דרך המקום לכתוב , , , , , .
טור: ומירי שאין ידוע למי נמסר תחילה (ב"י - היינו יום קודם, שבאותו היום אין לך עדיפות על השני).

שודא דדייני

רש"י - לפי ראיות עיני הדיינים (טור - שאם יראה הדיין שלאחד אוהב יותר ודאי ימסרו לו).
כ"כ הרמב"ם , טור. **כ"פ בשו"ע.**
והתו"ס(ר"ת) - יתן הדיין למי שירצה

- 2. כתובות(צד):** אמא של רמי בר חמא כתבה נכסיה לרמי בר חמא בבוקר, לערב כתבה למר עוקבא בר חמא.
בא רמי בר חמא לפני ר ששת - העמיד בידו. בא מר עוקבא לפני ר"נ - העמיד בידו.
אמר ר ששת לר"נ מ"ט עביד מר הכי ? א"ל ומ"ט עביד מר הכי ?
א"ל ר שתת - האי קדם.
א"ל וכי בירושלים יבתינן דכתבי שעות, ואנא שודא דדייני עבידי.
א"ל ר ששת - גם אני שודא דדייני עשיתי ?

רמ - ד

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

1. בד"א בשטר שאין בו קניין, אלא קנה שדה זו בשטר זה שאין אנו יודעים מי הוא משנהם שהגיע שטרו לידו תחילה. אבל אם בכל שטר מהם קניין, כל שקדם לו הקניין זכה וישאלו העדים. וכן אם היו שני עדים שזה הגיע לידו שטר מתנתו תחילה קנה ראשון.

2. הגה: מי שנתן מתנה לחברו (פ במתנת שכ"מ) ופירש איזה מתנה נתן, כגון שנתן לו קרקע או מקום בבית הכנסת ומצר לו מצרים, ואח"כ נתן לאחר מקום בבית הכנסת סתם או קרקע סתם ולא מיצר לו מצרים :
 י"א דאמרנן שמא מקום או קרקע אחר נתן לשני - והמתנה הראשונה קיימת.
א. וי"א דאמרין וודאי לא כיוון אלא על מקום או קרקע הידוע לו ומאחר שאין יודעים שיש לו מקום או קרקע אחרים - קנה שני.
ב. ודוקא במתנת שכ"מ שיכול לחזור במתנתו, אבל מתנת בריא - קנה ראשון מ"מ.

1. קנה שדה זו בשטר זה.

סמ"ע: שכתב בשטר "שדה זו מכורה לך".

שאים אנו יודעים

סמ"ע: ואף המוכר לא נאמן לומר למי נתן ראשון כיון שכבר יצאה מתחת ידו. וכ"מ בסימן רכ"ב.

מי משנהם שהגיע לידו תחילה

סמ"ע: אבל אם היו יודעים למי הגיע תחילה ע"י עדי מסירה או סתם עדים כשרים היה זוכה בו, ואפילו שנהם באותו היום. וכ"מ מהמחבר.
 ולא כמ"ש בב"י שבאותו היום אין קדימות המסירה מועיל.

2. מי שנתן מתנה לחברו.

ערוה"ש: ומיירי במתנת שכ"מ.

וי"א ... מתנה ראשונה קיימת

ערוה"ש: אע"ג דשכ"מ יכול לחזור בו ויתכן שחזר מהראשון ונתן לשני. מ"מ אין הספק מוציא מידי ודאי דשמא נתן לשני קרקע אחרת.
והי"א - ס"ל שאין ידוע מקום אחר ודאי חזר בו ונתן לשני.

1. הרי"ף: עובדא דאימיה דרמי בר חמא מיירי במתנת בריא בלא קניין רק בשטר (שמסירת השטר עושה קניין), שאם היה בה קניין קנה מי שקדם אפילו שעה אחת.
כ"פ הרמב"ם: בד"א בשטר שאין בו קניין, אבל אם היה בכל שטר קניין, וכן אם היו שני עדים, וכו'.

2. ריטב"א: יעקב נתן בקניין גמור מעכשיו לראובן מקום בבית כנסת בסימניו ומיצריו. ונתן במתנת שכ"מ לשמעון שני מקומות שיש לו בבית הכנסת ולא מיצר אותם, ושני השטרות זמנם שווה -
 כיון שאין המקומות של שמעון ממוצרים המקום בחזקת ראובן, שאין הספק של שמעון מוציא מדי וודאי של ראובן, שמא נתן לשמעון מקומות אחרים. ועל שמעון להביא ראיה.

א. והד"מ(ב"י) - ותשובת הרשב"א (סימן רנ"ג) חולק, ס"ל שלא אמרינן שמא כיון על מקומות אחרים אלא חזקה הידוע לו נתן.
ב. מיהו כאן זכה ראובן ממ"נ שאם מתנת ראובן קדמה הרי זכה ואינו יכול לחזור בו, ואם מתנת שמעון קדמה הרי שכ"מ יכול לחזור בו וכשנותן לראובן הרי חזר בו.

סימן רמא: המתנה במה תתקיים וכן המחילה והנותן דבר שאינו מסויים (ב"ק קלד, ב"ב קלז) •

רמא - א

1. רמא"ט: הנותן מתנה לחברו בין קרקע בין מטלטלים אין המקבל זוכה בה אלא באחד מדרכים שקונה זוכה בהם, וכיון שקנה באחד מהדרכים ההם אפילו שלא בפני עדים - קנה אם שנהם מודים, אבל בדברים לא זכה המקבל אלא כ"א יכול לחזור בו.
א. ואם אמר ליתן לחברו מתנה מועטת אם חוזר בו יש בו משום מחוסרי אמנה.

2. הגה: ועי"ל סימן רמ"ט ולעי"ל סימן רד-ה.

3. רמ"א (רי"ב): ראובן שאמר לשמעון בית לוי נתון לך אע"פ שלוי מקבל קניין לקיים דבריו של ראובן - אינו כלום.

והודאה לא מהני כיון שחב לאחרים (קידושין אוסרה על כל העולם, גירושין אוסרה על כהן).
ועוד שיש חילוק בין ממון לאיסורים, שבממון כ"א יכול לעשות בממונו כרצונו משא"כ באיסורים אין מועיל רצונם.

א. סימן כד-ה

(שם): הלוקח מחברו קרקע או שאר מטלטלים ופסקו הדמים והניח משכון על הדמים - לא קנה, וכל הרוצה לחזור בו חוזר ואינו חייב במי שפרע.

ש"ך - ה"ה בנותן מתנה והניחו למשכון לא קנה.
ואע"ג שהעיסור - כתב שקנה,
מ"מ התו"ס והרשב"א - ס"ל שלא קנה. וכן עיקר.

3. אע"פ שלוי מרבב קניין... אינו כלום.

סמ"ע: שהרי לא קנה אלא לקיים דברי ראובן, ודברי ראובן לאו כלום.

1. באחד מהדרכים שקונה.

ערוה"ש: קרקעות - שטר וחזקה, מטלטלין - הגבהה משיכה ק"ס.

אם שנהם מודים

סמ"ע (גמ): דלא איברו סהדי אלא לשיקרא, וכ"ה בקפ"ט.

מתנה מועטת

סמ"ע: דאילו במתנה מרובה לא סמכה דעתו של המקבל מעולם שיתן לו כמ"ש (רד-ח).
לאפוקי הע"ש - דלא עלה ע"ד הנותן מעולם ליתן לו מתנה מרובה.

אם שנהם מודים

ערוה"ש: וא"צ עדים אלא בהכחשה, אבל כשמודים הודאת בעל דין כמאה עדים. ורק בעריות צריך עדים

רמא - ב

1. תו"ס, רא"ע, ר"ן: מחל לחברו חוב שיש לו עליו

א. ראמ"ט: או נתן לו פקדון שהיה מופקד אצלו ה"ז מתנה הנקנית בדברים בלבד (דכיון שהוא אצלו אין לך משיכה גדולה מזו).

2. הגה: וי"א אפילו היה לו שטר או משכון עליו אפילו הכי הוי מחילתו בדברים בעלמא.

3. וכל מקום דמחילה א"צ קניין אם הקנה לו לפי עדים פסולים אפ"ה מחילתו מחילה. ועיין ריש קצ"ה.

4. ולשון מחילה אינו שייך אלא במעות שחייב לו, אבל אם היה חפץ ביד חברו וא"ל מחול לך אינו כלום.

ועי"ל רט-ד מדין מחילה (שכתב הרמ"א) – כשם שאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם כך אינו יכול למחול דבר שלא בא לעולם).

5. מרדכי: אדם שביקש מחברו שימחל לו שבועה שיש לו עליו, ואמר יהי כדברך – הוי מחילה אע"פ שלא אמר בפירוש. ועי"ל סימן י"ב.

6. כל מחילה בטעות יכול לחזור בו אפילו קנו מיניה.

למפקיד וכשמסלק המפקיד כוחו מהחפץ ממילא מסתלק כוחו גם מהמקום.

2. שטר או משכון

סמ"ע: וצריך המוחל להחזיר השטר או המשכון אחר שמחל.

ערוה"ש – טעמו שמשכון אינו אלא שעבוד עליו ושטר הוא שיעבוד על נכסיו, כיון שמחל נסתלקה ממנו השיעבוד ומחויב להחזיר השטר והמשכון.

וש"ד: מחלק, זוהי מחלוקת בירושלמי (אם מחילה בכה"ג מועילה) ולפ"ה הוי ספקא דדינא.

והנתיבות – העיקר דמחילה מהני ששוב א"י המוחל לגבות חובו מהמשכון, אבל לענין שיהא צריך להחזיר המשכון לזה צריך קניין.

הוי מחילתו מחילה

ערוה"ש: כל זמן שלא נודע ללווה שהמלווה מחל יכול המלווה לחזור בו שעדיין לא נסתלק השיעבוד.

3. דמחילה א"צ קניין

סמ"ע: אף בצריך קניין דינא הכי כל שאין מכחישים זא"ז, ורבותא כתב א"צ קניין דל"ת כיון שא"צ קניין וזה שעשה קניין כוונתו להקנות רק בקניין בעדים כשרים, קמ"ל.

וכ"ה במהרי"ק.

לפני עדים פסולים

נתיבות: ואף אם עשה בקניין שלא מועיל, כגון קניין מטבע מחילתו מחילה, שא"צ קניין כלל.

2. ד"מ(מרדכי): כתב מוהר"ם – מחילה א"צ קניין אפילו יש לו שטר או משכון עליה.

3. מהרי"ק: מקום שמחילה א"צ קניין וקונה לו בקניין פסול (כמו בעדים פסולים) ול"א דלא להוי מחילה הואיל וגילה דעתו שחפץ בקניין.

כ"כ ד"מ(ת הרא"ש).

4. מהרי"ק: אין מועיל לשון מחילה במטלטלים כשהם בעין אלא לשון נתינה. **כ"כ תשובת הרא"ש** – דלא שייך מחילה אלא במעות אבל חפץ צריך שיאמר אני נותן לך.

6. ד"מ(מהרי"ק): אחד שמחל לאחיו על חלק ירושתו כיון שהייתה הירושה מעט, ואח"כ נודע לו שאביהם הניח להם הרבה נכסים – הוי מחילה בטעות שחוזרת.

כ"כ ד"מ(מרדכי) – מחילה בטעות אפילו בקניין חוזר.

אבל הב"י(ת הרשב"א) – מחילה בטעות הוי מחילה.

1. או נתן לו פקדון

סמ"ע: בפקדון דקדק לכתוב נתן ולא מחל, שלשון מחילה שייך רק בחוב ולא בדבר שבעין וז"ש הרמ"א בהמשך.

ערוה"ש: ואע"פ שמקום החפץ נקנה למפקיד והו"ל כאילו ברשותו מ"מ הרשות אינה אלא בגלל החפץ ששיך

4. מחילה אלא המעות

סמ"ע: ואף במעות שהם פקדון אצלו לא מהני מחילה (שדינו כחפץ) וצ"ל בלשון נותן.

קצה"ח: לשון מחילה – טעמו דחוב ומלוה להוצאה ניתנה ולית ליה עליו אלא שעבוד בעלמא ושייך בו מחילה משא"כ במטלטלים שנמצאים בעינם.

6. מחילה בטעות חוזר.

סמ"ע: וכן פשרה בטעות חוזר (כמ"ש סי"ב).

ערוה"ש: ואם יש מחלוקת בין הנותן למקבל אם היה טעות : במטלטלים ישבע המקבל היסת כיון שהוא מוחזק, ובקרקעות ישבע הנותן ויפטר.

רמא - ג

1. המוחל לחברו מה שיטול מנכסיו - יכול לחזור בו קודם שיטול, אבל לאחר שנטל - מה שנטל נטל. ודווקא מטלטלים אבל קרקע לא, אפילו דר והחזיק בה.

2. ראמ"פ: וכן האומר לחברו מנה שיש לי בידך תנהו לזה (במעמד שלושתם) קנה ואין אחר מהם יכול לחזור בו כמו שנתבאר בסימן קכ"ו.

והש"ך – הכא שייך מחילה, דכשיטול בלא רשות יהיה עליו תביעה ושפיר מוחל התביעה. משא"כ כשיש ביד חברו חפץ אין יכול מחול לו. א"נ הנותן לא יודע מה יטול ממון או חפץ.

אבל לאחר שנטל

סמ"ע: וטעמו – שאף אם היה מחילה בטעות הוי מחילה (רשב"א).

אבל קרקע לא

סמ"ע: טעמו – דלא שייך מוחזק בקרקע, דקרקע בחזקת בעליה עומדת.

1. **ת הרשב"א:** המוחל לחברו מה שיטול מנכסיו יכול לחזור בו,,, ודווקא מטלטלים,,, לפי שבקרקע לא שייך תפיסה דקרקע בחזקת בעלים עומדת ואפילו בהקנאה. שהרי המוכר פירות דקל לחברו (שלא קנה) אם שמט ואכל מה שאכל אכל משום שבשעה שאוכל ולא מיחה אותה שעה מוחל, ואפילו היה טועה שחשב שקנה הלוקח ולכן לא מיחה – מחילה בטעות הוי מחילה.

1. מה שיטול מנכסיו

וקשה: הא בחפץ לא שייך מחילה ?
סמ"ע – מיירי שאמר ג"כ בלשון מחילה.

רמא - ד

1. י"א שכשם שהמוכר צריך לסיים הממכר כך הנותן. **כיצד:** הכותב לחברו קרקע מנכסיי נתונה לך או שכתב לו כל נכסיי נתונים לך חוץ ממקצתם - הואיל לא סיים הדבר שנתן לו ואינו ידוע לא קנה כלום, ואינו יכול לומר לו תן לי פחות שבנכסיך עד שיסיים לו המקום שנתן לו.

- א. אבל אם א"ל חלק כו"כ בשדה פלונית, הואיל וסיים השדה אע"פ שלא סיים החלק - נוטל אותו חלק מהפחות שבאותה השדה.**
- 2. ויש חולקים ואומרים - שבין במכר בין במתנה יכול להקנות דבר שאינו מסוים.** (ועי"ל ריש ר"ט, ובסימן ס, סב מדין זה).

ולכן גם במכר וגם במתנה יכול להקנות דבר שאינו מסוים.
וכ"ד ה"ה - וצ"ע.

1. צריך לסיים המכר.

ערוה"ש: טעמו - שבדבר שאינו מסוים לא סמכה דעתו. ולכן דווקא שגם הכללית אינו מסוים אבל כשהכללית ידוע אע"פ שהפרט אינו מסוים מ"מ סמכה דעתו שידוע שבשדה זו נמצאת מתנתו.

2. ויש חולקים

ערוה"ש: יש חולקים - דווקא במקרה שידוע המין שנתן אף שלא ידוע המקום (בית בבתי). אבל בדבר שאינו מסוים כלל (סימן ר"ט) שעצם המין אינו מסוים מודים לרמב"ם, אלא שחולקים שא"צ סיום המקום.
ט"ז: ולפי מה שכותבים בקניין הקנאה ד"א קרקע ואין מסיימים המקום היכן הוא, מבואר דאנן קי"ל כהחולקים (שא"צ לסיים המקום).

1. רמב"ם: כשם שהמוכר צריך לסיים הממכר, כך הנותן... עד שיסיים לו המקום שנתן לו.
ה"ה - המקור **גיטין(ח:)** הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין, שייר קרקע כלשהו לא יצא לבן חורין.
וכתב הרי"ף - כיון ששייר קרקע כלשהו סתם לא יכול העבד לברר להביא כלשהו דלקני השאר, הילכך לא קני לא בנכסים ולא עצמו.
כ"כ הרי"ף מיגאש - כל שלא סיים לא קנה.
א. ב"ב(קז:) חצי שדה אני מוכר לך, משמנין בניהם ונוטל חצי שדה.

כ"פ הרמב"ם: אבל אם א"ל חלק כו"כ בשדה פלונית... נוטל אותו חלק מהפחות שבאותה השדה, כיון שסיים לו השדה.

2. והראב"ד: השיגו - והרי במנחות (קח:) בית בבתי אני מוכר לך - נותן לו העליה. אלמא שקנה אע"פ שאינו מסוים.
וכן הקשה הטור - מה חילוק בין קרקע בנכסיי לחלק בשדה כיון שלא סיים.

רמא - ה

- 1. יש מי שאומר שהנותן מתנה לחברו אינו מתנה אא"כ שיהיה בדעת הנותן שתהא ברשות מקבל לעשות בה כל חפצו.**
- א. בד"א שנתנה לו סתם אלא שניכר מתוך מחשבתו שאינו מכוון ליתנה לו שיעשה בה כל חפצו, אבל אם מפרש אפילו אם נתנה לו ע"מ שלא ליתנה לאחר או שלא למוכרה או שלא להקדישה או אפילו ע"מ שלא יעשה בה שום דבר אלא דבר פלוני - הוי מתנה לאותו דבר שפירש בלבד.**

הרא"ש: ל"ד להקדיש אלא ה"ה אם לא יכול ליתנה במתנה ולמכרה דאינה מתנה, שכל שלא יכול לעשות בה כל חפצו אינה מתנה.

1. ב"ב(קלד:): מעשה בבית חורון... אמרו חכמים כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה.

וכ"ד הרמב"ם.

אבל לדעת הר"ן, והרשב"א – רק אם אמר בפירוש בשעת המתנה שאז מוכח שלתנאי גמור התכוון שיאכל אביו (בנדרים), אבל לאחר מכאן הוי מתנה.

הוי מתנה לאותו דבר שפירש.

סמ"ע: דלא גרע ממקנה לו בו חלק, שא"ל אני ואתה נהיה שותפים בו שקנה, ה"נ הוא של המקבל בדבר זה ושל הנותן בנותר.

ערוה"ש: ולכן אם התנה עמו ע"מ שלא למוכרה הוי מתנה ואסור לו למוכרה כ"ז שהנותן בחיים, שהרי שייר לעצמו כח זה. **אבל** כשמת הנותן פקע כוחו ואין זה ממון שיורשיו יכולים לדורשו שאין זה רק תנאי, וממילא יכול המקבל לעשות בה כל חפצו.

א. וה"ד כשנותן לו סתם אבל אם פירש דבריו אפילו נתן שלא יתן ולא ימכור ולא להקדיש הוי מתנה לאותו דבר. וכ"מ מהירושלמי(נדרים). **והראיה** ב"ב(קלז:) – אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירה לו, אע"פ שאין יכול להקדישו הוי מתנה ובתנאי שחזרהו לבסוף.

1. אלא שניכר מתוך מחשבתו

פרישה: פ שנתנה לו סתם בלא תנאי אלא שממעשיו ניכר שמחשבתו הייתה כך מתחילה (להגבילו), כמו המעשה של בית חורון שנתן ביתו מתנה לחברו והיה אומדנא כדי שיבוא אביו (שהיה מודר הנאה ממנו) ויאכל שם.

שניכר

ערוה"ש: כ"ד הרא"ש – שאף שלא אמר לו בפירוש אלא נתנו סתם כיון שניכר מתוך מחשבתו,,, אינו מתנה.

רמא - ו

1. הנותן מתנה ע"מ להחזיר בין מיד בין לזמן קצוב או כל ימי חייו הנותן או כל חיי המקבל - הוי מתנה לזמן קצוב, בין בקרקע בין במטלטלים ואוכל פירות עד אותו זמן והוא שמחזירה לנותן לזמן הקצוב, אבל אם אינו מחזירה נתבטלה המתנה.

2. הגה: לא קצב לו זמן להחזיר יכול המקבל להחזיר לו כשירצה, ואם הוא דבר הצריך לנותן כגון שהוא אתרוג בימי החג ואמר ע"מ שתחזירה לי בודאי נותנו לו בעוד שצריך לו, וצריך להחזיר לו מיד. ואם אמר תחזירה ולא אמר לי יכול להחזיר כשירצה.

3. ד"מ(ר"מ"ע): הנודר לחברו ליתן לו מתנה – לא מהני אם נותן לו ע"מ להחזיר.

אבל אם אינו צריך לו עתה למצוותו – מקיים תנאו והולך.

1. מתנה ע"מ להחזיר

קצה"ת: מתנה עד שתצא בו –

לפי הרא"ש – צריך שיתן לו מתנה גמורה ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנו במתנה.

אבל אם אמר לו יהא מתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי – לא יצא בו דהוי כמו שואל.

ול"נ – מתנה ע"מ להחזיר פ שנותן לו האתרוג במתנה עד שיצא בו והוא מתנה גמורה עד זמן שיצא בו, ואח"כ המתנה חוזרת וא"צ להקנות חזרה, וכן מצאתי בתשובת אביגדור כהן צדק.

1. ב"ב(קלז:): **אמר רבא** – אתרוג זה נתון לך מתנה ע"מ שתחזירו לי, נטלו ויצא אם החזירו יצא ואם לאו לא יצא. **וקמ"ל** שמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה.

2. ת הרשב"א: נתן מתנה לחברו ע"מ להחזיר ולא קבע לו זמן : הנותן אומר – נתכוונתי שתחזירו לי מיד. והמקבל אומר – אין להחזירו אלא כל ימי חייו.

תשובה: אם א"ל ע"מ שתחזירו (ולא אמר לי) הדין אם המקבל. אבל אם אמר לו תחזירו לי בזה יש לחלק לפי העניין:

אם הוא דבר הצריך לנותן עכשיו – צריך להחזירו עכשיו והיינו כמו אתרוג.

סתם לתת מתנה יכול ליתן אף ע"מ להחזיר וכמ"ש הרמ"א ביו"ד ל"ח.
ש"ך(יו"ד) – אבל כשנדר לתת לעני (סתם) לא מהני ע"מ להחזיר.

3. הנודר לחברו

סמ"ע: וה"ד בזה שנדר לתת לחברו שמשמע שנדר ע"ד חברו מש"ה צריך לתת מתנה גמורה. אבל נדר או נשבע

רמא - ז

1. לפיכך הנותן שור לחברו וא"ל ע"מ שתחזירו והקדישו והחזירו - ה"ז קדוש. אבל א"ל ע"מ שתחזירו לי - אינו קדוש, שלא התנה עליו שיחזיר לו אלא דבר הראוי לו.

2. הגה: כפ"ק: האומר לחברו שדה זו נתונה לך ע"מ שתתן לי 200 זוז ומת (המקבל) בניו נותנים לו והמתנה קיימת אע"ג דהאומר ע"מ שתתן לי לי ולא ליורשיו קאמר (ולא שיורשיו יחזרו לו) שאני הכא דלא כיוון רק שיתנו לו והרי נתנו.

3. ר"ל: המתנה עם חברו לתת לו חפץ פלוני יכול לתת לו דמי החפץ, משא"כ בתנאי של גיטין.

1. ב"ב(קלז): אמר רבא אר"נ – שור זה נתון לך במנה ע"מ שתחזירו ה"ז מוקדש ומוחזר.

א"ל רבא לר"נ – מאי אהדריה?

אלא א"ר אשי – חזינן: אי א"ל ע"מ שתחזירו לי – מיד דחזי ליה קאמר.

תח"ס: הנותן תמנה ע"מ להחזיר וחזר ומחל הנותן על התנאי – א"צ קניי למפרע משעה ראשונה.

ומת (המקבל).

הגר"א: אבל אם מת הנותן בטלה המתנה, שהרי א"ל ע"מ שתתן לי ולא מועיל מה שנתן ליורשיו.

3. משא"כ בתנאי של גיטין

סמ"ע: טעמו – דשם (בגיטין) מסתמא נתכוון לצערה ולכן רוצה רק החפץ.

ש"ך: וכן כל דבר מתנה ע"מ להחזיר יכול לתת אף דמים. כ"כ הרא"ש.

אבל הר"א ששון (ת ריב"ש) – חולק.

1. ע"מ שתחזירו והקדישו... ה"ז הקדש

ערוה"ש: ה"ה מכרו או נתנו לאחרים אם שיעבדו להע"ה (נמ"י), שהרי החזירו אע"פ שאינו כלום.

2. ע"מ שתתן לי

סמ"ע: ר"ל אע"פ שבעלמא אמרינן כן קמ"ל דכאן שאני.

ב"י(רשב"א): האומר שדה נתונה לך ע"מ שתתן לי כל שנה ה זהובים – נותן לו כל ימי חיו, מת אינו נותן ליורשיו. מ"מ אם לא שילם לאב בחיו יתן על אותם השנים ליורשיו.

רמא - ח

נתן שור לחבירו ע"מ להחזירו תוך שלושים יום ומת (השור) בתוך הזמן - פטור מלשלם.

אף שומר לא הוי – להתחייב בגניבה ואיבדה אלא – מקבל מתנה שלא מתחייב אלא רפוזיווה ורוז"ח) כ"כ ה"ה.

רשב"ם: נתן שור לחברו ע"מ להחזירו תוך שלושים יום ומת (השור) בתוך הזמן - פטור מלשלם דלא הוי שואל – להתחייב באונסין.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

אם נשתמש בו – חייב לשלם כיון שעבר על התנאי נתבטל התנאי ע"י פשיעה ונעשה גזלן או שואל למפרע.
ואם לא נשתמש – הוי רק ש"ח שאינו חייב רק בפשיעה.
ואם המיתו בידיים אפילו תוך הזמן חייב לשלם.

מת בתוך הזמן

נתיבות: אבל אם מת אחר הזמן שלא רצה להחזירו:

רמא - ט

1. רמא"ט: כל הנותן מתנה על תנאי בין שהתנה הנותן בין שהתנה המקבל והחזיקו המקבל וזכה, אם נתקיים התנאי נתקיימה המתנה ואם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה ויחזיר פירות שאכל.
א. והוא שיהא התנאי כראוי ע"פ מה שיתבאר באה"ע (ל"ח) (ראה סעיף י"ב).

וצ"ל שגם כאן מיירי בכה"ג בין שהתנה הנותן ע"ח שיתן לו כנגדו כו"כ או שהתנה המקבל ע"מ שיתן המוכר כו"כ או דמיירי שהיה כן בתיחלת המכר.
ערוה"ש(טור): שטר שכתוב בו "ע"מ שלא יוכל למוכרה" פירושה – שאם ימכרה המתנה בטלה, ולא שלא יוכל למוכרה ואם מכרה המכירה בטלה והמתנה קיימת.

1. בין שהתנה הנותן או המקבל

סמ"ע: אבל הרא"ש (סימן ר"ז) חולק, אם המוכר התנה תנאי שהוא לטובת הלוקח לא חשוב תנאי אלא לפטומי מילי אא"כ התנה מתחילת המכר די"ל אדעתא הכי לקחה.

רמא - י

הר"ן: האומר לחברו הרני נותן לך כו"כ ע"מ שתעשה דבר פלוני - על במקבל להביא ראיה שקיים תנאו. אבל אם א"ל ע"מ שלא תעשה - על הנותן להביא ראיה שביטל תנאו.

ולכן על הנותן להביא ראיה שביטל התנאי (שמי שאומר נתחדש דבר עליו להביא ראיה).

ע"מ שלא תעשה

סמ"ע: דמסתמא נשאר הדבר כמו שהיה מעיקרא .

רמא - יא

תוס' הרא"ה: ראובן נתן ממונו לשני בניו וריבה לזה ומיעט לזה והטיל תנאי ע"מ שלא יוכל אחד מהם למכור דבר עד שיהא לקטן עשרים שנה, ועמד הגדול ומכר קודם שיהיה לקן כ שנים - זה שביטל התנאי בטלה מתנתו מעיקרא ונשארה ביד אביו ואחרי מות אביו ירשו הוא ואחיו הקטן, ומתנת הקטן קיימת וגם זכה בחצי מתנת אחיו.

נתבטלה המתנה מעיקרא.

פירוש ונשארה ביד אביו. שאם הייתה כבר ביד בנו אין לה הפסק שמתנה לבן דינה כירושה.

סמ"ע (טור): דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו, ואם נתקיים התנאי נתקיימה המתנה משעת נתינה, ואם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה מעיקרא

רמא - יב

1. בד"א כשהיה תנאי זה כדין התנאים הקיימים על דרך שיתבאר בטור אה"ע (ל"ח). א. או שכתוב בסוף השטר "וקנינא מיניה כחומר כל התנאים וקניינים העשויים כתיקון חכמים", שאל"כ המתנה קיימת והתנאי בטל.

2. הגה: מ הראב"י: הקונה קרקע מחברו באחריות ונתנה אח"כ לאחר וטרפוה מן המקבל – אין הנותן צריך ליתן לו מה שטורף מן המוכר אא"כ הקנה לו כל שעבודיו שיש לו על הקרקע.

1. אה"ע (ל"ח).

אה"ע (לח-ב): כל תנאי צריך להיות בו ד דברים:

- א. תנאי כפול.
 - ב. הן קודם ללאו.
 - ג. תנאי קודם למעשה.
 - ד. שיהא התנאי דבר שאפשר לקיימו.
- ואם חסר א מהתנאים התנאי בטל והמעשה קיים.

2. ונתנה לאחר

סמ"ע: וסתם מתנה אין לה אחריות.

אין הנותן צריך ליתן

סמ"ע: מ"מ הנותן חוזר על המוכר שמכר לו באחריות ומוציא ממנו, שאומר עכשיו טרפו מהמקבל מכח המוכר והיה לי נ"ר מהמקבל אם היה נשאר אצלו המתנה.

1. האם צריך תנאי בני גד במר"מ

הרי"ף – לא בעינן תנאי כפול בע"מ, שכן האומר ע"מ כאומר מעכשיו. כ"כ רשב"ם – א"צ תנאי כפול בממון. כ"כ הר"ש.

אבל ר"ת ור"י – אף הממון בעינו תנאי כפול. **כ"פ האה"ע (ל"ח).**

א. הטור: ולכן יש לדקדק אם יש בשטר תנאי כפול או שכתוב בסוף השטר "וקנינא מיניה כחומר כל התנאים וקניינים העשויים כתיקון חכמים", שאל"כ המתנה קיימת והתנאי בטל.

רמא -

הלכות מתנה

בס"ד.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סימן רמב: דין מתנה באונס ומסירת מודעא ומתנה טמירתא. (ב"מ: מ)

רמב - א

1. הנותן מתנה מחמת אונס שאנסוהו ליתן - אינה מתנה, א. ואפילו קיבל עליו אחריות נכסים בשטר.
2. ואפילו אם אינו מוסר מודעא אי ידעינן באונס - אינה מתנה א. לפיכך המוסר מודעא על המתנה כתבינן לי אע"ג דלא ידעינן באונסיה, שהרי אפילו היתה מודעא שקר כיון שגילה בדעתו שאינו חפץ המתנה הרי הוא בטלה.

1. מחמת אונס

סמ"ע: ודווקא במכר שאנסוהו למכור אגב אונסי וזווי גמר ומקנה אם לא מסר מודעא (כמ"ש ר"ה), אבל מתנה כיון שלא מקבל מעות בגילוי דעת בעלמא דלינח"ל מבטל המתנה.

כ"כ ערוה"ש - במכר חיישינן שהוא דחוק למעות ומכרח למכור, ואח"כ כשירויה יוציא המודעא ויבטל המכר, לפיכך אין כותבים אא"כ יודעים באונסו, אבל מתנה כיון שאינו רוצה בודאי בטלה המתנה.

סמ"ע: וא"צ אונס גדול אלא כל שלא נתן בלב שלם אינה מתנה.

א. אחריות נכסים

סמ"ע: קשה הרמ"א (רה-ג) מתנה שכתוב בה אחריות נכסים דינה כמכר (ריב"ש). וכאן אפילו באחריות נכסים עדיין דינו כמתנה (שבטלה באונס) ?

וי"ל דהתם מיירי שיש מחלוקת, דהנותן אומר באונס היה והמקבל אומר שבמכירה היה וקיבל המעות אלא שכתב בלשון מתנה משום דינא דבר מצרא, ובכה"ג אם יש אחריות נכסים ודאי מכר היה ולא מתנה. **כ"כ** הטור (קעה - כו).

וכאן מיירי שכו"ע מודים שבמתנה ניתנה (אלא המחלוקת אם באונס או לא) ולכן אף שיש בו אחריות נכסים נתבטלה המתנה.

1. **ב"ב(מ:):** הנותן מתנה מחמת אונס אינה מתנה.

א. **הרב יונה:** אפילו קיבל עליו אחריות נכסים בשטר אינה מתנה כיון שאנסוהו לכך.

2. **ב"ב(מ:):** אמרי נהרדעי - כל מודעא דלא כתיב בה "אנן ידעינן באונסיה דפלניא" לאו מודעא היא.

מודעא דמאי ? אי דגיטא ומתנתא - גילוי מילתא בעלמא היא, ...

א. **הרא"ש:** גילוי מילתא - פ הרי הוא מגלה דעתו במסירת המודעא שאינו נותן בנפש חפצה והמתנה בטלה (אף בלא מודעא) וכן בגט שהרי אפילו מתנה טמירתא בטלה, אלמא בגילוי דעתא כל דהו בטלה.

וכ"ש אם מסר מודעא אף שידוע שהיא שקר הוי מודעא לבטל, ול"ד למכר כיון שקיבל דמיו גמר ומקני.

כ"כ הרמב"ם, העיטור, ר יונה, רשבא, רן. לאפוקי הרשב"ם - דס"ל כל שידוע שלא היה אונס במסירת, המודעא אף בגט ומתנה לאו כלום.

רמב - ב

1. **הרא"ע:** והיכא דידענין באונסיה ומסר מודעא וביטלה - לא מהני הביטול כיון דאונס הוא אפילו אי לא מסר מודעא לא הוי מתנה. **א.** אבל אם מסר מודעא ולא ידענין באונסיה ואח"כ ביטלה מדעתו - הוי ביטול כיון שלא הכיר באונסו, ולכן נהגו לכתוב ביטול מודעא במתנה. **(סמ"ע: פירוש ול"א מאחר שמסר מודעא הרי הוא אנוס ותו לא מהני הביטול.)**

רמב - ג

1. **כל מתנה בין של בריא בין של שכ"מ צריך שתהא גלויה ומפורסמת. א.** לא מבעיא אם אמר לעדים תתחבאו וכתבו **ב.** אלא אפילו אמר סתם כתבו לו - אינה כלום, אא"כ אמר כתבוה בשוקא וחתמו בפרהסיא וכיו"ב.
2. **לפיכך כל שטר מתנה שאין כתוב בו "ואמר לנו הנותן שבו בשווקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת" וכיוצא בעניין זה חוששין לה שמא מתנה מוסתרת היא ולא זכה המקבל, א.** ואפילו קנו מיניה.
3. **הגה:** ואפילו תפס המקבל והחזיק במתנה - מוצאין מידו.
4. **מיהו אם החזיקו אותו במתנה מעכשיו** לא שייך בה הסתר, ולכן אם כתב ליה בשטר מתנה "לך והחזק ביה מעכשיו" הו"ל כאילו כתב "כתבוה בשוקא,,,".

והילכתא חיישנן

פרשב"ם: לא מגבינן ביה - שמא נתנה כבר לאחר או לעשותה מודעא לאחר, כשימכור לאחר שיוכל לבטלה ע"י מודעא זו.

איטמרו - הטמינו עצמכם.

א"ב סתמא - שאמר כתבו סתם ולא ציוו להטמין ולא לכתוב בשוק: לל"ק - כשרה, לל"ב - פסולה דצריך לומר להם כתבו בשוקא.

2. רמב"ם: לפיכך כל שטר מתנה,,, לא זכה בה המקבל.

א. הר"י מיגאש: במתנה טמירתא לא קנה דווקא כשאין בו קניין ולא מתכוון להקנותו אלא בזה השטר, אבל אי מקנה ליה בקניין או

1. ב"ב(מ:): א"ר יהודה - האי מתנתא טמירתא לא מגבינן ליה. ה"ד מתנתא טמירתא?

א. א"ר יוסף - דאמר לעדים זילו איטמרו (תתחבאו) וכתבו.

א"ד א"ר יוסף - דלא אמר להו תיתבו בשוקא ובברא (בחזק) וכתבו. מאי בניהו? איכא בניהו - סתמא.

ב. איבעיא להו - סתמא מאי?

רבינא אמר - לא חיישנן

ר אשי אמר - חיישנן

ת הרשב"א – אם כתוב בשטר "ילך ויחזיק מעכשיו" אע"ג דלא כתב "כתבוה בפרהסיא וחיתמוה בשוקא" כשר שהרי זה פירסום.

1. בין של שכ"מ

סמ"ע: היינו שכ"מ תוך ג"י למחלתו שדינו כבריא אבל אחר ג"י דין אחר יש לו כמ"ש בס"ו.

שתהא גלויה ומפורסמת

סמ"ע: כדי שיהא נראה שבעין טובה נתנה ולא באונס (וזהו טעמו של הראב"ד).

וקצה"ת(רמב"ם) – שאם אינה גלויה יערים הנותן ויחזור וימכור לאחר ויפסיד הקונה.

2. לפיכך

סמ"ע: בס"ה יתבאר דהאידנא אין לדקדק בזה דיעבד.

3. ואם תפס

סמ"ע: להרא"ש אפילו תפס מטלטלים מוציאין מידו.

כ"כ ה"ה [רמב"ם – "וקרקע" ל"ד] –

אבל הגר"א [רמב"ם] – אם תפס מטלטלים אין מוצאים מידו.

4. אם החזיקו

פ * אם החזיק המוכר את הקונה במתנה לא שייך בהסתר.

החזיק בה מעכשיו.

ערוה"ש: וכן אם החזיק הלוקח בפני המוכר ושתק המוכר קנה.

חזקה, אפילו לא אמר לו כתבו בשוקא כיון שכבר קנאו והשטר הוא רק לראיה - קנה.
ויש גם לומר הפוך – אפילו קנו מיניה כיון שסתם קניין עומד לכתיבה הוי כאומר כתבו סתם ולא מגבין מיניה. כ"ד הרא"ש.
כ"כ הרמב"ן(ר"ח,ת לגאון), הרן+ה"ה(ר"ח), ד"מ(נמ"י), רי"ו.

3. והילכתא חיישינן (בסתמא).

הרא"ש – לא מגבין מ"מ אם תפס מוצאים מידו, שלא גמר בנפש חפצה ואינו מספק אלא ודאי שלא קנה.

(משמע בין מתנה טמירתא בין סתמא).

כ"כ הר"ן(ר"ח), [רמב"ם]. **כ"פ הרמ"א.**

והר"ן(י"מ) – הוי ספקא (בסתמא) ואם תפס לא מוצאים ממנו, שהרי כתב "חיישינן" ולא כתב "פסולה".

והרמ"ה – בקרקע מוצאים ממנו ובמטלטלים אם תפס אין מוצאים ממנו. הרא"ש – חולק.

ה"ה [הרמב"ם] : אף במטלטלים מתנה טמירתא פסולה.

4. **רי"ן:** אפילו קנו מיניה לא מפקע דין מתנה טמירתא. **מיהו אם החזיק** בה מעכשיו לא שייך דין טמירתא.
כ"כ הרמב"ן.

רמב - ד

1. **רמב"ן יונה:** **אם לא ציוה לכתוב בפרהסיא וציוה לחתמו בפרהסיא - כשר, ואע"פ שלא ציוה ליתנו בעדי מסירה בפרהסיא כשר** (שהרי אפילו היה השטר כתוב ומצאו בשוק וחתמו כשר).

2. **ואם ציוה ליתנו בעדי מסירה בפרהסיא - כשר, אע"פ שלא ציוה על החתימה** (דקי"ל עדי מסירה כרתי).

3. (וכן אם ציוה על החתימה שתהיה בפרהסיא ולא ציוה על המסירה) (שהרי יש בה גילוי דעת שנותן בנפש חפיצה) .

רמב - ה

מה אהבתי תורתך **כל** היום היא שיחתי

הרא"ע: יש מי שאומר דהאידינא לא חיישינן לסתמא משום דנהיגי למיכתב בכל שטרי מתנתא הכי, הילכך כשמצוה לכתוב שטר מתנה סתם דעתו שיכתבו כמנהג הסופרים, הילכך הוי כאילו אמר כתבוהו בשוקא וחתמוהו בפרהסיא. (מ"מ לכתחילה טוב לפרש בהדיא).

לא חיישינו

ערוה"ש – אבל א"ל לכתוב סתם גם האידינא לא קנה.

סמ"ע: פ אם לא אמר לעדים כתבו בשוקא,, אלא א"ל כתבו סתם.
כ"פ בב"י [הרא"ש].

רמב - ו

1. הל' פ' ט: שכ"מ שציוה ואמר אל תגלו מתנה זו ולא תודיעו בה אדם אלא לאחר מיתה - ה"ז מתנה קיימת, שבעת שהקנה אותו שהיא אחר מותו הרי אמר גלו אותה.
2. מצוה מחמת מיתה אינו צריך לומר גלו את המתנה אלא אע"פ שהיא כתובה סתם אין חוששין לה שמא מסותרת היא.

א"נ כמו שהקל ר"ש שזורי (גיטין סה:) במסוכן האומר כתבו גט לאישה שכותבים ואף נותנים, לפי שמתוך טרדתו אינו יכול להאריך. גם כאן מתוך טרדתו אינו יכול להאריך כתובה בשוקא.

2. מצווה מחמת מיתה

סמ"ע: היינו לאחר ג"י, ואם תקף עליו חוליו אף תוך ג"י (כמ"ש בימן ר"נ).

אין חוששין

סמ"ע: שבשעת מיתה ודאי אין כוונתו להחניף.

1. הר"ף: שכ"מ שציוה לא תגלו,, ה"ז מתנה קיימת,,
כ"כ הרמב"ם והרא"ש.
ה"ה – ודוקא שציוה לגלותה לאחר מיתה שאם ציוה להסתירה לא קנה.

2. הר"ף: **הרב האי** – לא רגילים בצוואות לחשוש לסתמא ומעשים בכל יום בצוואה שמצווה מחמת מיתה דהמתנה קיימת ולא חיישינן במה שלא כתב בפרהסיא.
ב"י – וטעמו רק שמתנה טמירתא שנותן אינו אלא להחניף למקבל, אבל זה (המצווה מחמת מיתה) אין לחשוש שהרי הולך למות.

רמב - ז

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ה"נ: י"א דמתנה טמירתא אם החזיקו הנותן בנכסים או שהחזיק הוא בהם בפני הנותן ולא מיחה בו - קנה (כבר נתבאר בס"ג).

רמב - ח

1. הכותב שתי מתנות על שדה אחת, הראשונה מוסתרת או סתם והשניה גלויה ומפורסמת - אחרון קנה אפילו הייתה הראשונה סתם (ול"א דהראשונה הוי כמודעא).

רמב - ט

2. מי שהיו הדברים מוכיחים שאין דעתו ליתן מתנה זו אפילו שנתנה מתנה גלויה, ונמצא שנתנה קודם מתנה מוסתרת - הרי שתי המתנות בטלו :
ראשונה (מפני שהיא מוסתרת).
(והשניה -) מפני שהדבר מוכיח שאינו רוצה, והרי קדמה זאת המתנה שנמצא כמו מודעא לה.

רמב - י

3. מעשה באחד שרצה לישא אישה, אמרה לו "איני נישאת לך עד שתכתוב לי כל נכסיד", שמע בנו הגדול וצווח על שמניחו ריקם. אמר לעדים: לכו והחביאו וכתבו לו כל נכסי במתנה, ואח"כ כתב לה כל נכסיו ונשאה.
ובא המעשה לפני חכמים ואמרו: הבן - לא קנה, והאישה - לא קנתה שהרי לא ברצונו כתב לה וכאנוס בדבר הוא, שהרי גילה דעתו במתנה הראשונה אע"פ שהיא בטלה מפני שהיא מוסתרת.
(אבל אי לא הייתה הראשונה הוי מתנה שניה קיימת דלא מיקרי אנוס גמור).

אמר לעדים - תתחבאו וכתבו לבני כל נכסי ואח"כ כתב לה כל נכסיו ונשאה.
אמר רבא מר לא קנה (הבן דהוי טמירתא) ומר לא קנה (האישה, סלקא דעתך בגלל שהטמירתא הוי לה מודעא).
מאן דחזא סבר משום דהוא מודעא לחברתה. ולא היא (דמתנה טמירתא כמאן דליתא).
התם מוכח מילתא דמחמת אונסא כתב לה (שבלא זה לא הייתה נישאת לו ומחמת זה לא קנתה ולא מחמת מתנה טמירתא) אבל הכא מר ניחא ליה דלקני ומר לא ניחא ליה דלקני

1. ב"ב(מ:): דבי מתנה טמירתא -

אמר רבא: והוי (מתנה טמירתא) מודעא לחברתה (לבטל מתנה שיתן אח"כ).
א"ר פפא - הא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר (וטעות הוא ולא הוי מודעא לחברתה - רשב"ם).

3. דהוא גברא דאזיל לקדושי איתתא, אמרה ליה אם תכתוב לי כל נכסיד אהיה לך לאישה. שמע בנו הגדול וצווח מה תהא עלי.

סמ"ע : דל"א גילה דעתו במתנה ראשונה שאינו חפץ בשניה, כל שמתנה שניה אין בה ריעותא שנאמר דלניח"ל, הראשונה בטלה והשניה קיימת.
ובסעיף ט – הוסיף שאם היו דברים מוכחים שגם בשניה לניח"ל אז **בצירוף** מתנה טמירתא הראשונה, אף השניה בטלה.
ובסעיף י – מבואר למה צריך שנהם, מעשה באחד, פ) כיון שהשניה מחמת אונס דנפשיה).

3. וכאנוס בדבר הוא

סמ"ע : ודקדק לומר כאנוס ולא אנוס ממש כמו שפירש הר"י מיגאש דלא מיקרי אנוס ממש באונסא דאזא מדנפשיה, שהרי יכל לא לישא אותה. מש"ה לא נתבטלה השניה אלא מחמת גילוי דעת המודעא הראשונה.

(בקמייתא דהוי טמירתא, אבל האחרון שנעשה שטר ראוי נוח לו שיקנה).
רשב"ם: משמע מכאן שמתנה טמירתא לא הוי מודעא לחברתא אא"כ יש באחרון אונס מוכח, אבל בלא אונס ניח"ל דלקני.
א. וקשה: למה הוצרכו להקדמת מתנה ראשונה (הטמירתא) כדי לבטל האחרונה, הרי יש הוכחה שהאחרונה מחמת אונס היה ויבטל אף בלא הראשונה?
ותירץ ר"י מיגאש – כיון שאונס של האחרונה בא מחמת נפשו, שאם רצה היה כופה את ייצרו ולא היה נושאה, הילכך לאו אונס הוא. כ"ד הרמב"ם. כ"כ הרמ"א כאן.
ור"ח פירש – שניה לא קנתה לא מחמת הראשונה, שהרי מתנה טמירתא לא חשיבה כלל, אלא משום דמוכחא מילתא דאונס היה ואפילו בלא מודעא בטלה.

1. ל"א הראשונה כמודעא.

סימן רמג: דין המוכר לחברו על ידי אחר ורוצה הנותן או המקבל לחזור

(גיטין יד, לד, סד. ב"ב עז, קלח, קנו. ב"מ יא, עא.)

רמג - א

1. המזכה לחברו על ידי אחר כיון שהחזיק הזוכה בנכסים או בקרקע או הגיע השטר לידו - זכה המקבל ואין הנותן יכול לחזור בו. א. ויד המקבל על העליונה אם רוצה מקבל ואם אינו רוצה אינו מקבל.

2. הגה: נ"מ (ה"ח): ראובן שנדר מתנה לשלוחו של שמעון (עבור שמעון) יכול שמעון להוציאה מראובן דשלוחו כמותו.

1. זכה המקבל

סמ"ע: דזכין לאדם שלא בפניו.

2. לשלוחו של שמעון.

סמ"ע: פ שנדר מתנה לשמעון ע"י שלוחו שלא בפני שמעון, שמעון יכול להוציא מראובן ולא יכול ראובן לטעון לאו בעל דברים דידי את, דשלוחו של אדם כמותו. נתיבות (הט"ז): גזברים שדיברו עם ראובן שידור לצדקה, והיה אותו צדקה לשמעון, כיון שהגזברים הודו שהוא של שמעון יכול שמעון להוציאו מראובן.

1. גיטין (מד.) משמע שהמזכה לחברו ע"י

אחר, אין הנותן יכול לחזור בו.

א. ב"ב (קלח): הכותב כל נכסיו לאחר והיו בהם עבדים ואמר המקבל אי אפשרי בהם - לא קנה. ומיירי שצווח מעיקרא, אבל שתק ולבסוף צווח קנה.

נמ"י: לא קנה - וחוזר לאדונו ולא הוי הפקר.

רמג - ב

1. בד"א כשא"ל זכה במתנה זו לפלוני, אבל אם א"ל הולך מנה זה - יכול לחזור בו כל זמן שלע הגיע ליד המקבל א. אבל אם המקבל עני - אינו יכול לחזור בו, (ואפילו בעשיר יש בו משום מחובר אמנה) אם היא מתנה מועטת כמו שיתבאר ב. הגה: בעני ביו"ד רנ"ח-יב, ולעיל ר"ד-ח, ולקמן רמ"ט.

2. מרדכי: אשת שמעון שנתנה מתנה בשעת חוליה ונתרצה בעלה ואח"כ רוצה לחזור בו: אם הוא מתנה לעני לא יוכל לחזור בו (ובעשיר יכול לחזור בו, מיהו במתנה מועטת יש בו משום "שארית ישראל לא יעשו עוולה").

א. המקבל עני, ואפילו בעשיר.

סמ"ע: הרמ"א ס"ל שיש ט"ס בדברי המחבר והדין הוא שבעני בכל גוונא (בין מתנה מרובה או מועטת) אין יכול לחזור בו מדינא (דהוי כנדר) ולא משום מחוסרי אמנה, והמחבר איירי בעשיר שרק המתנה מועטת יש בו משום מחוסרי אמנה.

ודלא כע"ש – שבעני רק במתנה מועטת אין יכול לחזור בו והעשיר בכל גוונא יש בו משום מחוסרי אמנה. כ"כ הש"ך כהסמ"ע.

2. יו"ד רנ"ח

סמ"ע: דשם נתבאר דין העני. כ"כ המחבר (קנה – ה) – ולא חילק בין מתנה מרובה למועטת.

ולעיל ר"ז

סמ"ע: ט"ס וצ"ל רד-ח, חילוק בעשיר בין מתנה מרובה למועטת.

מרדכי: בעני נעשה נדר דווקא כשהיה בידו כשנדר, אבל לא היה בידו – לא בוי נדר.

1. **גיטין(לב):** אמר אביי – נקטינן שליו מתנה (אע"פ שזכות הוא לו) הרי הוא כשליח הגט (שחובה הוא לה).
נמ: להולך לא עזכי דמי.
פרש"י: ואע"ג דמתנה זכות הוא, יכול לחזור בו, דהולך לא עזכי הוא.
א. טור: ואם המקבל עני הוא אינו יכול לחזור בו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.
ב"י – אין דבריו מכוונים, שעני אינו הקדש שאמירתו לגבוה תופס. מ"מ דברים נכונים (דאה ב"ק לו:).

1. א"ל הולך – יכול לחזור בו

סמ"ע: אע"פ שבהלוואה ופקדון אף הולך כזכה ואין יכול לחזור בו (כמ"ש קכ"ה) שאני התם שהממון שנתן ליד שליח הוא חייב להחזיר למקבל מש"ה יוצא בקלות מרשותו וזכה בה המקבל, משא"כ במתנה.

ערוה"ש(ת"א): נדר או נשבע ליתן מתנה לפלוני ואמר אח"כ הולך או תן מתנה זו לפלוני – הוי כזכה, דכיון שאין יכול לחזור מפני הנדר דינו כהלוואה ופקדון.

רמג - ג

אמר לו תן לפלוני נתבאר ב קכ"ה

שו"ע(קכה-ו,ז): אם אמר תן מנה לפלוני :
י"א – שאינו כזכה ויכול לחזור בו כל זמן שלא הגיע לידו.
וי"א – דתן כזכה במתנה .

א"ל תן

ר"ת – לא הוי כזה ויכול לחזור בו כ"ז שלא הגיע לידו.
רמב"ם – הוי כזכה.

רמג - ד

16(הרא"ה): **אפילו אם א"ל זכה לפלוני אינו קונה אא"כ הוא ברשותו, אבל אינו ברשותו לא. ומיהו אפילו אם אינו ברשותו לכשיבוא לרשותו זכה בשבילו אם לא יחזור בו הנותן קודם שתבוא לרשותו.**

אא"כ הוא ברשותו

הש"ך – ה"ד לדעת ר"ת, אבל להרמ"ה בעינן שיהא בידו ממש.

סמ"ע: פ ברשות הזוכה (צד שלישי) אע"פ שאינו בידו, כגון שנמצא בבית המזכה דאמרינן חצרו זכה למקבל מיד.

מיהו הט"ז – אף בדבר שלא בא לעולם יכול לומר לו כשיבוא לעולם תזכה לפלוני (כמ"ש בסימן ר"ט).

אפילו אינו ברשותו.

סמ"ע: אבל הוא ברשות הנותן שאל"כ הוי דבר שלב"ל דלא קנה.

רמג - ה

דין אמר הולך מנה לפלוני ומצא שמת המקבל נתבאר

בסימן קכ"ה.

יחזיר ליורשי המשלח.

סמ"ע: דהולך לאו כזכה ולא זכה בו לוי, וגם לא שייך כאן לקיים דברי המת, שהרי לוי מת לפני ראובן.

ערוה"ש: אמה זכה ללוי וזכה בעדו, ונתברר שבשעת הזכיה לא היה לוי בחיים, תחזור המתנה למשלח ולא ליורשי המקבל.

קכ"ה-ח: ראובן שאמר לשמעון הולך מנה ללוי שאני נותן לו מתנה, והלך שמעון ומצאו מת: אם בריא היה הנותן ומת בחיי המקבל – יתן ליורשי מקבל, דמצווה לקיים דברי המת. ואם מת מקבל בחיי נותן אע"פ שאח"כ מת הנותן – יחזיר ליורשי המשלח.

יתן ליורשי המקבל

סמ"ע: דכיון דמצווה לקיים דברי המת זכה לוי והורישו לבניו.

רמג - ו

1. אמר לשנים זכו בשדה זו לפלוני וכתבו השטר עליו, והחזיקו בשדה - יכול הנותן לחזור בו בשטר עד שיגיע ליד בעל המתנה אע"פ שאינו יכול לחזור במתנה עצמה.

רמג - ז

2. אם אמר להם זכו בשדה זו ע"מ שתכתבו לו את השטר
א. או ע"מ שתתנו לו 200 זוז, אע"פ שהחזיקו בשדה יכול לחזור בו שלא יכתבו לו השטר או לא יתנו לו 200 זוז ותתבטל גם המתנה. ואפילו כתבו לו השטר כ"ז שלא מסרוהו בידו אם מיחה בהם מלמסור לו - בטלה המתנה.

3. הגה: ת הרא"ע: וה"ה לשנים שעשו קניין שישאו (יתחתנו) זה את זה ואמרו ע"מ ישכתבו השטרות, ואח"כ חזר האחד קודם נתינת השטרות ומיחה בכתיבת השטר - נתבטל הקניין הואיל ואמרו ע"מ שיכתבו השטרות.

1. יכול הנותן לחזור בו.

סמ"ע: אע"פ שהקנה לו השדה וקי"ל סתם קניין לכתיבה עומד, ה"ד כ"ז שלא מיחה בעדים אז הרשות בידם לכתוב השטר וליתנו להם. אבל אם חזר המקנה ומיחה אפילו כבר כתבו השטר אסורים ליתנו מטעם שאומר הנותן לניח"ל שירבו שטרות עלי ויזולי נכסי. ובתשובת הרא"ש - אף אם היה הקניין על השטר יכול לחזור בו דהוי קניין דברים.

2. ע"מ שתכתבו לו השטר.

סמ"ע: טעמו כיון שאמר ע"מ תלה המתנה בכתיבה וללא הכתיבה לא תחול המתנה. וכיון דמהני מחאתו על השטר ממילא המתנה שתלויה בו בטלה, משא"כ בס"ו שלא אמר ע"מ.

נתיבות: ולא יכתבו - דכיון שבשטר בעינן שליחות והוא ביטל השליחות אין העדים יכולים לכתוב מה שהוא חובתו, וממילא התבטלה המתנה.

3. עשו קניין שישאו.

סמ"ע: בתשובת הרא"ש אינו כן אלא - שעשו קנסות בנהם למי שיעבור עליהם ועשו קניין בע"מ שיכתבו השטרות.

כה"ג דווקא חל הקניין שהוא דבר שבממון ומשעבד ממונו אם לא יקיים. אבל חיוב שישאו זה את זה לבד הוי קניין דברים.

והט"ז: - חולק, בנישואים אינו נקרא קניין דברים. כ"כ ערוה"ש - שהרי בנישואין מתחייב במזונותיה והיא מתחייבת במלאכות ולא גרע משכירות הגוף.

ע"מ שיכתבו השטרות.

סמ"ע: ודווקא שאמר ע"מ שתלה קניין השידוכין בכתיבת השטר, אבל לא אמר ע"מ לא נתבטל קניין השידוכין וחייב בקנס על הבושת.

0. ב"ב(עז): אמר רבה בר יצחק א"ר - שני שטרות הן:

1. זכו בשדה פלוני לפלוני, וכתבו לו את השטר - חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה.

2. ע"מ שתכתבו לו את השטר - חוזר בין בשטר בין בשדה.

פרשב"ם: זכו בשדה זו לפלוני - שהקנה להם בסודר שדה זו לצורך פלוני והם קנו ממנו.

חוזר בשטר: אפילו א"ל כתבו ותנו כ"ז שלא נתנה יכול זה לעקור שליחותו, שאין עושין שטר בע"כ של הנותן.

ואינו חוזר בשדה: שכבר זכו, וחזקין לאדם שלא בפניו.

ע"מ שתכתבו: ה"ק לא יזכה עד שיגיע השטר לידו.

א. הרא"ש: וש מקשים - אמאי חוזר בשנהם, יכתבו שטר בע"כ ויתקיים המקח, שהרי אם התנה שאר תנאים כגון ע"מ שיתנו לו 200 זוז לא יכול לחזור, אלא יתנו הם ע"כ ויתקיים המקח, דקי"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו.

ומתירצים: שאני הכא שתנאי זה (נתינת השטר) חובתו הוא ואינם יכולים לכתוב חובתו בלא רשותו שהרי מבטל השליחות. (* משמע שאם א"ל ע"מ שתתנו 200 זוז לא יכול לבטל).

ולי נראה: אפילו ע"מ שתתנו 200 זוז יכול לבטל התנאי והמעשה, דל"א יקיימו התנאי בע"כ ויתקיים המעשה, לפי שהוא פטומי מילי שהוא לטובת הלוקח שעל הלוקח להתנות כן ולא על המוכר. ותנאי כזה אמרו בב"מ(סו). שאינו תנאי לגבי לוקח, אבל לטובת המוכר ודאי תנאי ואם חזר בו מהתנאי גם המעשה בטל.

ב"י: וכ"ד הרמב"ן, הר"ן, ה"ה.

רמג - ח

1. אפילו אם מכר שדהו ואמר לשנים זכו לו שדה זו וכתבו לו שטר, והחזיקו בשדה - יכול למחות מלכתוב השטר א. (מיחו חייב

באחריותו לגבות מבני חורין, אבל אינו טורף ממשעבדי הואיל ומוחה בשטר) **והלוקח יכול לחזור בו ולומר לא קניתי אלא ע"מ שתכתבו לי את השטר.**

1א. לגבות מבני חורים

סמ"ע: שכל הקונה שדה אפילו סתם דעתו באחריות דאין אדם זורק מעותיו בחינם. ומה שאינו גובה ממשועבדים אע"פ שבעלמא גובה כשיש עדי קניין, כיון שהמוכר מזה שלא יצא קול מש"ה אינו טורף מהלקוחות.

וה"ד המכר אבל במתנה אינה באחריות.

פרישה: ואין דברים אלו של הרמ"א שגובה רק מבני חורין מוכרחים –

שמא הרב יונה שאמר שאין גובה רק מבני חורין מיירי רק במתנה ומוחה בכתיבת השטר, אבל במכר אפילו מוחה גובה ממשועבדים.

ויש מפרשים דקאי גם על מכר, דכיון שמחה שאין רצונו להוציא קול אינו גובה רק מבני חורין.

וזה אינו.

וכ"ד הגר"א – שבמכר גובה אף ממשועבדים.

הואיל ומיחה בשטר.

סמ"ע: משמע שאם לא מיחה בשטר גובה ממשועבדים ע"י עדי קניין (אף בלא שטר).

כ"כ המחבר (ל"ט).

ול"ד לעדי הלוואה שאינו גובה מבני חורין (כשאין שטר) לפי שבהלוואה שמזיף, בצינעה מזיף וכשאין שטר אין קול. משא"כ שמכר נעשה בפרהסיה ואף בלא שטר יש קול.

1. **ת"ס:** בזכו וכתבו לו השטר שיכול המוכר לחזור בשטר :

ר"ת – דווקא בשטר מתנה, אבל בשטר מכר כשזכו לו בשדה כותבים לו השטר ע"כ.

ור"י – אף השטר מכר אין כותבים בלא דעת המוכר, אלא שלוקח יכול לחזור בו ולומר לא קניתי אלא ע"מ שתכתבו לי השטר.

מיהו גם המוכר יכול לחזור בשטר או שיקבלנו הלוקח בלא שטר.

כ"ד הרמב"ם, הרא"ש.

הרא"ש: **חוזר בשטר** – אע"פ שסתם קניין לכתובה בשטר עומד (ב"מ מ.) ה"מ בסתם אבל כשמיחה לא יכתבו חובתו בע"כ. שטוען המוכר דלא נח"ל דליפשו (שירבו) שטרי עלוייה משום דזילי נכסיה ולא יוכל למוכרם שיחשבו שכל נכסיו משועבדים.

א. **רבנו יונה:** אע"פ שחוזר בכתיבת השטר ה"מ אם זיכה ע"י אחר אבל אם מוכר הוא אינו יכול לחזור בו מאחריות ואם במתנה א"ל אני נותן לך באחריות לך חזק וקני קנה ומתחייב נמי באחריות. כמו שמתחייב בשטר כן מתחייב באחריות בחזקה לגבות מבני חורין.

רמג - ט

1. **יש מי שאומר דהא חוזר בשטר ה"ד כשאומר לאחרים זכו לפלוני, אבל אם אמר ללוקח או למקבל עצמו זכה ואכתוב לך שטר, אינו יכול לחזור מלכתוב את השטר.**

אבל אמר ללוקח.

סמ"ע: טעמו – שכל האומר ללוקח עצמו יודע בו המזכה של כוונת המקבל גם על השטר מש"ה גם דעת המזכה כן, משא"כ באחר שזכו לו.

ר יונה: יש לחלק בין זיכה לו ע"י אחרים או בעצמו. שאם זיכה לו בעצמו אף שחוזר בשטר מ"מ חייב באחריות.

וי"א – שאף בכתיבת השטר חייב כשמחזיק הלוקח בעצמו.

רמג - י

אפילו קנו מידו על השטר שאמר בפירוש "אני מקנה לכתוב את השטר ולא אוכל למחות" - קניין דברים הוא ויכול לחזור בו.

במתנה - אין שיעבוד נכסיו ובמכר - כבר נשתעבדו נכסיו.
הילכך: אין לו תקנה עד שיבוא השטר ליד המקבל.

ת הרא"ש: אפילו קנו מידו על השטר, שאמר בפירוש "אני מקנה לכתוב השטר ולא אוכל לחזור בי למחות" - עדיין יכול לחזור בו דקניין דברים בעלמא הוא ואין קניין חל עליו, שאין כאן שיעבוד נכסים, שהרי -

רמג - יא

1א. אפילו אמר "כתבו וזכו בשטר" - יכול לחזור בו.

ב. וי"א שכיון שנכתב "זכו לו" - ואינו יכול לחזור בו.

2. הגה: אבל אם לא אמר להו "זכו לו" - יכול לחזור בו אע"פ שנכתב השטר, כל זמן שלא בא ליד המקבל מתנה.

ודלא כמשמע מהע"ש - שמיד שאמר אף שלא כתבו אינו יכול לחזור בו.

אפילו אמר... וי"א

נתיבות: טעם מחלוקתם -

תו"ס (נזיר יב) - אין יכול לעשות שליח להפריש חלה בעודו קמח, שאין יכול לעשות שליח לדבר שלב"ל כיון שמחוסר נעשה לישא.

גם כאן כיון שהשטר עדיין לא נכתב הוא דבר שלב"ל.

והחולקים ס"ל - לא הוא דבר שלב"ל כיון שבידו ללוש.

גם כאן בידם לכתוב השטר ולא הוא דבר שלב"ל.

ותדושי הגהות: טעם מחלוקתם -

יכול חזור - דס"ל האומר לשלוחו זכו בחפץ פלוני לפלוני אע"פ שאינו ברשותו עתה מ"מ כשיבוא לרשות השליח - יזכה לא אם לא חזר בו המשלח (לפי שיטת ר"ת קכה-ת, וכאן ס"ג).

גם כאן כשיכתבו השטר זכו לו בשטר אם לא חזר בו קודם הכתיבה.

1. הטור:

ב. י"א - שאם אמר "כתבו וזכו לו בשטר" מיד שכתב לו זכה ולא יכול לחזור אף בשטר.

א. והרמ"ה - אפ"ה יכול לחזור בו, שהרי באותה שעה אין השטר בעולם, ואין מקנה דבר שלב"ל.

והכי מסתברא.

2. ת הרא"ש: ואפילו שכבר כתבו הזכייה (זכרון דברים) יכול לחזור בו שהרי פרשב"ם אפילו נכתב השטר ונחתם יכול לחזור בו עד שלא הגיע השטר ליד המקבל.

1. אפילו אמר כתבו וזכו

סמ"ע: ואינו יכול לחזור בו - פ כיון שאומר כתבו וזכו וכתבו השטר שוב אין יכול לחזור בו, אבל לפני שכתבו השטר יכול לחזור בו. וכ"כ הטור.

והרמ"ה - ס"ל שאפילו אם כבר כתבו יכול לחזור בו, שבאותה שעה שאמר לא היה השטר בעולם.

סמ"ע: כ"כ המחבר סעיף ז.

אבל הרמב"ם – אזיל לטעמיה דהאומר זכו בחפץ לפלוני לא זכה אף כשיגיע ליד השליח אא"כ היה בשעה שא"ל לזכות (כדלעיל קכה-ט).
וכ"ש בשטר דבר שלב"ל שלא זכה המקבל.

2. אע"פ שנכתב השטר.

רמג - יב

ת הרא"ע: שטר שכתוב בו שנתן קרקע לפלוני בקניין אע"פ שלא בא השטר ליד המקבל אלא לאחר מיתת נותן - קנה (שמשתת הקניין כבר זכה בשדה, שזכין לאדם שלא בפניו והשטר אינו אלא לראיה).

אלא לאחר מיתת הנותן

תנאי, והשטר הוא לראיה - נאמן במיגו שיכול לומר מחיים בא לידו.

סמ"ע: פ שהשטר הוא ביד המקבל שמודה שבא לידו אחר מיתת הנותן, רק שטוען שקיבל קניין מחיים בלי שום

רמג - יג

ת הרא"ע: מי שמת ונמצא אצלו מופקד שטר מתנה שנתן ראובן קרקע על שמעון, וראובן מת - יחזירו ליורשי הנותן.

יחזירו ליורשי הנותן.

ליתא: שהרי משעת קניין שעבד נפשו והשטר הוא רק לראיה, ומה בכך שהנותן הפקידו (ולכן יחזיר למקבל).

סמ"ע: מיירי במתנה שאין בה קניין שלא זכה בה המקבל עד שתגיע לידו. אלא שיש להסתפק שמא כבר הגיע למקבל וחזר והפקידו אצלו, ולכן מספק אין מוצאים הקרקעות מחזקתן ומחזירים השטר ליורשי הנותן.
אבל אם היה קניין מחזירים אותו למקבל, ואם יש הוכחה שהשטר של הנותן כגון שהיו קשורים בו שאר שטרותיו של נותן – מחזירים לנותן אגב שאר שטרותיו (אף שיש בו קניין) דאמרינן כתבוהו הנותן וקנה מידו על תנאי שעדיין לא נתקיים ולכן הפקידו אצל זה.

והש"ך - חולק על הסמ"ע

חדא – מ"ש דמיירי בשטר מתנה שאין בו קניין **ליתא:** שאף כשאין בו קניין אין מחזירו לא לזה ולא ולזה, וכאן הסיבה (כמ"ש ת הרא"ש) שהיה ידוע שהנותן הפקידו כיון שהיה קשור עם שאר שטרותיו של הנותן.
שנית – מ"ש שטר של קניינאם היה קשור מחזירים לנותן.

סיכום: מחלוקת סמ"ע * הש"ך - למי מחזירים

שטר מתנה בלא קניין		שטר מכר בקניין	
ידוע	לא	ידוע	לא
שהנותן הפקידו	לא	שהנותן הפקידו	לא
הפקידו	ידוע	הפקידו	ידוע

למקבל	לנותן	לנותן	לנותן	
				סמ"ע
למקבל	לאף אחד	לאף אחד	לנותן	ש"ד

רמג - יג

1. אין אדם זוכה במתנה לחברו עד שיהא הזוכה גדול ובן דעת א. ואחד איש ואחד אישה אפילו עבד אפילו אשת איש או שפחה ב. (ודווקא מיד אחרים אבל לא מרבו או מבעלה אלא במקום דזכיה לנפשיה).
2. אבל עכו"ם אינו זוכה הואיל ואינו ראוי לשליח לעולם, וכשם שאין ישראל נעשה שליח לעכו"ם כך אינו זוכה לעכו"ם.

[* : ולכן הגוי אינו זוכה ולא מזכה בקניין].

1. **עד שיהא הזוכה גדול.**
סמ"ע : פ י"ג שנים.

גדול ובן דעת.

ערוה"ש : קטן שמזכה ע"י גדול לגדול – אינו זוכה, שאע"פ שהגדול נעשה שלוחו של הגדול מ"מ צ"ל גם שלוחו של הנותן הקטן ואין שליחות לקטן (מח"א).
נתיבות – וגם גוי שזיכה ע"י ישראל לישראל לא זכה.

א. אפילו אשת איש.

סמ"ע : ודווקא מיד אחרים ולא מיד בעלה, וקמ"ל דל"ת שאין לאישה או לשפחה יד לזכות לאחרים שידם כיד בעלה.

ב. אלא במקום דזכיה לנפשיה.

סמ"ע : כגון ראובן נותן מתנה לאשתו ולשמעון (בשותפות) ונותן המתנה ליד אשתו, מיגו דזוכה לעצמה זוכה אף לשמעון.

2. עכו"ם אינו זוכה.

1. **גיטין(סד) :** אמר ר יהודה אמר ר יוסי – צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ולא לאחרים. ומבואר שם: שלאחרים אינו זוכה עד י"ג שנים.
א. רמב"ם : א איש ואחד אישה יכולים לזכות למקבל ואפילו אשת איש עבד ושפחה.
ב. ה"ה : עבד ושפחה בני זכיה נינו ואפילו כנענים. **ומיהו** אם המזכה אדונם אינם יכולים לזכות כדאמרינן (ערובין עט:) גבי שיתוף – ומזכה להם ע"י עבדו ושפחתו העבריים וע"י אשתו, אבל לא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידם כידו.
ואף האישה העמידו (נדדים פח:) שיש לה חצר במבוי דמיגו דזכי לנפשיה זכי לאחרני הלא"ה לא.

1. **ב"מ(עא) :** אמר רבינא – נהי דשליחות לנוכרי ליתא זכיה מדרבנן אית ליה (כמו קטן).
ולא היא – קטן אתי לכלל שליחות נוכרי לא אתי לכלל שליחות.

ש"ד: אבל עכו"ם נשעה שליח לעכו"ם נ"מ למכירת חמץ.
מ"מ המ"א באו"ח - חולק ע"ז.
וכ"ד ערוה"ש.

סמ"ע: פ עכו"ם אינו זוכה לאחרים, דכל הזוכה הוא מטעם שנחשב לשליח המקבל לקבל מיד הנותן והרי אין עכו"ם ראוי לשליחות.
ומה"ט אין מזכין ע"י ישראל לעכו"ם שאין ישראל נעשה שליח העכו"ם.

רמג - טו

1. קטן שנותנים לו צרור וזורקו אגוז ונוטלו - זכה לעצמו א. (ודווקא שיש דעת אחרת מקנה לו אבל במציאה לא וע"ל רנ"ה) **ואינו זוכה לאחרים, פחות מזה לא לעצמו ולא לאחרים.**

נתיבות: פחות משיעור אגוז ונוטלו אין בו אף משום דרכי שלום.
מ"מ ערוה"ש - מהש"ס לא משמע כן, אלא בכל גוונא יש בו משום דרכי שלום.
ואינו זוכה לאחרים
ערוה"ש(תו"ס): וה"מ במילי דאורייתא, אבל במילי דרבנן כמו עירוב מזכין על ידו.
כ"כ באו"ח(שס"ו).

פחות מזה לא לעצמו ולא לאחרים.
סמ"ע: מ"מ גזל משום דרכי שלום איכא, ואפילו המציאה.

1. גיטין(סד): אר"י א"ר אסי - צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו אבל לא לאחרים.
א. הר"ן: וא"ת בגיטין(נט): מציאת חש"ו יש בהם משום דרכי שלום. משמע שקטן לא זוכה לעצמו רק מדרבנן?
וי"ל התם משום שאין דעת אחרת מקנה (ולכן לא זוכה מהתורה). כ"כ ה"ה.
1א. דעת אחרת, אבל במציאה לא.
סמ"ע: מ"מ יש בו משום דרכי שלום (זכיה מדרבנן).
והש"ך - חולק, אף המציאה קונה מהתורה, ובגיטין שאין בו רק משום דרכי שלום מיירי שלא הגיע לאבן וזורקו. וכ"מ מהירושלמי.
אומנם קצה"ח - ס"ל כהרמ"א, שחילק בין מתנה למציאה והירושלמי חולק על הבבלי.

רמג - טז

השוטה אינו זוכה לא לעצמו ולא לאחרים
א. והמזכה לשוטה על ידי בן דעת זכה (זוכין לאדם שלא בפניו).

המזכה לשוטה.
קצה"ח: אין זוכים לשוטה אא"כ הוא פעמים חלים ואז זוכים לו אף בזמן שהוא שטה, אבל שוטה תמיד אין זוכים לו.
וערוה"ש - לא משמע כן מר"פ.

1. אינו זוכה לעצמו
סמ"ע: פ אפילו אחרים מקנים לו (פ ישירות לשוטה), ודווקא בחרש וקטן שמעשיהם קיימים במטלטלין (כמ"ש ב רל"ה) זוכים כשאחרים מקנים להם משא"כ בשוטה.
א. והמזכה לשוטה ע"י בן דעת
סמ"ע: דלא גרע מקטן בן יומו (כמ"ש סי"ח), והטעם שזכין לאדם שלא בפניו.

רמג - יז

רמג"ט: החרש זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים (ב"י - טעמו דס"ל שחרש דינו כקטן שמעשיו קיימים במטלטלים) .

רמג - יח

זכין לקטן אפילו בן יום אחד ולגדול, בין בפניו בין שלא בפניו.

ר יהושע - לקטן משום שזכין לאדם שלא בפניו וכ"ש לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות.

זכין לקטן

ערוה"ש: זוהי תקנת חז"ל כיון שאין לו יד לזכות שיוכלו אחרין לזכותו.

ב"ב(קנו:): משנה - זכין לקטן ואין זכין לגדול - דברי ר"א.

ר יהושע אומר - לקטן וק"ו לגדול.
פרשב"ם: זכין לקטן - הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו תקנו חכמים שיהא אחר זוכה להם.

לזכות לעצמו.

רמג - יט

יש מי שאומר שמי שמתחייב לקטן בין בשטר בין בקניין כיון שאין אותו דבר תחת ידו (דהקטן) - אינו זוכה אא"כ זיכהו ע"י אחר.

תחת ידו (דהקטן).

סמ"ע: כ"כ הר"ן - דל"א שזוכה הקטן לעצמו אלא בדבר שבא לידו וקנה במשיכה או הגבהה.

אבל קניין אג"ק או חליפין שלא בא המקח לידו אינו זוכה אפילו לעצמו.

כיו"ב כתב המחבר (רלה-ה,)) - שאין לקטן שום קניין רק משיכה או הגבהה שבא לידו.

נתיבות - אבל כשמזכה לקטן מהני אף הק"ס.

נתיבות: אבל לקטנה יכול להתחייב אף בשטר וקניין.

הר"ן: בב"ב(קנו:) זכין לקטן ולא לגדול, משמע שקטן עצמו לא יכול לזכות לעצמו.

ובגיטין(סד:) משמע שזוכה לעצמו (אם הגיע לאגוז ונוטלו) ?

וי"ל: דכי אמרינן זוכה לעצמו ה"ד במטלטלים ודווקא שמחזיק בהם, דכיון שברשותו של הקטן ומחזיק תיקנו שיזכה משום כדי חיו, אבל בהקנאה אחרת ליתא.

לפיכך: יש מי שאומר שמי שמתחייב לקטן בין בשטר בין בקניין,,, אינו זוכה אא"כ זיכהו ע"י אחר.

רמג - כ

1. חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אע"פ שאינו עומד שם כיון שהגיע המתנה לחצירו כאילו זכה בה אחר.

רמג - כא

2. בד"א בחצר המשתמרת אבל בחצר שאינה משתמרת כגון שדהו וחורבתו עד שיהיה עומד בצידה ויאמר זכתה לי שדי (כהרמב"ם * רשב"א רס"ח-ג.1).

א. (ויש חולקים כמו שנתבאר לעיל סימן ר-א). (עיין רס"ח-ה, ר-א, רל"ה) .

1. חצרו של אדם קונה.

סמ"ע : בב"מ (י:) גבי גניבה "אם המצא תמצא" אין לי אלא ידו, חצרו מניין? ת"ל המצא תמצא.
ש"מ חצרו כידו, ודווקא בגדול אבל קטן לא.

2. ויש חולקים

סמ"ע : טעמם – כיון שיש דעת אחרת מקנה (במתנה או במכר לאפוקי מציאה). א"צ להיות משומר לדעת המקבל. מיהו עכ"פ צ"ל משומר לדעת הנותן.

1. ב"מ(יא.): א"ר יוסי בר חנינא – חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו.

2. וה"מ בחצר המשתמרת אבל בחצר שאינה משתמרת אם עומד בסוף שדהו אין אי לא לא.

(שם): חצר שאינה משתמרת

ל"ש מציאה למכר או מתנה בכולהו צריך שיהא עומד בצד חצרו שאינה משתמרת.
א. ורב פפא אמר – דווקא במציאה בעינן עומד צד חצרו, אבל במכר ומתנה כיון דדעת אחרת מקנה אפילו אינו עומד קנה.

להלכה

הר"ף – כל"ק, שאף במכר צ"ל עומד בצד שדהו.

א. והרא"ש – כרב פפא, דווקא במציאה אבל במכר ומתנה א"צ להיות עומד בצד שדהו, דשמירת הנותן חשובה כשמירת המקבל ויחמיר דיוטין.

כ"כ הר"ן [הר"י ברגלוני], [מרדכי,הגמ"י].

רמג - כב

וכן ד"א של אדם שהוא עומד בצדן קונין לו בסימטא או בצידי רה"ר או בחצר שאין לה בעלים. אבל ברה"ר או בשדה חברו - אינו קונה עד שתגיע מתנה לידו (עיין ר-א).

הר"ן(ראשונים) – דווקא לזוכה מהפקד דלא אתי לאינצויי, אבל במכר ומתנה דלא אתי לאינצויי לא.

אבל ירושלמי(גיטין) – כ"ש במכר ומתנה שיש דעת אחרת מקנה.
כנ"ד הר"ן עצמו, תלמידי רשב"א, הרא"ש.

ד"א קונין לו

ב"מ(י.): אר"ל משום אבא כהן ברדלא – ד"א של אדם קונות לו בכל מקום, תיקנו חכמים דלא ליתו לאינצויי.

ואסיקנא: בכל מקום ל"ד, אלא בשדה בעלמא או בסימטא או צידי רה"ר דלא דחקי ביה רבים.
אבל ברה"ר דדחקי ביה רבים א"נ שדה חברו לא.

במה קונות לו ד"א

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ככ ה" [ראשונים] , [תוס'] .
הרא"ש [ירושלמי] - ה"ה במתנה.

ש"ך: במה קונים
ריטב"א - רק המציאה דשייך הטעם דלא אתי לאנצויי,
אבל במתנה לא.

רמג - כג

1. קטנה זכתה לה חצרה וד"א שלה א. (ודווקא קטנה שאין לה אב) **אבל קטן אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו או עד שיזכה לו אחר.**

הרא"ש: ופסק כל"ב דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ. א"נ כל"ק כרבי יוחנן.
א. **נמ"י:** קטנה יש לה יד - ה"מ כשאין לה אב (שאל"כ ידה כיד אביה). א"נ שכבר נישאת.

1. קטנה זכתה לה חצרה.

ש"ך: ב"מ(יא). חצר של אישה משום יד התרבה וכמו שיש לקטנה יד יש לה חצר.
אבל חצר של איש משום שליחות התרבה, וכיון שאין לקטן שליחות כך אין לו חצר.

א. שאין לה אב

ש"ך: דין זה צריך לעיין

שכ"כ נמי, והרי"ף - כשיש לה אב אין לה יד (ולא חצר).
אבל רש"י, תוס', בעל המאור, העיטור, הרא"ש - חולקים על הרי"ף וס"ל שאף לקטנה שיש אב יש לה יד.

וכ"כ המחבר סברת החולקים באה"ע(קמא-ד).

ועוד שאף נמ"י לא קאי אלא אגט אבל לעניין מציאה ומתנה לא לומדים מגט, דגט שאני שלומדים יציאה מהויה שיש לאב רשות משא"כ במו"מ, שאם נתן לה אחר מתנה יש לה יד ומימלא גם חצר.

נתיבות: קטנה הסמוכה על שולחן אביה שהוא זוכה במתנתה (כמ"ש בסימן ע"ר) גם אין לה חצר, ובאינה סמוכה יש לה חצר.

1. ב"מ(י): אר"ל משום אבא כהן ברדלא - קטנה אין לה חצר ולא ד"א.
ור יוחנן משום ר ינאי - יש לה חצר ויש לה ד"א.

במאי קמיפלגי ?

ר יוחנן סבר - חצר משום יד איתרבאי, כמו שיש לה יד יש לה גם חצר.

ור"ל סבר - חצר משום שליחות התרבה, כמו שאין לה שליחות גם חצר אין לה.

ולעניין גט כו"ע חצר משום יד התרבה כי פליגי לעניין מציאה:

ר יוחנן - לומדים מציאה מגט.
ור"ל - לא לומדים מציאה מגט.

ואב"א: בקטנה לכו"ע יש לה חצר והכא בהא פליגי :

מ"ס - לומדים מקטנה ומ"ס - לא לומדים מקטנה.

ואב"א: מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פלגי **פרש"י:** **מר אמר חדא** - ר"ל לעניין מציאה

ור יוחנן לעניין גט. א"נ חדא קטן, וחדא-קטנה **הרי"ף:** והילכתא

קטנה - יש לה חצר ויש לה ד"א

קטן - אין לו חצר ולא ד"א

בחצר של קטנה נתרבה משום ידה (ונתן בידה)

וחצר של איש משום שליחות ובקטן אין שליחות, ולא ילפינן קטן מקטנה.

רמג - כד

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

1. הזרק ארנקי לבית בפתח זה ויצא בפתח אחר ונתנו לבעה"ב במנה וחזר בעודו באויר הבית - הוי ספק ולא זכה בעה"ב משום דמוקימנין ליה בחזקת מריה קמא. אבל אם הפקירו וזכה בו אחר מוציאין מידו ונותנין לבעה"ב.

בד"ה - ואינו מדוקדק שמשמע דווקא שתפס הנותן, אלא אפילו תפס בעה"ב מוציאין מידו לנותן.

1. בעודו באויר הבית

ש"ך(בד"ה): אף אחר שיצא מאויר הבית אלא שרבותא קמ"ל שבהפקר מוצאים מידו אפילו חזר בו בעודו באויר הבית. כ"כ הט"ז.

לא זכה בעה"ב

ש"ך: תימה, זהו לדעת הרא"ש דלא מהני תפיסה בבעיא דלא איפשטא, אבל המחבר שפסק כהרמב"ם דבספיקא דדינא מהני תפיסה (רב-ג, רמח-יא, שעו, שפח, שצ) א"כ ה"ה כאן זכה בעה"ב אם תפס?

ות"צ בהגות הט"ז - במתנה לא מהני תפיסה גם להרמב"ם, דמתנה לעולם אינה יוצאת מרשות הנותן עד שתבוא בברור למקבל.

אבל אם הפקירו

סמ"ע: דכיון שהפקירו יצא מיד מרשותו ובא לאויר בעה"ב קודם שזכה בה אחר.

1. ב"מ(יא.): **בעי רבא** - זרק ארנקי בפתח זה ויצא בפתח אחר מהו, אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא?
אר"פ לרבא - לאו היינו מתניתין ראה אותם רצים אחר המצאה, והא שרץ אחריה ומגיע. **א"ל** מתגלגל שאני דכמונח דמי. **ולא איפשטא.**

הרא"ש: פ זרק ארנקי בפתח זה ויצא מפתח אחר והפקירו או נתנו מתנה ואח"כ חזר בו, האם אויר שאין סופו לנוח כמונח וזכה בו בעה"ב. ולא איפשטא הילכך:

במתנה - יכול לחזור בו דאוקי בחזקת מרא קמא.

אבל בהפקר - הואיל ונסתלקו הבעלים אם החזיק בו אחר מוציאין מידו, דבעה"ב הוא מחוזק ראשון מספק.

כ"כ נמ"י [הרי"ף, הר"ן].
כ"פ הטור: אם חזר אין בעה"ב יכול להוציאו מידו.

רמג - כה

הרא"ש: בד"א באויר שאין סופו לנוח אבל אם סופו לנוח כגון שעומד בגג וזרקו לחצר ונתנו לבעל החצר וחזר בו בעודו באויר - כמונח דמי ואינו יכול לחזור בו, וזכה בו בעל החצר (כמו בגיטין עט. שזרק לה גט מהגג לחצרה כיון שהגיעו לאויר המחיצות מגורשת) •

סימו רמז: האומר לשנים לכתוב שטר מתנה לפלוני (גיטין כט.)

רמז - ב

1. המתנה כגט שאין יכול למסור דברים לשליח.
כיצד: אמר לשלושה אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אין זה כלום. ואם אמרו לאותם העדים וכתבו ונתנו למקבל לא קנה. (16/1: וכ"ש אם חתמו הם בעצמם (ולא העדים)).
וכן אם אמר לשנים כתבו וחתמו בשטר מתנה ותנוהו לפלוני אינם יכולים לומר לסופר לכתוב, אלא הם עצמם כותבים.
א. ויש מכשירים באומר "אמרן לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני".

שאומר לו לכתוב אין כח בדברים שימסור השליח הראשון לשני.
 וכן הדין בנתנה.

אמר לשלושה

סמ"ע: רבנותא נקט ג, שאפילו הם ב"ד א"א למסור מילי על ידן.

וכן אם אמר לשנים

סמ"ע: מאי "וכן" וכ"ש הוא מדין קמא?
 וי"ל דה"א דווקא ברישא שלא נתן להם כוח לכתוב רק שיאמרו לאחרים בזה לא מהני דמילי לא מימסרי לשליח אבל סיפא שציווה עליהם לכתוב וליתן דהו"ל בעלי דבר וה"א שיכולים להעמיד שליחים במקומם - קמ"ל.

אינם יכולים לומר

ערוה"ש (נתיבות): אבל אם נתן המתנה לשליח לכו"ע יכול שליח זה לעשות שליח שני שימסור המתנה למקבל.

א. ויש מכשירים

סמ"ע (הטור): אף לדעה זו מתנה כגט אלא ש -
 ס"ל - דווקא באומר לעדים שיכתבו הם ויחתמו אסור לשנות לצוות לאחרים, דמילי לא ממסרן לשליח.
 אבל - כשא"ל אמרן לעדים, בזה אינו שוה לגט.
ערוה"ש: ויש מכשירים - שהרי עשה הנותן לאחרים שלוחים שלא בפניהם.
 ואף בגט כה"ג לא מיקרי מילי דלא ממסרן אלא ששם הפיסול מטעם אחר.

1. גיטין (כט.) רב אמר - מתנה אינה כגט.

ושמואל אמר - מתנה כגט.

והילכתא כשמואל בדיני.
פ הר"ף: מתנה אינה כגט - שבגט אמדינן כתבו גט לאשתי לא מצי לשווי שליח לכתוב הגט משום בזיון הבעל, אבל מתנה שאין בזיון לבעל כי אמר כתבו שטר מתנה לפלוני אפשר למנות שליח שיכתוב.

ושמואל אמר - מתנה כגט, כיון שבגט טעמו דמילי נינהו דלא ממסרן לשליח כן במתנה.
 כ"כ הרא"ש.

כ"פ הרמב"ם: המתנה כגט

א. והרמב"ן: דווקא באומר להם כתבו והם אמרו לאחרים אז מתנה דינה כגט דלא מהני שליחות דמילי לא ממסרן לשליח.
 אבל אם אמר להם שיאמרו לעדים לכתוב ולתת לכו"ע מהני במתנה.
 כ"כ הרא"ה.

1. מתנה מגט.

ערוה"ש: קי"ל מילי לר מימסרי לשליח (כמ"ש באה"ע קמא).

פירוש - האומר לשלושה כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי, אינם יכולים למסור הדבר לאחרים לעשות כן.
 אע"ג דשליח עושה שליח ה"מ שליח במעשה כגון למסור הגט לשליח אחר שימסור במקומו, אבל כשעושה בדברים

**סימו רמה: הכותב נתתי שדה פלוני לפלוני
והאומר נתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא
נתת לי** (גיטין: לב, מ, ב"ב: , קלז, קלח,) ♦

רמה - א

- 1. הכותב בשטר נתתי שדה פלונית לפלוני או שכתב נתתיה או הרי היא שלו - ה"ז זוכה בה כשיגיע השטר לידו. (א. אבל בדיבורא בעלמא לא קנה ב. אא"כ קנו מידו.**
- 2. והא דאמרינן דלא קנה היינו שרוצה ליתן עכשיו בלשונות אלו, אבל אם אמר נתתי בלשון הודאה - י"א דקנה)**
- 3. אבל אם כתב בשטר אתננו לו אע"פ שהעידו עליו העדים - לא זכה המקבל.**
- א. הגה: ואפילו קנו מידו, דהוי קניין דברים.**

רמה - ב

- ב. ויש מי שאומר שאם קנו מידו מהני לשון "אתן".**
- ג. ומהרי"ו פסק כסברא ראשונה (שקניין "אתן" לא מועיל) , ולכן כתב דהכותב לאשתו בשעת שידוכין לעשות לה כתובה גדולה לא זכתה כל זמן שלא כתב לה (דהוי "אתן") , ולכן נהגו לעשות תנאים חדשים בשעת החופה . ועיין אה"ע נ"א .**

פרש"י: רמ"א - דס"ל אתננה משמע שבשטר זה שאני מוסר עכשיו.

וחכ"א - ס"ל שלא קנה, שאין זה אלא מבטיח שיתן לו לאחר זמן ובשטר אחר ועדיין לא עשה.

א. רשב"ץ: ת הרי"ף - ובאומר אתננו אפילו קנו מידו לא קנה דקניין דברים בעלמא הוא ולא חייב לקיים בכ"ע.

כ"כ הטור, הרא"ש.

טור (קכז - כ): קניין אתן

א. הרמ"ה - אם קנו ממנו לתת כו"כ כיון שאין קניין נופל על החיוב ולא על גוף הממון אלא על הנתינה עצמה, והנתינה אין בה ממש (שהרי לא נותן עכשיו כלום אלא מקבל עליו לעשות כו"כ) - הוי קניין דברים ומצי הדד.

ב. ואיכא מרבותא - קניין לתת לאו קניין דברים הוא, דלא מיקרי קניין דברים אלא במי שקנו ממנו לחלוק או להשתתף.

1. גיטין (מ:): ת"ר - האומר נתתי שדה לפלוני, נתתיה לפלוני, הרי היא שלו - הרי היא שלו.

א"ר יוחנן - וכולן בשטר.

א. פרש"י: כולן בשטר - האי "אומר" כותב הוא, שכתב לו אחד מהלשונות בשטר ומסר לו השטר, אבל אמירה בעלמא לא נקנה קרקע.

ב. טור: אבל בדיבור בעלמא לא קנה בחד מהלשונות אא"כ קנו מידו.

2. הר"ן: וא"ת באומר "נתתי" אפילו בע"פ בלא שטר יקנה משום הודאת בע"ד ?
וי"ל הכי נמי שקונה אם אמר דרך הודאה, אבל הכא בבא ליתן נכסיו עכשיו.

3. (שם): אתננה לפלוני

רמ"א - קנה.

✓ **וחכ"א** - לא קנה.

א"ר יוחנן: וכולן בשטר.

שכתב אין מוציאים מיד היורשים, שהחוב לא עבר ליורשים.

לכן נהגו לעשות תנאים חדשים

סמ"ע: והיינו בלשון חוב וקבלה, שמשתעבד בו מיד אפילו בדשלב"ל (כמ"ש סימן ס) או מקנה בק"ס מעכשיו שמהני אפילו קניין אתן.

והא שאין עושים כן בתנאים הראשונים משום שיראים שמה יחזור בו א מהם מהשידוכין, ולכן אינם מחייבים עצמם רק בקנס משום בוש, מש"ה בלא תנאים חדשים אינם חייבים בגוף הדברים.

1. נתתיה

סמ"ע: כ"כ בגמ', רמב"ם, טור. **אבל גירסת האשרי** – נתונה (שאל"כ מה הפרש בין נתתי לנתתיה).

ומ"ש בס"ג נתתיה קמ"ל אף באומר תהא נתונה מהני.

ערוה"ש: כל לשון עבר או הווה מהני, אבל לשון עתיד הוא רק הבטחה ולא מהני אפילו קנו ממנו.

3. לא זכתה כ"ז שלא כתב.

סמ"ע: ואע"פ שמכח חרם וקנס שקיבל בק"ס צריך לקיימו, מ"מ כ"ז שלא כתב לא זכתה, ונ"מ אם מת קודם

1. **הרא"ה:** ויש מי שאומר שאם כתב לו בשטר שדה פלונית תהא נתונה לך או תהא שלך – קנה.

רמה - ג

2. **הרא"ה:** ויש מי שאומר שאם אמר אתננו לו מעכשיו בין בשטר בין בקנין – קנה לאלתר.

רמה - ד1

1. **תהא נתונה לך**
סמ"ע: דלשון זה אינו לשון הבטחה, שיתנה לאחר זמן, אלא נותנו לו עכשיו.

והי"א מוסיף שאם אמר בלשון אתן מעכשיו קנה, והכל סימן אחד הוא.

רמה - ד2

1. האומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתת לי – הולכין אחר דברי הנותן, דאיכא למימר זיכה ע"י אחר.
א. 16: ואין בע"ח של הנותן גובה ממנו כל זמן שישאר ביד הנותן ממה לפרוע, אבל אם לא נשאר בידו לפרוע לבעל חובו – לא מהני הודאתו לחוב לבעל חובו.

רמה - ה

2. אמר: כתבתי שדה פלונית לפלוני ונתתי לו בידו, והלה אומר: לא נתת לי,
א. אם המקבל מתנה הוא שאמר כן – הודאת בעל דין כמאה עדים דמי והנותן אוכל פירות שדהו.

ב. ואם בן המקבל הוא שאמר כן: לא נתת לאבי שדה זו, והוא אומר: כתבתי ונתתי לו, מניחים את הפירות על ידי שלישי, עד שיוודע הדבר היאך הוא.

1. אחר דברי הנותן

סמ"ע: מיירי שהמקבל רוצה במתנה אלא שאומר האמת שלא נתן לו, הדין שא"צ קניין חדש וזכה המקבל והנותן לא יכול לחזור בו. משא"כ בנתתיה לידו. ואמרינן שנהם אמת, שהנותן זיכה לו ע"י אחר, וזה לא ידע עד עכשיו. מ"מ אם אין המקבל רוצה המתנה בכל מקרה אינו זוכה בע"כ.

2. הודאת בעל דין

סמ"ע: שהרי כאן א"א שדברי שנהם אמת. והא דל"א הודאת בעל דין דהנותן כמאה עדים, משום שי"ל שהנותן בהיותו עסוק בנתינה וסבר לתת ולא נתן, משא"כ המקבל אם נתנו לידו לא היה אומר שלא קיבל. כ"כ ה"ה.

והפרישה(הרא"ש): – טעמו, דהודאת נותן אינה ברורה כ"כ כי שמא ציווה לאחר לתת והוא לא נתן. **נתיבות** – ועי"ל כיון שהנותן מוחזק.

עד שיוודע

סמ"ע(טור): דשמא טעה וסבר שלא קבלו אביו, וקבלו.

1. **גיטין (מ:):** האומר נתתי שדה פלונית לפלוני, והוא אומר לא נתן לי – חיישינן שמא זיכה ע"י אחר.

2. **כתבתי ונתתי לו** והוא אומר לא נתן לי – הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. **מי אוכל פירות?**

א. ר' חיסדא אומר – נותן אוכל פירות. **ב. ורבה אומר** – משלשלים הפירות. **ול"פ:**

הא באבא – נותן אוכל
הא בברא – משלשין.

פרש"י: הודאת בעל דין – כיון שאמר לא קבלתי נאמן, ויכול הנותן לחזור ולזכות בו, דאמרינן טעה כסבור שקבלה זה מידו. **משלשין** – ביד שלישי עד שיבוא אליהו **הא באבא** – אם מקבל המתנה עצמו בחיים ואמר לא נתן, נאמן ואוכל הנותן פירות. **הא בברא** – שמת האב ואומר הבן לא נתן השדה לאבא, משלשין, שמא יבואו עדים שמסרה לאבא וזה לא ידע.

רמה - ו

1. **ויש מי שאומר דדוקא כשהבן אומר: אני הייתי במעמד שאתה אומר שנתת לאבי וראיתי שלא נתת לו כלום; אבל אם לא היה במעמד, דינו כאומר: נתתי שדה פלונית לפלוני, והוא אומר: לא נתת לי.**

2. **הגה: ד"א(הרא"ש):** שטר מתנה שכתב בו: כתבו וחתמו עלי בכל לשון ותנו לפלוני כו', לאו שטר מתנה הוא מאחר שלא נזכר בשטר שהוא נותן, אלא צוה לעדים ליתן.

רמה - ז

1. רמב"ם: מקבל מתנה שבא בעל חובו לגבות ממנו, ואמר: אינה מתנה בידי אלא שומר אני עליה, או שאמר: בטלה היתה מתחלתה, נשבע היסט ותחזור לבעליה. (ועיין למטה סעיף י').

1. אינה מתנה בידי

ערוה"ש: אע"פ שלא היה נאמן בשבועה לחוב לבע"ח בדבר שהוא מוחזק, מ"מ מאחר שידוע שהקרקע לא היתה שלו קודם ואין עדים שקיבלה - נאמן. ואם הנותן טוען נתתיה לו, אינו נאמן להפקיע בע"ח.

נשבע היסט

ערוה"ש: דוקא שבע"ח טוען ודאי השדה שלך (ורוצה לגבות ממנה) אז צריך המקבל להשבע היסט שאינה שלו.

1. גיטין(לב): ומקבל מתנה שאמר לאחר שבאת לידו "מתנה זו מבוטלת, תבטל, א"א בה" - לא אמר כלום. "בטלה היא, אינה מתנה" - דבריו קיימים. **רמב"ם:** מקבל מתנה ... נשבע היסט, ... **ראב"ד:** שבועה זו למה? **ה"ה** - ואפשר שתבעוהו בעלי חובות שלו וא"ל אתה מערים בזה כדי להפקיע מתחת ידנו. ע"ז נשבע היסט. וצ"ע. **א. ד"מ:** וצ"ע - שהרי במקום שחב לאחרים אינו נאמן. ואפשר שכאן נאמן מאחר שידע שהדבר אינו שלו מעיקרא, כמ"ש בס"י לדעת רש"י, ולכן נאמן בשבועה.

רמה - ח

רמב"ם: טען הנותן ואמר: שומר אתה עליה, או שאמר: שלא מדעתי נתתיה, או: גזולה היא בידך, וזה אומר: נתת לי, אם החזיק בה שני חזקה או שהיא מתנת מטלטלין, נשבע המקבל שבועת היסט ונפטר.

רמה - ט

נתן שדה פלונית במתנה לראובן, ואחר כך החזיר ראובן שטר מתנה לנותן וגם עשה לו מחילה, לא נתבטלה המתנה בכך.

ואח"כ נתעשר יעקב וביקש ראובן את הקרקע חזרה ולא רצה יעקב. **תשובה:** הדין עם ראובן, שיעקב לא קנה בחזרת השטר ולא במחילה. ואם יעקב מודה בפרטים, יחזיקו ב"ד הקרקע ביד ראובן. ואם

ת. הרא"ש: יעקב נתן לבנו ראובן קרקע במתנה מעכשיו. לאחר זמן ירד יעקב מנכסיו ופייס לראובן שיחזיר לו השטר, וכן עשה וגם עשה לאביו מחילה.

וגם המחילה לא מהני, שמחילה מהני רק כשחייב לו מעות

כופר - שמעולם לא נתן לראובן ואין עדים, ישבע יעקב ויפטר.

אבל היה חייב לו חפץ לא מהני מחילה (כמ"ש רמ"א-ב).

לא נתבטלה המתנה בכך

סמ"ע: שכיון שזכה ראובן במתנה אינה יוצאת מתחת ידו עד שיחזור ויקננה לנותן באחד מדרכי הקניה. וחזרת השטר אינו מועיל.

רמה - י

1. המקבל את המתנה וזכה בה, ואחר שבאה לידו והוא שותק חזר בו ואמר: איני רוצה בה, או: איני מקבלה או: הרי היא בטלה, או: מוס זה נראה לי בה - לא אמר כלום לענין שתחזור לבעלים, א. אלא הרי היא הפקר וכל הקודם בה, זכה. ב. (ואם יש לו בעל חוב גובה ממנה).
2. אבל אם היה צווח מעיקרו, לא קנה המקבל וחזור לבעלים הראשונים.
3. הגה: וכל זה באומר אחד מן הלשונות שמשמעותו שאינו רוצה בה. אבל אם אמר לשון דמשמע שלא היתה מתנה מעיקרא, אע"ג דשתק תחלה - נאמן בהודאתו, א. ואפילו חב לאחרים כגון שיש לו בעל חוב עליו, מ"מ מאחר שלא היתה בחזקתו עד עתה נאמן עליה.
4. אמר: אי אפשי בה אם המתנה מטלטלין - הוי ליה הפקר; ואם היה קרקע, מאחר ששתק תחלה - אין בדבריו כלום.

- וכשם שאין הנותן יכול לחזור בו כך המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה.
- א. מתנה זו שאמר המקבל אינו רוצה בה אחר שבאת לידו הרי היא הפקר וכל הקודם זכה בה, שהרי הפקירה המקבל אחר שזכה בה.
2. אבל אם היה צווח מעיקרא לא קנה וחזרת לבעלים.
 3. גיטין(לב): אבל אמר בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימים. פרש"י: בטלה היא - משמע בטלה היתה קודם שקבלתו, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, וחזרת לנותן.
- וחזרת לנותן.
- ראב"ד - דווקא שאינו חב לאחרים, אבל חב לאחרים כגון שיש לו בע"ח שרוצים לגבות ממנה - אינו נאמן.
- א. פרש"י - נאמן אף שחב לאחרים, כיון שלא היתה בחזקתו עד עתה.
4. אומר א"א בה לאחר שבאת לידו

0. גיטין(לב). אמר רבה בר אבוב - מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת לידו: מתנה זו מבוטלת, תבטל, א"א בה - לא אמר כלום. בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימים. פרש"י: לא אמר כלום - זכה בה ע"כ, ואם יש לו בע"ח גובה ממנה, לפי שכל הלשונות הללו שלון עתיד הן, והואיל וקבלה א"א לחזור.
- בטלה היא - משמע בטלה היתה קודם שקבלתי, הודאת העל דין כמאה עדים דני. כרתיתו(כד): לפי הסבר הב"י ע"פ הרמב"ם: אר"ל - הנותן מתנה לחברו ואמר הלה א"א בה - כל המחזיק בה זכה. ופריק: והא בגיטין(לד). אין בדבריו כלום (משמע שהיא בחזקת המקבל) ?
- לא אמר כלום שלא חזרת לנותן אבל הוא גם לא קנה, אלא כל המחזיק בה זכה.
1. רמב"ם: המקבל את המתנה,,, לא אמר כלום.

סמ"ע: המחבר לטעמיה שפירש כן שיטת הרמב"ם. ובדרישה כ – שאין כן דעת הרמב"ם שיהא הפקר, אלא באומר "איני רוצה בה" שהוא בה שהוא לשון אי אפשר שבגמ, אבל שאר לשונות נשארו ביד המקבל.

ערוה"ש: **ודעת הרא"ש** – אם הנותן בריא לא זכה עד שיגיע השטר לידו, ולכן כשאמר א"א קודם שיגיע שטר לידו חוזר לנותן.

ואם הנותן שכ"מ מיד ששתק זכה, וכשחזר ואמר א"א בה הפקירה וכל הקודם זוכה.

ב. **הע"ח גובה ממנה.**

סמ"ע: מיירי בבע"ח שיש על המקבל בשטר ועדים שאז כל נכסיו משעבדים, ולכן לא יכול להפקירם ולהוציא משועבדים מאחר שכבר זכה בהם.

וז"ש הרמ"א דווקא בלשונות שכבר זכה אלא שאינו רוצה בהם עכשיו.

ואין לפרש כוונת הרמ"א – שאף שהם הפקר וכל הקודם זכה בהם, אם קדם בע"ח זכה ונפטר מחובו ולא יכול לטעון שמהפקר זכה.

הט"ז: ואף מלוה ע"פ גובה ממנו (דלא כהסמ"ע שרק מלוה בשטר).

4. **אמר א"א בה.**

סמ"ע: לפי הרמ"א יש לחלק בין א"א בה לאין רוצה בה, אבל לפי הרמב"ם שווים הם.

רמב"ם – הוי הפקר וכל הקודם זכה (ולא חילק).

✓ **ורש"י מחלק:**

במטלטלים כיון שהם בידו ואמר א"א בה הוי לשון הפקר.

אבל בקרקע – שאינו בידו לו הוי לשון א"א הפקר, אלא רוצה לבטל המתנה ולא יכול. כ"כ הרא"ש.

1. **הוא שותק**

*: שאם לא שותק לא הוי מתנה וחוזרת לנותן ולא הוי הפקר כמ"ש בהמשך.

אינו רוצה בו, איני מקבלה

ערוה"ש: ס"ל להרמב"ם שאף לשון להבא נהי שאינה חוזרת לנותן מפני שכבר זכה בה המקבל, מ"מ הוי הפקר מכאן ואילך.

ואם אמר לשון **עבר** (בטלה היא, אינה מתנה) אף הרמב"ם מודה שחוזרת לנותן.

או מום נראה לי

סמ"ע(ה"ה): **אין טעם לדבר**, דאפשר ששתק מתחילה בגלל שלא ראה המום, ועכשיו שהכיר במום צווח שלא היה בדעתו לקבלו במום?

ואפשר דמיירי במום גלוי הנראה לעיני כל.

א. **אלא הרי היא הפקר.**

רמה - יא

1. **זיכה לו על ידי אחר, וכששמע המקבל שתק, ואחר כך צווח ואמר: איני מקבלה, הרי זה ספק אם זה ששתק כבר רצה וזה שצווח חזר בו, או ששתק מפני שעדיין לא הגיע לידו כלום וזה שצווח הוכיח סופו על תחילתו.**

לפיכך אם קדם אחר וזכה בה לעצמו, אין מוציאים מידו שמא המקבל זכה, וכיון שאמר: איני רוצה בה הרי הפקירה, וזה שקדם ולקחה מההפקר, זכה.

ואם חזרו הבעלים הראשונים ותפסוה מיד זה שקדם וזכה בה, אין מוציאים מידם, שמא המקבל לא זכה, שכיון שאמר: איני רוצה, הוכיח

סופו על תחילתו ולא קנה אותה, וברשות הבעלים הראשונים היא קיימה עדיין.

2. וי"א שאם היתה מתנת שכיב מרע. כיון ששתק בשעה ששמע, קנה.

א. הגה: לא ראיתי מי שמחלק כאן בין ש"מ לבריא, וגם אינו נראה לי לחלק בכך, מאחר שזיכה לו המתנה על ידי אחר, קנה בבריא כמו בש"מ, וכן דעת הרא"ש שזכה המקבל בכל ענין.

1. ה"ז ספק.

סמ"ע: בגמ' מחלוקת רבנן ורשב"ג:

וס"ל להרמב"ם – שהוא ספק. וכן הוא ספק הגמרות אחרות.

אבל הרא"ש – הביא המחלוקת סתם, משמע שהלכה כרבנן שהם הרבים (ואין כאן ספק).
וז"ש הרמ"א שלהרא"ש זכה המקבל בכל עניין.
כ"כ הטור (רא"ש).

והש"ך – אין כאן שום מחלוקת (רמב"ם*הרא"ש), ונעלם מהמחבר דברי הרמב"ם (ה זכיה) כהרי"ף והרא"ש.

והט"ז – י"א זה מקומו בסוף סעיף י (אחרי 1.) שאם המתנה מתנת שכ"מ א"צ באה לידו (ואף קודם שבא לידו אם שתק כבר זכה).

חזרו בעלים ראשונים

סמ"ע: ול"ד לשאר ספקות דקי"ל מאחר שתפש האחד אין השני יכול לחזור ולתפוס מידו (קלט-א), **דשאני** הכא דידוע מי בעליו הראשונים ואם אח"כ יחזור שום אדם ויתפוס מידו מוצאים מידו.

2. וי"א א... קנה.

סמ"ע: ואינה חוזרת לנותן, ובגלל שאני איני מקבלה נעשה הפקר.

מתנת שכ"מ

סיכום: מה טיבו של י"א זה –

סמ"ע – זוהי דעת הרא"ש שאין בדין זה ספק, אלא יש חילוק בין בריא לשכ"מ.

והש"ך – י"א זה שייך לס"י, אבל כאן אין מחלוקת בין בריא לשכ"מ.

1. ב"ב(קלח): אר"נ בר יצחק – זיכה ע"י

אחר (בפניו) ושתק ולבסוף צווח, באנו למחלוקת רשב"ג*רבנן –

הכותב נכסיו לאחר (שהוא כהן) והיו בהם עבדים, ואמר הלה א"א בהם:

ת"ק – הרי אלו אוכלים בתרומה.

רשב"ג – כיון שאמר א"א בהם זכו בהם יורשים (של הנותן).

פרשב"ם: זיכה ע"י אחר – בפניו ושתק וכשבאו למסור לו צווח.

ת"ק סבר – מדשתק קנה ומה שצווח חזר בו אח"כ.

רשב"ג ס"ל – הוכיח סופו על שם תחילתו, והאי דלא צווח מעיקרא סבר כי לא מטו לידי מאי אצווח.

ה"ה: ולא איפשטא והוי ספק,

כ"פ העיטור דהוי ספק.

ולכן פסק הרמב"ם: זיכה ע"י אחר אפילו עומד וצווח...

2. ב"ב(קלז): אר"י א"ש – הכותב נכסיו

לאחר ואמר הלה א"א בהם – קנה אפילו עומד וצווח.

ורבי יוחנן אמר – לא קנה.

ול"פ: כאן בצווח מעיקרא – ולכן לא קנה.

כאן בשתק ולבסוף צווח – קנה.

וכ"פ בסעיף י.

ר"ף, הרא"ש: כאן מיירי בשכ"מ שדבריו

ככתובים ומסורים, וכיון ששתק מיד זכה, אבל מתנת בריא עד שיגיע השטר לידו.

הב"ח – וה"נ מחלקות ת"ק*רשב"ג דווקא

בשכ"מ אבל בבריא לא זכה עד שיגיע המתנה לידו (אף לת"ק שסתם הלכה כמותו).

סימו רמו: השומע שמת בנו וכתב נכסיו לאחר:

(ב"ב: קז, קל, קלא, קלג, קמו, קנב)

רמו - א

1. לעולם אומדים דעת הנותן, אם היו הדברים מראין סוף דעתו עושים על פי האומד אע"פ שלא פירש.
כיצד, מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת, וכתב כל נכסיו לאחר, מתנה גלויה גמורה, ואחר כך בא בנו, אין מתנתו קיימת, שהדברים מוכיחים שאילו ידע שבנו קיים לא היה נותן כל נכסיו.
א. לפיכך אם שייר מנכסיו כל שהוא, בין קרקע בין מטלטלין, מתנתו קיימת.

1. הלך בנו למדינת הים**ערוה"ש:** בנו יחידו.**אין מתנתו קיימת**

ערוה"ש: ה"ה בן בין הבנים שהלך למדינת הים ושמעו שמת וחילק כל נכסיו לבנים שכאן ואחר שמת האב הגיע הבן – מקבל חלקו בירושה.

א. שייר נכסיו כלשהו

סמ"ע – כלשהו ממש, ול"ד ליסמן **רנ-ד** בשכ"מ שנצן כל נכסיו דבעינן שייר כדי פרנסתו. דהכא שאני (שאפילו כלשהו הוי שיוור, שאין אומדנא גדולה עתה להוציא ממקבל המתנה).

אבל הט"ז – כלשהו ל"ד, אלא כמו בדין שכ"מ, דמשם נלמד דין זה.

שייר כלשהו

ערוה"ש: דווקא שהמקבל מוחזק, שאל"כ אין מוציאין מיד היורש, דזהו כעין ספיקא דדינא.

1. ב"בקמו: (

מאן תנא דאזלינן בתר אומדנא? אר"נ – ר"ש בן מנסיא היא.
דתניא: הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחר, ואח"כ בא בנו – מתנתו מתנה.

✓ **ר"ש בן מנסיא אומר – אין מתנתו מתנה שאלמלי ידע שבנו קיים לא היה כותב.**
פרשב"ם: בתר אומדנא – ואע"פ שלא פירש בפירוש.

כתב כל נכסיו לאחר – כששמע שמת בנו, אך לא פירש שבשביל מיתת בנו עשה כן.

א. ר"ף, רא"ש: גורסים "אר"נ הלכה כר"ש בן מנסיא".

כ"פ הרמב"ם – לפיכך אם שייר כלשהו בין קרקע בין מטלטלים מתנתו מתנה (כמו בשכ"מ).

רמו - ב

1. יש מי שאומר שדין זה דוקא בשכיב מרע, אבל לא בבריא.
2. ויש מי שאומר דאפילו בבריא היא.

1. אבל לא בבריא

סמ"ע: אפילו בא בנו מתנתו קיימת, דאין כאן אומדן דעת שלא ישאיר לבנו ויתן הכל לאחרים, שהרי נתן הכל ולא השאיר לעצמו אף שהוא בריא ולא חש אחיות של עצמו כן לא חש על חיות בנו.

מעכשיו ולאחר מיתה בדעת הר"ן

סמ"ע - הרי זה ספק.
הש"ך - הר"ן לא מסתפק, דכיון שהשאיר לעצמו עד לאחר מיתה חוזר בו לבנו.

2. ששמע שמת בנו.

הרמ"ה: אף בבריא הדין כן שיכול לחזור בו כשיבוא בנו.

1. אבל הרמב"ן - רק בשכ"מ, אבל בבריא שנתן כל נכסיו כיון שלעצמו לא השאיר אף לבנו לא השאיר.

הר"ן: בבריא אם אמר מהיום ולאחר מיתה אפשר שאף הרמב"ן יודה שחוזר בו, כיון שהשאיר לעצמו. **אן** אפשר שאף בכה"ג "שביק נפשיה" מיקרי כיון שנסתלק מנכסיו שלא יכול למוכרם.

רמו - ג

הרא"ה: יש מי שאומר דהוא הדין בריא שכתב כל נכסיו לאחר מחמת שהיה צריך לברוח מפני בעלי חוביו או מפני אויביו, ואחר כך עשה פשרה עם בעלי חוביו ואויביו, או שמתו, אם נתברר שלא כתב מתנה זו אלא מחמת כן, הואיל ונדחית השעה מפניו והרי הוא צריך לנכסיו, בטלה המתנה. (ודומה לשכ"מ שכתב כל נכסיו מחמת שהוא נוטה למות, שאם עמד חוזר).

שהיה צריך לברוח

דאומדנא גדולה שלא כתב לאחרים אם היה יודע שיזכה לזרע.

ואע"פ שאינו דומה לשמע שמת בנו, שנתגלה שהמתנה היתה בטעות מעיקרא, משאכ"כ. **מ"מ** דומה למתנת שכ"מ שאם עמד חוזר משום דאנן סהדי שכוונתו היתה רק אם ימות. ה"נ אנן סהדי שלא כיוון אלא אם לא יזכה לזרע.

סמ"ע (ב"י): אף הרמב"ן שחילק בס"ב יודה כאן שהדין כן אפילו בבריא דזוה דומה לשכ"מ כיון שהיה צריך לברוח. **ובפרישה** - יתכן שאך כאן חולק הרמב"ן צריך בשכ"מ הדין כן.

בטלה המתנה

ערוה"ש: מהר"מ - ראובן שלא היה לו זרע וכתב כל נכסיו לאחרים מהיום ולאחר מיתה, ואח"כ זכה לזרע - חוזר

רמו - ד

1. הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו, א. בין שהיה בריא בין שהיה שכיב מרע ב. (וי"א דדוקא שכתב לו בלשון מתנה, אבל ש"מ שכתב לו לשון ירושה, קנה), **ג. אפילו היה בן קטן המוטל בעריסה, לא עשאו אלא אפוטרופוס והרי הוא בכל הנכסים כאחד מאחיו.**

2. ה"ס: ואפילו האריך בלשון כדרך שופרא דשטרי "ילך, יזכי, יחזיק" אומדן דעת הוא שלא נתכוון אלא להיות אחיו נשמעים לו.

3. ואם שייר כל שהוא, בין קרקע בין מטלטלין, זכה הבן במתנה.
4. ואם פירש בשטר שמקנה לו הקנאה גמורה ולא בתורת אפוטרופוס,
א. או שפירש בשטר שיהא רשאי למכור ולתת לאחרים, ב. או שכתב לו
מטלטלי אגב מקרקעי, ג. או שהקנה לו בקנין, ד. וכן כל שכתוב בשטר
המתנה לשון שאפשר להוכיח ממנו דלמתנה גמורה נתכוון, קנה.

5. הגה: ד"מ (ת הרא"ש): ואם כתב לאחד שיהא מושל ושולט בכל אשר לו, אינו לשון מתנה אלא לשון אפוטרופוס (כ"כ הריב"ש).

4. הרב יונה: מיהו אם פירש בשטר שמקנה לו הקנאה גמורה ולא בתורת אפוטרופוס **א.** או שפירש בשטר שיהא רשאי למכור ולתת לאחרים – קנה.
 כ"כ נמ"י רא"ש, ה"ה (ר"י מיגאש).
ב. רשב"א: אם כתב מטלטלין אגב קרקע – קנה, שאם התכוון לאפוטרופוס למה כתב קניין.
ג. כ"כ הראב"ד: – שאם הקנה לו בית בקניין – קנה, שהרי בירר דבריו שלא נתכוון אלא למתנה גמורה.
 כ"כ הרשב"א.
אבל הרב יונה: – אבל בקניין ואף במיפה כוחו (שאמר תנו נכסיי לפלוני ואף כתבו) לא קנה.
 כ"כ נמ"י.
 [* והמחבר הביא מחלוקת זו בסעיף ז].
ד. ת הרא"ש: כל שכתוב בשטר המתנה לשון שאפשר להוכיח ממנו דלמתנה גמורה נתכוון – הוי מתנה.

1. הכותב כל נכסיו

סמ"ע: עשאו אלא אפוטרופוס

לדעת הרי"ף, והרמב"ם: – דווקא בכותב אמרינן דהוי אפוטרופוס, שהוציא עליו קול להחשיבו. אבל שכ"מ שאמר, הוי מתנה גמורה.
 כ"פ המחבר.

והרשב"ם, והרא"ש: – בלשון ירושה קנה, בלשון מתנה הוי אפוטרופוס.
 כ"פ הרמ"א.

ג. אפילו קטן המוטל בעריסה

סמ"ע: ואפילו איכא תרתי לטיבותא.

א. בן קטן בין שאר בנים גדולים שא"צ אפוטרופוס.
ב. ואפילו קטן המוטל בעריסה שאין ראוי להיות אפוטרופוס.

אפ"ה לא חילקו חז"ל ולא קנה (כ"כ ב"י, ד"מ לאפוקי רבנו יונה).

1. ב"ב (רלא): א"י א"ש – הכותב נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא.

פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס.

וקשה: ב"ב (קל): – קי"ל כר"י בן בתרא שאם אמר על מי שראוי ליורשו דברין קיימים (ולא עשאו אפוטרופוס) ?

ר"ח (1): – הכא מיירי בכותב (ולכן עשאו אפוטרופוס שהוא פירסום), התם מיירי רק שאמר.

ר"ח (2): – הכא מיירי בכל נכסיו (ולכן אפוטרופוס) והתם מיירי כשהקנה לזה מעט ולזה מעט.

א. רשב"ם: – בלשון ירושה ודאי קני, דכתיב "והיה ביום הנחילו את בניו", ורק בלשון מתנה אזלינן בתר אומדנא (ועשאו אפוטרופוס).

ג. (שם): פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס, בנו הקטן מאי ?

איתמר ר חניאלי אמר שמואל – אפילו בנו הקטן שמוטל בעריסה.

ב. בעי רבא: – מה הדין בבריא, בשכ"מ ניח"ל שישמענו בקולו אבל בבריא שהוא נמצא מאי? ולא איפשטא.

הרי"ף: לקולא ולא עשאו אלא אפוטרופוס.
 כ"פ הרא"ש, רמב"ם.

עשאו אפוטרופוס

הרז"ה: – ודוקא צעדיכים אפוטרופוס, כגון קטן בין הקטנים (שאין גדול), או שהגדולים לא נמצאים. **אבל** בגדולים הוי מתנה גמורה.
מ"מ הרשב"א: – בכל גוונא הוי אפוטרופוס.
 כ"כ הרשב"א.

3. ב"ב (קנ): אמר רבא – חמישה עד

שיכתבו כל נכסהם, ואלו הן: הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאו אלא אפוטרופוס, ...

רמב"ם: אבל שייר מנכסיו קנתה (ומדין זה נלמד לכותב נכסיו לבנו).

4. אם הקנה לו בקניין

סמ"ע: כ"ד ראב"ד, והרשב"א.
אבל הטור (ר יונה) – אינו כן.
כ"כ המחבר (ז) – מחלוקת בזה.

3. אם שייר כלשהו

סמ"ע: שאם לאפוטרופוס נתכוון למה לא מנהו גם על כשלהו זה.

רמו - ה

**ת הרשב"א: וכל היכא דאיכא לאסתפוקי בלשון המתנה
אם נתכוון למתנה גמורה, על המקבל להביא ראיה.**

דאיכא לאסתפוקי

על המקבל להביא ראיה
סמ"ע: לפי שהוא המוציא, שהנכסים בחזרת היורשים.

ערוה"ש: ואם כתב בלשון שיש להוכיח דלמתנה גמורה נתכוון – קנה, וכ"ש אם כותב סיבה בשטר למה נתן לו כל נכסיו.

רמו - ו

1. בד"א, שכתב לבן בין הבנים. אבל אם כתב א. לבן בין הבנות, ב. או לבת בין הבנות ג. (או לבת בין הבנים) ד. לאחד מהיורשים בין שאר יורשים, אע"פ שלא שייר כלום מתנתו קיימת.
2. (וי"א דבת בין הבנים א. או בין הבנות לא קנתה). (עיין רנג-ז).

סיכום: הכותב נכסיו

הכותב נכסיו ל בין ה--	בין הבנים	בין הבנות	בין האחים
בן	אפוטרופוס	קנה	קנה
בת	קנתה	קנתה	X

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

	הגה - לא קנתה	הגה - לא קנתה	
קנו	X	X	אחים

1.א. הר"ף - קנה,**1.א. בן בין הבנות**

סמ"ע: דס"ל להר"ף שהלכה זו הילכתא בלא טעמא, ואין לך בו אלא חידוש, בן בין הבנים ותו לא.

ג. בת בין הבנים

סמ"ע: קטע זה לא מופיע ברמב"ם והוסיפו הרמ"א לסברתו שאין לך בו אלא חידוש. וה"מ שכתב בלשון מתנה אבל בלשון ירושה בת לא יורשת במקום שיש בנים (כמ"ש ברפ").

ד. אחד מהיורשים

סמ"ע: פ יורשים ששונים מצד ירושה כגון אח בין האחים או דוד בין הדודים שאז ל"א שכוונתו לעשותו אפוטרופוס.

2. בת בין הבנות

סמ"ע: דס"ל שגם בבת אמרינן כוונתו להעמיד אפוטרופוס על בניו, ולא להעביר כל אשר לו מבניו.

1. ב"ב(קלא): הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופוס.

וקשה: ב"ב(קלג) אר"ה שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחר, אם ראוי ליורשו נוטלו משום ירושה?

ג. הר"ף: ר"ה מיירי בבת בין הבנות ד. ובת בין האחים (שאר יורשים), אבל בן בין הבנים עשאו אפוטרופוס.

וא"ת מ"ט? כבר אמרו בגמ(קמד) עלה הילכתא בלא טעמא, ולית לן אלא מ"ש רבנן.

כ"כ הרמב"ם: ל"א שעשאו אפוטרופוס אלא בן בין הבנים א. אבל בן בין הבנות ב. או בת בין הבנות ד. או לאחר מהיורשים בין שאר יורשים אע"פ שלא שייר מתנתו קיימת.

ב"ב(קלא): בת אצל הבנים מהו?

רבינא אמר - לא קנה.

רב עוריא אמר - קנה.

ל ה ל כ ה.

2. הרא"ש - לא קנה כרבינא.**רמו - ז**

הרב יונה: יש מי שאומר דכותב כל נכסיו לבן בין הבנים, אם נתן לו קנין וייפה כחו, קנה. ויש מי שאומר שאף על פי כן לא קנה.

ויפה כוחו

סמ"ע: צ"ע למה לא כתב בבא זו בסס"ד עמ"ש "אם הקנה לו בקניין" היה צריך להוסיף "וי"א שצריך ליפות כוחו בקניין, וי"א שאפ"ה לא קנה". וכ"ה בטור בהדדי (כלומר סעיפים ד עם ז).

ובפרישה - ס"ל לרבנו יונה דכמו שכתב לו כל נכסיו נתונים לך וביפוי כח עכ"ז עשאו אפוטרופוס, כן הדין בכל קניין.

אבל מהמחבר משמע - שמחלק, בק"ס גם ר יונה מודה שקונה, ודווקא בקניין שטר לא מהני. ולכן בס"ד כ בקניין קנה, וכאן הביא המחלוקת (שכאן איירי רק בקניין שטר ללא ק"ס). ואין לחלק בנהם שגם בק"ס צריך יפוי כח. כ"כ הש"ך.

סיכום: שטר וק"ס

למחבר - בשטר בעניין ג"כ יפוי כח.

סמ"ע, ש"ך – בכל גוונא בעינן גם יפוי כח.

רמו - ח

אם אמר: כתבו ותנו לו כל נכסי, ולא ייפה כחו לומר: תנו לו כל נכסי ואף כתבו, אפילו אפוטרופוס לא עשאו.

הרב יונה: אם אמר כתבו לו כל נכסי ואינו מיפה כוחו, אפילו אפוטרופוס לא עשאו שהרי זה בא לעשותו אפוטרופוס דרך הקנאה (ק"ס) וחיישינן שמא לא גמר לעשותו אפוטרופוס אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

ב"ב(קנב): איתמר – מתנת שכ"מ שכתוב בה קניין:
רב אמר – ארכביה אתרי ריכשי
ה"ז כמתנת בריא – שקונה גם בהלואה.
ה"ז כמתנת דכ"מ – שאם עמד חוזר.
ושמואל אמר – שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה (אא"כ מיפה את כוחו).

רמו - ט

הכותב כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר, זה האחר קנה חצי הנכסים במתנה, ונשאר החצי לבניו, והבן שנתנו לו, אפוטרופוס מינהו על שאר אחיו.

דהוה אפוטרופוס שבשעה שכתב לבנו הוי כל נכסיו, אלא אפילו כתב לבנו ולאחר יחד חשיבנן כותב כל נכסיו לבנו כיון שלא שייר בנכסיו כלום.

ב"ב(קלא): פשיטא – בנו ואחר, לאחר במתנה ובנו אפוטרופוס.
כ"פ הטור: כתב כל נכסיו לבנו ולאחר, האחר קנה ובנו הוי אפוטרופוס בחצי.
ל"מ אם כתב תחילה לאחר והשאר לבנו

רמו - י

1. יש מי שאומר שאם כתב חצי נכסי לבני וחצי נכסי לפלוני, לבנו נמי הוי מתנה. א. ואם כתב: שני שלישי נכסי לבני והשליש לאחר, לא עשה בנו אלא אפוטרופוס.

א. ואפ כתב $\frac{2}{3}$ נכסיו לבנו, ו $\frac{1}{3}$ לאחר –
הוי ככותב כל נכסיו (בב"א) לבנו ולאחר
(כמו ס"ט), אע"פ שהקדים בנו, שהרי לא יכל
לומר כן בב"א (כל נכסי לבני ולאחר).

1. פסקי הרא"ש: דווקא שכותב כל נכסיו
לבנו ולפלוני, אבל כתב חצי נכסיו לבנו וחצי
לפלוני, מדהוי למכתב כל נכסיו לבנו
ולפלוני ולא עשה כן אלא הקדים בנו – קנה
בנו החצי בנכסים, דהוי כנותן לבנו קצת
והשאר לפלוני.

רמו - יא

1. כתב כל נכסיו לשני בניו, שניהם אפוטרופוסים.
2. פסקי הרא"ש: ואם כתב: חצי נכסי לבני פלוני וחצי נכסי לבני פלוני –
הראשון הוי מתנה והשני הוי אפוטרופוס על החצי לכל הבנים, וגם
הראשון שנתן לו חצי הנכסים יש לו חלק בחצי האחר כשאר האחים.

1. פסקי הרא"ש:

כתב כל נכסיו לשני בניו – שניהם
אפוטרופוסים.
כ"כ הטור, נמ"י, רשב"א.

2. הראשון הוי מתנה

סמ"ע: מדלא כתב כל נכסי לראובן ושמעון, משמע
שדעתו להקנות לראשון.

רמו - יב

**הכותב כל נכסיו לאשתו, לא עשאה אלא אפוטרופוס;
ונתבארו פרטי דין זה בטור אבן העזר סי' ק"ז.**

כתובתה, אא"כ ששייר מקצת נכסים) (ג"ז
טור).

אה"ע (קז-א): הכותב כל נכסיו לאשתו, בין
בריא בין שכיב מרע, אף על פי שקנו מידו,
לא עשאה אלא אפוטרופא על יורשיו, בין
שהיו יורשיו בניו ממנה או מאשה אחרת או
אחיו, או שאר יורשין. ואם שייר כל שהוא,
בין קרקע בין מטלטלין, קנתה כל מה שכתב
לה. (בין כך ובין כך לא אבדה כתובתה)
(טור).

אלא אפוטרופוס.

ערוה"ש: וכ"ש אם כתב לה שתהא גברת הבית או
מושללת לא עשאה אלא אפוטרופוס.

אה"ע (קז-ב): בד"א, בנשואה. אבל אם כתב
כל נכסיו לאשתו ארוסה, או לגרושה, אף על
פי שלא שייר כלום, מתנתו קיימת. (ואבדה

רמו - יג

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

**הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא,
נתבאר בטור הנזכר סי' ק"ו (טור: שאיבדה כתובתה).**

הנכסים עצמם, כגון שמת אחד מהבנים וירשו.

איבדה כתובתה

סמ"ע: דכיון ששמעה מהבעל שמחלק כל אשר לו לבניו ולא נתן לה אלא קרקע כלשהו ולא מחתה לומר מאין אגבה כתובתי, אמרינן ודאי מחלה.
מש"ה מה שקונה בעלה אח"כ או שמת אחד מבניו גובה מהם כתובתה.

אה"ע(ק-א): הכותב כל נכסיו לבניו, בין זכרים בין נקבות, בין בריא בין שכיב מרע, וכתב לאשתו עמהם קרקע כל שהוא או דקל לפירותיו או פירות מחוברים והם צריכים עדיין לקרקע, הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ושתקה כשנודע לה ולא מיחתה, איבדה עיקר כתובתה ותוספת (אבל לא נדונייתא) (המ"מ פ"ו מזכיה). ואינה טורפת מנכסים אלו כלום. אבל מנכסים שיבואו לו אחר כך גובה מהם, אפילו באו לידו מאותם

רמו - יד

**הכותב כל נכסיו לאשתו ויצא עליו שטר מוקדם,
נתבאר בטור הנזכר בסי' ק"ז.**

לה. (בין כך ובין כך לא אבדה כתובתה) (טור).

אה"ע(ק-ג): הכותב כל נכסיו לאשתו, בין בריא בין שכיב מרע, אף על פי שקנו מידו, לא עשאה אלא אפטרופא על יורשיו, בין שהיו יורשיו בניו ממנה או מאשה אחרת או אחיו, או שאר יורשין. ואם שייר כל שהוא, בין קרקע בין מטלטלין, קנתה כל מה שכתב

רמו - טו

**דין שטר במתנה שלא נעשה אלא להבriח עיין
אה"ע(סימן צ).**

קנין גמור עד שתרצה, אין הבעל אוכל פירות אותה המתנה, ואם מתה אינו יורשה.

אה"ע(צ-ח): יש מי שאומר דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה, מתנה חלוטה, מתנת עלמין; אבל אם כתבה לו כן, קנה לגמרי.

אה"ע(צ-ז): האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין קרוב בין רחוק, קודם שתנשא, אע"פ שאם נתאלמנה או נתגרשה תבטל המתנה, אין הבעל אוכל פירותיהם, ואם מתה בחייו, אינו יורשה, שהרי נתנה אותם קודם שתנשא, וכשתמות בחיי בעלה, יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור. ולא עוד אלא אפילו נתנה מקצת נכסיה או כולם, קודם, וכתבה למקבל מתנה: קנה מהיום ולכשארצה, שהרי לא קנה

רמו - טז

דין שכ"מ שאמר תטול אשתי כאחד מהבנים - אה"ע(סימן ק"ח).

הודאה שחייב סך מה, ולא יפטר אלא כשנותן להם כמו הזכרים, ובדרך זה יכול להקנות אף מה שלא ברשותו, הן ראוי הן מוחזק (ד"ע). הנותן מתנה לאשתו או לבנותיו, אסור להערים אחר כך וליתן מנכסיו לבניו או לאשתו כדי להפקיע ממקבל מתנה מה שראוי לו (כן נראה מתשו' מהרי"ל סימן

אה"ע(קח-ג): אם מתו כל הבנים, רואים כמה היו בשעת הצואה, ונוטלת חלק הראוי לאחד מהם, והשאר ליוורשיו. הגה: הכותב לבתו ולחתנו שיטלו חלק כאחד מבניו, הוי כאלו כתב כך לאשתו ואינו נוטל אלא בנכסים שהיו לו בשעת הכתיבה (מרדכי פ' יש נוחליו). ומה שנוהגין בשטר חצי זכר שכותבים עכשיו לבנות שנוטלין בכל אשר ימצא לו כמו הזכרים, משום דכותב להם דרך

רמו - יז

1. רמ"מ: כל הנותנים כל נכסיהם, משתבטל המתנה ויחזרו כל הנכסים לבעלים הראשונים אין המקבל מתנה מחזיר פירות (שאפילו הנותן מתנה ע"מ להחזיר לזמן קצוב אוכל פירות עד הזמן הקצוב).

2. הגה: אהרי"ח(ר אפר"ט): האומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה.

3. תה"ד: ולכן מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו.

א. המש"ק תה"ד: ודוקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח דנתן לו לשם מתנה, רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע ממנו, פטור.

סמ"ע: ותה"ד הביא ראייה - מהאומר לחברו קרע כסותי דמותר לקרוע אבל חייב לשלם. והש"ד - וצ"ע, דהתם חייב משום שבאה לידו בתורת שמירה, שאל"כ פטור.

1. משתבטל

סמ"ע: כגון הני בראש הסימן" שמע שמת בנו, הוצרך לברוח...

אינו מחזיר פירות

ה"ה: ובתנאי שלא היתה הבטלה מכח טעות שאז בטלה מעיקרא (וצריך להחזיר פירות שאכל).

סמ"ע: והטור (רמב"ם) - פירות שאכל.

אבל המחבר לא הזכיר שאכל, משמע אף שלא אכלם והן בידו א"צ להחזיר כיון שכבר תלשם.

2. צריך לשלם לו3. צריך החתן לשלם מזונותיו

סמ"ע(תה"ד): ואפילו חמיו עשיר, והראיה (שצריך לשלם) מהדר בחצר חברו אפלן חצר שלא עומדת להשכיר צריך לעלות לו שכר.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

וכתב המרדכי – ל"ש אביה ל"ש איש אחר.
ש"ך: ואם הזמין אורח שסועד אצל בעה"ב אחר – פטור
האורח בשבועת היסת שדעתו היתה לאכול בחינם
(מהרש"ל).

א. שנתן לשם מתנה.
סמ"ע(תה"ד): טעמו כיון שמתחילה במחילה באה לידו
תו לא מצי לחזור בו.
על מזונות אשתו פטור.
סמ"ע(תה"ד): והראיה מי שהלך למדינת הים ועמד
אחר ופרנס אשתו, הניח מעותיו על קרן הצבי.

סימו רמז: השולח חפצים לבני ביתו ולא פירש האיך יחלקו (ב"ב: קמג).

רמז - א

1. בריא ששלח כלים ממדינת הים ואמר: ינתנו אלו לבניי, הרי אלו ינתנו לבנים ולבנות. **א.** הראוי לבנים, כגון ספרים וכלי מלחמה - לבנים; והראוי לבנות, כגון כלי משי הצבועים וחלי זהב - יטלו הבנות. **ב.** היו ראויים לזכרים ולנקבות, יטלו אותם הזכרים.

2. הגה - ארזכ': מי שהיו לו בנים מאישה אחת, ונשא אישה אחרת והתנה עם בניו הראשונים שבניו מן השניה יטלו חלק בירושה כמו הם, ולא היה לו מן השניה רק בנות, אין לבת במקום הבנים כלום.

א. הראוי לבנות

סמ"ע: ל"מ כששנהם לא נשואים או שהבנים נשואים והבנות לא שינתנו לבנות הראוי להן, כיון דצרכי הבנות על אביהן.

אלא אפילו הבנות נשואות והבנים אינם נשואים דעתו ליתן לבנות כדי לחבבן על בעליהן.

אבל כשננהם נשואים כלותיו קודמות לבנותיו, דצרכי הכלות על בניו, משא"כ צרכי בנותיו על בעליהן (כמ"ש בס"ב).

סיכום: הראוי לבנות

נשואות	לא נשואות	בנות
		<u>בנים</u>
נשואות	לא נשואות	לבנות
נשואות	לא נשואות	לכלות

אבל הנתיבות (הב"ח) - כלותיו לא קודמות כלל, רק בס"ב שאמר **לבני בתי**, משא"כ שאמר **לבניי** כלותיו אינן בכלל. כ"כ קצה"ח - ובש"ך יש ט"ס.

ב. ראויים לזכרים ונקבות

סמ"ע: דווקא שאמר **לבניי** דמשמע לזכרים טפי, אבל (בס"ב) שאמר **יתנו לביתי** יתנו לשנהם יחד. כ"כ הטור (הרמ"ה) בתנו לבתי, ובתנו לבניי כתב בשם הרמב"ם יתנו לזכרים.

1. ירושלמי: מי ששלח ממדינת הים ואמר ינתנו לבניי, בנותיו בכלל. ואמר אמר בשעת מיתה - אין הבנות בכלל. כ"כ הרי"ף, רא"ש, רמב"ם.

נמ"י: טעמו - שבחיו רוצה לכבד בנותיו כדי שיהיו חביבות על בעלה, אבל בשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא.

א. ב"ב(קמג): ההוא דשדר פסקי דשיראי לביתיה:

א"ר אמי - הראוי לבנים - לבנים, והראוי לבנות - לבנות.

נמ"י: גם מ"ש הירושלמי בנותיו בכלל, כלומר מה שראוי לבנות - לבנות, אבל בשעת מיתה הוי לבנים.

1. כ"כ הרמב"ם: מי ששלח כלים..., הרי אלו ינתנו לבנים ולבנות **א.** הראוי לבנים...,

ב. ואפילו דברים הראויים לבנים ולבנות אין לבנות חלק בהם.

ה"ה - טעמו שדעתו קרובה אצל הבנים יותר מהבנות.

1. ינתנו אלו לבניי

סמ"ע: וקמ"ל שבכלל בניי גם הבנות.

ב"י(רשב"א): מי שצוה לתת לבתו מעות כו"כ לנשואיה – נותנים מיד (אם היא גדולה ובר דעת) , ואין ממתינים עד זמן נישואיה.
וכן האומר תנו מנה לפלוני למזונות – אין נותנין מעט מעט, אלא נותנים הכל בב"א.

כ"כ הש"ך (הב"ח).
מ"מ בבד"ה – הרמב"ם חולק על הרמ"ה.
2. אין לבת במקום בנים כלום.
סמ"ע: אע"פ שדעתו שגם בנותיו יטלו חלק, שאל"כ למה לו להתנות הרי פשיטא שכל הבנים חולקים, מ"מ כיון שמידנא אין לבנות במקום בנים אין לעקור נחלה דאורייתא.

רמז - ב

1. וכן המשלח כלים לביתו סתם, והיו בהם כלים הראויים לבנות - יטלו אותם בנותיו; אומדן דעת הוא שלהן שלח.
א. ואם אין לו בנות, או שהיו בנותיו נשואות, יטלו אותם נשי בניו, שהדעת נוטה שלהן שלח.
2. ויש מי שאומר דהני מילי דלית ליה איתתא, אבל אי אית ליה איתתא ודאי לדידה שדר, דכגופו דמיא.

2. הרמ"ה: וה"מ שאין לו אישה, אבל יש לו אישה ודאי לאשתו שלח, שאשתו כגופו. כ"כ נמ"י.

1. יתנו אותם לבנותיו.

סמ"ע: מיירי ששנהם אינם נשואים (אז הבנות נוטלות הראוי), אבל כשננהם נשואים כלותיו קודמות על בנותיו. וז"ל בהמשך "או שהיו בנותיו נשואות יטלו נשי בניו".
[*] הבנות נוטלות תמיד למעט כאשר הן נשואות והאחים נשואים שאז נוטלות הכלות].

2. אית ליה איתתא

ש"ך: דוקא כאן ששלח לבתו, אבל בס"א שפירש לבני אף שיש לו אישה – חולקים בנים ובנות (ב"ח).

1. ב"ב(קמג): ההוא דשדר פסקי דשיראי לביתיה:
א"ר אמי – הראוי לבנים – לבנים, והראוי לבנות – לבנות.
א. ול"א אלא דלית ליה כלתא, אבל אית ליה כלתא לכלתיה שדר.
ואי בנתיה לא נסיבן – לא שביק בנתיה ומשדר לכלתיה.
פרשב"ם: הראויים לבנים – מלבושי זכר.
לכלתיה שדר – ולא לבנותיו הנשואות, שאינה מוטלת עליו.
הרמ"ה: ואם יש דברים הראויים לבנים ולבנות יתנו לשניהם.
בד"ה – מ"מ הרמב"ם (ס"א – ב.1) חולק.

רמז - ג

1. שכיב מרע שאמר: נכסי לבניי, בלשון רבים, ולא היה לו אלא בן אחד ובנות - הכל לבן לבדו. (וכ"ש אם יש לו בנים רבים דהכל לבנים) ואין הבנות בכלל.

א. (מרדכי): ואם אמר בפירוש: לבני ולבנותי, הראוי לבנים - לבנים, והראוי לבנות - לבנות.
ב. וכן אין בן הבן בכללן.

2. (מרדכי): מעשה באחד שצוה כל אשר לו לבנו, רק שיתן סך מה לכל אחת מבנותיו, ומתה אחת מהן בחייו (של האב) והניחה בן, אין לבן בתו כלום, דלה ולא ליורשיה קאמר, ועוד דבן בתו לא מקרי בן).

3. יש מי שאומר דאי לית ברא אלא בר ברא, ודאי אבר ברא קאמר. הגה: אפילו אם יש לו בנות.

4. ד"מ (ת הרא"ה): מיהו אם אמר: ליתמי, הבנות בכלל, כן נ"ל מתשובת הרא"ה
א. מהרי"ל: והוא הדין אם אמר: ליוצאי חלציו.

1. הכל לבן לבדו.

סמ"ע: דוקא בבריא כשאמר לבניי - הבנות בכלל, כדי לחבבן על בעליהן כשהן נשואות או שיקפצו עליהם כשאינן נשואות.

אבל שכ"מ אין דרכו להעביר נחלה כדי לחבבן על בעליהם, ואף בלא נשואות כיון שנוטלות עישור אין דרכו להעביר נחלה (וכ"ד הרא"ה).

א. בפירוש לבני ולבנותי

נתיבות: ואם יש דברים הראויים לשנהם - יטלו רק הבנים. אם אין שום דבר הראוי לבנות - יטלו הזכרים והנקבות מחצה מחצה.

ב. אין בן הבן בכלל

סמ"ע: פ שהיו שני בנים ומת אחד מהם והניח בן, ל"א כיון שאמר בניי כוונתו גם על בן הבן.

3. ודאי אבר ברא קאמר.

סמ"ע: אם היתה בת ובן הבן - אם אמר כן בבריא - שנהם חולקים כשהיה שכ"מ - הכל לבן הבן.

1. ב"ב (קמג): ההוא דאמר נכסי לבניי (לשון רבים) הו"ל ברא וברתא. מי קרו לברא בניי (והבנות לא יקבלו) או לא קרי לברא בניי ולמשכה לברתא במתנה?
אמר רב - "ובני פלוא אליאב" (אע"פ שהיה לו בן אחד).

פרש"י: ההוא דאמר - בשעת מיתה.

נכסי לבניי - ולא היה לו רק בן אחד זכר וגם בנות היו לו. האם קורים לבן יחיד בלשון רבים ואז כל נכסיו לבנו או יחלקו עם הבנות.
ואסיקנא: שקוראים לבנו בניי.

ב. (שם): ההוא דאמר נכסי לבנאי (לשון רבים) והיה לו בן ובן הבן. האם קורים לבן הבן בן או לא (נ"מ אם הנכד נוטל חלק בנכסים)?

ואסיקנא: דלא קרו אינשי בר ברא לברא.

3. הרמ"ה: מסתבר דוקא כשיש לו בן, אבל אין לו בן אלא בת ובן הבן - לבן הבן נתן.
כ"כ נמ"י - משום שבני הבנים ראויים ליורשו ועומדים במקום בנים.

רמז - ד

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

ת הרא"ע: מי שחלק נכסיו מחמת מיתה, וכתב: והשאר יחלקו ב' אחיותי ויתמי אחותי, ויש ביתומי אחותו זכרים ונקבות גדולים וקטנים, כולם בכלל, אפילו נקבות נשואות (ד"מ - מ"מ הרשב"א חולק בתשובה: הבנות אינם בכלל יתמי) .

רמז - ה

- 1. האומר: נכסי לפלוני ולבני, חולקים אותו, פלוני נוטל מחצה וכל בניו מחצה.**
- 2. אמר: לפלוני ופלוני ולבני (פלוני) - נוטלים בני פלוני מחצה ושני האחרים מחצה.**
- א. אפילו הנפרטים מרובים והנכללים מועטים, נוטלים הנפרטים מחצה. ואף אם יגיע לאחד מהנפרטים פחות מלאחד הנכללים, כגון שאמר: נכסי לפלוני ולפלוני ולבני ראובן, ולא היה לראובן אלא שני בנים.**
- 3. הגה:** וכן הדין בשאר דברים. **א.** ולכן איש ואשה שהתנו ביניהם שאם ימות אחד מהן יחזרו הנכסים לקרוביהם, קרוביו נוטלין החצי וקרוביה החצי.

אבל הרמב"ן - לעולם אין הכלל נוטל אלא כאחד מהפרטים.
ב"י - דס"ל שטעמו של ר' יוסף מפני חשיבותו של הפרט הזכירו בפירוש (טעם ראשון שפסל הר"ן).
 כ"כ נמ"י (רשב"א, רא"ה) - כסברת הרמב"ן.
3. נמ"י (ריטבא): ואין זה במתנה בלבד אלא בכל דבר אפילו בחוב, אם אמר הלוו לפלוני ולפלוני ולבניהם, וכן בתנאי יחדי או ציבור.
א. ד"מ(הגמ"ר) - איש ואשתו שהתנו ביניהם שאם ימות אחד מהם, יחזרו כו"כ לקרוביהם, זכו קרוביו מחצה וקרובותיה מחצה, אפילו קרוביו מרובים.

3.א. קרוביו מחצה

צרה"ש: וכל הפסולים לעדות מחמת קירבה נקראים קרובים, ואין חילוק בין קרוב יותר לאינו קרוב ביותר, או בין זכרים לנקבות.

- 1. ב"ב(קמג):** ההוא דאמר לדביתו (אשתו) נכסיי לך ובניך - **א"ר יוסף** - אשתו קנאי מחצה, דתניא "והיתה לאהרון ולבניו" מחצה לאהרון ומצה לבניו.
- 2. הר"ן:** אשו קנאי מחתה - טעמא דרב יוסף לא מפני חשיבות הפרט (אשתו) לומר כיון שהזכירה החשובה כנגד הכלל (בניך).
אלא שכוונתו לחלק נכסיו כפי חילוק דבריו, וכיון שעשה דבריו שני חלקים (לך ולבניך) יש לחלק לכ"א מחצה.
- ונמ"י** - אם אמר נכסי לראובן ולשמעון (פרטים) ולבני פלוני (כלל). ראובן ושמעון נוטלים מחצה, ובנו מחצה.
 כ"פ הרא"ש, והרמב"ם.
- א. ב"י: ולפ"ז** - ה"ה אמר נכסי לראובן ושמעון ולוי ולבני פלוני, והיו לאותו פלוני שני בנים, הם נוטלים מחצה, והשלושה הראשונים מחצה, אע"פ שהורע כוחם, לפי שלא לפי חשיבותם פרט, אלא לפי מה שחילק דבריו.

סימו רמח: הנותן מתנה לחברו וא"ל ואחריו לפלוני (ב"ב: קכה, קכט, קנ, קלו, קלז. כתובות: צה.)

רמח - א

1. הכא הלך ונתן הרמח"ט: שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני ואחריו לפלוני, אין לשני אלא מה ששייר ראשון. א. ואם היה הראשון ראוי ליורשו, כגון שהיה בן מכלל הבנים, אין לשני כלום. ב. (ואפילו אם גם השני ראוי לירש, וכן אפילו הקדישה אחריו של ראשון, אין להקדש כלום). שכל לשון מתנה ליורש הרי הוא כלשון ירושה, וירושא אין לה הפסק ואף על פי שיאמר: ואחריו לפלוני.
2. הגה: ד"מ/ת הרי"ק"ע: ואם עשה הצוואה במקום שנהגו לדון בערכאות של עו"ג, ובאו אח"כ (למקום אחר) לדון בדיני ישראל, לא אמרינן דירושא אין לה הפסק.
3. אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זה, וכתב ליה: נכסי לך ואחריו לפלוני, אין לשני אלא מה ששייר ראשון, אפילו היה הראשון ראוי ליורשו.

שני מוציא מיד הלקוחות - דר"מ.

1. ב"ב(קלז.): תניא - נכסי לך ואחריו לפלוני, וירד ראשון ומכר ואכל:

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

1. ואחריו לפלוני

ערוה"ש: לשון "אחרי" הוא אחר מיתה, דכתיב "מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש", ונתן לו לשימוש בגוף ובפירות כל ימי חיו.

אין לשני אלא מה ששייר ראשון

סמ"ע: (ע"ר יונה): **מה ששייר** – לא בגלל הלשון "אחריך" שמשמע מה שתשייר אחריך שלא מכרת, **אלא** משום "נכסיי לך" הוא לשון מתנה גמורה (ורק מה שתשייר יהיה לפלוני). **וה"ה** אם א"ל נכסי לך ואם תמות לפלוני.

א. בן מכלל הבנים

נתיבות: ה"ה אח מכלל אחים.

ערוה"ש: מ"מ אם נתן לבת בין הבנים או לאח בין הבנות אינו ראוי ליורשו מיקרי, כיון שיש לו קודמים (ויש לה הפסק).

אין לשני כלום.

ערוה"ש: ואפילו אמר אחריך להקדש (במקום לפלוני) אינו כלום.

2. בערכאות של עכו"ם

סמ"ע: לפי דינהם ל"א ירושה אין לה הפסק.

ל"א בירושה אין לה הפסק.

קצה"ח: אלו דברי ריב"ש

מ"מ התשב"ץ – חולק, ח"ו להפקיע זכותו ולאבד זכות ישראל.

כ"פ ערוה"ש – אין להפקיע זכות הראשון.

3. הבריא שנתן מתנת בריא.

סמ"ע: **טעמו** – כיון שבריא אין יכול ליתן ירושה, ע"כ מתנה היא.

אבל בשכ"מ אע"פ שיש לו בכור ופשוט שא"י ליתן בלשון מתנה **מ"מ** אמרינן שאין לה הפסק דארכביה אתרי ריכשי שיזכה בו משום מתנה כנגד הבכור, ומשום ירושה כנגד אחריך.

רשב"ג אומר – אין לשני אלא מה ששייר ראשון.

א. ב"ב(קכט): שלח ר אחא בריה דרב עזירא – לדברי ר"י בן ברוקא (שהאב יכול לתת בלשון ירושה כל נכסיו לאחד מבניו), האומר כל נכסי לך ואחריך לפלוני, והראשון ראוי ליורשו, אין לשני במקום ראשון כלום שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה, וירושא אין לה הפסק.

פרשב"ם: **נכסי לך** – ולא פירש לשון ירושה או מתנה.

אין לשני במקום ראשון – או יורשיי ראשון כלום, דמסתמא ללשון ירושה התכוון, כיון שראוי ליורשו.

נכסי לך

רשב"ם – דווקא שאמר סתם נכסיי לך אמירנן שהוא ירושה ולא מתנה, אבל אמר בפירוש לשון מתנה אע"פ שראוי ליורשו מתנה היא ויש לה הפסק.

כ"ד הר"ה.

אבל הגאונים – אע"פ שאמר בפירוש לשון מתנה, כיון שראוי ליורשו הוי ירושה שאין לה הפסק.

כ"ד הרמב"ם – אא"כ פירש בפירוש שלא נותן בירושה אלא במתנה שיש לה הפסק.

שכתב רמב"ם: שכ"מ שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני ופירש ואמר לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק, אלא המתנה והרי הפסקתיה – השני קונה מה ששייר הראשון.

ב. ה"ה: **אין לשני במקום ראשון** – ואע"פ שגם השני היה ראוי ליורשו לא זכה השני. וכן מוכח בסוגיה. **כ"כ** הראב"ן מיגאש, הר"ן. **אבר הרמב"ן** – הסתפק בדבר.

3. הר"ן: ר אחא בר עזירא מיירי דווקא בשכ"מ, אבל מתנת בריא ל"א דאין לה הפסק. כ"כ הרמב"ם, רשב"א, תלרמב"ן. **ה"ה** – וטעמו כיון שהבריא לא יכול להעביר נחלה בלשון ירושה אלא בלשון מתנה, לכן יש לה הפסק, ואפילו לגאונים בבריא דבריו קיימים.

1. הכל לפי ראות ה"פ: שכיב מרע שאמר: נכסי לך

ואחריך לפלוני, והיה הראשון ראוי ליורשו, ופירש ואמר: לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנה והרי הפסקתיה, השני קונה מה ששייר ראשון.

א. לפיכך אם נתן המעות ע"י שלישי, ואמר: תנו לבני שקל בכל שבת ולא משום ירושה אני נותנה להם והנשאר מהנכסים אחר מותם יהיה לפלוני, אין נותנים להם אלא שקל, אע"פ שאינו מספיק להם (וע"ל סימן רנ"ג סעיף ו').

שמ"ש לפיכך נתן מעות ליד שליח – תירוק הב"י.
ומ"ש תנו שקל לבני, ולא משום ירושה – תירוק ה"ה.

המעות ע"י שלישי, ולא משום ירושה.

סמ"ע – בעיני תרתי, שהמעות ע"י שלישי וגם צריך שיאמר לא משום ירושה.

אבל הש"ך – צריך לומר "**או שאמר**" וסגי בחד מנייהו, כמ"ש הב"י.

וקצת ח"ת – **שיטת הב"י** (כשנכסים ביד אחר לכן יש לה הפסק).

שו"ת מהרי"ט – תימה, כיון שמתורת ירושה זכו כי הוי ביד שלישי מאי הוי, כל מקום שנמצאו ברשות יורש הם?

ול"נ – שמדינא זכה הראשון בלא הפסק, **מ"מ** כיון שמצוה לקיים דברי המת כשהושלש ביד שלישי צריך היורש ליתן לאחריו, כדי לקיים דברי המת.

רנ"ג

(שם): שכ"מ שאמר נכסי לפלוני, אם ראוי ליורשו זוכה בהם משום ירושה. ונ"מ שאם אמר ואחריו לפלוני אינו כלום שירושה אין לה הפסק. ואם אינו ראוי זוכה בהם משום מתנה.

הגה – ואם פירש בהדיא שנותן לו משום מתנה אפילו ראוי ליורשו אינו אלא לשון מתנה.

1. ב"ב(רכט): ואם הראשון ראוי ליורשו אין

לשני במקום ראשון כלום, שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה, וירושה אין לה הפסק.

ב"ב(קכט): תניא – תנו שקל לבניי בשבת וראויין לתת סלע (פ הם צריכים לסלע בכל שבוע) – נותן להם סלע, שלא נתכוון למעט צרכהם אלא שיצמצמו.

ואם אמר אל תתנו **אלא** שקל – אין נותנים אלא שקל.

ואם אמר – אם מתו ירשו אחרים תחתיהם, בכה"ג (בין אמר תנו או שאמר אל תתנו אלא) אין נותנים אלא שקל.

וקשה: והרי כאן היה זה בנו הראוי ליורשו ועכ"ז כשאמר "אם מתו ירשו" אין נותנים אלא שקל, משמע שיש הפסק?

שיטת הרמב"ם

ה"ן, ה"ה – הרמב"ם (הנ"ל בשו"ע) מתיר שכאן מיירי שאמר בפירוש לא משום ירושה אלא משום מתנה, לפיכך הו"ל הפסק.

והב"י – מתיר גם בעניין אחר, שכאן מיירי שלא באו הנכסים ליד בניו (אלא ליד שלישי), הילכך אף בלשון ירושה לא זכו ויש לה הפסק.

ה"ן (2) – כאן לא זיכה לבניו על ידי שלישי רק שקל ולא הכל.

ב"י: וס"ל להרמב"ם שני התירוצים –

רמח - ג**1. נכסי לפלוני ואחריו לפלוני ואחריו לפלוני: מת**

ראשון קנה שני, מת שני קנה שלישי, א. מת שני בחיי ראשון, הנכסים של יורשי ראשון. (וכן דין שלישי עם השני).

2. אף על פי שאמרנו אין לשני אלא מה ששייר ראשון, אסור לראשון למכור או ליתן גופו, אלא אוכל הפירות עד שימות, ויזכה השני. ואם עבר האחד ומכר או נתן במתנה, אין השני מוציא מיד הלקוחות, שאין לשני לא מהגוף ולא מהפירות אלא הנשאר.

א. וכל המשיא עצה לראשון למכור, נקרא רשע.

ב. ואפילו היו בהם עבדים והוציאם הראשון לחירות, או כלים ועשאים תכריכים למת, מעשיו קיימים.

3. הגה: ה"ט - נתן לראשון הנכסים לעשר שנים ואחר כך לפלוני, ומכרן הראשון, השני מוציא מיד הלקוחות שהרי לא נתן לו מתנה גמורה רק לזמן (והנמ"י מסתפק בזה).

נתיבות: ודווקא שאמר בלשון אחריו (אז א"א לדלג מראשון לשלישי), אבל אמר לך ואחר מותך לשני ואחר מותו לשלישי - אז מת שני בחיי ראשון ניתן לשלישי (רמב"ן).

2. אסור לראשון למכור.

סמ"ע: כדי שיתקיימו דברי הנותן, דרצונו שיבואו ליד שני, מ"מ אם עבר ומכר מכירתו מכירה.

א. כל המשיא עצה.

סמ"ע: אם ראשון עצמו (ולא אחר) מכר, אף רשע אינו נקרא אף שעשה איסור, כיון שנתנו לו מתנה גמורה לכל ימי חייו. משא"כ אחר המשיאו עצה דאין לו הנאה מזה מיקרי רשע (וכ"ה ברשב"ם).

דלא כהע"ש - המוכר עצמו כ"ש שנקרא רשע.

ב. ועשאו תכריכים למת.

סמ"ע(נמ"י): שזרקו על המת יותר מהצריך לו, שאין בזה מצווה, וממילא יש בו צד איסור של בל תשחית (כמ"ש ביו"ד שמ"ט).

3. חעשר שנים

ערוה"ש: ה"ה אמר ביתי לך כ"ז שתדור בו ואחר שתצא יהיה לפלוני - אחר שיצא שייך לפלוני.

סמ"ע: מוציא מיד לקוחות אחר עשר שנים, אבל תוך עשר שנים הלקוחות עומדים במקום הראשון.

קצה"ח: והרמב"ן חולק - שגם באומר נכסי לך לעשר שנים ואח"כ לפלוני, כיון שהנותן סילק עצמו לגמרי (זהו כמו אחריו לפלוני) שאם מכר ראשון ממכרו ממכר. **נתיבות** - אא"כ אמר רק "אחר עשר שנים לפלוני".

1. ב"ב(קלו): נכסי לך ואחריו יירש פלוני ואחריו יירש פלוני: מת הראשון - קנה שני, מת שני - קנה שלישי.

א. מת שני בחיי ראשון - יחזרו נכסים ליורשי ראשון.

ה"ה: ואע"פ ששלישי קיים, כיון שמת שני בחיי ראשון אין לו כלום, שלא נתן לשלישי אלא שיקבלם מהשני, ואיננו.

ב. וכן הדין שלישי עם שני כמו שני עם ראשון.

2. ב"ב(קלז): אין לשני אלא מה ששייר ראשון (רשב"ג) -

ורמניהו: נכסי לך ואחריו לפלוני רשב"ג אומר אין לראשון רק אכילת פירות (אבל לא למכור) ?

ל"ק: הא לכתחילה (אסור לו למכור) הא דיעבד (שכבר מכר).

א. (שם): אמר אב"י - איזהו רשע ערום, המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג.

ב. (שם): א"ר זירא א"ר יוחנן - הלכה כרשב"ג ואפילו היו בהם עבדים והוציאן לחירות (מד"ת שלא נתן לו לעשות בהם איסור) ואפילו עשאו תכריכין למת (מד"ת לא התכוון שיעשה בהם איסורי הנאה).

1. מת שני בחיי ראשון.

סמ"ע(טור): שלא זיכה לשלישי אלא מכר שני, וכיון שלא בא לידי שני א"א לשלישי לזכות בו, שהרי כ"ז שהוא ביד ראשון הכל שלו גוף ופירות שהרי יכול למוכרו.

ב. וכן הדין שלישי עם השני.

סמ"ע: פ אם כבר באו לשני ומת שלישי בחיי שני, ישארו נכסים ביד יורשי השני.

רמח - ד

1. בד"א, כשמכר הראשון או נתן מתנה לאחרים. אבל אם מכרם לאחד מיורשיו או נתנם לו במתנה, לא עשה כלום.
2. וכן אם נתנם מתנת שכיב מרע, אפילו לאחרים, לא עשה כלום, שאין מתנת שכיב מרע קונה אלא לאחר מיתה, וכשימות יקדם השני לזכות.

אמר אחריו לעצמי או ליורשיי, כגון שנתן לו רק לימי חיו (ואח"כ יחזור אליו) ודאי אין הראשון יכול למכור. כ"כ הטור, הרמ"א (2T).

1. לאחד מיורשיו,,, לא עשה כלום.

ה"ה – טעמו, שכוונת הנותן שישיר לאחר, שאם יתן ליורשיו לא עשה כלום בשיר ש"א מוריש לבניו אחר מיתתו.

ערוה"ש – ועוד, דיורשו כעצמו כשם שאינו יכול לעכב לעצמו, כך אינו יכול ליתן ליורשיו.

2. אם נתנם במתנת ש"מ

ש"ך: ואם הוציא השכ"מ מתחת ידו, כגון שנתנם לשליש, מתנתו קיימת דקונה מיד (ואין לשני כלום).

וכשמת קדם שני לזכות

סמ"ע(רשב"ם): טעמו – הנותן באחריו לפלוני כוונתו שמיד שאין הראשון צריך לנכסים הללו יזכה בהם השני, והוא משעה שמתחיל הראשון לגסוס, אבל מתנת ש"מ נותן רק לאחר מיתה ממש, ולכן קדם אחריו למתנת ש"מ.

2. ב"ב(קלז): א"ר יוחנן – ומודה רשב"ג שאם נתן במתנת ש"מ שלא עשה כלום (והשני מוציא מיד לוקח).

מ"ט ? אמר אב"י – מתנת ש"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה, וכבר קדמו "אחריו".

1. שם(קלז): ההיא איתתא דהו"ל דיקלא בארעא דרב ביבי, אקניה נהליה כל שני חיו. אזל רב ביבי אקניה לבנו (קטן).

א"ה – אפילו רשב"ג לא קאמר אלא באחר אבל לעצמו לא.

ה"ה: אבל לעצמו לא

✓ לפי הרמב"ם – לא קאמר רשב"ג אין לשני אלא מה ששייר ראשון לשני דווקא שנתן ראשון לאחר, אבל נתן לעצמו כגון שנתנם למי שראוי ליורשו (דהוי כעצמו) לאו כל כמניה. כ"פ הב"ח.

וטעמו: מפני שלא היתה כוונת הנותן שיוכל המקבל ליתנם לבניו או ליורשיו, שאל"כ לא עשה כלום בשירורו, שכל מה שיש לאדם נותן לבניו. אבל לאחרים אין אדם חוטא ונותן לאחרים.

כ"פ השו"ע (ד).

והרשב"ם פירש – לא קאמר רשב"ג אין לשני כלום דווקא כשאמר ואחריו לפלוני, אבל

רמח - ה

1. ראמ"ט: היה החוב על הראשון או כתובת אשה, ובאו לבית דין ליפרע מנכסים אלו, אע"פ שהראשון קיים אין בית דין מגבים אותם מגוף הנכסים, אלא מהפירות בלבד שמין להם.

רמח - ו

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

2. רמ"מ: **מת הראשון, ובא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו, אין מגבין להם כלום, אפילו עשאו אפותיקי או שיחדם לאשתו בכתובתה אינם גובים מנכסים אלו כלום, אלא הרי הם של שני.** (וכן נראה עיקר, אע"פ שרבים חולקים).

הרמ"מ – אף שיעבוד יכול לגבות מנכסיו אלו לפני אחריו.
כ"כ הרא"ש, מרדכי.

1. אין ב"ד גובים מגוף הנכסים.

סמ"ע(ה"ה): דווקא כשמכר הראשון לאחר אז השני לא יכול לסלקו כיון שזכו בו לגמרי, אבל כשעבד בשעת הלוואה לבע"ח או לכתובת אישה כיון שיכול לסלקו במעות נמצא שלא זכו לגמרי, מש"ה מוציא השני מהלוקח רק שמקבל הלוקח פירות עד שימות הראשון. אבל ב"ד לא עושים איסור לגבותו מהגוף.

ונראה פשוט – שאם הראשון עצמו הגבה למלוה בחובו או לאשתו הכתובתה – מה שעשה עשוי דלא גרע ממכר.

2. מת הראשון

סמ"ע: וקמ"ל דכשמת אפילו פירות אינו גובה, משא"כ קודם מתו.

1. רצמב"ם: היה החוב על הראשון או כתובת אשה, אין ב"ד מגבין, דוקא המכר שא"א לסלק לקונה במעות אז זכה הלוקח, אבל בשיעבוד הרי יכול לסלק במעות לא קנו.

2. רמב"ם: מת הראשון, ובא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו, אפילו עשאו אפותיקי, הרי אלו שלשני.
כ"כ ד"מ(ה"ה), ריטב"א, נמ"י, ב"י(הרן, רשבא).

ובעה"ט – כמו שאם מכר ראשון לאחר ממכרו ממכר ה"נ שיעבד חל שעבדו ומגבין למלוה חובו מאותה קרקע אם אין ממה שיגבה חובו. אלא שמצאתי להרמב"ם שחילק בין מכר לשיעבוד.

והרמ"מ – אלמנתו גובה כתובתה מאותם נכסים.

כ"כ הרא"ש – שהרי חל שיעבוד הכתובה מחיים וקדמה לאחריו.
כ"כ ד"מ.

סיכום: בעלי חובות או כתובת אישה

רמב"ם – לא יכול לגבות מנכסים אלו (רק כשמכר ממש ולא שיעבוד).
כ"כ ה"ה, נמ"י, ריטב"א, הר"ן, רשב"א.

רמח - 11

1. אין כל דברים הללו אמורים אלא באומר: ואחריו לפלוני, ולא אמר: מהיום. אבל אם אמר ליה: ואחריו מהיום לפלוני, ומכר הראשון, השני מוציא מיד הלקוחות.

א. הגה: וי"א דלא אמרינן בכי האי גוונא דירושה אין לה הפסק.

2. ויש חולקין – וס"ל דאין לחלק בין אמר מהיום או לא, אבל הסברא ראשונה נראה עיקר.

3. וכן אם מת שני בחיי ראשון, יחזרו ליורשי שני.

א. ואם הם שלשה, ואמר לראשון: ואחריו מהיום לפלוני ואחריו מהיום לפלוני, ראשון ושני לא קנו אלא הפירות, והשלישי קנה הגוף מהיום ופירות לאחר מיתת השני,
ב. והוא שבאו ליד שני תחלה. הילכך אם מת שני בחיי ראשון, יחזירו ליורשי נותן.

1. הרי"ף – אם מכר ראשון השני מוציא מיד לקוחות.

כ"כ רשב"ם, רא"ש, רמב"ם, רשב"א (2).

2. רשב"א בתשובה – אין חילוק ובכל גוונא יכול הראשון למכור ואין שני מוציא. כ"כ הר"ן (י"א).

1א. רשב"א: אפילו אמר אחריו לפלוני מעכשיו אם הראשון יורש אין בדבריו כלום, שירדוהו אין לה הפסק.

הר"ן: דין ירושה שאין לה הפסק ומכירה שווים:

למ"ד אפילו אמר לשני מעכשיו יכול הראשון למכור, ה"ה כשהראשון יורש ואמר מעכשיו לשני מעכשיו כן אין לירדוהו הפסק.

✓ **ולמ"ד** האומר מעכשיו מכירתו אינה כלום, ה"ה אם אמר כן למי שראוי ליורשו ואחריו לפלוני מעכשיו יש לה הפסק.

3. הטור: וכן אם מת שני בחיי ראשון (כשהיו רק שניים) יחזרו ליורשי שני.

ב"י: זה לפי השיטה שמעכשיו הוי נתן לשני גוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתת הראשון, ולראשון רק פירות.

א. ואם הם שלשה, ואמר לראשון: ואחריו מהיום לפלוני ואחריו מהיום לפלוני, ראשון ושני לא קנו אלא הפירות, והשלישי קנה הגוף מהיום ופירות לאחר מיתת השני,

ב. והוא שבאו ליד שני תחלה. הילכך אם מת שני בחיי ראשון, יחזירו ליורשי נותן.

ב"י: וטעמו – שלא זיכה לשלישי אלא אחר שבאו לידי השני, וכיון שלא בא לידי שני מעולם (שהרי מת בחיי ראשון) לא זכה שלישי. וגם יורשי ראשון לא זכו שלא היה לו רק פירות.

1. ואחריו מהיום לפלוני.

סמ"ע: שאז אין לראשון אלא פירות כל ימי חיו והגוף לשני מהיום. ולכן אין כח לראשון למכור הגוף.

א. **ל"א בכה"ג ירושה אין לה הפסק.**

0. ב"ב(קכה): ההוא דאמר נכסיי לסבתא ובתרה לירתאי, הו"ל ברתא דנסיבה. שכבה בחייה בעלה, בתר שכבה סבתא, בא בעל ותבע?

אר"ה – לירתאי ואפילו לירתאי ירתאי (והבעל יורש).

ורב ענן – לירתאי ולא לירתאי ירתאי.

שלחן מתם הלכה כרב ענן ולא מטעמיה, שהבעל לא יורש כיון שאין הבעל נוטל בראוי כמוחזק.

מכלל דר"ה סבר אף בראוי?

אר"א – כל האומר "אחריו" כאומר מעכשיו דמי (ולכן הבעל יורש כיון שזכתה הבת מחיים).

אמר רבא: מסתברא טעמיה דבני מערבא (שהבעל אינו יורש) שהרי אם קדמה הסבתא ומכרה מכרה קיים.

אחריו כאומר מעכשיו

1. רשב"ם – מסתברא טעמיה דבני נערבא **דליכא** למימר כאומר מעכשיו, והכי קי"ל.

✓ **כ"פ הרי"ף** – לית הילכתא כר"א, אבל אם אמר בפירוש אחריו לפלוני מעכשיו הוי מוחזק והבעל יורש. כ"פ הרא"ש, הרמב"ם.

2. אבל הר"ן(י"א) – רבא בא להוסיף שאע"פ שאחריו כאומר מעכשיו דמי, עדיין הבעל לא יורש דהוי ראוי. שאם טעמו בגלל של"א מעכשיו דמי, מה בא להשמיענו הרי ידענו שקי"ל שלא מעכשיו דמי.

לפיכך אחריו הוי כאומר מעכשיו, ועכ"ז אם קדמה הסבתא ומכרה ממכרה קיים, שכך אמר אחריו מה שישיר. ואפילו אמר בפירוש מעכשיו יכולה הסבתא למכור. כ"כ הרשב"א בתשובה.

אבל הרשב"א בתשובה אחרת – חזר בו.

סיכום: האומר אחריו מהיום לפלוני.

קצה"ת – הי"ח ס"ל שאף באומר לאחריו מעכשיו נמי יש לראשון הגוף ויכול למכור אלא **שהוא תנאי** שאם ישייר הראשון יהיה לאחריו מהיום.

3. **מת שני בחיי ראשון יתזרו לשני.**

סמ"ע: שהרי השני זכה בגוף מהיום מחיים, ולא נתן לראשון רק פירות.

ב. **יתזרו ליורשי הנותן**

סמ"ע: שהרי לא זכה שלישי אלא לאחר שבאו ליד השני, והרי לא באו לידו. ויורשי ראשון ג"כ לא זוכים (שהרי קיבל רק פירות).

סמ"ע: מהטעם הנ"ל, דכיון שלא זכה היורש מעולם בגוף רק בפירות.

2. **ויש חולקים.**

סמ"ע: פ חולקים שאף שאמר מהיום, אם הראשון יורש אין לה הפסק.

מ"מ היש חולקים מודים – שאין יכול הראשון למוכרה אם אמר מעכשיו.

*****:** מ"מ לפי הבנת הב"י ברשב"א – אף יש לו כח למכור אף שא"ל מעכשיו (בשיטת הי"ח).

אין לחלק בין אמר מהיום או לא.

טעמו:

סמ"ע – כיון שעכ"פ זכה בפירות כל ימי חיו זכה גם בגוף.

רמח - ז

1. **הגה:** ואין כל דברים אלו אמורים אלא שאמר: נכסי לך

ואחריו לפלוני, אבל אם אמר: אחריו לי, או ליורשי, אם מכרן הראשון ומת הנותן או יורשיו, מוציאים מיד הלוקח.

א. ר"מ"ע: ואפילו לא אמר: ואחריו לי, או ליורשי, רק אמר: נכסי נתונים לך כל ימי חייד, אין לו בהן רק פירות, ואם מכרן הנותן או יורשיו, מוציאים מיד הלוקח (דהוי כאומר לו ואחריו לי או ליורשי).

2. אמר: אחריו ליורשי, והיה לו (לנותן) בת ומתה בחיי המקבל והניחה זרע, זרעה עומד במקומה. אבל אם אין לה זרע, אין שאר יורשיה עומדין במקומה אלא אם כן אמר: מעכשיו ליורשי, דאז זכתה הבת מחיים.

3. מה"מ: אמר: נכסי לפלוני ואחריו ליורשי, והיה לו בשעת הנתנה בת אחת ואחר כך נולדו לו בנים, י"א דזכתה בהן הבת, דלא היה כוונתו רק על היורשים שהיו לו בשעת המתנה, כן נראה לי.

4. אמר: נכסי לך ואחריו ליורשי, י"א דהוי כאלו אמר: ואחריו לפלוני, ואם מתו יורשיו בחיי המקבל אין יורשי יורשיו נוטלין כלום, אלא אם כן אמר: ואחריו ליורשי מעכשיו.

א. רע"ק: ודוקא שאמר: אחריו ליורשיק, אבל מה שכותבין בשטרות: לך וליורשיק, אינו אלא לשופרא דשטרי. **ד"מ (ת הרא"ע):** ויש חולקין.

5. ת הרא"ע: ראובן שנתן מתנה ללוי והתנה עמו איזה תנאי ואם יעבור התנאי יהיו הנכסים של שמעון (מעכשיו), ואח"כ נתן שמעון כל זכות שיש לו במתנה זו ללוי מעכשיו, ומת, אע"פ שלוי עובר על התנאי **זכה** בנכסיו מכח שמעון (דכיוון ששמעון זכה מעכשיו בשדה אם לוי יעבור על התנאי, יחזור לוי ויזכה מכח מה שנתן לו שמעון חזרה).

ב"י – ותימה למה שאר יורשי אינם יורשים, הרי אמר ובתרה ליורשי והרי אחיו גם יורשים.

4. וגירסת הר"ן: נכסי לסתבא ואחריו ליורשיה והיתה לה (לסתבא) בת, כן גירסת הגאונים והר"ף.

הר"ן: וא"ת לגירסה זו למה הוצרך לומר ליורשיה הרי ממילא נכסיה יעברו ליורשיה? **נ"מ:** אם לא אמר אחריה ליורשיה אלא נכסיה לסתבא – בן הבת היה יורשה. **אבל** עכשיו שאמר אחריו ליורשיק ומתה הבת בחיי הסבתא, בן הבת לא יורש, שהרי הבת לא יורשת מכוח הסבתא אלא מכוח הנותן וכיון שמתה לא זכתה בנכסים אף בנה לא זכה, והו"ל כאומר ואחריו לפלוני שנכסים חוזרים ליורשי הראשון (הסבתא). **ונ"מ נוספת:** שאם א"ל ואחריו ליורשיק היתה הסבתא רשאים למכור לכתחילה.

1. אחריו לי או ליורשי

ערוה"ש: דבכה"ג נתן לראשון רק פירות ולא הגוף, לכן אם לא יכול הראשון למכור. ודוקא אחריו לאחר אמירנן שנתן לראשון גוף ופירות.

2. אחריל יורשי

סמ"ע: כ"כ המחבר ס"ט, **אלא שהרמ"א** – חידש כאן שאין שאר יורשיה עומדים במקומה. **והמחבר** – חידש דין הבע בירושה. **מ"מ** לא היה לו להרמ"א לעשות מזה הגה בפ"ע.

זרע זרע עומד במקומה

סמ"ע: ה"ה זרע זרעה עד עולם, שכל האומר ליורשי דעתו על היורש המוקדם, וכיון שבשעת נתינה היה בן או בת דעתו עליהם ועל יוצאי חלצהו והם קודמים לאחיו ולאחיותיו ואפילו לאביו.

1. שם(קלז): ההיא איתתא דהו"ל דיקלא בארעא דרב ביבי, אקניה נהליה כל שני חיו. אזל רב ביבי אקניה לבנו (קטן). **אר"ה** – אפילו רשב"ג לא קאמר אלא באחר אבל לעצמו לא.

ה"ה: אבל לעצמו לא

לפי הרמב"ם – לא קאמר רשב"ג אין לשני אלא מה ששייך ראשון לשני דוקא שנתן ראשון לאחר, אבל נתן לעצמו כגון שנתנם למי שראוי ליורשו (דהוי כעצמו) לאו כל כמניה. כ"פ הב"ח. **וטעמו:** מפני שלא היתה כוונת הנותן שיוכל המקבל ליתנם לבניו או ליורשיו, שאל"כ לא עשה כלום בשיוורו, שכל מה שיש לאדם נותן לבניו. אבל לאחרים אין אדם חוטא ונותן לאחרים. כ"פ השו"ע (ד).

והרשב"ם פירש – לא קאמר רשב"ג אין לשני כלום דוקא כשאמר ואחריו לפלוני, אבל אמר אחריו לעצמי או ליורשיי, כגון שנתן לו רק לימי חיו (ואח"כ יחזור אליו) ודאי אין הראשון יכול למכור. כ"כ הטור, הרמ"א (כאן). כ"כ הר"ן – ויש לו רק אכילת פירות.

2. ב"ב(קכה): ההוא דאמר נכסי לסבתא ובתרה לירתאי, הו"ל ברתא דנסיבה. שכבה בחייה בעלה, בתר שכבה סבתא, בא בעל ותבע? **אר"ה** – לירתאי ואפילו לירתי ירתאי (והבעל יורש).

ורב ענן – לירתאי ולא לירתי ירתאי. שלחו מהתם: הלכה כרב ענן (שלבעל אין כלום) ולא מטעמיה – שאילו לרב ענן – אף בן בתו לא יורש. ולא היא – שבן בתו יורש, ובעל לא יורש משום דהוי ראוי ולא מוחזק.

א. הטור: אבל אם אין לבת זרע אין שאר יורשה כגון אחיה אביה או בני אחי אביה עומדים במקומה ליטול, וכן אין בעלה יורש דהוי ראוי ולא מוחזק.

סמ"ע: דהוי כאומר אחריו לפלוני שאם מת פלוני בחיי אחריו אין ליורשים כלום (ב"י בשם הר"ן).

וזה נגד ש"ס.

וגם ל"ד לאחריו לפלוני ומת, שכל האומר ואחריו ליורשיו אין כוונתו רק על יורש שהיה לו אז אלא על כל יוצאי חלציו. והו"ל כאומר אחריו יהיה לאותו שהיה קיים או ליוצאי חלציו.

[**: כלומר לפי הסמ"ע יורשי יורשיו יורשים].

ערוה"ש: אין יורשי יורשיו נוטלים - והקשו המפרשים:

א. שהרמ"א עצמו כתב - זרע זרעה עומד במקומה.

ב. גם בש"ס מבואר היפך, שרק הבעל אינו יורש אבל שאר יורשיה יורשים.

ול"נ - במה שהוסיף היורשים גרע כוח המקבל שהרי גם בלא זה יורשים, אלא ודאי דה"ק רק יורשיו ולא יורשי יורשיו.

ומ"ש בגמרא שיורשיה יורשים ה"ד למ"ד האומר לאחריו כאומר מעכשיו דמי (אבל לחולקים לא).

א. שופרא דשטרי.

סמ"ע: כלומר שיכול למכור לכתחילה או להגבותו לבע"ח ככל שאר קנינים שלו.

וכיון דקי"ל האומר לאחריו לאו כאומר מעכשיו (הרי"ף, רמב"ם, רשב"ם) אם מתה הבת ולא הניחה זרע, שאר קרוביה כאחרים שנשארו הנכסים ביד יורשי הראשון.

ב. אא"כ אמר מעכשיו

סמ"ע: שאז בעל הבת קודם אפילו לבניה, שהרי זכתה בגוף מיד והוי מוחזק ולא ראוי.

מעכשיו.

ערוה"ש: והקשו המפרשים - הרי השייר לעצמו או ליורשיו לא הקנה לו רק פירות, א"כ גם בלא מעכשיו כמעכשיו דמי, דמעולם לא יצא הגוף מרשותו או מרשות יורשיו?

ונ"ל - ודאי אם אמר אחריו לי או ליורשי לא נתן לראשון רק פירות, ואם ימות ירשו יורשיו. אבל כשאמר רק אחריו ליורשי (בלי לי) הו"ל ממש ואחריו לפלוני שנתן לראשון גם הגוף, ומהדין היה צריך להיות שאם ימות היורש בחיי הראשון שיזכו יורשי ראשון אלא מפני שהזכיר עכ"פ לשון יורש אמרינן שכוונתו שגם זרע זרעו כמותם, אבל יורשים אחרים כמו אחים אינם בכלל יורשי נותן. ומטעם זה אם נולדו אח"כ יורשים לא זוכים שכוונתו על היורשים הקיימים.

4. אין יורשי יורשיה נוטלים.

רמח - ח

1. שכיב מרע שאמר לאשה פנויה: נכסי לך ואחריו לפלוני, ולא אמר: מהיום, ועמדה ונשאת, בעל לוקח הוי, ואין השני מוציא מיד הבעל.

2. ואם אמר לה כשהיא נשואה, ומתה, השני מוציא מיד הבעל, שכיון שזוכה בנכסים על תנאי זה כשהיא נשואה, נמצא כאלו אמר לה בפירוש: אחריו יקנה פלוני, לא הבעל.

3. לפיכך אם מכרה נכסים אלו כשהיא תחת בעלה, ומתה תחת בעלה, יעמדו הנכסים ביד הלוקח.

כשהיתה נשואה, א"ל אחריו ליקני בעל לא ליקני.

1. העל לוקח הוי

ערוה"ש: והו"ל כמכרה לבעלה שאין לשני כלום.

2. יקנה פלוני ולא בעל

סמ"ע: זהו להרמב"ם – דמהני כשא"ל בפירוש שלא יזכה הבעל.

אבל להרא"ש והטור – דס"ל הרוצה לתת לבתו שלא יהא לבעל ממנו אפילו פירות, צריך לומר שגם לביתו אינו נותן לכל דבר כ"א לדבר פלוני (כמ"ש ביו"ד רכב), ה"נ כאן. ואפשר דה"מ התם שנתן לביתו לעולמית משאכ"כ שלא נתן לה עולמית שהרי א"ל ואחריו לפלוני א"צ צריך להתנות כן.

1. כתובות (צה:): אמר אביו - נכסי לך ואחריו לפלוני ועמדה ונישאת - בעל לוקח הוי ואין לאחריו במקום בעל כלל.

3. והאמר אביו נכסי לך ואחריו לפלוני ומכרה ומתה - העל מוציא מיד לקוחות (שהבעל לוקח ראשון) ואחריו מיד בעל ולוקח מיד אחריו.

2. התם דא"ל כשהיא פנויה הכא דא"ל כשהיא נשואה, מאי קא"ל אחריו ליקני בעל לא ליקני.

פרש"י: בעל מוציא מיד לקוחות - שהוא לוקח ראשון.

ואחריו מהבעל - ורק שהיתה פנויה וניסת אין לאחריו במקום בעל כלום, אבל

רמח - ט

1. הלכות נכסיו: האומר: נכסי לאמי ואחריה ליורשיה, והיתה לו בת נשואה, ומתה הבת בחיי בעלה ובחיי אם אביה, אין הבעל יורש אותם נכסים, מפני שהם ראויים לאשתו, ולא זכתה בהם האשה אלא אחר שמתה.

אבל אם הניחה הבת בן או בת, היו יורשים הנכסים, שמשמע יורשיה ואפילו יורשי יורשים.

ואילו אמר: לכשתמות הזקנה הרי הם לבתו מעכשיו - היה הבעל יורש אותם אחר מיתת אשתו.

✓ וולא היא - שבן בתו יורש, ובעל לא יורש משום דהוי ראוי ולא מוחזק.

הטור: אבל אם אין לבת זרע אין שאר יורשה כגון אחיה אביה או בני אחי אביה עומדים במקומה ליטול, וכן אין בעלה יורש דהוי ראוי ולא מוחזק.

ב"י - ותימה למה שאר יורשי אינם יורשים, הרי אמר ובתרה ליורשי והרי אחיו גם יורשים.

2. ב"ב(קכה:): ההוא דאמר נכסי לסבתא ובתרה לירתאי, הו"ל ברתא דנסיבה. שכבה בחייה בעלה, בתר שכבה סבתא, בא בעל ותבע?

אר"ה - לירתאי ואפילו לירתי ירתאי (והבעל יורש).

ורב ענן - לירתאי ולא לירתי ירתאי. שלחו מהתם: הלכה כרב ענן (שלבעל אין כלום) ולא מטעמיה - שאילו לרב ענן - אף בן בתו לא יורש.

רמח - י

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

- 1. הנותן מתנה ואמר: מטלטלין שיש לי לפלוני - נוטל כל כלי תשמישו אבל לא חטין ושעורים וכיוצא בהם.**
א. ואם אמר: כל המטלטלים שלי - נוטל הכל
ב. והעבדים בכלל המטלטלים, אבל לא רחיים התחתונה וכיוצא בהם, שהרי היא מחוברת לארץ.
ג. ואם אמר: כל המטלטל, נוטל אף רחיים התחתונה וכיוצא בהן.

הרמ"ה – לא קנה שאין דינם כמטלטלים (ב"י-דהו"ל הממע"ה).
 כ"כ נמ"י.
והרי"ף – קנה שדינם כמטלטלים.
 כדאמר ב"ב(קכח). אר"נ אין גובין מהעבדים (פ אין גובה מהיתומים עבדים שדינם כמטלטלים).
 כ"פ הרא"ש, רמב"ם.

1. אבל לא חיטי ושערי

סמ"ע(הרמ"ה): פ שאר מיני סחורות, שמסתמא מטלטלים משמע רק כלי תשמישו ולא מיני סחורות, עד שיפרש כל מטלטלי.

א. כל המטלטלים שלי - נוטל הכל.

ש"ך: חוץ מס"ת, כמ"ש סי"ב.

ובתשובת המבי"ט – אף שאר ספרים לאו בכלל מטלטלים.

ב. ועבדים בכלל.

סמ"ע: אע"פ שלשאר ענינים עבדים הוקשו לקרקעות, שאני מתנה שהולכים לפי לשון בנ"א שעבדים בכלל מטלטלים כיון דניידי.

רחיים תחתונים.

סמ"ע: דאין דרך בנ"א לטללה.

1. ב"ב(קנ): פשיטא אמר – מטלטלי לפלוני, כל מיני תשמישי קני לבר מחטי ושערי.
א. כל מטלטלי לפלוני – אפילו חיטי ושערי, ואפילו רחיים העליונה קנה, לבר מרחיים התחתונה.
ג. כל דמטלטל – אפילו רחיים התחתונה קני.
פרשב"ם: אמר – שכ"מ או בריא על ידי קניין.

לבר מחיטי ושערי – ה"ה חוץ מבהמותיו.
ואפילו רחיים העליונה – שרגילה ליטלה משם ולתקנה, אבל התחתונים מתקנים במקומה.
כל דמטלטל – כל שיכולים לטלטלו שאינו מחובר לקרקע ממש, אע"פ שאין רגילים לטלטלו.
הרמ"ה: לבר מחיטי ושערי – וה"ה שאר מיני סחורות אינם בכלל, שלא עשויים לתשמיש בבית.

ב. (שם): איבעיא להו – עבדים כמקרקעי דמי או כמטלטלי ? ולא איפשטא.
פרשב"ם: עבדא – נהי נמי שלעניין שבועה וקניין (כסף שטר וחזקה) וכל עניני תורה דינם כקרקעות, אבל לעניין לשון בנ"א מי קרו להו מטלטלים?

להלכה.

רמח - יא

- 1. אמר: נכסי לפלוני, נוטל כל המטלטלים וכל הקרקעות והעבדים והבהמות והעופות והתפילין עם שאר ספרים, הכל בכלל נכסים;**
א. אבל ספר תורה יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים אם אינו, לפיכך אם תפסו אין מוציאין מידו.

2. (הרא"ע): אמר לתת לה בגדיה, כל מה שמקרי בגד הוא בכלל, בין בגדי חול בין בגדי שבת).

א"ד כיון שנמכר ללמוד תורה ולשאת אישה נכסי הוא?
ת י ק ו .
הרמ"ה: מ"מ שאר ספרים בכלל מטלטלים.

1. נכסי לפלוני.

סמ"ע: כל דבר שרגילים ומותר למכור כשצריכים למעות בכלל נכסי הוא.

א. ס"ת,,, אם תפסו אין מוצאים ממנו.

ערוה"ש: אף שבתפיסה יש מחלוקת אם מהני, ה"מ בספקא דדינא, אבל בספק לשון בנ"א שהוא ספק שיכול להתברר, במקום שנמצא הממון ישאר.
ויש מי שאומר - שאף כאן רק לדעת הרמב"ם דמהני תפיסה - הגר"א).

2. לתת לה בגדיה

ערוה"ש: אבל בגד שאינו תפור לאו בכלל בגדיה. ותכשיטים לאו בכלל בגדיה.

1. ב"ב(קנ:): אמר נכסיי לפלוני -

עבדא נקרא נכסי - דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין.

קרקע נקרא נכסי - דתנן נכנסים שיש להם אחריות נקנים בכסף שטר וחזקה.

גלימא נקרא נכסי - דתנן שאין להם אחריות נקנים במשיכה.

זוזי נקרא נכסי - דתנן שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם אחריות,,, כר"פ שהקנה 12,000 זוזי ע"ג קרקע.

שטר נקרא נכסי - שנקנים ע"ג קרקע.

בהמה נקרא נכסי - דתנן המקדיש נכסיו והיו בהם הבמה,,,

עוף נקרא נכסי - דתנן המקדיש נכסיו והיו בהם ראויים ע"ג המזבח, יינות שמנים סלתות עופות,,,

תפלוג נקרא נכסי - דתנן המקדיש כל נכסיו מעלין לו תפילין.

א. איבעיא להו - ס"ת מאי?

כיון דאסור למוכרו לאו נכסי הם

רמח - יב

1. הכותב לחבירו שנתן לו ארבע אמות קרקע

ואגבן כל מטלטלין שיש לו, בין זהב וכסף בין שאר כל כלים גדולים וקטנים, ובגדי פשתן וצמר ומשי וכל מה ששמו ממון וכל מה ששמו נכסים,

לא קנה לא קרקעות מפני שאין קרקע נקנה באגב, ולא עבדים משום דקי"ל החזיק בקרקעות לא קנה עבדים, ולא ספר תורה.

(161) מיכן בספר תורה, אם תפסו אין מוצאים ממנו)

רמח - יב

1. הנותן לחבירו כל נכסיו, מטלטלי אגב מקרקעי,

ולא שייר ליורשיו אלא חמשה זהובים, והיו לו בביתו שטרי חובות:

א. אם מתנת שכיב מרע היתה - קנה, דשטרות בכלל נכסים הם.

ב. אבל אם היתה מתנת בריא, לא קנה, כיון דלא כתב ליה: קנה אינהו וכל שיעבודא דאית בהו, ולכן יזכו היורשים.

2. הגה: כ"י (כ"א) : ואפילו היה המקבל עצמו חייב לנותן בשטר, צריך לשלם ליורשיו, דמאחר דלא מחל לו החוב רק הקנה לו השטרות, ומאחר דלא קנה השטר גם החוב לא נמחל .

ול"א דהוי השטרות הפקר (כיון שסילק יורשיו בחמישה זהובים) דכיון שלא זכתה אשתו נשארו בחזקת היורשים.

1. אבל מתנת בריא.

*****:** כדי להקנות שטרות צריך -

- א. לכתוב בשטר קני איהו וכל שיעבודי.
- ב. צריך למסור לו השטרות.

דלא כתב ליה

ש"ך: ה"ה דסגי באמירה אג"ק כדלעיל (סו-י). אבל לדינא בעי כתיבה ומסירה.

1. ת הרא"ש: ראובן נתן לדינה אשתו כל

נכסיו במתנת שכ"מ מטלטלים אג"ק, ולא שייר לבני אלא חמישה זהובים, והיו לראובן בבתו שטרי חובות. מה דינם ?

תשובה: ודאי שטרות בכלל נכסים.

ובשכ"מ - שדבריו ככתובים ומסורים א"צריך קניין, הוי כבריא שכתב בשטר קני איהו וכל שיעבודי.

אבל בריא - צריך כתיבה ומסירה (כהרי"ף, ר"ח, ר"ת - שאותיות נקנות בכתיבה ומסירה). וצריך לכתוב קני איהו וכל שיעבודי. וכיון שלא עשה כן זכו היורשים.

רמח -
רמח

הלכות מתנה

בס"ד.

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי

סימן רמט: הנותן מתנה והחוזר בו, או הנותן לעבד ואישה.

רמט - א

1. האומר ליתן מתנה מועטת לחברו וחזר בו - ה"ז ממחוסרי אמנה (וע"ל רד-ח).

כ"פ בשו"ע (רד-ח): וכן מי שאומר לחברו ליתן לו מתנה, ולא נתן, הרי זה ממחוסרי אמנה. במה דברים אמורים, במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו. אבל במתנה מרובה אין בה חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנה אותו בדברים שהם נקנים בהם.

סמ"ע: ודווקא לעשיר אבל לעני אין חילוק בין מועט למרובה דהוי מתורת נדר.

שם(מט): אהא דא"ר יוחנן - דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה -

והא"ר יוחנן - האומר לחברו מתנה אני נותן לך מותר לחזור בו ?

א"ר פפא - מודה ר יוחנן במתנה מועטת (שאסור לחזור בו) דסמכה דעתייהו.

פרש"י: סמכה דעתייהו - של המקבל על דיבורו.

הרי"ף: ירושלמי - ר יעקב בשם ר יוחנן אמר ליתן מתנה לחברו ובקש לחזור מותר, ובלבד שבשעה שאמרה צריך להתכוון לתת בדעת שלמה (רק שאח"כ חזר בו).

רמט - ב

1. עכו"ם שאינו גר תושב אסור ליתן לו מתנה א. אא"כ הוא מכירו ב. או אם יש בו משום דרכי שלום.

והא דערובין(סד): דא"ל לגוי טול גלוסקא ? שאני התם שהיה מלווה עמו בדרך.

ב. והא דמפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום ? י"ל שדרכי שלום אין זו מתנת חנינם.

1. גר תושב.

סמ"ע: הוא גוי שקיבל עליו ז מצוות בני נח.

1. ע"ז(כ): תניא - "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנוכרי".

א גר ואחד גוי בין במתנה בין במכירה - דר"מ.

✓ **רבי יהודה אורם** - דברים ככתבן, לגר בנתינה ולנוכרי המכירה.

ת"ס: א. חולין(צג): שולח אדם ירך לגוי, ומוקמינן כר"י, ותידצו בגוי המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו.

רמט - ג

הנותן מתנה לעבד או לאשה, קנו האדון והבעל.
האדון - קנה גם הגוף, והבעל - לא קנה אלא הפירות, אבל הגוף שלה
כשתאלמן או תתגרש, ונתבאר זה בטור א"ה סימן פ"ה.

רמט - ד

הכותב כל נכסיו לעבדו, קנה עצמו בן חורין (דעבד עצמו
בכלל נכסי אדונו והרי מתנתו וידו באים כאחד) ; ונתבאר זה בטור יורה דעה בסימן רס"ז.

רמט - ה

קידושין (נ.6): מדת חסידות שלא לקבל מתנה, אלא
לבטוח בהשם שיתן לו די מחסורו, שנאמר: ושונא מתנות יחיה. (משלי
טו, כז).